Diktatörlerin Arkasındaki Parababaları

Walter Görlitz

ALTIN KİTAPLAR

ALTIN KİTAPLAR
YAYINEVİ

ISBN 975 - 405 - 549 - 1
95-34-y-0131-350

Kitabın Orijinal Adı GELDGEBER DER MACHT
Yayın Hakları (c) WALTER GÖRLİTZ
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Kapak LEVENT SEZER
Baskı ALTIN KİTAPLAR BASIMEVİ
1. BASIM / NİSAN 1995

Bu kitabın her türlü yayın hakları
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
Altın Kitaplar Yayınevi'ne aittir.

Celâl Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İşhanı
Cağaloğlu - İstanbul
Tel : 522 40 45 - 526 80 12
511 32 26 - 511 51 00
Faks: 526 80 11

WALTER GÖRLİTZ

Diktatörlerin Arkasındaki Parababaları

TÜRKÇESİ

Deniz Banoğlu

SUNUŞ

Adolf Hitler 1919 yılının sonbaharında Alman İşçi Partisi'ne (DAP) üye olduğunda parti kasasında sadece 7 mark 50 fenik kadar bir para vardı. Hitler'in sonraları sık sık sözünü ettiği gibi, "birkaç zavallı yoksul" partili parababalarının kendilerini destekleyeceğini umut ediyordu. Kendi de yoksul olan Hitler partisine yardım edecek birkaç zengin bulmuştu.

Çamaşırcı bir anneyle yoksul bir kunduracının oğlu olan Josef Vissarinoviç Stalin, Bolşeviklere para sağlamak için (20 takma ad kullanarak) para taşıyan trenlere saldırmış, banka soymuş, ölümle tehdit ettiği zenginlerden para sızdırmış, genelevler açıp çalıştırdığı kadınlardan partisine para toplamıştı.

Burada modern tarihimizin zirvedeki bazı kişilerinden söz ediyoruz, Stalin, Hitler ve Mao aktif politikaya atıldıklarında "yoksul ve meteliksizdiler". Faşist dönemin ilk diktatörleri Vladimir İlyiç Lenin ile Benito Mussolini gerçi Hitler, Stalin, Mao ve Tito kadar parasız sayılmazlardı: ama örneğin ne Franklin Delano Roosevelt, ne de John F. Kennedy kadar maddi güçleri ve toplumsal ilişkileri vardı.

1945-1953 dönemi ABD Başkanı olan Harry S. Truman, baba Kennedy'nin seçimler sırasında oğlu John F. Kennedy'nin adaylığını parayla satın aldığını açıkça söylemişti. Truman şöyle anlatmıştı: "Richmond Hukuk Fakültesi'nde anayasa üzerine bir konferans veriyordum. Salonda bulunanlardan sivriakıllı biri ayağa kalkarak bana (olay 60 seçimlerinden önceydi) 'Papa Başkan seçilir ve Beyaz Saray'a girerse ne olur?' diye sordu. Ben de 'Papa'nın değil pop'ın Beyaz

Saray'a girmesinden korkuyorum' diye yanıt verdim.(*) Bugün de değişen bir şey yok. İhtiyar Joe Kennedy bu ülkenin görüp göreceği en büyük hırsızdır. Oğlunun Başkan adaylığını satın alması hoşuma gitmiyor. Bütün Batı Virginia'yı satın aldı. Bunun ona kaça malolduğunu bilmiyorum. Yaşlı, cimri, sahtekârın biridir: eminim ederinden bir sent bile fazla vermemiştir. Ama sonuç olarak Batı Virginia'yı satın aldı, oğlu da rakibi Humphrey'e karşı ön seçimleri kazandı. Baba Kennedy başkanlık koltuğunu değil, elbette adaylığı satın almıştı. Başkanlık koltuğu satın alınamaz tabii ki, en azından bugün böyle bir şey olamaz.. (ama) ya para? Birinde sınırsız para olduğunu bilmek dahi muhalefeti safdışı bırakmaya yetiyor."

Politik arenanın girdisini çıktısını çok iyi bilen Truman'ın danışmanlarından William Hillman eski patronunun söylediklerini şöyle tamamlıyor: "Amerika'nın batısında Kennedy'nin adamı olmayan ve parti delegelerini çantada keklik bilen bir politikacı, aynı zamanda kendi bölgesinden valilik için adaylığını koymuştu. İhtiyar Joe'nun bir telefonu politikacıyı adaylıktan vazgeçirmeye yetti. Joe, rakip adayın seçim kampanyasını 15 milyon dolarla destekleyeceğini söyleyip tehdit edince onu hemen geleceğin Başkan'ının saflarına geçiriverdi.

Paranın ve toplumsal ilişkilerin demokratik seçimlerde bile ne denli etkili olduğunu çok iyi bilen Hitler "kendisini iktidara götüren para" konusunda susmayı yeğlemişti. Sırf kendi gayretiyle yardım almaksızın "iktidara geldiği" izlenimini vermeye çalışmıştı. 11 Aralık 1941'de Reichstag'da (Reich Meclisi) yaptığı propaganda açısından son derece etkileyici konuşmasında şöyle demişti: "Nasyonal Sosyalizm, Roosevelt'in Amerikan Başkanlığı'na seçildiği yıl Almanya'da iktidara geldi. Şimdi önemli olan bugünkü gelişmenin temelindeki başlangıç noktalarını iyice gözden geçirmektir. Önce kişisel yönü ele alalım... Roosevelt'le benim dünya görüşlerimiz arasında adeta uçurumlar var... Roosevelt harun kadar zengin bir aileden geliyor: Demokrasilerde insanların doğum ve kökenlerinin bir tür yaşam ve meslek güvencesi olduğu bir sınıfa ait... Bense küçük ve yoksul bir ailenin çocuğuyum: hedefime türlü zorluklarla durmaksızın çalışarak, mücadele ederek ulaşmak zorundaydım. Hiçbir zamandan da kendinden söz ettiren büyük

(*) İngilizcede sözcük oyunu: Pope, Papa anlamına geliyor. Pop ise patlama demek. Truman burada pop'dan, silahların patlamasından endişelendiğini ifade etmek istemiş. (Ç.N.)

işler yapan biri olamadım. Sayın Roosevelt, Birinci Dünya Savaşı (1914-18) sonrası patlak veren enflasyondan kendi çıkarlarına yarar sağlamak için tüm yeteneklerini birtakım parasal spekülasyonlara girmek suretiyle seferber ettiği sıralarda, ben askeri hastanelerde yaşam mücadelesi veriyordum. Yine Sayın Roosevelt iş ve ticari deneyimi olan bir politikacı olarak siyasi kariyerine adım attığı günlerde ben hâlâ savaşımını sürdüren adsız sansız biriydim". Ancak Hitler siyasi kariyerinin henüz başlarındayken parasız ve adı sanı olmayan biri olduğunu söylememişti konuşmasında. Gizlediği bir gerçek de (bu kitapta adı geçen diğer liderler gibi) siyasal yaşamına bir "ihtilalci" olarak adımını atmış olmasıydı. Üstelik Amerikan Devlet Başkanları gibi kurulu düzeni korumak değil, aksine kuvvet zoruyla yıkmak istemişti.

Diktatörleri "iktidara götüren para", banka defterlerini ve kasalarını dolduran ya da hedeflenen siyasal eylemlerin gerçekleşmesini sağlayan sadece parıltılı madeni akçelerden ibaret değildi. Sıradan vatandaşlar da (özellikle Hitler ve partisine) yardım etmişlerdi. Evler, arsalar, mücevherler, sanat yapıtları, milis örgütlerine ve parti ordularına verilen tonlarca gıda malzemesi, toplumun itibarlı, saygın kişileriyle kurulan dostane ilişkiler; devlet kuruluşlarının, basının, mahkemelerin, polis ve ordunun destekleri; silah ve savaş malzemesi, diktatörlere iktidara giden yolu açan paradan çok daha değerli oluyordu çoğu kez. Tarihin sonraki döneminde yaşamış olan diktatörlerin de bolca nasiplerini aldıkları bu türden parasal destek ve yardımlara ilişkin birtakım söylencelerin çıkması, bu nedenle pek de rastlantı sayılmamalı. Genelde yaygın olan bir kanaat vardır ki, bunu değiştirmek pek de mümkün görünmemektedir: Para hem iktidarda olanlar, hem de iktidara soyunmak isteyenler için bir güçtür. Madalyonun bir diğer yüzü ise şudur: Bağışı yapanlarla alanlar, çoğu kez her ne kadar farklı dünya görüşlerine sahip olsalar da, sonuçta aynı hedef ve fikirde birleşmektedirler. Son Alman İmparatoru'nun Lenin'e verdiği milyonlarca mark bunun en güzel kanıtıdır.

Alman dilinde ilk kayda değer Hitler yaşam öyküsünün yazarı, aynı zamanda da *Die Welt* gazetesinin tarihçi yazarı olan Walter Görlitz, araştırmalarının sonucunu şöyle özetliyor: "Olayların çıkış noktasında bir husus son derece belirleyicidir ve dolayısıyla da tipiktir: Başlangıçta karşımıza çıkan, adını bildiğimiz ya da bilmediğimiz parababaları değildir. Önce ihtilal hazırlığı içinde bir ortam vardır. Bu ortam

belki savaşta yarı yenik düşmüş bir Çarlık Rusyası'dır, belki Birinci Dünya Savaşı sonrasının çalkantılı yıllarında İtalya ve Almanya'dır; ya 1941'de komünist partizan ayaklanmalara sahne olan Almanya ve İtalya işgalindeki Yugoslavya ya da 1920-1938 arasında Mao'nun ilk yıllarında çökmekte olan bir Çin Devleti'dir.

İşte bu ihtilal ortamlarında yönetici nitelikleri güçlü olan karizmatik kişiler ortaya çıkmıştır. Varolan düzeninin yıkılmasını hedefleyen ideolojik eylemlerini, içlerindeki sürekli iktidar olma hırsıyla da perçinleştiren, önceleri küçük militan gruplarının başında olan liderlerdi bunlar...

İşte ancak bundan sonra cepleri şişkin zenginlerle, kendi hedefledikleri politikalara hizmet eder ve yarar sağlar umuduyla devrimci hareketleri destekleyen hükümetler sahnede göründüler. Bazı paralı patronlar, verecekleri milyonlarla politikacılarla, Hitler ve Mussolini'nin havarilerini, kendi planlarını kabule ikna edebileceklerini bile düşündüler. Ne var ki bunun her zaman işlemediğine sayısız örnek gösterilebilir. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatorluğu, Rusya'daki devrimi desteklerse ikili bir barış anlaşması için Rusya'yı ikna edebileceğini ummuştu. İmparatorluğun Lenin'e ve Bolşevik Partisi'ne akıttığı milyonlar, gerçi Bolşeviklerin zaferini hızlandırmış ve 1918'de beklenilen Rus-Alman ikili anlaşmasının imzalanmasında da etkili olmuştu. Ama bu paracıklar, ne Lenin, ne de Bolşeviklerin, dünya Bolşevik devrimi idealini vakit geçirmeden Prusya-Almanya İmparatorluğu'na da taşımalarını engellemişti... Aslında bütün bunlar bir tek soruda toplanmaktaydı: ACABA DÜNYAYI HAREKETE GEÇİREN GÜÇ PARA MIDIR, YOKSA HALKLARIN ULUSAL ÇIKARLARI YA DA İDEOLOJİLER MİDİR?

Devrimcilerin "iktidar olmak" için para ve diğer askeri donanım malzemesini hangi kaynaklardan sağladıkları veya aldıkları, birkaç olay dışında (o da yüzeysel olarak) bilinmiyor. Parayı alanlar da bağışlayanlar da, kendi çıkarları gereği, çoğu zaman da mücadele ettikleri siyasi rakipleriyle çapraz ilişkiler içinde olduklarından suskun kalmayı yeğlemişlerdi. Örneğin Angelica Belabanov, Mussolini'yle olduğu kadar Lenin'in de dostuydu. Lenin'in yakın adamı Karl Radeck aynı zamanda Hitler ve partisi NSDAP'yi desteklemişti. Komünist Ruth Fischer de aynı şekilde Moskova'dan para göndererek onlara yardım etmişti. Alman sanayici Thyssen 1933 öncesi Hitler'e para vermemişti

ama, onu 1932 yılında etkin sanayi çevreleriyle tanıştırmıştı ki, böyle bir olanağı Hitler parayla bile kendi başına sağlayamazdı. Friedrich Flick, Hitler'e ve partisine 50.000 mark bağışta bulunmuş, Hitler'in partilisi olmadığı halde Carl Bosch'un sahibi olduğu IG Boya Fabrikaları 250.000 mark vermişti.

Görlitz bu kitabın elyazmalarını henüz tamamlamıştı ki, 1973 yılında ölen opera sanatçısı Paul Devrient'in günlüğü yayınlandı. Paul Devrient 1932 yılında Hitler'e tiyatro ve güzel konuşma dersleri vermekle kalmamış, bir sanayiciye "para dilenmeye" giderken bir kerelik olmak üzere refakat etmişti. Walter Görlitz'in bu kitabı yazarken, girmekte epeyce zorlandığı kulisleri Devrient'in günlüğündeki notlar bir ölçüde aralıyordu. Devrient günlüğünde sanayiciye yapılan ziyareti şöyle anlatıyordu: "Hitler geleceğini bildirdiği halde onu o kadar uzun beklettiler ki, sonunda öfkelenerek neredeyse gitmeye kalkıştı. Tam o sırada görkemli bekleme salonunun kapısı açıldı. Gençten bir adam bizi içeriye alarak oturmamız için iki koltuk gösterdi. Sonra hafif kırçıllaşmış sakalı olan zayıf bir adamın oturduğu kocaman masaya doğru yöneldi. Hitler'i 'Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Lideri' diye takdim etti. 'Günaydın müdür bey,' diye konuşmaya başladı Hitler... Her halinden ricaya gelmiş biri olduğu belliydi. Yazı masasının arkasındaki adam, 'Memnun oldum,' diye yanıtladı. Adam ayağa kalkmadı. (Sonradan bir bacağının takma olduğunu farkettim). 'Şimdi sizi hatırladım,' diye devam etti Hitler. 'Toplantılarımdan birinde ön sıralarda oturuyordunuz, o zaman adınızı bilmiyordum.' Müdür, 'Bense sizin adınızı çok iyi biliyorum,' diyerek gülümsedi... 'Niye?' diye sordu Hitler. 'Son konuşmamda bulunmadınız müdür bey?' Adam, 'Yerime sekreterimi gönderdim,' diye özür diledi. 'Toplantıyla ilgili bana rapor verdi.' Hitler kendini beğenmiş bir halde diklenir gibi oldu. 'Öyleyse nasıl büyük alkış topladığımı biliyorsunuz!' Fabrikatör, 'Ne yazık ki hayır,' diye nazik bir şekilde üzüntüsünü belirtti. 'Sekreterimin başka bir randevusu vardı, bu yüzden toplantıyı erken terketmek zorunda kaldı.' Hitler öfkesini saklayamıyordu. Sekreter gülümseyerek, 'Acaba bir şey kaçırdım mı?' diye sorduğunda, Hitler'in yüzündeki öfke açıkça belli oluyordu. Hitler birkaç saniye yanıt vermeden bekledikten sonra ayağa kalkarak keskin bir ifadeyle genç adama döndü ve, 'Korkarım kaçırdınız!' diye yanıt verdi. Fabrikatör ısrar ediyordu: 'Ama bana toplantıda bütün duyduklarını söyledi.' Hitler, 'O zaman,' diye nihayet ziyaretinin asıl amacını

açıkladı. 'Beni iki şeyin yıkacağını da biliyor olmalısınız: Kötü bir seçim sonucu ve para sıkıntısı!' Fabrikatör renk vermedi. Hitler'se hemen atıldı: 'Taraftarlarımın sayısı bir yıl içinde yüzde 50'nin üstüne çıktı. Fabrikatör 'Ekonomik kriz de bir yılda daha da ağırlaştı,' diye Hitler'in dikkatini çekmeye çalıştı. 'İnsanlar ekonomik sıkıntıya düştükleri ölçüde aşırıya yönelirler!' Hitler, 'Olabilir' diye tepki gösterdi... Sesi buz gibiydi. 'Kötü bir programla bu kadar büyüyebilir miydik? ...Durumları kötü olan insanların bir gün başarıya ulaşacağımıza dair inançları var. Bunun için buradayım, partim için, geleceğin galipleri için sizden bağış yapmanızı rica ediyorum!' Fabrikatör, 'Başarıya ulaşmanız mümkündür' diye nezaketle Hitler'in sözünü onayladı, ardından konuya hemen bir sınır koydu: 'Ama korkarım isteğinizde biraz geciktiniz!' Sekreter, 'Çok geç, listemizi henüz tamamladık' diye araya girdi. 'Geçtiğimiz sonbahar henüz erken demişlerdi' diye Hitler öfkesini belirtti. Fabrikatör, 'Öyleyse lütfen önümüzdeki sonbahar bir daha gelin'... Hitler sabırsızlanmıştı. 'Önümüzdeki sonbahar bir yıl daha yaşlanmış olacağım. Taraftarlarım da daha çoğalacak' ..Fabrikatör sordu: 'Kaç yaşındasınız?' Hitler, 'Sayısını bilmediğim kadar seçim yolculukları, mitingleri ve konuşmalar kadar yaşlı... Yeterince bekledim... Bazen bir politikacı ellisine kadar bile gelemiyor. Bu yüzden acele ediyorum!' diyerek fabrikatörü sıkıştırmak istedi. Fabrikatör kaçak oynamayı yeğliyordu: 'Neden başka firmaları denemiyorsunuz? Onlar da bağış yapıyorlar.' Hitler'in yanıtı diplomatçaydı: 'Onlar istediğim firmalar değil. Beni ilgilendiren sizin firmanız.' Fabrika müdürü, 'Bunu gelecek sonbahar bir kere daha görüşelim.' diye yanıt verdi."

Bu türden "dilencilikler"in kendilerini stilize edilmiş tarihsel bir portre olarak görmek isteyen diktatörlere pek yakışmadığı açıktı. Lenin, Mussolini, Stalin, Hitler, Tito ve Mao Çe-tung hakkında bugüne kadar çıkan yayınlarda, onları iktidar yapan mali desteklere ilişkin konulara özellikle değinilmemiş olmasına bu nedenle şaşmamak gerekir. Örneğin, Hitler ve Mussolini'ye kimlerin para verdiği, iktidar olma yolunda para dışında başka şeyler vermek suretiyle kimlerin yardım ettiği 1945'ten bu yana çeşitli nedenlerden ötürü hiçbir zaman açıklanmamıştı. Örneğin Mao, resmi açıklamaların dışında bu konuda herhangi bir bilgi ve haberin yayınlanmasını kesinlikle yasaklamıştı. Tito da ondan farklı davranmamıştı bu konuda. Lenin ve Bolşeviklere yapılan para yardımı ve bağışlara ilişkin pek az yayın yapılmıştır. Mussolini'nin

aldığı yardımlara ilişkin yayınlar ise daha da azdır. Buna karşın Hitler'in iktidar mücadelesi süresince almış olduğu desteklere ilişkin dünya kamuoyuna ulaşan bilgiler, her ne kadar çoğunluk kesin olmasa ve fazlaca hayallerle süslenmişse de Nürnberg Mahkemeleri sayesinde nisbeten ayrıntılı ve doyurucudur. Stalin'in finanse edilmesinin, bu kitapta sadece ana hatlarıyla ele alınmasıysa dikkat çekicidir. Partizan orduları, Sovyetler Birliği'nden çok Batılı ülkeler, özellikle de İngiltere tarafından desteklenen Tito hakkında ise bugüne kadar çok az şey yazıldı. Çin Komünist Partisi (KPCh) ile Kuo-mintang (KMT) cephesinin Sovyetler'den aldığı yardımlar ve Mao'nun finanse edilmesine ilişkin yerel bilgiler de pek fazla sayılmaz.

Walter Görlitz çoğunluk korkudan ya da utanç duygusundan el sürülmeyen bu yasaklara aldırmadı ve kitabıyla bugüne kadar bilgisizce ortaya atılan bir sorunu ciddi bir şekilde ele almaya cesaret etti.

Mareşal Paulus, Keitel, Model ve Amiral Karl Dönitz'in yaşam öykülerinin yazarı Görlitz, yaşamı boyunca göstermiş olduğu bu cesaretten ne pişmanlık duyduğunu, ne de cesaretini kaybettiğini ispat etmiş oldu.

WERNER MASER

ADOLF HİTLER

1920 yılının 17 Mart günü sabahı, Berlin başbakanlık binasına gelen Bavyera Reich Ordusu Tabur Komutanlığı'nın iki bağlantı adamı, Wilhelmstrasse'deki yuvayı boş buldular. Wolfgang Kapp başarısızlıkla sonuçlanan darbeden hemen sonra, yani iki adamın geldiği günün sabahı, erken saatlerde İsveç'e kaçmıştı. Binada iki görevliyi, Kapp'ın basın sözcüsü Musevi asıllı bir Macar olan, Trebitsch Lincoln karşıladı.

Gelen görevlilerden biri, Münih'in özellikle bohem çevrelerinde ün yapmış, aileden yazar Dietrich Eckart, diğeri de o tarihlerde 31 yaşında olan Adolf Hitler'di. Belgelere göre, Hitler o sıralarda hâlâ Bavyera 2'nci Piyade Alayı, 7'nci Yedek Bölüğü'nde çavuştu. Yanısıra, bazı yan görevleri de üstlenmişti: 4'üncü Tabur Komutanlığı, Siyasi İşler Uzmanı Yüzbaşı İ.G. Mayr'ın en güvenilir adamıydı; o tarihlerde henüz adı pek duyulmamış olan Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin de (NSDAP) propaganda şefiydi. Eckart ve Hitler sapına kadar Yahudi düşmanıydılar. Wilhelmstrasse'deki binada kendilerini karşılayan kişi de ne rastlantıdır ki, bir Yahudiydi...

Eckart ve Hitler'in Berlin ziyaretleri sebepsiz değildi. Dört gün önce, 13 Mart 1920 Cumartesi akşamı, Kapp, "Kapp Darbesi" için ilk işareti vermişti. Hedef, ulusal bir dikta hükümeti kurmaktı.(*) Reich 1'inci Ordu Birlikleri Başkomutanı General Baron von Lüttwitz ile Donanma Birlikleri Komutanı Amiral von Trotha'nın denetimlerinde, başkaldırma harekâtını yürüten Donanma Albayı S. Ehrhardt, piyade tugayıyla Berlin yakınlarına kadar ulaşmıştı. Bir sivil hükümet kurulmasını isteyen ordunun üst kademesindeki askerler, Kapp'ın çevresindeki sosyal muhafazakâr çevreleri, onu sorumluluğu üstlenmeye ikna ettiler. An-

* Ehrhardt ve Löwenfeld emrindeki deniz piyade tugayları, Döberitz yakınlarında başkaldırmışlardı. (Ç.N.)

cak bu, zamansız bir girişimdi. Çünkü ne Kapp, ne de arkadaşları buna hazırlıklıydılar; ellerinde, muhafazakâr otoriter bir devlet için hazırlanmış belirli bir program bile yoktu. Yine de darbe harekâtı başladı. Sosyal Demokrat Reich Başkanı Ebert, kendisi gibi sosyal demokrat olan Reich Başbakanı Gustav Bauer, önce Dresden, oradan da Stuttgart'a kaçtılar. Alman Sendikalar Birliği'nin genel grev ilan etmesine de göz yumdular.

Genel grev Berlin'i felç etmişti. Ancak Kapp ve arkadaşlarını grevlerden de çok sarsan olay, Reich resmi makamları üst düzey memurları ile Reich Bankası'nın "kurtarıcı liderlerini" desteklememeleri ve özellikle de Almanya'nın orta-batı ve güneydeki ordu komutanlarının darbe harekâtına katılmamaları olmuştu. Darbeyi tek destekleyen, kendisine bu konuda hiçbir şekilde danışılmadığı halde ve buna da son derece öfkelenen, piyade birliklerinin ünlü Generali Ludendorff'du. Genel grev ise, Alman Komünist Partisi (KPD) ile Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'nin (USPD) işine yaramıştı. Almanya'nın dört bir yandan, özellikle de Ruhr Havzası'nda Bolşevik devriminin benzeri proleter bir dikta kurmak amacıyla silaha sarılmışlardı.

Bütün bunlar olup biterken, Bavyera'daki dinsel tutucu çevrelerle, Reich Ordusu Başkumandanı General von Möhl, Johannes Hoffmann yönetimindeki sosyal demokrat hükümeti devirmek üzere Berlin'le bağlantı kurmanın yollarını arıyorlardı. İşte o sabah Berlin'e görevli gelen, Eckart'la onun en yakın dostu Hitler gönüllü bu işe talip oldular. "Ulusal bir başkaldırma" hareketinde mutlaka kendilerinin de payı olmalıydı, buna yürekten inanıyorlar ve onlarsız bir harekâtın gerçekleşebileceğini düşünmek istemiyorlardı. Pilot Teğmen Robert Ritter von Greim, iki gönüllüyü askeri bir uçakla Berlin'e uçurmaya hazırdı. Bu arada grevci işçiler başkentte duruma hâkim olmuşlardı. Bu nedenle üçlü ekip, Jüterborg'daki askeri eğitim alanına zorunlu iniş yaptılar. Eckart grevcileri kolay ikna etti; kendisini kâğıt tüccarı diye tanıttı. Münih'teki Bağımsız Sosyal Demokratlar için kâğıt satın almak üzere Berlin'e gittiklerini söyledi. Böylelikle Berlin'e varabildiler. Ama oraya vardıklarında, başarısız bir darbe girişiminden sonra, çaresizlik içinde kıvranan, şaşkın ve kaygılı bir toplulukla karşılaştılar.

Münih'li kuryeler önce bir süre Berlin'de kaldılar. Görevlerini başaramamışlardı ama, Hitler'in buradaki temasları kendisi için çok yararlı oldu. Milliyetçiliği neredeyse kendi tekeline almış olan bazı yeni

çevrelere, ilk kez burada girmeyi başardı. Aşırı milliyetçi yazar Deniz Teğmeni Kont Ernst Reventlow (1869-1943) ile Fransız aristokrasisinden gelen karısı Allemont Kontesi Marie Gabrielle'le tanıştı.

Kontes Marie Gabrielle Reventlow, bu garip ve beceriksiz tavırlı, şaşılası ölçüde konuşma yeteneği olan Avusturyalıya hayran olan ilk kadınlardan biriydi. Onun gözünde Hitler, "tanrının kutsadığı" geleceğin "mesihiydi" (kurtarıcı). Doğrusu ya, zaman ve ortam da, böyle bir "kurtarıcı" simgesine pek uygundu. Almanya'nın onurunu ayaklar altına alan 28 Haziran 1919 tarihli Versay Andlaşması'nın imzalanmasının üzerinden henüz bir yıl bile geçmemişti. Andlaşma Almanya'nın silahsızlanmasını, yüklüce savaş tazminatı ödemesini ve doğudaki topraklarının önemli bir bölümünü yeni kurulmakta olan Polonya'ya iade etmesini öngörüyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bu felaketlere, 1919 nisanında, Münih'te (kısa süreli olsa bile) kurulan Kızıl Şura-Cumhuriyeti'nin(*) Isar Bölgesi'nde yarattığı şok, Saksonya ve Ruhr havzalarında da komünist ayaklanmalar eklenmişti. İşte Hitler böyle siyasal çalkantılar ve huzursuzluğun yaşanmakta olduğu bir ortamda Berlin sosyetesine girmişti. Reventlow'lar onu ve arkadaşı Eckart'ı Berlin'li sanayici Carl Albrecht Heckmann'ın dul eşinin evine götürdüler. Heckmann'lar, Berlin'in köklü bir ailesiydi. Avusturyalı çavuş, kendisine iktidar yolunu açan parababalarıyla ilk kez bu evde biraraya geldi. Adı efsaneleşen General Ludendorff'la burada tanıştırıldı. Doğu Almanyalı büyük toprak sahiplerinin temsilcilerini; Gerzlaff von Hertzberg'le, Pommer Kontu Carl von Behr-Behrenhoff'la ve Silezyalı Kont Heinrich von Yorck-Kleinöls'le burada tanıştı. Kendisini Berlin'deki tüm "siyasal hareketlerde" destekleyen önemli kilit adamlardan ve bağışları toplayanlardan biri olan Kimyager Dr. Emil Gansser'le ilk bağlantıyı kurması da o günlere rastlar. 1874 Bregenz (Vorarlberg) doğumlu Gansser, Hitler gibi Avusturyalı bir Almandı.

Kontes Reventlow'un büyük bir övgüyle "kurtarıcı" diye sözünü ettiği ve bu çevrelere göre pek de alışılmış bir tip olmayan bu Münih'liye kesenin ağzını ilk açanlar "Alman Birliği" üyeleri olmadığı halde, Hitler'e mütevazı da olsa bir miktar para bağışında bulundular. 1918 Ekim Devriminde kitleleri kendi saflarına çekme fırsatını ellerinden kaçıran bu adamlar, şimdi Alman halkında kaybolmuş "milli duyguları"

* Raeterepublik, Sovyetler Cumhuriyeti benzeri bir yönetim. (Ç.N.)

yeniden canlandıracak, ağzı laf yapan, güçlü bir (her ne kadar nerden geldiği pek bilinmiyorsa da) hatiple tanışmışlardı.

Ancak Hitler bu çevrelerde süksesini uzun sürdüremedi. Anlaşılan bu Avusturyalı, Berlin'den çok Münih'te kendini daha rahat hissediyordu. Heckmann'ın evinde tanıdığı soylular zamanla bu garip Avusturyalıdan uzaklaşmaya başladılar. İmparatorluk Almanya'sının en katı muhaliflerinden ve başına buyruk yaradılışlı Kont Reventlow da başlarda Hitler'e büyük yakınlık gösterdiği halde, sonraları ona sırt çevirip kendi yolundan gitmeyi yeğledi. Hitler'in "nasyonal sosyalist" programının endişe verici boyutlarda "sola çark" ettiği anlaşılınca, büyük toprak sahipleri de sonuçta soğuk tavır aldılar. Hitler'in iktidar mücadelesinin en kritik dönemi olan 1930-32 yıllarında, Alman Birliği de, Avusturyalıyı paraca destekleyenler arasından sıyrılıverdi. Para yardımını sonuna kadar sürdüren bir tek Dr. Emil Gansser kalmıştı. 1941'de ölünce, Hitler onu, "nasyonal sosyalist hareketin en eski savaşçısı" sıfatıyla onurlandırmıştı.

Eckart ve Hitler, Münih'e döndüklerinde küçük NSDAP partisinin kasasındaki durum hayli endişe vericiydi. Hitler'se, 31 Mart 1920'de terhis edildiği ordudan almış olduğu topu topu 50 markla tam bir iflasın eşiğindeydi. İhtiyaçlarını gidermek için teklif edilen birkaç kuruş parayı da bonkörce geri çevirmişti. Kitleleri peşinden sürükleyecek hitabet sanatına, Münih'te ordu yönetimindeki dostlarına ve hamilerine güveniyordu. Yüzbaşı Mayr ile NSDAP'li Genel Kurmay Başkanlığı'nda Yüzbaşı Ernst Röhm, Hitler'in güvendiği kişiler arasındaydı.

NSDAP'nin ele geçirilen en eski üye kayıt defterlerinde verilen bilgilere göre, 1920 mayısında partinin 675 kayıtlı üyesi vardı, aylık üyelik aidat ise sadece 50 fenikti. Alman İşçi Partisi'nin kurucusu ve NSDAP'nin eski ilk başkanı Anton Drexler'in muhasebe kayıtlarından anlaşıldığına göre o tarihlerde bağışlar damla damla geliyordu. Düşük miktarda bağış yapanların adları kayda bile geçirilmiyordu. (Hitler hem kendisi, hem de partisi için aldığı paralara ilişkin ayrıntılı bilgi vermekten çoğunluk kaçınıyordu.) Genelde iki, beş veya 25 mark tutarındaki miktarlar kayda geçiriliyordu. Bir keresinde 100 marklık bir bağış yapılmıştı. Philipp Mathes adında bir Münih'linin 1000, Dresden-Löbau'da Klinge-Kardeşler Firması'ndan R. Grundmann adında Saksonyalı bir sanayicinin 10.000 mark tutarındaki bağışları o zamanın ölçülerine göre olay yaratmıştı.

Saksonyalı fabrikatörler, daha sonra da Hitler'i paraca desteklemişlerdi. Bunun elbette bir nedeni vardı; 1920/21 yıllarında, komünist ayaklanmalar ve terör çetelerinin eylemleriyle sarsılan Saksonya, komşu Bavyera'da, Bolşevizm düşmanı bir lideri elbette destekleyecekti.

Nakit para yardımlarının dışında, Hitler'e mal bağışları da yapılıyordu. Parti üyeleri ve sempatizanları, mobilyalar, sandık dolusu kitaplar, temel gıda maddeleriyle, çikolata gibi şekerli gıdaların satın alınmasında kullanılmak üzere indirim kuponları bağışlıyorlardı. Bu tür yardımlar, küçük bir burjuva partisi olan NSDAP için oldukça dikkati çekiyordu. Gerçi partinin kurucusu Anton Drexler, Bavyera Kraliyet Demiryolları'nda çalışan bir işçiydi, ama parti üyelerinin çoğu memur sınıfından geliyordu, yani proleter değildi. Münih'te Aufhaeuser özel Musevi Bankası'nda uzun yıllar sekreterlik yapan Rudolf Schüssler gibi memurlar, esnaf ve sanatkârlar parti üyeleriydi. Bir de aydın sınıfı vardı. Gazeteciler, Dietrich Eckart gibi yazarlar, Gutberlet ve Dingfelder gibi, Cermen Irk Teorisinin savunucuları doktorlar ve nihayet Rudolf Hess gibi (ileride Hitler'in sağ kolu olacaktır) varlıklı burjuva ailelerinden gelen öğrenciler... O tarihlerde Münih'teki öğrencilerin hemen hepsi sağcıydı.

Ancak partideki bu yapı, Hitler'in 29 Temmuz 1921'de Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin İlk Genel Başkanı seçilmesiyle, tamamen değişti. Parti başkanlığı hazırlıklarına Hitler daha 1920 yılında başlamıştı. O tarihlerde çeşitli yerlerde yaptığı son derece etkili konuşmalarıyla, yalnız Bavyera'da değil. ünü Avusturya'ya da yayılmıştı. Aralık 1920'de, partisi aracılığıyla, *Völkischer Beobachter* gazetesini ele geçirdi. Ağustos ayına kadar *Münchener Beobachter* adıyla, Franz Eher tarafından yayınlanan bu gazete, halkçı ve Yahudi düşmanı ırkçı Almanların yayın organıydı. 16 Kasım 1921'de, Münih Sicil Mahkemesi'ne, gazeteyle birlikte Fransız Eher Yayınevi'nin tüm hisselerini satın aldığını bildirdi.

Bunlar parayla olacak işlerdi. Peki bu paralar nereden geliyordu? Bilinen oydu ki, *Münchener Beobachter* adıyla yayınlandığı tarihlerde, gazetenin 10.000 marklık hissesine sahip olan, Münih'li eski Cermen hayranlarından Dr. Wilhelm Gutberlet, Hitler'e yardım etmek amacıyla, hissesinin yarısından feraget etmişti. Bunun dışında Hitler o sıralar he-

nüz on günlük olan gazetenin geleceğini sağlama almak için, partilere, beheri 10 marktan, 40.000 marklık faizsiz hisse senedi çıkarmıştı. Reich'i usul usul kıskacına almaya başlayan enflasyon nedeniyle parti aidatları da adam başına 1 mark arttırılmıştı.

Hitler'in para kaynakları merak konusu olmakta gecikmedi. Eski DAP'li (Alman İşçi Partisi) burjuvalar, (hâlâ Avusturya vatandaşı olan) Adolf Hitler denen bu adamın, gerçek mesleğinin ne olduğunu, neyle geçindiğini açık açık sordular. Hitler bu türden sorulara müthiş öfkelenirdi. O sadece Adolf Hitler'di, hatip olarak elde ettiği başarılarını artıran da bu kişilikli tavrı oluyordu. Parti içinde kuvvetlenmesi ve parti içi yönetimi ele geçirmesi, Hitler karşıtlarını harekete geçirdi. Elaltından, Führer'i küçültücü sloganlar yazılı elilanları dağıtıldı. Sosyal demokrat eğilimli *Münchener Post* gazetesiyle, liberal sol görüşlü *Güney Alman Basını*'nın, Hitler karşıtlarından Ernst'in, hakaret dolu sözlerini taşıyan afişlerini basması, bardağı taşıran son damla oldu. Hitler, Ehrensperger'i mahkemeye verdi ve davayı kazandı. Gazetelerin sorumlu yazı işleri müdürlerine 600'er mark para cezası verildi.

Mahkemede Hitler, Ehrensperger'e gelir kaynaklarını açıklamak zorunda kalmıştı. Zaten önceleri de bu konu gündeme gelmişti. 1921 mayısında, dinci tutucu başbakan von Kahr, Hitler'in o tarihlerde en büyük sır ortağı olan Rudolf Hess'e, "Hitler denen bu garip adam, neyle geçinir?" diye sorduğunda, Hess, "Yaptığı konuşmalardan," diye yanıt vermişti. Şimdi ise Hitler mahkemede verdiği ifadede, "Partim için yaptığım konuşmalardan, tabii ki para almıyorum. Ama diğer örgütlerden (o sıralarda pek tanınmayan, 'Alman Saldırı ve Savunma Birliği'nin adını vermişti) alıyorum," demişti. Ayrıca, partili arkadaşları kendisini öğlen yemeklerine davet ediyorlardı, çeşitli yerlerden de "mütevazı yardımlar" geliyordu. Ne ki Hitler, bu esrarengiz "yerlerin" adlarını vermiyordu. O güne kadar yaptığı 26 konuşmayla, partisine 35.000 mark kazandırdığını da eklemeyi unutmamıştı. Konuşma başına 1300-1400 mark demekti bu. Hitler'in açıklamaları mahkemeyi ikna etmişti. Hess de söylenenleri doğrulayınca Hitler temize çıktı. Hitler'in kişisel harcamalarının mütevazı olduğu özellikle vurgulanmıştı; ancak parti ve parti propagandası, başkanının özel korunması (o tarihlerde Führer adı henüz yoktu), özel saldırı birliklerinin (SA) kurulması ve *Völkischer Beobachter* gazetesinin yayınlanması, için yüklü harcamalar gerekiyordu. Bu yüzden de Hitler'in, orta gelirli dostlarının küçük yardım-

larından çok daha fazlasına ihtiyacı oluyordu. Kendine göre bir bildiği vardı ve "Parayı, istediğim anda bulurum" diyordu. Gerçekten de buluyordu. Para, mücevher, döviz gibi bağışlar parti kasasına akıyor ya da kefaletle büyük miktarda borç paralar geliyordu.

Münih'teki siyasal hava hâlâ bulunaktı. Rüzgâr kimi zaman Alman milliyetçiliğinden, kimi zaman da Bavyera Krallığı'ndan yana esiyordu. O tarihlerde (1920/22) Mustafa Kemal Paşa da ittifak devletlerinin işgali altındaki çürümeye yüz tutan Osmanlı Devleti'ne ve Yunanlıların Megalo İdea'sına karşı Ankara'da başlattığı büyük Kurtuluş Savaşı'nı zaferle noktalamıştı. Hitler bu zaferden kendince bazı sonuçlar çıkarıyordu : Örneğin, Almanların pek hoşlanmadıkları (Münih'liler böyle düşünüyorlardı) Prusya'nın başkenti Berlin de, Yahudiler ve sosyal demokratların egemenliğindeydi ve onlar da topraklarını işgal eden galip ittifak devletlerine karşı direniyorlardı. Öyleyse Münih'te neden bir Ankara olmasındı, hatta mutlaka olmalıydı. Yani Kurtuluş Savaşı buradan yürütülebilirdi, tıpkı Ankara'da olduğu gibi...

Bu arada General Ludendorff da karısı Mathielde'nin ısrarlarıyla Münih'e yerleşmişti. Partinin ilk başkanı Hitler, NSDAP'nin gelmekte olduğunu haber veren davulları çalmaya çoktan başlamıştı. Münih'in ünlü birahanelerinde yaptığı konuşmalarda, on binleri coşturuyor, bu ateşli hatibin etkisinde kalan Münih halkı, giderek 'sağ'a kayıyordu.

Aslında o günlerde halkın ruh halini tam olarak anlamak olanaksızdı. Ulusal ve sosyal bir çöküntünün ortasında hiç yoktan ortaya çıkıp da "gelecekte her şeyin daha iyi olacağını" vaat eden, hiç tanımadıkları bir adama, ellerindeki para, mücevher ne varsa hepsini vermeye hazır olmaları, ancak bu insanların, komünizm korkusuyla, ulusal heyecanların, iç dünyalarında yarattığı karmaşık duygularla açıklanabilirdi.

Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin (NSDAP) programı ana hatlarıyla belli olmuştu. Programın, 11'inci maddesi, "ÇALIŞMADAN KOLAY ELDE EDİLEN GELİRİN YASAKLANMASINI"; 13'üncü maddesi, "TRÖSTLERİN DEVLETLEŞTİRİLMESİNİ"; 14'üncü maddesi, "BÜYÜK İŞLETMELERDE KAZANCA ORTAK OLUNMASINI"; 16'ıncı maddesi, "BÜYÜK MARKET VE SATIŞ MAĞAZALARININ KAMULAŞTIRILMASINI"; 17'inci maddesi de, "ULUSAL GEREKSİNİMLERE UYGUN BİR TOPRAK REFORMUNU" öngörmekteydi. Hitler, doğru çok kurnazdı, kendisini destekleyen milliyetçi dostlarından şahsen pa-

ra aldığı zaman, asla makbuz vermiyor, yerine ellerine parti programını tutuşturuyordu. Hitler'e para verenler, içeriğiyle gerçekten devrimci olan bu parti programının tamamını acaba okumuşlar mıydı? Herhalde en çok 2'inci maddesi etkilemiş olmalıydı onları. Maddenin öngördüğü, Alman halkının eşitliği, Versay ve St. Germain barış andlaşmalarının kaldırılmasıydı. (St. Germain anlaşmasına göre, Hitler'in "büyük Almanya hayalleri" gerçekleştiğinde, Avusturya Federe Cumhuriyeti, Alman topraklarına ihlak edilecekti.)

Sebep ne olursa, sonunda Münih'li zenginlerin kapıları bu yeni adama ardına kadar açılıverdi ve paralar, mücevherler de gelmeye başladı. Hitler'e kapılarını açanlardan biri de Elsa Bruckmann'dı. Bruckmann, Münih'te siyasete ilgi duyan ne kadar insan varsa, hepsini davet ederken, henüz pek yeni olan bir partinin, bu son derece coşkulu ve heyecanlı başkanını da çağırmayı unutmamıştı. Hitler'in geleceğini duyanlar, Münih birahanelerini doldurmuşlardı. Elisabeth (1865 doğumlu) Bruckmann, Prens Theodor Cantacuzene'nin kızıydı. Önceleri Bavyera ordusunda üstteğmen olan Prens Theodor, Bizans İmparatorluğu'nun ünlü Kantakuzenos sülalesinden gelmekteydi.(*) Cantacuzene'lerin Bavyera kolu olan Prens Theodor, Yunan Kralı Otto'nun sadık bir yandaşıydı. Otto, Yunanistan'daki askeri darbeden sonra, 1861'de sürgüne gönderilince, Theodor da onun peşinden gitmişti. İşte, onun kızı olan Elsa (82 yaşında, Ebenhausen-Isartal'da öldü) kentin ünlü bir sanat yayınevinin sahibi Hugo Bruckmann'la evliydi. Alman çevrecilerinin yakından tanıdığı Bruckmann, NSDAP Milletvekili, "Üçüncü Reich" iktidarında da kültür senatosu üyesi olmuştu.

Annesi Bohemya Kontesi Deym-Stritecz'den ötürü eski Avusturya'yla yakın ilişkileri olan Prenses Elisabeth (Elsa) Hitler'e hayranlığını saklamıyordu. Güzel bir kadın değildi, hatta biraz erkeksi tavırlıydı, ama olağanüstü bir cazibesi vardı. Gerçi kocasının işi milyonlar getirmiyordu, ama Elsa yine de bir miktar para (ne kadar olduğu bilinmiyor) ve mücevheri ödünç olarak Hitler'e verebiliyordu. İlerde bundan yine söz edeceğiz.

Hitler'e "abayı yakan kadınlardan" (Münih'teki sosyal demokrat basın aynen bu tabiri kullanıyordu) ikincisi Helene Bechstein'dı. (1951'de öldü). Berlin'de dünyaca ünlü piyano fabrikasının sahibinin

---

* Bilindiği gibi, Kantakuzenos'lardan I. Theodoros, Bizans'ın ilk imparatoruydu, 1214 andlaşmasıyla Trabzon İmparatorluğu'nu topraklarına katmıştı. (Ç.N.)

karısıydı. Enflasyonun en yüksek olduğu 1923 yılında, piyano imalat atölyelerini anonim şirkete dönüştürmek zorunda kalan Bechstein'lar amansız Yahudi düşmanıydılar ve bütün küçük burjuva Almanlar gibi, "Alman Birliği"yle bağlantıları vardı. Helene Bechstein kış aylarını tercihen Münih'in soylu ve seçkin otellerinden Vier Jahreszeiten'de (Dört Mevsim) geçiriyor ve politikanın renkli kişilerini çevresine topluyordu. Bu konuklar arasında Hitler hiç eksik olmuyordu. Prenses Elsa Bruckmann, Prusyalı rakibesini kıskanmakta gecikmedi.

Her haliyle hırslı ve coşkulu bir Alman milliyetçisi olduğunu belli eden, Yahudiliği dünyadaki bütün belaların kaynağı olarak lanetleyen bu Avusturyalı yabancıya, girip çıktığı topluluklarda bir ad takmışlardı : "Kurt" (Wolf) ya da "Minik Kurt" (Wölfchen).

"Kurt"un sofra adabına yakışmayan davranışlarını bu kibar kadınlar hoşgörüyorlar, özellikle pek sevdiği çikolatayı ağzını şapırtadarak yemesini, tabağındaki kremalı pastayı silip süpürürcesine midesine indirmesini görmezlikten gelerek, soylu bir soğukkanlılıkla karşılıyorlardı. Topluluktaki kadınlara karşı garip şekilde ilgisiz kalması (oysa başkalarıyla ilişkileri olduğu biliniyordu) Avusturyalıyı daha çekici ve gizemli yapıyordu. Ne ki Hitler'in bu hali uzun sürmedi. "Üst tabakayla" ilişkilerindeki çekingenliğini üzerinden atınca, Avusturyalılara has cazibesi "kadınlar" çevresinde hızla etkisini gösterdi. Hitler 1945'te ölene kadar da bu cazibesini hiç kaybetmedi.

Helene Bechstein, 1924 yılında hapiste olan Hitler'i, kocası aracılığıyla, Alman Hansebank'dan alınan krediyle, kefalet vermek sureti ile çıkarmıştı. Avusturyalının kefalet parasının bir kısmını kendisi, çoğunu ise, Bechstein ödemiştir. Uzun süre gizli tutulan bu konu, Hitler'in, *Freiheit* (Özgürlük) gazetesinde kendisi hakkında çıkan bir makale nedeniyle, yazı işleri müdürü ve çalışanlarına açtığı dava esnasında günışığına çıkmış, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Dr. Emil Strausse yazısında, Hitler'in para kaynaklarına ilişkin onur kırıcı ifadeler kullanılmıştı, Bechstein ise, 45.000 markın hesabını, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra açılan Nazi Suçluları Mahkemesi'nde vermişti. Bechstein, "Hitler'e karşı annelik duyguları beslediğini" söyleyerek, 8-9 Kasım 1923'deki başarısız darbe girişiminden sonra hapse atılan Avusturyalıyı, "onun analığıyım" diyerek, koğuşunda ziyaret ettiğini ileri sürmüştü.

Hitler'in çevresinde oynayan bu siyasal-isterik oyunda rol alan kadınlardan üçüncüsü Gertrud von Seidlitz'di. (Bir doktordan dul kaldığı için, Münih'teki savcılık dosyalarında adı Doktor Hanım diye geçiyordu.) Von Seidlitz'in Münih'e yakın Ebenhausen'de bir villası vardı ve aynı dosyalardaki kayıtlara göre de, "oldukça iyi maddi koşullarda" yaşıyordu. Bir keresinde Hitler ondan, partiye büyük hizmetleri geçen, "Finlandiyalı Kadın" diye söz etmişti. Bayan Dr. von Seidlitz aslında Finlandiyalı değildi; 1872'de, Doğu Prusya Könisberg'de, büyük olasılıkla bir subay ailesi olan Kruse çiftinin kızı olarak dünyaya gelmişti. Baltık kökenli Seidlitz ailesinden bir doktorla evlenmişti. Bayan Seidlitz'e bu yüzden Finlandiya'dan servet akıyor olmalıydı. 1912'den bu yana duldu. 1921'de, 49 yaşındayken partiye girmişti. Hitler'in başarısız darbe girişiminden sonra, Reich ordusuna hakaretten, 23 Kasım 1923'te tutuklanmıştı.

Münih Emniyet Müdürlüğü'nde verdiği ifadede, yurt içinde ve dışında Hitler'e para yardımı yapan kişilerle bağlantı kurduğunu, bunda da başarılı olduğunu söylemişti. Hatta bazen "koşullar uygun olduğunda" kendi hisse senetlerini de Hitler'e yardım için kullandığı olmuştu. 20 Kasım 1923'te hakkında ihtiyati tutuklama kararı alındığında, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gönderdiği şikâyet mektubunda şöyle diyordu: "Bavyera Genel Komiseri von Kahr sevgili Führer'imizin, Adolf Hitler'in en belalı düşmanıdır. Hitler serbest bırakılırsa, ben de serbest olurum, hapiste yatarsa, ben de yatarım, eğer öldürülürse, ben de ölürüm." Bayan Dr. von Seidlitz, Hitler'e yaptığı yardımlara ilişkin daha ayrıntılı bilgiyi, 2 Şubat 1929'da az önce sözünü ettiğimiz Hitler-Strausse davasında bir tanığın ifadesinin dinlendiği sırada vermişti: Seidlitz, *Völkischer Beobachter* gazetesinde Hitler'in büyük bir mali sıkıntı içinde olduğunu okuyunca, 1923'ün ocak ya da şubatında, 20-30.000 markı karşılık beklemeden Hitler'e vermişti. Paranın bir kısmı kendi şahsi servetindendi, geri kalanını da, adını vermediği bir üçüncü şahıstan" borç almış, sonra da ödemişti. Yardımı dolar ve Finlandiya bankalarından aldığı çeklerle yapmıştı. Gariptir ki mahkeme, o tarihlerde en çok sıkıntısı çekilen döviz olan "dolarları" Bayan Seidlitz'in nereden bulduğunu ve Fin çeklerinin ne şekilde eline geçtiğini merak edip sormamıştı.

Ne ki, Bayan von Seidlitz'in 1929 yılı sonlarında Münih polisine verdiği ifadeden ve Helene Bechstein'ın da *Völkischer Beobachte*

gazetesini desteklemek amacıyla Hitler'e iki ya da üç kez bir miktar para ve "antika eşya" bağışında bulunduğu yolunda yaptığı açıklamalardan ortaya çıkan gerçek şuydu: Haftalık *Völkischer Beobachter*'in günlük gazeteye dönüşmesinde, her iki kadının da (Bayan Seidlitz'in Finlandiya'nın büyük bir kâğıt fabrikasında hisseleri vardı) önemli rolü ve payı olmuştu.

Nitekim, 9 Ekim 1921 ve 28 Eylül 1922 tarihli *Völkischer Beobachter* gazetelerinde, parti yönetim binasının yenilenmesi için gerekli masrafları karşılamak üzere, "varlıklı bir parti üyesinin" para verdiğinden söz edilmişti. Acaba bu paralar, sözü edilen o kaynaktan mı geliyordu? (Nasyonal Sosyalist Parti'nin proleter kanadına göre Hitler, kadınlarla ilişki kurmayı adeta kendine iş edinmişti) Ama her halükârda, Hitler'e bağış yapan (erkekler-hatta büyük olasılıkla çoğunluk kadınlar) her zaman olmuştu. Kadınlarla olan ilişkilerinin Hitler'e yarar sağladığı ise hiç kuşkusuzdu.

Partinin İşletme Müdürü Max Amann, 20 Ağustos 1920'de koyu Hitler sempatizanı Berlin'li kahve fabrikatörü Richard Frank'la (Korn-Frank Firmas) 60.000 frankın üstünde bir borç para için sözleşme imzalamıştı. Üç yıl vadeli borcun karşılığında Hitler, altı değerli mücevher parçasını rehin göstermişti. Bu parçalar, platin üzerine pırlanta taşlar işlenmiş bir zümrüt iğne, platin üzerine, pırlanta taşlı bir yakut yüzük, yine platin üzerine pırlanta taşlı, gümüş montürlü on dört ayar altın yüzük, 17'inci yüzyıla ait bir Venedik Sfenks rölyefi ve kırmızı ipekten altın işlemeli bir piyano örtüsüydü... Acaba bunlar Helene Bechstein'ın antikaları mıydı? Yoksa Elsa Bruckmann'ın aşk armağanları mı?

Hitler'in Münih'teki zengin çevresi giderek genişliyordu. Dünyaca ünlü, Franz Hanfstaengl, sanat kurumu vârislerinden Ernst Franz Sedgwick Hanfstaengl, 1921 yılında NSDAP'ye girdi. Eski bir Harvard'lı olan Ernst Frank, Amerikalı büyükannesi sayesinde 1921 yılına kadar şirketin Amerika'daki temsilciliğini yapmıştı. On parmağında ondan fazla hüner olan, dev cüsseli bir adamdı. Gerçi Prenses Elsa da, komopolit ve seçkin bir dünyanın insanıydı ama, Ernst Frank'ın Hitler ve çevresine adeta uluslararası bir soluk getirmiş olduğu da yadsınamazdı. Hitler'e yakın çevrelerin "Putzi" adını taktıkları Hanfstaengl, sonraları Führer'in dış basın sözcüsü olmuştu. Bu arada Hitler'de Putzi'nin operacı kız kardeşi Erna Hanfsaengl'e tutulmuştu. Erna Hanfstaengl'e gelince, Almanya enflasyon canavarının kıskacı altında ezilir-

ken, Hitler'e saf altın değerinde 1000 dolar bağışlamıştı. Başkalarına ise bu bağışın borç olduğunu söyledi. Hitler'in, "ihtiyacım olan her an, istediğim kadar para bulabilirim" diyerek kurduğu hayaller, hayrettir ki gerçekleşiyordu. Hem de en kritik bir dönemde...

Hitler'in dahi, nasıl olacağını önceden kestiremediği, yeni bir Almanya'nın kurulması için başlatılan bu harekete, savaş sonrası ortalıkta biten birtakım serüvenci de katılıyordu. Kurt Lüdecke ile Scheubner-Richter (Max Erwin Richter) bu serüvencilerin başını çekenlerdi. 1890 doğumlu, Berlin'li bir fabrikatörün oğlu olan Lüdecke, dış ülkelerde ticaret yapıyordu. İşi gereği, Danimarka, İngiltere, Hollanda ve Fransa'dan Mısır'a, Meksika ve Güney Amerika'ya kadar neredeyse dünyanın yarısını dolaşmış, haris bir serseri ve spekülatördü. Lastik tekerlekten, (bir olasılıkla da) silaha kadar, para getirecek her şeyin ticaretini yapıyordu. 1922 yazında, Münih'te, Hitler'in partisine girdi. Çevresine Meksika vatandaşı olduğunu söylüyor, zengin Sam Amca gibi davranıyordu. Führer iktidara geçince, Lüdecke, toplama kampına atılmış, sonra oradan kaçarak, "I Know Hitler" (Hitler'i Tanıyorum) başlığı altında anılarını yayınlamıştı.

Lüdecke'nin söylediklerine inanacak olursak (aksini bugüne kadar kimse ileri sürmedi) Versay ve St. Germain andlaşmalarını lağvetmek isteyen Hitler'i para ve silahla desteklemiş, 50 kişilik SA-Birliği'ni kendi olanaklarıyla finanse etmişti. 175 adet karabina, 15 adet üç ayak üzerine monte edilmiş, soğutuculu eski tip makinelitüfek, 200 adet elbombası ve bol miktarda cephane yardımında bulunmuştu. Pilot yüzbaşı Hermann Göring komutasındaki Saldırı Birlikleri (SA) alay ve taburlardan oluşmaktaydı, getirdiği mali külfet ise Hitler'in kâbusuydu. Allah'tan gelecek paraları düşünerek teselli bulunuyordu. Paraların nereden geldiği ise Hitler'i hiç ilgilendirmiyordu. Nitekim enflasyonun yeniden tırmanışa geçtiği 1923 yılında, Hitler'in elinde hatırı sayılır miktarda Fransız parası vardı. Bu paralar, Lüdecke'nin Afrika'da Fransız sömürgesindeki mülklerinden gelen franklardı...

Farklı bir çevreden gelen, bir diğer partizan Max Erwin Richter ise, Hitler'e destek çıkanlar içinde en önemli kişiydi. 1884'de Riga'da (bugünkü Rusya) doğan Richter aynı zamanda, müzik öğretmenliği yapan Saksonyalı bir orkestra şefinin oğluydu. Mathilde ile evlenince, karısının kızlık Scheubner soyadını aldı. Saksonyalı soylu bir aileden gelen Mathilde, Scheubner soyadının son mirasçısı olduğundan, Er-

win Richter buna mecbur kalmıştı. Zaten, Scheubner-Richter, sıradan bir burjuva adından, kulağa daha hoş geliyordu. Richter'in maceralı bir yaşamı olmuştu. Riga'da ve Münih'te kimya okumuş, İkinci Dünya Savaşı çıkınca, Münih'e giderek doktorasını orada yapmış, Bavyera Kraliyet Ordusu Hafif Süvari Alayında subaylıktan sonra, İran'daki askeri saldırı harekâtını yürütmek üzere, Türkiye'de çalışmış, Erzurum'da, İmparatorluk Almanya'sının konsolos yardımcılığını üstlenmiş ve nihayet, 1917/18'de Baltıklardaki Alman Valiliği basın sözcülüğüne getirilmişti. Kendini "Doğu Sorunlarının" uzmanı olarak tanıtan Erwin Richter, 1921 yılında Hitler'le ilk karşılaşmasında, birdenbire "halkçı görüşlerin" sıkı bir savunucusu ve Yahudi düşmanı oluvermişti. Beyaz Rus mültecileriyle sıkı ilişkileri, partiye epey yarar sağlamıştı.

Alfred Rosenberg'in de bu tür bağlantıları vardı. 1893'te Reval de dünyaya gelen Rosenberg, 1922'de *Völkischer Beobachter* gazetesinin yazı işleri müdürlüğüne getirilmişti. Ne var ki, Scheubner Richter'in soylu adı, yadsınamaz diplomatik yeteneği, mülteci çevrelerinde daha çok konuşuluyordu. Max Richter'in, Hitler'in savaş hazinesine akıttığı yardımların miktarı ve ayrıntıları ise bugüne kadar günışığına çıkmış değil. Ama Hitler'in bu konuda sağkolu olduğu biliniyor. Bu nedenle Hitler'in 9 Kasım 1923'te Münih'te çıkan bir çatışma sırasında Bavyera polisi tarafından öldürülen Richter için, "Ölenlerin yerine başkaları gelir ama, Scheubner Richter'in yerini kimse dolduramaz." demesi pek sebepsiz değildir.

Hitler'in dost çevrelerinde başkaları da vardı, 1918'de Alman işgal birliklerinin, Ukrayna'da Hetman başkanlığında kurduğu hükümetin basın sözcüsü Dr. Nemiroviç Dantçenko, Paul Skoropadski (parasız pulsuz biriydi, Reich hükümeti kendisine emekli maaşı bağlamıştı), Saksonyalı Prenses von Coburg Gotha ile evlenince Çarlık Rusyası'nda taht üzerinde hak iddia eden, Prens Kyrill Vladimiroviç, Führer'in yakın dostlarıydılar. (Prensin karısı Prenses Viktoria Feodorovna'nın, Hitler'e nakit para yardımı yapabilmek için, mücevherlerini sattığı biliniyor.) General Vassili Biskupski de Coburg'ların girdikleri çevrelerde sık görülen bir simaydı. Hitler ve Ludendorff'un yakın dostu olan Biskupski, Güney Rusya'da, Çar Orduları'nın 3'üncü Kolordu Komutanıydı.

Böylelikle, Hitler'e para yardımı yapan üç çevre tamamlamış oluyordu: Bechstein, Bruckmann ve Hanfstaengl'in evlerini kendilerine karargâh yapan. Münih'teki milliyetçi bohem çevre... Maceraperest Lü-

decke ve Scheubner Richter'le, "Beyaz Rus" yandaşları... Ve nihayet, Yüzbaşı Ernst Röhm ve Albay Ritter von Epp'in başı çektikleri askeri çevrenin yardımı gerçekten önemliydi. Örneğin, ilk kuruluş yıllarında, gerekli propaganda malzemeleri ile araç-gereçlere harcanan paralar, Mayr ve Röhm'ün yardımları sayesinde, Reich Silahlı Kuvvetleri'nin kasasından karşılanmıştı. Röhm sonraları, bu yardımları, SA Birlikleri'nin silahlandırılması, ulaşım-haberleşme gibi alanlara kaydırmıştı. Bunun için kuşkusuz belirli bir nedeni vardı; SA- Birlikleri 7'nci Tümeni, Fransa'nın müttefiki Çekoslavakya'ya karşı, sınırı koruyordu. Savunma gerektiren durumlarda derhal yedek kuvvetlerini harekete geçiriyorlardı.

Nasyonal Sosyalizmin muhalifi komünistler ve sosyalistler, Hitler'in kimlerden para aldığını, partisinin kimlerden, hangi gelir kaynaklarından destek gördüğünü epey araştırdılar, konuyu didik didik ettiler. Özellikle komünistler, Alman soylularına ve büyük sermaye sahiplerine epey yüklendiler ve bu kesimleri, "Büyük Almanya" hayallerini gerçekleştirmesi için Hitler'e destek vermekle suçladılar.

Yine de Nasyonal Sosyalist hareketin başlangıç yılları olan 1920-1923 arasında, Alman soyluları ve sanayi kesiminin mali yardımda bulunduklarına dair kesin verilere rastlanamadı. Bavyera'nın aristokrat çevrelerinde Hitler kendisine el uzatan birkaç kişi bulabilmişti, her birinin yardım nedeni farklıydı. Sanayi kesimine gelince Hitler'e mali destek veren parababaları kayda değer sayıda değildi. 8/9 Kasım 1923 darbe girişiminin, hiç hesaba katmadıkları biçimde başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, bu parababalarının "nasyonal sosyalist" harekete karşı eski heyecan ve ilgilerinin kalmaması doğaldı. Yine de bir miktar yardımı esirgemeyenler arasında, Bavyera Sanayiciler Birliği Başkanı Hermann Aust ve yine aynı birliğin hukuk müşaviri Dr. Kuhlo ile Ticaret Müşaviri Zentz, Bulgar Başkonsolosu Eduard August Scharrer gibi isimler yer alıyordu. Württemberg'de Fabrikatör Heinrich Becker, Hitler'in en hararetli taraftarlarından biriydi. Saksonya'daki küçük fabrikatörlerden de bağışlar geliyordu. Reich Valisi Martin Mutschmann ve Dresden'den von Philipps, Hitler'e avuç dolusu bağış yapmışlardı. "Führer" ve özel saldırı birliklerine, (SA) akan bu yardımların ardında yatan komünizm korkusuydu...

Berlin'de Hitler'e para yardımlarını organize eden ise her zamanki gibi Dr. Emil Gansser'di. Gansser, Führer'in ulusal kulüpte yapacağı

konuşmaları da düzenliyordu. Bağışçıların başında lokomotif sanayicisi Ernstovon Borsig geliyordu. Gansser Siemens fabrikalarının müdürünü de "nasyonal sosyalist" hareketin içine çekmeye çalışıyordu. Aslında bir yandan Cumhuriyet yönetimine duyulan hoşnutsuzluk, öte yandan Almanya'nın silahsızlanması sonucu silah sanayiinde yaşanan durgunluk nedeniyle, büyük sanayiciler ordu birlikleriyle, sosyalist olmayan partilere para yardımı yapmayı neredeyse gelenek haline getirmişlerdi. Ne var ki bütün bu sanayi şirketlerinin yönetimindeki insanlar son derece hesaplıydılar; hiçbiri milyonlarını tek bir politikacıya, hele Hitler gibi bir "Homo Novus"a (yeni yetmeye) bağlamaya gönüllü görünmüyordu. Yine de 1920/23 yıllarında Hitler'e yardım edenler arasında Stuttgart ve Berlin'deki Haniel Fabrikaları ile, Daimler -AG Şirketi gibi sanayi kuruluşlarına rastlanıyordu; ama başarısız darbe girişiminden sonra bu şirketler bağış yaptıklarını kesinlikle reddetmişler ve darbenin perde arkasındaki adamları hakkında tahkikat yapan Stuttgart Emniyet Müdürlüğün'de verilen yalan ifadelere inanmak zorunda kalmışlardı.

Almanya'nın o zamanki ekonomi kralı Hugo Stinnes, belki de 1923'te bazı siyasi işlere karıştığı için olmalı, Hitler'e bir kuruş dahi vermemişti.

Buna karşılık, Stinnes'in çabalarıyla Berlin'deki Havacılık Kulübü'nde 1919'da kurulan "Antibolşevik Birlik"ten Hitler'in yüklüce para aldığı biliniyor. İlginçtir ki, o tarihlerde kasasında 50 milyon markın üstünde para bulunan "Antibolşeviklerin Ekonomi" Fonu'nu, Mankiewitz adında Berlin'li bir Yahudi banker yönetiyordu. Bu olay Hitler'in bazı milliyetçi zengin Yahudilerden para aldığına dair (kendi cellatlarını desteklediklerine bir türlü inanmak istemeyen Yahudiler) bugüne kadar gelen söylentilerin pek de yersiz olmadığını gösteriyor.

Ruhr Bölgesi'nde Hitler'in "savaş hazinesine" Yüzbaşı Wachenfeld para topluyordu. Coesfeld yakınlarındaki Varlar Şatosu Prensi Otto zu Salm-Horstmar, Almanya'nın maden sanayiinin merkezi olan Ruhr'da Hitler'e bağış yapanların da başında geliyordu. Prens Otto bir süre Donanma Cemiyeti'nin başkanlığını da yapmıştı. Ama Ruhr'da asıl isim yapmış ünlü sanayiciler önceleri Hitler'i desteklemeye pek yanaşmadılar. Gustav Krupp von Bohlen und Halbach (maden ve kömür işletmelerinin sahibi), Gelsenkirchen Maden İşletmeleri Birliği'nin müşaviri (Geheimrat) Emil Kirdorf, Birleşik Çelik İşletmeleri'nden Fritz

Thyssen, (ki Thyssen bugün hâlâ Almanya'nın en büyük maden sanayii şirketidir) Hitler'e çok sonraları ilgi gösterdiler. 1923 yılında bu büyük şirketlerin başka sıkıntıları vardı. Fransız ve Belçika askeri birlikleri Ruhr Havzası'nı işgal etmişlerdi. İşgalci kuvvetlerle işbirlikçiliğe yanaşmadıkları için aralarında Thyssen'in de bulunduğu çok sayıda sanayici tutuklanmış ve askeri mahkeme önüne çıkarılmışlardı. Reich Hükümeti pasif direnişi resmen ilan edince, Hitler, "Bu cumhuriyete ne tek adam, ne de tek bir kuruş" diye ortaya çıktı.

Durum tam tersine dönmüştü. 28 Ekim 1922'de, darbeyle iktidarı ele geçiren "Faşizmin Duçe"si, Benito Mussolini, (Hitler uzaktan uzağa Mussolini'ye büyük hayranlık duymaktaydı) Ruhr Havzası'ndaki işgalci Fransız-Belçika askeri birliklerine karşı, Almanların bölgeyi kalkındırmak üzere yürüttükleri çalışmaları, İtalya'dan gönderdiği mühendislerle, göstermelik de olsa desteklemişti.

Hitler'e yapılan yardımlar ve bağışlar oldukça karmaşık bir manzara ortaya koydular. Bağışlar ve üyelik aidatlarının gelirlerinden çok, nakit paraya ihtiyacı olan Hitler'se bu karmaşada kendi yolunu buluyor olmalıydı. Onu asıl öfkelendiren, gelir kaynaklarının ayrıntıları ya da kendi kişisel harcamalarının mali kaynağı hakkında soru sorulmasıydı.

20 Ekim 1920'de Münih Kindl-Brau birahanesinde yaptığı konuşmada, Avusturya'daki kardeş partiye 60.000 mark bağışta bulunulduğunu açıkça söylemişti. Eğer bu doğruysa (ki usta bir hatip olan Hitler'in konuşmalarından bunu anlamak pek kolay olamıyordu) 60.000 markı nereden bulduğu sorusu yanıtsız kalıyordu.

Bir keresinde de, gelen paralarla *Völkischer Beobachter* gazetesinin yazı işleri bürosunun yeniden donatıldığını çocuksu bir sevinçle açıklamıştı.

En eski parti arkadaşlarından Hermann Esser'e bakılırsa, Hitler Scheubner Richter aracılığıyla bol miktarda kirli para kaynaklarına da el uzattığı biliniyor. Stalin'in, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ihtilale mali destek bulmak için Tiflis, Batum ve Bakü'de genelevler açması gibi Scheubner Richter'in de Berlin'in ünlü Tauentzienstrasse'sinde müşteri avına çıkardığı fahişelerden aldığı aşk parasının büyük bir kısmını Münih'teki "savaş hazine kasasına" aktardığı söyleniyordu. Bu söylentinin kuşkulu yanı olsa bile, Scheubner Richter'in para kaynakları yaratmadaki zengin hayal gücü tartışma götürmez bir gerçekti.

Münih'in aristokrat salonlarında, dahası ciddi işadamlarının müdavimi oldukları "Kaufmanns-Casino"daki çevrelerde, iyiden iyiye saygınlık ve hayranlık uyandıran ve kendisine "kurtarıcı" gözüyle bakılan Hitler'in ise, "Berlin'deki bu altın madeninden" haberdar edilmediği tahmin ediliyor. Katı bir karakteri olduğundan, para için bu türden yöntemlere başvurulmasını herhalde istemezdi.

Ama Hitler'in başarısının en şaşırtıcı yanı, enflasyonun en azgın olduğu 1923 yılında bile, kasasında dolar, Çekoslavak kronu, Hollanda guldeni, hatta Fransız frankı bulundurabilmesiydi. Amerika'daki para kaynaklarını da, daha önce belirttiğimiz gibi Ernst Hanfstaengl sağlıyordu. Hitler ve Eckart'ın büyük fotoğraflarının satışından, sosyal demokrat basının iddiasına göre 600 dolar gelir sağlanmıştı. Alman-Amerikan ticaret firmasının yöneticisi olan Deniz Yüzbaşısı, Richard Wenig de Hitler'e Amerika'dan para yağdıranlardan biriydi. Birinci Dünya Savaşı'nda, "deniz savaşının kahramanlarından" bir süre Amerika'da yaşadıktan sonra Münih'te NSDAP'yle tanışan Donanma Yüzbaşısı Helmuth von Mücke de, Hitler'e 500 dolar kadar bağışta bulunmuştu. 1920'lerde Hitler'in gamalı haçlı bayrağı üzerine and içen diğer bütün subaylar gibi, siyasal görüşleri henüz kafasında tam netleşmemiş olan Mücke, sonraları Alman Komünist Partisi'ne geçmiş ve 1929'da yayınladığı "Açık Mektuplar"ında, Hitler'in bavullar dolu para aldığını iddia etmişti. Ne var ki, aralarında, sapına kadar Yahudi düşmanı, ünlü araba kralı Henry Ford da bulunduğu halde, 1933'te iktidara geçene kadarki siyasal yaşamında, Hitler'in Amerikan sanayiinden milyonlarca dolar aldığına dair hiçbir belgeye rastlanamadı. Yalnız şunu da unutmayalım; enflasyon deviyle boğuşan bir Almanya için o tarihlerde 500-600 dolar bile küçük bir servetti.

Hitler'in hazine kasasındaki Çek kronları ise, henüz yeni kurulmuş olan Çekoslavakya'daki Sudet Almanlarından geliyordu. İsmen bilinen von Arthaber ile von Duschnitz'di. Pilsen'deki ünlü Skoda silah fabrikalarının müdürlerinin ise adları verilmemişti. Sudet Almanları, Avusturyalı Nasyonel Sosyalistlere hitaben de konuşmalar yapan, Avusturya asıllı Hitler'i, büyük Almanya idealinin en ateşli temsilcisi olarak görüyorlardı. Almanya için beslediklerı eski özlemlerinin gerçekleşmesi için hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyorlardı. Bu arada Hitler partisi NSDAP için Çek ve Fransız parası aldığı yolundaki, Hıristiyan-sosyal eğilimli haftalık *Das Neue Volk* (Yeni Halk) dergisinin Yazı İşleri Mü-

dürü Heller aleyhinde hakaret davası açmıştı. Ancak, delilleri zamanında mahkeme huzuruna çıkarmadığından Hitler'in şikâyeti reddedildi. 10 Eylül 1928'de Hitler bu kez, bir enformasyon dergisinde, hakkında yurtdışından para aldığına dair iddiada bulunan Bavyera Sosyal Demokrat Parti (SPD) milletvekili ve maliyede memur olan Josef Strobl'a dava açtı. Strobl, Ingolstadt bölge mahkemesindeki duruşmada, Hitler'in malikânesinde İsviçre frankı, Hollanda guldeni ve Amerikan doları ele geçirildiğini açıkladı. Mahkeme Hitler'in hakaret davasını geri çevirdi, Strobl beraat etti. Hitler'in tanığı olarak mahkeme önüne çıkan Rudolf Hess, Führer'in bazı sanayiciler ve işverenlerden paralar aldığını, ancak bunun pek yüksek meblağda olmadığını söyledi.

Hitler neyle geçindiği sorusuna sinirlendiği kadar, Almanya'nın yenilenmesi hareketinde dış kaynaklı parababalarının kendisine destek verdiği yolundaki iddialara da sert tepki gösteriyordu. Aslında Rudolf Hess bir noktada haklıydı: Hitler'in dış ülkelerden aldığı para gerçekten büyük bir meblağ tutmuyordu. Hitler'in, Krupp İşletmeleri Müdürü Hugenberg'ten 12 milyon aldığına dair sosyal demokrat basının yaydığı söylenti doğrusunu isterseniz çok aptalcaydı. 1923'te bu açıklandığı zaman, Hugenberg, çoktan Krupp firmasından ayrılmıştı.

Ama paralar yine de geliyordu. Hem de bu kez ulusal Macar cemiyetlerinden. Macaristan da, tıpkı Bavyera'da olduğu gibi 1919/20'de Sovyet diktatörlüğü deneyimini yaşamıştı. Macarlar, Hitler'in Versay ve St. Germain Barış Andlaşmalarının iptali için verdiği savaşı takdir ediyorlardı. Çünkü Macarların gözünde Hitler, Almanya'nın St. Germain ve Versay Andlaşmalarının iptali için savaşmış bir kahramandı. Böylelikle Macaristan için de Trianon Barış Andlaşması bozulmuş olacaktır. 14 Haziran 1920'de imzalanan bu andlaşma ile kralsız bir krallık olan Macaristan'ın parçalanmasını onaylıyor ve Reich Devleti'nin temsili vekili Amiral von Horthy yönetiminde, ülke topraklarının bir bölümünü daha, Slovakya, Siebenbürger ve Slavonya'ya bırakıyordu. 1921 yılında, Macaristan Millet Meclisi üyesi aynı zamanda "Büyüyen Macaristan" adlı faşist örgütün liderlerinden Dr. Franz Ulain, NSDAP partisine yüklüce para verdi. Münih'te 1920'de kurulan Kahr yönetimindeki dinci-muhafazakâr hükümetle radikal sağ Macarların ilişkileri biliniyordu. Nitekim 1923 başlarında Hitler'in adamı Scheubner Richter (bilinmeyen bir nedenle) Reich temsili vekili Amiral von Horthy'i görüşmek üzere aramıştı.

Hitler'in Macaristan'la olduğu kadar, İsviçre'deki milliyetçilerle de sıkı temasta olduğu, onlardan da para ve bağış aldığı biliniyor. Führer'in İsviçre'yle bağlantısını kuran da, sanayici Emil Gansser'di. Gansser, İsviçre'deki adamı mühendis Max Keller aracılığıyla tüm para ilişkilerini yürütüyordu. Milliyetçi çevreler, 1920'ler de devrimci bir genel grev hüviyetine bürünen, büyük bölgesel grevlerin baskısı altındaydı. Ve bu büyük grev ancak, İsviçre milis kuvvetlerinin müdahalesiyle kırılabilmişti. Gansser'in İsviçre'deki esas kontakt adamı, *İsviçre Aylık Dergileri, Die Front* (Cephe) ve daha sonra da *Ulusal Dergiler*'in yöneticisi yazı işleri müdürü Dr. Hans Öhler'di. Almanca konuşulan İsviçre'deki sağ radikaller kuzey komşuları Almanya'daki sağcılarla dirsek temasındaydılar. Almanya'ya komünizm geldiği anda (böyle düşünüyorlardı) kendilerinin de günleri sayılı demekti. Bu nedenle Hitler'e Öhler'in dışında, başka İsviçreliler de ilgi gösteriyordu. Bunlardan biri de, "İsviçre Vatan Birliği" başkanı cerrah Dr. Eufen Bircher'di. Böylece Hitler 26 Ağustos 1923'te, cebinde Avusturya pasaportu ile, İsviçre'ye gitti ve Zürih'te "Sankt Gotthard" Oteli'ne yerleşti. Hans Öhler, zarif bir villada, tabii hepsi de zengin 40 kadar davetlinin huzurunda Hitler için bir konuşma düzenledi. Hitler'in kasasına toplayabildiği 33.000 İsviçre frankı, hiç kuşkusuz "Nasyonel Sosyalist Hareketin" hedeflerini anlatan, son derece etkili konuşmasının karşılığıydı.

Ne var ki Hitler'in Dr. Bircher'le buluşarak birlikte yemek yemeleri pek sonuç verdi sayılmaz. Bu zeki doktor belki de Hitler'deki psikopatolojik unsurları sezinlemiş olmalı. Nitekim bir süre sonra muhatabını "Vatan Birliği"nin hukuk müşaviri Dr. Sonderecker'le baş başa bırakt.

Hitler'in dışardaki para kaynakları arasında İngiltere ve İsveç de yer alıyordu. Almanya'nın Bern Elçisi Adolf Müller, Hitler'in her iki ülkeden de para aldığına dair elinde bilgiler olduğunu Berlin'e bildirmişti. İngiltere'deki bağlantı adamı Lüdecke, İsveç'de ise büyük bir olasılıkla, Hermann Göring'in karısının akrabası Karin von Fock olmalıydı. O zamanlar İsviçre aristokrasisinde, "Cermenler"e karşı gizli bir sempati hissediliyordu.

Dış ülkelerden para geldiğine dair, doğru ya da yanlış ileri sürülen tüm iddialarda, ilginçtir ki İtalyan liretinden o ana kadar hiç söz edilmemişti. Yine de bu ülkeyle temasa geçilmişti. 1922'nin eylülünde Kurt Lüdecke, General Ludendorff ve Hitler'in emriyle, Mussolini'yi

görmek üzere Milano'ya gitmişti. Hitler pek çok Alman vatanseverin büyük hayranlık duyduğu Ludendorff'un İtalya'da etkili olacağına inanıyordu. Mussolini, Alman kuryeyi iktidar darbesine hazırlandığı sırada, *Popolo d'Italia* gazetesinin bürosunda kabul etti, ama ziyaret Lüdecke'yi hayal kırıklığına uğrattı. Ludendorff adının, "Duçe"ye hiçbir anlam ifade etmediğini gördü. Duçe, Hitler ajanı Lüdecke'nin anlattıklarını dikkatle dinledi. Lüdecke, galip devletlerin İtalya'ya verdikleri, Almanya'nın Güney Tirol Bölgesi'yle ilgili son derece hassas bir konuya girmeyi denediğinde, fanatik bir milliyetçi olan Mussolini, kestirip attı : Güney Tirol, İtalya'ya aitti, öyle de kalacaktı. Lüdecke, Mussolini'yle görüşmesinde herhalde para konusunu açmamış olmalı, aksi halde genelde bu tür seyahatleri hep kendi cebinden karşılayan Hitler'in özel elçisi, anılarını büyük merakla okuyan okurlarından bu hususu saklamazdı.

Hitler, 17 Kasım 1922'de (Duçe'nin başarıyla sonuçlanan iktidar darbesinden sonra) Ren Bölgesi iç ittifak kuvvetleri komisyonunun İtalyan üyesi, Adolfo Tedaldi ile bu konuyu görüştü. Adolfo, Mussolini'ye düzenli olarak bilgi veriyor, kralcı düzenin yeniden yapılanmasının nasıl olacağı konusunda öneriler getiriyordu. Wittelsbach monarşisi yeniden Bavyera'da değil, Avusturya'nın üç büyük eyaleti olan Salzburg, Tirol ve Vorarlberg çevresinde kurulmalıydı. Bu fikrin yandaşları von Cramer Klett ve Kont Leyden'di, her ikisi de muhafazakâr asillerdendi. Tedaldi'nin "Faşistlerin Führer'i", genç Hitler hakkındaki düşünceleri oldukça olumluydu. Bu genç adam, Almandan çok Latin ırkına yakındı. Hitler'se, "Sözkonusu olan Bavyera'nın varolmasıdır" diyordu. Onun gözünde, Güney Tirol'daki birkaç yüz bin Almanın hiçbir önemi yoktu, daha milyonlarca mağdur Alman vardı. Sonunda bağlayıcı cümleyi söyledi : "Güney Tirol sorunu onu hiç ilgilendirmiyordu." Hitler'in bu görüşüne İtalya'dan cevap gelmedi. Roma suskun kalmayı yeğlemişti.

Mussolini gerçi galip ittifak kuvvetlerinin temsilcisiydi ama, bir bakıma da kendini onlar tarafından aldatılmış kabul ediliyordu. Bu nedenle de, daha önce de belirttiğimiz gibi, Ruhr Bölgesi'ne mühendislerini göndermek suretiyle, bir noktada Almanlara yardım etmiş oluyordu, sembolik de olsa... Ayrıca bu bölge, İtalyan ekonomisi içinde yaşamsal önemde hammadde kaynağıydı. Durum karmaşıktı, Mussolini'nin "harekete" (Nasyonal Sosyalist Parti için bu kavram kullanıyor-

du) mali yardımda bulunması uygun değildi. 1923 ağustosunda Lüdecke ikinci kez Roma'ya gitti. Duçe 3'üncü Emanuel'in başında bulunduğu hükümetin bir yıldan beri başbakanıydı. Lüdecke bu kez Mussolini'yle işi sağlama bağladı.

Hitler'in 1923 Kasım Darbesi sonuçsuz kalınca, İtalya'nın Münih Başkonsolosu Kont Durini di Monza, Mussolini'ye ayrıntılı, ama o ölçüde de soğuk bir rapor sundu. Raporda, İtalya'nın Almanya ile parasal bir angajmana girdiğine dair hiçbir belirtiye rastlanmıyordu. Mussolini raporu okuduktan sonra, küçümser bir tavırla, "Ah şu Münih'teki çılgınlar" demekle yetindi.

Hitler'in, 1924 ve 1930 yıllarındaki en acımasız düşmanları, belki de komünistler değildi... Partiden kopan fanatik Musevi düşmanları, Hitler'i rüşvet almakla suçluyorlardı. Rüşveti de Mussolini'den almıştı, iddialara göre...

Bu muhaliflerden biri, Binbaşı von Graefe-Goldbee Mecklenburg, Hitler'i, Güney Tirol karşılığında Mussolini'den para almakla suçlamıştı. Oysa Graefe-Goldbee, 1923 kasım ayına kadar Nasyonal Sosyalist Parti üyesiydi, Hitler, Goldbee'ye hakaret davası açtı. Graefe mahkûm oldu, ama kararı temziye gönderdi. Goldbee mahkemede verdiği ifadede, Hitler'in Tirol karşılığında, Mussolini'den 60.000 mark aldığını öne sürmüş, Wernel Abel adlı birini de tanık göstermişti (Abel tefecilik, kalpazanlık, dolandırıcılıktan hüküm giymişti). Mahkemenin tıp uzmanı, Abel'in psikopat olduğunu ileri sürdü. Sonunda, Hitler'in Goldbee'ye açtığı davada uzlaşma sağlandı. İleriki tarihlerdeyse Hitler, bu kez Abel'i mahkemeye verdi. Abel 1932 yılında, üç yıl hapis, 20 yıl süreyle de vatandaşlık haklarından uzaklaştırılma cezasına çarptırıldı.

Hitler iktidara geçince, Adalet Bakanlığı, İtalya'dan Hitler'e para gönderildiğini belgeleyen dosyayı mahkemenin iade etmesini istedi. Hitler'in ezeli korkusunun tipik bir örneğiydi bu... Führer tüm yaşamı boyunca, "bilgisiz ya da yetkisiz biri çıkar da karanlık geçmişini karıştırarak, ortaya döker" diye korkmuştu. Üstelik Hitler, Mussolini'nin neyi isteyip istemediğine bakmadan, İtalya'yı gelecekteki müttefiki olarak gözüne kestirmişti. Güney Tirol sorununa yumuşak yaklaşmasının nedeni de buydu.

İtalya bunca para sıkıntısı içindeyken, Mussolini'nin "Münih'teki çılgın nazilere" para göndermiş olduğu nedenli olağandışıysa, Alman

halkının Ruhr'daki pasif direnişi desteklediği bir sırada da, Hitler'in Fransızlardan para aldığı ya da almış gibi yaptığı düşünülebilir.

"Savaş Hazine"sine her zaman para gerekiyordu, bu yüzden nereden gelirse gelsin her türlü yardım kabul ediliyordu. Hitler'in yakın dostları Pöhner ile partili yoldaş Wilhelm Frick, saklamaya gerek duymadan bu kuralı benimsemişlerdi. Önemli olan paranın nereden geldiği değil, "savaş hazinesi"nin kasasına girmesiydi. Dünya Devrimi için Alman İmparatoru'ndan para aldığı zaman, Lenin de böyle düşünüyordu. Çünkü bu paralarla gerçekleşecek olan Rus Devrimi'yle, Alman Krallığı'nın da yıkılacağına inanıyordu.

Diğer yandan Hitler, kamuoyunda, geçimini Fransa'dan sağlıyor kuşkusunu yaratmaktan müthiş çekiniyordu. Nitekim Fransa, Ruhr Bölgesi'ndeki pasif direniş boyunca, Bavyera'daki ayrılıkçı akımların üzerinde etkili olmaya özel çaba göstermişti. Kurt Lüdecke, 1923'te Hitler'e, Fransız kaynaklarından gelen 130.000 mark ile 205 frankı verdiğinde, Hitler korkusundan hemen bir tutanak düzenlemiş ve parayı olduğu gibi depoya göndererek, kullanılmasını da yasaklamıştı. Sosyal demokrat eğilimli *Münih Postası* gazetesi, 23 Haziran 1923 tarihinde bu konuya sayfalarında yer vermiş, daha sonra polisçe yapılan soruşturmalarda da haberin doğru olduğu anlaşılmıştı.

Aralarında sanat tarihçisi Profesör Fuchs'la, Hukuk Müşaviri Kühles'in de bulunduğu, Bavyera'yı Reich devletinden ayırmak için mücadele eden Münih'li ayrılıkçılar hakkında açılmış olan vatana ihanet davasına, *Völkischer Beobachter* gazetesinin eski Yazı İşleri Müdürü Hugo Machaus da karışmıştı. Machaus, Fransızlardan para almıştı. Hitler'in, Fuchs Machaus olayıyla hiçbir ilgisi olmasa bile, Bavyera Eyaleti ve Reich sağlık müşaviri Dr. Pittinger'in; Fransızlardan para aldığı iddiasına karşı açmış olduğu davada, çok tatsız bir durum ortaya çıkmıştı: 27 Mayıs 1924'te Hitler'in önceleri Amerika ile bağlantılarını yürüten adamı Wenig sorguya çekildi. Deniz Yüzbaşısı Wenig, 1923 ekim ayında, *Foreign Affairs* (Dış Olaylar) dergisinin sahibi İngiliz Avam Kamarası'nın üyesi Morel'in, Bavyera Eyaleti Devlet Komiseri'yle bir mülakatında tercümanlık yapmıştı. Morel, konuşma sırasında komiser Kahr'a, Hitler'in Fransızlardan para aldığını söyleyince, Kahr derhal savunmaya geçerek, Hitler'in böyle bir şeyi yapamayacak kadar, milliyetçi bir insan olduğunu ileri sürmüştü. Morel ise, "Hitler yedi

ya da sekiz aracı adamdan bu paraları almış. Dolayısıyla kaynağını da bilmemiş olabilir," diye yanıt vermişti.

Deniz Yüzbaşısı Wenig ayrıca, Amerika'yla olan ilişkilerinden yararlanmak isteyen Hitler'in "harekete" para sağlaması için kendisinden ricada bulunduğunu da belirtmişti. Wenig bunun mümkün olamayacağını söyleyerek, Hitler'in isteğini geri çevirmişti. Ama yine de Hitler'in para verecek kimseleri bulabilmek için epey girişimde bulunduğunu biliyordu.

Hitler'in Sağlık Danışmanı Pittinger'e açtığı dava 1924 yılında hiç beklenmedik bir anda, bitiverdi. Avukatı, Pittinger'in Hitler'in şahsına değil, "Nasyonel Sosyalist Harekete" suçlamalarını yönelttiğini açıklayınca, Pittinger beraat etti (aklandı). Yoksa Hitler aslında son derece "namuslu" bir insandı.

Her ne olursa olsun Hitler, eninde sonunda, partisi kadar sahibi olduğu gazetesi Völkischer Beobachter'i ve nihayet kendisini de iflastan kurtarmayı başarmıştı. SA-subaylarının maaşlarını darbeden önceki son sekiz hafta içinde İsviçre frankı olarak ödemişti. Birlik komutanı Deniz Yüzbaşısı Hoffmann'ın ifadesiydi bu.

1923'ün ekiminde, Ruhr Bölgesi'ndeki direniş henüz bitmişti ki, Almanya'nın Çelik Sanayii Kralı Fritz Thyssen, Münih harekâtına 100.000 mark bağışladı. Thyssen, parayı daha önce hiç yüzünü görmediği Hitler'e değil, Ruhr mücadelesindeki direnişleriyle kahramanlaşan ve itibarı artan General Ludendoff'a verdi; o da bu parayı, Hitler'in ve taraftarlarının "Savaş Birliği" teşkilatının kasasına aktardı. Ardından ayaklanma patlak verdi ve Münih'te Bavyera polisinin silahlı müdahalesiyle 9 Kasım 1923'te darbe bastırıldı. Babil Kulesi çökmüştü. Hitler, Staffelsee yakınındaki Uffing'de yaşayan dostu Hanfstaengl'in yanına sığındı ve intihara kalkıştı; dostları onu zorla ikna edip vazgeçirince, tutuklandı. Scheubner Richter vuruldu; SA Birlikleri Komutanı Yüzbaşı Hermann Göring karnından aldığı bir yarayla, gizlice sınırdan Avusturya'ya kaçırıldı.

Ordu Birlikleri Komutanı General von Seeckt, Reich Devlet Başkanı'nın kendisine verdiği yetkiyle, NSDAP'yi ve tüm teşkilatı ile SA Birlikleri'nin faaliyetini yasaklayıp kapattığında, 170.000 mark bulunan parti kasasının durumu iyi sayılırdı. Ayrıca çok sayıda otomobil, antika eşya ve Völkischer Beobachter gazetesinin merkez bürosundaki mo-

bilyalar da partinin sahip olduğu servetlerdi. Ulusal fedakârlığın, aşırı ve kötüye kullanılmasının ürünüydü bütün bu servetler. Cebi şişkin parababaları, yeni bir Almanya'nın kuruluşuna yardım ettiklerini sanmışlar, sürekli yardım yapmaya ve bağış toplamaya çağrılan partililer de bir yandan enflasyonla boğuşurken ceplerindeki son meteliğe kadar yardımlarını esirgememişlerdi. Şimdiyse bu insanların coşkulu sarhoşluğu uçup gitmişti.

Münih Halk Mahkemesi, 1 Nisan 1924'te darbenin başını çeken ve düzenleyen Hitler'i beş yıl hapis ve 200 mark para cezasına mahkûm etti, aynı yılın 20 Aralık günü de, Führer iyi hal nedeniyle süresi dolmadan, Lech Hapishanesi'nden çıkarılarak, serbest bırakıldı. Ünlü "Mein Kampf" (Kavgam) adlı kitabının ilk cildinin müsveddelerini o günlerde yazdı. Kitabında ilerideki hedeflerini anlatıyordu. Ama Hitler silbaştan, her şeye yeniden başlamak zorundaydı. 1920-1923 yıllarının, umut ve umutsuzlukla beslenen insanlardaki o dinamik özveri ruhundan artık eser kalmamıştı. 26 Şubat 1925'te yeniden kurulan NSDAP, uzun süre küçük bir parti olarak varlığını sürdürdü. Aynı gün yeniden yayın yaşamına dönen *Völkischer Beobachter* günlük gazete olarak kendisini kamuoyuna kabul ettirmekte epey zorlandı. Hitler'in bir zamanlar sağ kolu olan Dietrich Eckart, 1923 Noeli'nin ikinci günü Münih'te ölmüştü. Önceleri partiyi destekleyenler, şimdi Hitler'e sırt çevirmişlerdi. 1925 martında Reich Devlet Başkanlığı seçimleri için hâlâ NSDAP'den aday olmayı düşünen General Ludendorff ise, darbe planından kendisini haberdar etmeyen Hitler'i hain olarak görüyordu.

O dönem Hitler'e arka çıkanlar içinde, 1923 öncesi düş yıllarının hayran kadınlarından Elsa Bruckmann'ı söyleyebiliriz. Bruckman 1927'de yakın dostu Prens Karl Löwenstein'ın yardımıyla, Almanya'nın büyük sanayi kesimiyle Hitler'i tanıştırmak için, Ruhr Bölgesi'nin ünlü sanayicilerinden 80 yaşındaki Emil Kirdorf'u 27 Temmuz günü evine davet etti. Kel kafalı, metal çerçeveli gözlüklerinin ardından hâlâ kurnazca bakabilen bu ufak tefek, zarif ve biraz da aceleci tavırlı adam, durdurak bilmeyen bir milliyetçiydi; yaşamı boyunca özgür sendikalarla, Kayzerle ve Katolik Kiliseye karşı savaşmıştı. Bir dokumacının oğluydu ve becerikliliği sayesinde, Gelsenkirchen Maden Ocağı ve Ren Westfalen Kömür Karteli yönetim kurulları başkanlığına kadar tırmanmıştı. İmparator 2'nci Wilhelm bu başına buyruk adamı soylular sınıfı-

na almak isteyince, Kirdorf ona, "Herhalde İmparator beni tanımıyor olmalı," diye yanıt vermişti.

Kirdorf 1910'dan beri "Alman Birliği"nin üyesiydi. Wilhelm Almanya'sının en acımasız muhalifleri de burada toplanmışlardı. Bu adamlar, Kayzer (İmparator) çok "gevşek" görüyorlardı. 1919 yılında Kirdorf, "Alman Birliği"nin monarşinin yeniden kurulması yolundaki çağrısına da imzasını atmıştı.

İşte, iki yıl önce işinden elini eteğini çeken bu yaşlı adam, Münih'te karşı karşıya geldiği Hitler'den pek etkilenmiş göründü. Geçmiş döneme öfkesini kustu, Alman halkına ve ulusal iradesine güvenmediğini söyledi. Hitler'e kendisini destekleyeceğini belirtirken, yine de "benden Nasyonal Sosyalist Harekâtın zaferine inanmamı bekleme" demekten de geri kalmadı. "2'nci Wilhelm gibi birini ortaya çıkaran bir Alman halkı artık hiçbir işe yaramazdı..." Ne var ki, Kirdorf bütün bu olumsuz görüşlerine karşın yine de 1927 yılında partinin 71032 nolu üyesi oldu; sosyalist eğilimleri hoşuna gitmeyince de, bir yıl sonra tekrar partiden ayrıldı. Bu kez, yeniden muhafazakâr Alman milliyetçilere katıldı; bu aralarda da Hitler'le kişisel ilişkilerini hiç koparmadı.

Münih'te Bruckmann'ların evindeki buluşmanın en somut ürünü, Hitler'in, Kirdorf'un isteği üzerine kaleme aldığı ilginç bir broşürdü. "Adolf Hitler. Kalkınmaya Giden Yol. Emil Kirdorf'un Sunusuyla" başlıklı bu broşürde Hitler, Alman sanayicilerine hedeflerini anlatmaya çalışıyordu. Bruckmann'ın matbaasında, tirajı saptanamayan miktarda basılan bu küçük el broşürü, ilk kez 1972 yılında Amerikalı tarihçi Henry Ashby Turner (Jr.) tarafından yayınlanmıştı. Hitler'in iki ciltlik "Kavgam" adlı kitabı ve hayatta iken yayınlanmamış olan, dış siyasal konuların ele alındığı "İKİNCİ KİTAP"ından sonra, üçüncü yapıtı olan bu küçük broşürün dağıtım hakkı Kirdorf'a aitti. Hitler bu kitapçıkta kendisini nasyonal sosyalist değil, nasyonal - sosyal diye tanıtıyor; Kirdorf'un anti-siyonizmle pek ilgisi olmadığından, bir olay dışında, Yahudi karşıtı açıklamalarda bulunmaktan da özenle kaçınıyordu. Hedefinin marksist ve ulusal saflarda parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Alman halkını yeniden birleştirmek olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Bunları dile getirirken de, parti programında yer alan devletleştirme eğilimlerine karşı, özel girişimin önemini vurguluyor ve "hareketi" (maden ocaklarının pek bir bağlı olduğu) Prusya gelenekleriyle birleştireceğine dair gizli sinyaller veriyordu. Kitleleri kazanmanın yolu, nas-

yonal-sosyalist sentezi gerçekleştirmek ve her iki eğilimin uzlaşmasıyla mümkündü. Hitler, bu hedefe ulaşmak içinse, "kişilik, savaş ve vatan sevgisi değerlerinin" öğrenilmesi gerektiğini belirtiyordu.

26 Ekim 1927'de, Geheimrat, Hitler'i yakından ve anlatacaklarını dinlemeleri için, Almanya'nın önde gelen 14 sanayicisini, Mülheim'deki "Streithof" malikânesine davet etti. Hitler tam üç saat boyunca konuştu; konuşması bitince işadamları rahat bir soluk aldılar. Anlaşılan hiç etkilenmemişlerdi. Sonuçta, Hitler'in umduğu şıkır şıkır paralar ortalıkta görünmedi. Paranın ne kadar zor kazanıldığını çok iyi bilen Kirdorf, oldukça hasisdi. Hitler'e tüm sempatisine karşın, o da bu davaya büyük meblağlar yatırmaya hevesli görünmedi; zaten savaş öncesi kadar zengin de değildi artık.

Hitler'in "Kalkınmaya Giden Yol" adlı broşürü de işe yaramadı. NSDAP sanayi kesimine ilginç görünmemişti. 9 Ocak 1928 günü, Paul Reusch'un girişimiyle, çelik, demir ve kömür sektörlerinden on iki sanayici, Krupp'ların Essen'deki şatosunda, Gustav Krupp von Bohlen ve Halbach'la biraraya gelerek, "Ruhr Fonu"nu kurdular. Bu girişim, Amerikalı tarihçilerin ileri sürdükleri gibi, dönem Almanya'sında yasal hükümetin dışında oluşturulmuş, gizli bir yan hükümet değildi; amacı bir tür düşünce ve söz forumu oluşturmak suretiyle, tutucu çevreler ve kuruluşlarla, sosyalist olmayan partileri seçim kampanyalarında desteklemekti. "Ruhr Fonuna" Ernst Pönsgen, Peter Klöckner, Birleşik Çelik İşletmeleri'nden Albert Vögler ve August Thyssen'in kurmuş olduğu çelik imparatorluğunun vârisi, aynı zamanda Uluslararası Ham Çelik Topluluğu'nun başkanı Fritz Thyssen (1873-1951) gibi ünlü sanayiciler üyeydi. Grup kendi içinde, "Kömür-Çelik" diye iki kısma ayrılmıştı ama, amaç aynıydı: Her iki taraf da, soylu sınıfla burjuvayı, yeni seçkin bir çevrede biraraya getirmek istiyordu. "Ruhr Fonu" (Ruhrlade) üyeleri bunun dışında, seçim kampanyalarında sosyalist olmayan partileri destekleyeceklerine dair, aralarında gizli bir anlaşmaya da varmışlardı. Oysa böyle bir girişim, savaş öncesi ruhuna tamamen aykırıydı. Çünkü 1914 yılından önce, sanayiciler hiçbir zaman siyasi partileri desteklememişlerdi; tek arka çıktıkları kuruluşlar, "ALMANYA'YI GÜNEŞİN DOĞDUĞU YERE" (o zamanların pek beğenilen, tutulan bir deyimiydi) yükseltmek için mücadele eden, "Büyük Almanya Birliği", "Filo-Sömürge, Savunma Birlikleri" gibi, partilerüstü örgütlerdi. Şimdi ise farklı düşünüyorlardı ve sosyalist olmayan partileri destekle-

me fonuna, 930.000 ile 1,5 milyon mark gibi büyük meblağda paraları vermeye hazır görünüyorlardı. Paralar, "Ekonomik Yardım" adına veriliyordu. Acaba sanayiciler bu tutumlarıyla, NSDAP'yi, "ulusal" mı, yoksa "sosyalist parti" sınıfına mı sokmuş oluyorlardı?

1925'te Avusturya'yı terkeden, o günden sonra da vatandaşlıktan çıkarılan Adolf Hitler'in partisi NSDAP, Reich Meclisi seçimlerinde ancak 12 sandalye kapabildi. Seçim kampanyasında da, Ruhr Fonu'ndan tek kuruş yardım alamadı. Sonraları, 1929-30'da, pek yakında yapılacak referanduma ayrılmış olan bir fondan parti kasasına bir miktar para geldi. Ancak bu fonu yöneten, "Ruhrlade" değildi, başında Krupp Kömür İşletmeleri'nin eski müdürü Alfred Hugenberg bulunuyordu. Kendi film ve kâğıt şirketini kurmuş olan Hugenberg'e, kömür, demir ve çelik işletmelerinin büyük patronları, pek iyi gözle bakmıyorlardı. Çünkü gazete kâğıdının, o günlerde birtakım karanlık işlerde kullanıldığı biliniyordu. Doğu Almanya'lı soylu, büyük toprak sahiplerinin öfkesine rağmen, parası sayesinde, muhafazakâr Alman Ulusal Halk Partisi Başkanlığı'nı eline geçirmeyi başaran Hugenberg, Hitler'in, sosyalist mi, milliyetçi mi olduğu anlaşılamayan, parti yavrusuna destek olmaya pek hevesli görünmüyordu.

Sonuçta, ikinci NSDAP Partisi'nin kasasının durumu, 1925-1933 yıllarında pek de iç acıcı değildi. İşte böyle kritik bir noktada, o yıllarda gücünü 300.000'den 400.000 adama çıkaran saldırı birliklerinin (SA) Başkomutanı Yüzbaşı Franz Pfeffer von Salomon'un aklına bir fikir geldi: Nasyonal sosyalistlerin "Kızıllara" karşı açtıkları savaş için gerekli parayı sokaklarda ve toplantı salonlarında toplayacaktı. İlk iş olarak, 1929'un ekonomik bunalımıyla büsbütün işsiz kalan SA adamlarının geçimini güvence altına almak ve milis ordusuna mali destek sağlamak amacıyla, "Sturn" sigaralarını üretecek bir sigara fabrikası kurdu. Aslında Hitler, soyluluğundan gurur duyan Prusya asıllı Bay Pfeffer'i hiç tutmuyordu. Ona Pfeffer (biber) yerine Kümmel (kimyon) adı daha çok yakışacaktı. Üstelik SA Birlikleri ona göre sadece salon koruyucularıydı, başka bir işe yaramazdı; Pfeffer von Salomon ise tam tersine SA'yı geleceğin fanatik milliyetçi ordusunun çekirdeği olarak görüyordu.

Sürgündeki Alman eski şansölyeleri Joseph Wirth ve Heinrich Brünning Katolik cemaatinden, Weimar Cumhuriyeti'nin çökmesine Hitler'e dışardan özellikle de Amerikalı sanayicilerle, bankacılardan

gelen milyonların sebep olduğunu düşünerek teselli buluyorlardı. Oysa parti kasasındaki hesaplar hiç de bu düşünceleri doğrulamıyordu. SA Birlikleri'nin gerekli olan parayı kendilerinin bulduklarına dair ciltler dolusu belgeler vardı. 1933 yılından önce dışardan tek büyük yardımı yapan, Hollanda Kraliyet Shell Şirketi'nin (Royal Dutch Shell Gruppe) genel müdürü Sir Henry Deterding (1866-1939) olmuştu. Amsterdam'da Hollandalı bir gemi kaptanının oğlu olan Deterding, Hollanda'nın sömürgesindeki Doğu Hindistan'da bir petrol işinden zengin olmuş, İngiliz petrol firmalarıyla ortak iş yapmış ve 1903'te de İngiliz soyluluk unvanı ile ödüllendirilmişti. "Babalık" içgüdülerine pek bağlı Deterding, Royal Dutch Shell Şirketi çalışanları için 230 milyon gulden tutarında bir bakım fonu oluşturmuştu. Almanya'ya karşı da (son üç karısı Almandı) ayrıca ve özel bir zaafı vardı. Mecklenburg'da saygınlığı olan Dobbin arazisini satın almış ve ölümünden sonra da NSDAP'ye verilmesini vasiyet etmişti. Azerbaycan-Bakü'deki Shell'e ait petrol alanlarına el koyan Rusya'daki Bolşevik rejiminin de amansız düşmanıydı. Miktarı bugüne kadar bilinmiyorsa bile, Hitler'i paraca epey desteklemişti. Ama o da, bütün politikacı parababaları gibi, tam bir hesap adamıydı. Yardımın da bir sınırı olmalıydı.

3 Ekim 1929'da New York Borsası'nın çöküşüyle patlak veren dünya ekonomik bunalımının sonuçları, 1930'un siyasi sahnesini de kökünden değiştirmişti. Bu değişimde sadece bunalımın değil, NSDAP'nin de rolü vardı kuşkusuz... Parti Münih'te Breinner Strasse'deki Barlow Sarayı'nı satın alarak, görkemli bir parti merkezi haline getirdi. "Führer", SA Birlikleri Başkomutanı (OSAF) von Pfeffer ile, Reich Teşkilat Başkanı Gregor Strasser'e geniş odalar ayrıldı. Gelecekte "ulusun en iyileri" olacak parti üst kademeleri için muhteşem bir "Senato Salonu" yapıldı. Aynı zamanda amatör bir mimar olan Hitler, "Senato Salonu"ndaki koltukların ve diğer iç dekoratif aksesuarın tasarımlarını bizzat kendisi üstlendi. Bu arada kişiliği ve varlığı ile çevresinde iyice tanınmaya başlamıştı: İki ciltlik "KAVGAM" adlı kitabının yayınlanmasından sonra, kendini etrafa yazar diye tanıtıyor, hakkında şu imajın yayılmasına çalışıyordu; Avusturyalı bir posta memurunun oğluydu (gümrük memuru olmak -ki babası öyleydi- İncil'de makbul sayılmıyordu). Obersalzberg'de "sade, gösterişsiz" bir evi, Münih Thierschstrasse'de bir dairesi, bir garajı ve geleceğin SS'leri olacak, özel eğitilmiş "emniyet örgütü"yle rahat bir hayat yaşıyordu. Kendisi için giderek

önem kazanmaya başlayan Berlin'e gelmiş, "Kaiserhof Oteli"ne yerleşmişti, tabii adamlarıyla... Otel harcamalarını ise, dediğine göre, yabancı ülkelerde, özellikle de Amerikan basınının kendisiyle yaptığı görüşmelerden aldığı paralarla karşılıyordu.

Barlow Sarayı'nın satın alınması ve onarılmasında, her zaman olduğu gibi yine Hitler'in tipik para bulma yöntemleri devreye girdi. Aslında bu işler için tek fenik bile para yoktu, ama bir yerden mutlaka sağlanacaktı. Hitler sadık adamı Rudolf Hess'i, Mülheim'de Kirdorf'a gönderdi. O güne kadar az çok Hitler'e yardım eden Kirdorf, istenen meblağı duyunca ürktü ve Hess'i, Thyssen'e havale etti. Doğuştan çekingen ve genelde dışa karşı ürkek olan Thyssen -gerçi 1923'te de parti için bir miktar para vermişti- Hitler'e aracılık yaptı ve bir Hollanda bankasından borç aldı. Ancak parti borcun sadece bir bölümünü ödeyebildiği için, Thyssen geri kalan 150.000 markı kendi cebinden ödemek zorunda kaldı. Yaşlı baba August Thyssen'in bu en büyük oğlu için sonraları, "Fritz aptalın biri" dediği Ruhr Havzası'nda yaygın söylenti haline gelmişti...

1930 yılı, hem Fritz Thyssen, hem de NSDAP için özel bir anlam taşır: Çünkü 14 Eylülde vatansız olduğu için adaylığını koyamayan (çoğu Alman'ın o zamanlar hiç bilmediği) Hitler'in partisi, seçimlerde büyük zafer kazandı. Reich Meclisi'nde elde ettiği 104 milletvekilliği ile, sosyal demokratlardan sonra ikinci büyük parti oldu. Böylece de (Ruhrlade) Ruhr Fonu'nun teşvik listesine girmeyi başardı.

O tarihlerde Ruhr Fonu'nda siyasete atılmaya hevesli görünen tek üye Thysenn, 1930'da Birinci Dünya Savaşı'nın ünlü uçuş yüzbaşısı Hermann Göring'le tanıştı. Sanayici Wilhelm Tengelmann'ın sayesinde tanıdığı Göring, 1928'de Reichstag'ın üyesiydi. İsveçli soylu karısı Karin'le birlikte Münih'te büyük bir evde yaşıyordu. Ev, tahttan çekilen Hohenzoller hanedanından Prusyalı prenseslerin, aristokratların, işadamları ve nasyonal sosyalistlerin sık sık buluştukları bir mekândı. Münih darbesi sırasında aldığı ağır yaralardan ve sonucunda yakalandığı morfin alışkanlığından henüz iyileşmiş olan Göring bu çevrede her şeye meraklı bir havada, Prusyalılara has bir cesaretle ortalıkta dolaşıyordu. Thyssen ona 100.000 mark kadar vermiş, Göring de paranın bir kısmını Berlin'li aristokratların buluştukları evinin onarımına harcamıştı (Sonradan bunu Thyssen'e kendisi de itiraf etmişti).

1923'de nasyonal sosyalistlere ilk bağışını, Hitler'e değil de Ludendorff'a yapan Thyssen, bu kez de yine aynı şekilde yardımını Göring'e yapıyordu.

Garip bir ittifaktı bu, daha da ilginci, tüm evrakları çalınmış olan Thyssen 1940 yılında Hitler'e yaptığı parasal yardımlar hakkında açıklamada bulunmak zorunda kalmıştı. Karısı 1931 yılında NSDAP'ye girdiği halde, kendisi ancak 1933'te partili olan Thyssen, Hitler'in 1939 ağustosunda Polonya'ya savaş açmasını dehşetle karşıladı ve adeta isyan etti. Reichstag üyesi olduğu halde, Polonya'ya savaş ilan edilmesini oybirliğiyle onaylayan Hitler'in "Tek Parti-Kulübü"nün oturumuna katılmadı ve eylül ayında da ülkeyi terkederek İsviçre'ye gitti. İsviçre'den Hitler ve Göring'e yazdığı mektuplarda, savaşı protesto ederek, derhal durdurmalarını istedi. Gelen tepki belliydi, başkası beklenemezdi: Thyssen partiden atıldı ve tüm malvarlığına el konuldu.

Thyssen, Riviera'ya çekildi. 1940 mayıs ayında da, Amerikalı yayımcı Emery Reves ve Berlin'deki Fransız Hava Bürosu'nun eski başkanı ve yöneticisi Paul Raveaux'yla görüştü ve hatıralarının yayınlanması konusunda anlaşma yaptı. Görüşmelerde Almanca konuştu, metin Fransızca'ya çevrildi, sonuçta 19 bölümlük bir kitabın taslağı hazırlanmış oldu. Thyssen 11 bölümü gözden geçirdi ve düzeltmelerini yapabildi. NSDAP'ye kendisinin ve diğer büyük sanayicilerin yapmış oldukları parasal yardımları içeren diğer 8 bölümü ise ne görebildi, ne de düzeltebildi.

Thyssen (bu noktayı bir kez daha vurgulayalım) nasyonal sosyalistler el koyduğu için, şahsi hiçbir evrakı ve dokümanı olmaksızın açıklamalarını yapmıştı. Ne var ki, Hitler'in mayıs ve haziran 1940'daki saldırıları sonunda Fransa'nın şaşılacak bir hızla çöküşü, anılar kitabının hazırlık çalışmalarını zorunlu olarak durdurdu. Amerikalı yayıncı Reves, elindeki yazılarla Londra'ya kaçmayı başardı. Thyssen, Fransa'nın işgal edilmemiş kısmında kaldı. Vichy'de kurulan Mareşal Petain yönetimindeki hükümet, Almanya'nın isteği üzerine Thyssen'i düşmanlarına ve onun gizli polisine teslim etti. Onu akıl hastanesine kapattılar. Herhangi bir ruhsal hastalık tanısı konulamadığı için, "saygın tutuklu" sıfatıyla toplama kampına gönderildi.

Amerikalılar Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'nin 1933'ten beri meclis üyesi olan Thyssen'i önce hapisten kurtardılar, sonra tekrar gözaltına aldılar. Büyük bir zafer kazanmışçasına da Thyssen'e anıla-

rını gösterdiler: "I Paid Hitler" (Hitler'i Finanse Ettim". Ama Thyssen anılarının elyazısıyla yazılmış nüshalarını hiç görmediğini (bazı bölümlerini de gerçeğe uygun olmadığı için şiddetle protesto etmişti) ve yazılmasına da izin vermediğini ileri sürdü. Bütün bunlar Reves'in başının altından çıkmıştı. İşgüzar Reves, 1940 mayısından beri Thyssen'le temasını kaybettikten sonra, gizlice ele geçirdiği Thyysen'e ait bütün dokümanları derleyip toplayarak kitap haline getirmişti.

Kitabı yazarken Reves bazı söylentilerin ve propagandaların etkisinde de kalmıştı. Bu propagandalara inanılacak olursa, örneğin Hitler'i finanse eden sanayi kurum ve kuruluşları ya da asillerden oluşan bazı cemiyetler hiçbir zaman olmamıştı. En fazla tarım ve sanayi kesiminden bazı kişisel desteklerle Hitler'e yardım edilmiş olabilirdi. Bu yüzden Reves Thyssen'le yaptığı röportajların bazı bölümlerini kendi kafasına göre biraz süslemiş ve biraz da abartmıştı. Örneğin, bu mülakatlardan birinde Reves'le -Reveaux'nun, "Sanayiciler Nazilere ne kadar para verdi?" sorusunu, Thyssen" Hepsi topu topu 1 ya da belki 2 milyon mark," diye yanıtlamıştı. Reves, Thyssen'in ifadesini kaleme alırken değiştirerek şöyle yazmıştı: "Thyssen büyük sanayii kesiminin Hitler'e her yıl bir iki milyon mark yardım yaptığını söyledi."

Fritz Thyssen'e gelince... "Nürnberg Savaş Suçluları" ve Taunus Königsberg'deki "Nazilerden Arındırma" mahkemelerindeki sorgulamaları sırasında, Hitler'e 200-300 binle 400.000 mark kadar bir yardımda bulunduğunu açıklamıştı. Daha önce de belirtildiği gibi, Thyssen'in elinde buna dair hiçbir doküman veya belge yoktu; baskı altında savunmasını yaparken verdiği ifadelerin doğruluğu da doğaldır ki tartışılabilir. Bu miktara, Göring'e bağışlanan 100.000 markla, Münih'teki "Das Brauene Haus"un kurtarılmasına ödenen kefalet eklendiğinde Thyssen'in toplam 500 ile 600.000 mark kadar bağış yaptığı düşünülebilir.

Nasyonal Sosyalist Parti'nin 1930 seçim zaferinden sonra Reich Meclisi'ndeki milletvekili sandalye dağılımını adil bulmayan SA birliklerinin (Saldırı Birlikleri) doğu bölgesi kumandanları Hitler'e karşı ayaklanınca, AEG şirketinden Hermann Bücher asilere para verdi.

Nasyonal Sosyalist Parti'nin 1930'dan bu yana başlayan hızlı yükselişine büyük sanayiciler kayıtsız kalmadılar ve yeniden partiye yardım kapılarını açtılar. Thyssen ve diğer bazı sanayicilerin önemsemeyerek omuz silkip geçtikleri çelik sanayinin yenilerinden sayılan

Friedrich Flick, 1932 yılında partiye 50.000 mark bağışta bulundu. Sahibi Carl Bosch, Hitler dostu olmadığı halde, IG Boya Kimya Şirketi de partiye 200.000 ile 300.000 mark para verdi.

Sanayicilerin durumu pek iyi değildi. 1932 yılı başlarında Fritz Thyssen, Hitler'e salonlarında bir konuşma yaptırması için Düsseldorf Kulübü'nü harekete geçirdi. Aslında bu öneriyi doğrudan bu konularda tek yetkili olan Nasyonal Sosyalist Parti'nin Organizasyon Başkanı Gregor Strasser'e götürmesi gerekirdi. Ama tesadüfen bir yerde Hitler'le karşılaşınca, kendisine bu düşüncesinden söz etti (Kulüp âdet olmadığı halde konuşmacı olarak programına bir sosyal demokratı alınca, Thyssen'de şimdi sıranın bir nasyonal sosyalistte olması gerektiğini ileri sürmüştü). Hitler hemen konferans vermeye hazır olduğunu söyledi (Kulüp kasasına para toplamak için büyük bir fırsattı bu). Reves-Thyssen'in ortaklaşa hazırladıkları "I Paid Hitler" kitabında, her ne kadar kulüp üyelerinin Hitler'e büyük ilgi gösterdikleri ve iyi gelir sağladıkları yazıldıysa da gerçek hiç de öyle değildi. Hitler'e ilgi gösterildi, ama paralar yağmur gibi akmadı. Kalabalık topluluklarda çoğunlukla ürkek ve çekingen olan Thyssen, kendisinden umulmayan bir coşkuyla Hitler'in konuşmasından sonra yerinden kalkarak onu "Heil Hitler" diye selamlayınca bazı partililer de onu taklit ederek "Heil Hitler" diye bağırdılar. Düsseldorf Sanayi Kulübü'nün üyeleri şok olmuşlardı. Bazıları da kendilerini tutamayıp güldüler.

Thyssen gerçi Düsseldorf Kulübü'nde düzenlenen akşamın ertesi günü 27 Ocak 1932'de, Hitler'i, Göring'i, Yüzbaşı Röhm ve arkadaşı Albert Vögler'i Westfalen'deki şatosuna davet etti ama bu toplantıya katılan sanayiciler de Hitler'in partisine beklenen ilgiyi göstermedikleri gibi, elle tutulur bir mali destek de sağlanamadı.

Thyssen ve Krupp, Hitler'e geçici ve o da pek pahalıya malolmayacak bir destek vermek niyetindeydiler. "Ruhrlade"nin amacıysa çok farklıydı; mevcut sistemin, muhafazakâr bir programı olan iyi teşkilatlanmış bir devlete dönüşmesini istiyordu. 1932'de yeni bir isim ortaya çıktı... Ren Bölgesi'nin Kömür Kralı Paul Silverberg partiyle bağlantı kurmanın yollarını aramaya başladı. Silverberg, Protestan kurallarına göre vaftiz edilmiş Musevi bir ailenin çocuğuydu. Hitler'in başlattığı ulusal kitle hareketinin daha akıllı, uslu bir yöntemle sürdürülebileceğini düşünüyordu. Düşüncelerini paylaşmak üzere "Baylar Kulübü"nün sekreteri Werner von Alvensleben'i araya koyarak "Führer"le görüş-

meyi denedi. Ama asıl ulaşmak istediği adam "daha aklıbaşında bir nasyonal sosyalist" olarak bilinen partinin Reich Organizasyon Başkanı Gregor Strasser'di.

Sanayi çevrelerinde Fritz Thyssen'den başka Hitler'e gerçekten güvenen bir sanayici pek yoktu. Alvensleben kinayeli biçimde Silverberg'i yargılamakta gecikmedi: Silverberg takdire şayan katıksız bir milliyetçiydi ama bir eksiği vardı: Ari ırktan gelmiyordu. Yine de Strasser, Silverberg'in maddi yardımını kabul etti. Ne var ki bütün bu gayretler sonuçta hiçbir işe yaramadı. Gregor Strasser parti içi çekişmeler yüzünden 1932 aralık ayında bütün görevlerinden ayrıldı.

Reich Başbakanı von Papen, Temmuz 1932'de yeni seçimlere gidileceğini açıkladığında, Ruhrlade, Papen için seçim kampanyasına 360.000 mark bağış verirken Hitler'e bir fenik bile ayırmadı. Sonuç: 31 Temmuz 1932'de Hitler'in DSDAP'si 230 sandalye alarak, meclisin en güçlü parti grubu oldu. 34 sandalye kaybına rağmen NSDAP hâlâ meclisteki en güçlü partiydi ve Papen'in hükümet partisi de mecliste politikaya ağırlığını koyabilecek çoğunluğu sağlayamamıştı. Bunun üzerine Papen 6 Kasım 1932'de yeniden seçim yapılacağını ilan etti. Şimdi ne olacaktı? Ruhrlade, Reich Bankası eski başkanı Dr. Schacht'ı Hitler'i yumuşatmak üzere harekete geçirdi. Ruhrlade'nin diğer üyeleri de (tabii aralarında Thyssen de vardı) daha ılımlı bir yol izlemesi halinde Hitler'in Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'ni desteklemeye devam edeceklerini açıkladılar.

Ama bütün bu projeler Keppler Grubu'nun araya girmesiyle geri plana itildi. İnançlı bir nasyonal sosyalist olan mühendis Keppler "Führer"ine Alman ağır sanayinin ve bankacıların desteğini sağlamak üzere harekete geçti.

Keppler para konularında sanayi kesiminin ne denli temkinli ve hatta katı olduğunu çok iyi biliyordu. Bu nedenle o da sanayicilerle ilişkilerinde dikkatli davranıyor, ihtiyatı elden bırakmıyordu. Temas kurduğu kişiler arasında Köln'lü bankacı Kurt Baron von Schröder de vardı. Schröder, von Papen gibi "Baylar Kulübü"nün üyesiydi. Kulüp muhafazakâr ve otoriter bir toplum düzenini düşleyen varlıklı burjuvalarla soylu kişilerden oluşuyordu.

Doğu Prusya'da ise tıpkı Münih'te olduğu gibi birtakım Hitler hayranı kadınlar yeniden ortaya çıktılar. Kontes Luise Flick, Schonberg Şatosu'nda yaşıyordu. Bir diğer ünlü soylu da Barones Laroche von

Starkenfels'di. Kontes Flick'in Hitler'e beslediği platonik duygular nedeniyle mi, zaman zaman normal bağış ölçülerini bile aşan miktarlarda para yardımında bulunduğu aslında bilinmiyor. Ama her ne ise, her iki asil kadının Hitler partisini desteklediği bir gerçekti.

Keppler Grubu'nun girişimiyle 4 Ocak 1933 tarihinde Baron Kurt von Schröder'in evinde Hitler'le Franz von Papen koalisyon hükümetiyle ilgili ilk görüşmeyi yaptılar ve 30 Ocak 1933 günü de Hitler yönetiminde muhafazakâr nasyonal-sosyalist koalisyon hükümeti kuruldu. 1933 martında Hitler-Hugenberg-Papen kabinesinin propaganda bakanlığını yapan Göbbels, koalisyon hükümetinin kurulduğu tarihte parti kasasının durumunun çok kötü olduğunu (üçüncü Reich hükümetinde bölüm bölüm yayınlanan günlüğünde) yakınarak belirtmişti. Üye aidatları ve para toplama kampanyaları bile parti kasasındaki açığı kapatmaya yetmiyordu. Belki bunun en önemli nedenlerinden biri, parti üyelerinin sanayicilerden büyük miktarlarda yardım alabilmek için fazla bir çaba göstermemeleriydi. Örneğin, Banker von Schröder 30 Ocak 1933'ten önce Hitler'e bir tek fenik bile yardımda bulunmamıştı.

1933 ocak ayında koalisyonun kurulmasında sanayi kesiminin parasının büyük rol oynamış olduğu söylenemez. Hindenburg'un devlet yönetiminin en yüksek makamını Hitler'e vermekteki kararlılığının asıl nedenleri çok başkaydı: Reich Meclisi'ndeki burjuva kökenli ve sosyal demokrat fraksiyonlar artık Hitler karşıtı bir koalisyonu ortaya çıkaracak güçte değildi. Reich Başbakanı General von Schleicher'in askeri yanıltma operasyonu başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Hitler'i istemeyen bazı generaller de zaman zaman suikast önerilerini gündeme getirmekteydiler.

Böylece Hitler 30 Ocak 1933'te Reich Başbakanı oldu, (Alman vatandaşlığına geçeli henüz bir yıl bile olmamıştı) yardımcılığına da von Papen getirildi. Artık Hitler'in sermayesini çoğaltmak için ne dışardan gelen milyonlara, ne de Alman sanayiinin desteğine ihtiyacı vardı. Kitleleri yönetmek ve harekete geçirmekteki olağanüstü yeteneği ve müthiş hitabet sanatı ona yetiyordu.

Hitler'in iktidar zaferinden sonra o güne kadar ona destek veren parababalarının akıbeti acaba ne olmuştu? Bunlardan Hitler'in son derece takdir ettiği iki parababası ölmüştü. 13 Temmuz 1938'de 91 yaşında ölen Kirdorf'un Mülheim'de yapılan cenaze törenine Hitler bizzat kendisi gelmişti. 1939'da St. Moritz'de toprağa verilen Sir Henry Deter-

ding'in mezarına ise üzerinde "Almanların Dostuna" ibaresi yazılı bir çelenk göndermişti. Deterding 1936 Noeli'nde Hitler'e bir kasa dolusu platin göndermişti.

"Reaksiyoner güçlerin para havuzu" olduğu gerekçesiyle "Alman Birliği"nin tüm faaliyetleri 1939'da yasaklandı. Birliğin son başkanı Dr. Alexander Kont von Brockdorf 18 Nisanda Berlin'de tutuklandığı sırada Devlet Gizli Polisi tarafından vurularak öldürüldü.

Lüdecke (önce de belirtildiği üzere) bir toplama kampına gönderildi; daha sonra kaçmayı başararak yabancı ülkelere sığındı. Ernst (Putzi) Hanfstaengl 1937'de önce İsviçre'ye, sonra da İngiltere'ye kaçtı.

Bir zamanlar Alman sanayiinin en büyüklerinden olan Fritz Thyssen, mahkemedeki duruşmasından sonra 1949'da Almanya'yı terketti ve 1951'de bir Macar asili ile evlenen kızının yanında Buenos Aires'de öldü.

Paul Silverberg zaten aslen Yahudi olduğundan, daha 1933'te kömür sanayiindeki bütün görevlerini terketmek zorunda bırakılmış ve Lugano'ya yerleşmişti.

Çelik krallarından Albert Vögler "Üçüncü Reich"ın çöküşünden sonra 1945'te intihar etmişti. Gustav Krupp von Bohlen 16 Ocak 1950'de 80 yaşında öldü.

LENİN

Zürih-Singen ekspresi tarifeye göre saat 14.55'te hareket edecekti. 9 Nisan 1917 Pazartesi günü, bir grup Rus mülticisi ya da Alman diplomatik kaynaklarından gelen haberlere göre, "Rus siyasi sürgünleri" trenin kalkış saatine yakın peronda toplanmıştı. İsviçre Parlamentosu, Berlin'deki Alman Dışişleri Bürosu ve Reich'in Bern Elçisi von Romberg'in emirleriyle trenin son vagonu bir grup Rus devrimcisine ayrılmıştı. Konuk yolculara sınır kontrol noktası Gottmading'e kadar elçinin görevlendirdiği Schüler eşlik edecek, konuklar orada bir Alman refakat komandosuna devredilecekti.

Tren 15 dakika gecikmeyle Zürih ana garından hareket etti. Önemli "diplomatik nakliye" diye kamufle edilen trenin son vagonu Almanya'dan transit geçerek, Rügen üzerinden İsveç'te Traelleborg'a gidecekti. İsveç Hükümeti'nin trenin geçişine izin vermesi halinde, Rus mülteci grubunun son durağı Rusya'nın başkenti Petrograd'dı. Kutsal St. Petersburg kenti, 1914 savaşından bu yana "Petrograd" adını almıştı.

Bern, Kopenhag ve Stokholm'de, Alman Kayzer'i 2'nci Wilhelm'in elçileri Baron vom Romberg, Ulrich-Graf von Brockdorff-Rantzau ve Helmuth Baron Lucius von Stoedten, heyecanla büyük operasyonun mutlu sonuçla bittiği yolundaki en tehlikeli adamlarını Rusya'yı çökertecek planları ve çalışmaları yapacakları bölgeye götürmekti. Böylelikle Alman Reich'i ile en kısa zamanda barış yapılmış olacaktı.

Ama, acaba Alman Dışişleri Bürosu Müsteşarı Arthur Zimmermann, Reich Şansölyesi Theobald von Bethmann Hollweg ve de bu gelişmelerden şöyle bir haberi olan Kayzer 2'nci Wilhelm, Rusya'ya kimi gönderdiklerini gerçekte biliyorlar mıydı? Söyleyelim... Trenin sadece üçüncü sınıf kompartımanları olan özel vagonunda, en önemli

yolcu Vladimir Ilyiç Ulyanov'du. Önceleri Samara ve St. Petersburg'da avukatlık yapan Ulyanov, Bolşevik devriminin felsefecisi ve stratejistiydi. Babasının mesleki statüsüne bakılmış olsaydı, dış ülkelerdeki sıfatı "Bay von Uljanov" olurdu. Ama yüzyılın başında kendisine yakıştırdığı ad "Lenin"di. Bu onun yazarlık ve partili adıydı, ama bu adın ne anlama geldiğini ısrarla söylememişti. Sibirya'daki sürgün yıllarından sonra, yaşamının büyük bölümünü Almanya, Avusturya, Fransa ve İsviçre'de geçirmişti. 1905'te, Rus devrimi patlak verince, proleter bir diktatörlük kurma zamanının geldiğine kanaat getirip, Rusya'ya dönmüştü.

10 Nisan 1917'de Lenin, özel kompartımanında 47'nci yaş gününü kutluyordu. Elçi, Lenin hakkında çok az şey bildiği için Almanya'da gönderdiği raporlarda, takma adını bir türlü doğru yazamıyor, sanki Alman adıymış gibi, "Lehnin" diye yazıyordu.

"Lenin"le yolculuk edenler arasında, hayat arkadaşı Nataşa, Krupskaya, çok sevdiği bir kadın arkadaşı İnes (İnessa) Armand silah arkadaşları Griogri, J. Sinovyev-Apfelbaum ile Karl Radek-Sobelsohn da vardı. Griogri, Ukrayna'da yoksul bir Yahudi'nin oğluydu. Sobelsohn ise, Galiçya'da, bir zamanlar Avusturya'ya ait Lemberg Bölgesi'nde varlıklı bir Musevi ailenin çocuğuydu. Sonraları Mali İşler Halk Komiserliği görevini üstlenen, Sokolnikov ile, ileride Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti Merkez Komitesi Başkanlığına getirilecek olan Kafkas kökenli, M.C.Çakaya da Lenin'le yolculuk ediyorlardı; özetle, bu özel vagonda 3 Bolşevik seyahat etmekteydi.

Kafilenin başı, İsviçre Sosyal Demokrat Partisi Genel Sekreteri Fritz Platten'di. Bir Rus kadınla evli olan Platten, 1905 devriminde de aktif rol oynamıştı.

Aslında, trende 31 kişi vardı ama, bunların çoğunun adları bugün bile hâlâ bilinmiyor. Gizlilik, Lenin'in taktiğiydi. İmparatorluk Topraklarından, Alman refakatinde geçmek istediğini, Alman Bern Elçiliği'ne ve dışişlerine bildirmesi için Platten'e talimat veren Lenin, kesinlikle adlarının sorulmaması, pasaport ve bagaj kontrolünün yapılmamasını da şart koşmuştu. Kendisi ve yanındakilerin Alman ajanı olabileceği kuşkusunu uyandırmak istemiyordu. Bu nedenle de, keskin avukat zekâsını kullanarak, özel vagonlarına "ülkedışı statüsünün" uygulanmasında ısrar etmişti. Böylece, refakatçi kafilenin vagonuyla, Rusların kompartımanı arasına tebeşirle, kalın bir sınır çizgisi çizilmiş-

ti. Alman kondüktörler bile, çizgiyi geçmemeye özen gösteriyorlardı, Lenin ayrıca, ısrarla sadece 3'üncü sınıf kompartımanın kendilerine ayrılmasını istemişti. Dediğine göre, kendisiyle yolculuk edenlerin çoğu yoksuldu, en azından pahalı bilet alacak güçleri yoktu. "Bedava bilet" de kabul etmemişti. Romberg, 6 Nisan 1917'de, dışişlerine telefon ederek, Lenin'in bu isteğini de iletmişti. Lenin, Alman İmparatoru'nun konuğu gibi görünmek istemiyordu.

Dışişlerinde, Lenin'in tüm istekleri kabul gördü. Dışişleri, hangi koşulda olursa olsun, Bolşeviklerin mutlaka Rusya'ya girmelerinin gerekli olduğuna inanmıştı. Çünkü Bolşevikler hemen barış yapılmasını istiyorlardı. Rusya'daki geçici hükümet ise, hâlâ müttefikleri İngiltere ve Fransa'ya sadık kalmakta ısrarlıydılar. Rus ordusunun moralini bozup, Geçici Hükümet'i devirmek için Bolşeviklerden daha uygunu bulunamazdı.

Peki... Üçüncü sınıf bile olsa, tren biletlerinin parasını acaba kim ödemişti? Herhalde Lenin değil... Çünkü, 1917 yılının şubat ayında, Lenin'in Spielgasse 14 numaralı kiralık katındaki aile kasası, tamtakırdı. Lokantada yediği yemeklerin parasını bile, cebindeki birkaç kuruş parasıyla, Yoldaş Sinovyev ödüyordu.

17 Şubat 1917'de, marksist teorisyen, yazar Lenin, "Sbornik Sotzialdemokrata" adlı bilimsel yazılarının 3'üncü ve 4'üncü bölümlerini tamamlamıştı. "Ne yazık ki basacak paramız" yok diyen Lenin'e, Estonyalı ulusal devrimci Alexander Kesküla, durumu Alman Elçiliği'yle konuşmaya söz vermişti. Sonunda "para" bulundu, metinler derhal Berlin'de Dışişleri Bakanlığı'na gönderildi ve basıldı. Wilhelmstrasse'deki dışişleri binasında görevli üstdüzey aristokratlar, metinleri okumadılar bile. Neden okusunlar ki? Yazarın amacı belliydi, Rusya'da bir devrim planlıyordu. Bunu bilmek de yeter de artardı bile. 14 ve 15 Mart tarihlerinde Rusya'daki devrimin ilk haberleri Lenin'e ulaşmıştı: Çar 2'nci Nikola tahtından inmiş, yufka yürekli bir liberal olan Prens Georg E.Lwow'un başkanlığında Geçici Hükümet kurulmuş, Dışişleri Bakanlığı'na da anayasacı demokrat tarihçi Profesör Miljukov getirilmişti. Lenin biraz kuşkuluydu. Acaba burjuvazi işçi partisine izin verecek miydi? Çok geçmeden durum anlaşıldı; Batılı müttefikler, İngiltere ve Fransa devrimi onaylıyorlardı. Barış istedikleri için de Lenin'le Bolşevik yandaşlarının vatanları Rusya'ya dönmelerine de izin verilmeyecekti. Lenin, Almanların yardımıyla bu maceraya atılmayı göze aldı.

Ne var ki Rusya yolculuğu için yüklü para gerekiyordu. "Parvus" takma adlı (ileride ondan yine söz edeceğiz) yarı marksist spekulant Dr. Alexander Helphand, yolculuk masraflarını üstleneceğini söylediyse de Lenin, "kapitalizmin iki kuruşluk piçi" dediği Parvus'un teklifini kabul etmedi. 27 Mart 1917'de yolculukla ilgili yapılan görüşmelerin en hareketlendiği bir sırada Lenin, Zürih Bolşevikler Komitesi'ne, mutlu haberi iletiyordu: Gerekli 1000 İsviçre frankını sağlamıştı.

Bir mucize mi olmuştu? 27 Mart 1917'de Almanya'nın Bern Elçisi Romberg, Reich Hükümeti Başkanı Bethmann Hollweg'e, Weiss adında bir Rusla kısa bir görüşme yaptığını bildirmişti. Asıl adı Alexander E. Zivin olan Weiss, sosyal devrimci bir Rus mültecisiydi, savaşa karşıydı ve Almanya ile derhal barışa gidilmesini istiyordu. Weiss-Zivin, Romberg ile yaptığı görüşmede bugüne kadar Almanya'dan çok az para yardımı aldığını söylemişti. Ama bu kez, "miktarın yükseltilmesini" önerecekti. Sonuçta her şey barış içindi. Para çoğaldıkça, barışa katkıları da o ölçüde artacaktı. Romberg, "Bay Weiss'e nisan ayı için bir 30.000 frank daha verilmesini isteyeceğim. Bu parayla partinin önemli kişilerini Rusya'ya götürebilir" diyordu.

Romberg güvenilir adamı Weiss adına, istenen miktarı dediği gibi almayı başarmıştı. Elçilikten alınan rapor metnine bakılırsa, bu para, Weiss-Zivin'e yapılan ilk yardım değildi. Weiss-Zivin'in "yolculuk için para yardımını" kime yaptığını bilmiyoruz. Zivin'e göre, Lenin "acil barıştan yana" bir dosttu ve o ana kadar da seyahat için belli bir parası bulunmuyordu. Belki Weiss-Zivin bu parayı ona vermiş olabilirdi.

Berlin Dışişleri Bakanlığı, Rusya'daki devrim hareketini desteklemeyi son derece ciddiye alıyordu. 3 Nisan 1917'de Lenin'in seyahat için 1000 frank parası olduğunu açıkladığı gün, Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Zimmermann, Reich Hükümeti Hazine Dairesinden Sorumlu Bakan Kont von Roedern'e Rusya'daki propaganda faaliyetlerine 5 milyon mark ayırmasını istedi. Paranın ne şekilde kullanılacağı sözlü olarak daha sonra bildirilecekti. Hazineden sorumlu Bakan von Roedern, fazla zorluk çıkarmadan beş milyonun verilmesini onayladı. Lenin'in varlığından dahi habersizdi. Zimmermann ise tabii ki daha çok şey biliyordu: Rusya'ya kazasız belasız sızmayı başarırsa, devrimin başoyuncusu bu şeytan adamı, parayla donatmak gerekecekti.

Rusya'da devrim yapılacağı ümidini taşıyan sadece Zimmermann değildi. AEG Başkanı Walter Rathenau, General Ludendorff'a yazdığı bir mektupta, "Yangının (Rus devrimini kastediyor) yayılmaya devam edeceği" ümidinde olduğunu yazarken, savaş nedeniyle neredeyse işleri durma noktasına gelen dünyaca ünlü Hamburg'daki HAGAP gemi donanım şirketinin müdürü Albert Ballin de, savaşın ancak Rus Devrimi'yle sona ereceğine inanıyordu. Rus kafilesi, askeri komando birliğinin eşliğinde yolculuk edeceği için Alman Dışişleri ordu üst yönetimine başvurmuştu. Alman Genel Kurmay Başkanı Mareşal Hindenburg'un, buna benzer çetrefilli işleri yürütmekte görevlendirdiği General Ludendorff, dışişlerinin başvurusuna hemen olumlu yanıt vermişti. Ne var ki, daha sonra kaleme aldığı savaş anılarında Ludendorfff, o zamanlar Lenin'in adını ilk duyduğunu ve bu adamın gerçekte kim olduğunu da bilmediğini itiraf etmişti. Bu arada Rus Devrimi'nin Alman iç politikasını nasıl etkileyeceği yolunda bazı kuşkular ve endişeler de yok değildi. Endişe edenlerden biri de HAGAP gemi donanım şirketinin müdürü Ballin'di. Kayzer Hükümeti'ne yazdığı bir mektupta kuşkularını dile getirmişti. Almanya 1916/17'de ekmek yerine şalgam yiyerek korkunç bir kış geçirmişti. İngiliz ablukası nedeniyle patlak veren yiyecek sıkıntısı yüzünden Miel'den Magdeburg'a kadar ülkenin tüm büyük kentlerinde silah sanayiinde çalışan işçiler büyük çapta greve gidiyorlardı. Almanların riskli görünen bu Rusya serüveni, 1916 kasımından beri Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu yöneten I'inci Karl'ın da canını sıkıyordu. İmparatorluğunun güvencesi altında milyonlarca Slav yaşıyordu. Alman müttefikleri Slav Rusya'nın temeline dinamiti koyarlarsa ne olacaktı?

Bu gizli ve isimsiz kafileyi götüren tren her şeye karşın Almanya'da yoluna devcam ediyordu. Alman sınır kontrol noktası Gottmadingen'de Süvari Yüzbaşısı Arved von der Planitz, refakatçi komandoyu devraldı. Stuttgart'da, Alman Sendikalar Birliği'nin temsilcisi Wilhelm Jansson, vagona bindi. Yeni gelen vagonda huzursuzluk yarattı. Lenin ve Sinovjev, öteden beri kendilerine son derece itici gelen bu sosyalistle en ufak bir teması bile kabul etmediler. Ülke dışı topraklarda bulunuyorlardı. Hiçbir ziyaretçi istemiyorlardı. Böylece "diplomatlar vagonu" kuzeye doğru hızla yol almayı sürdürdü. Özel tren, "diplomatik kafileyi" sınırdan geçmesini sağlayacak olan Alman veliahtı Prens Wilhelm'i istasyonda iki saat kadar bekledi.

Bu çok özel yolculuğun öyküsü iki yıl önce 1915'te başlamıştı. O tarihlerde Bern'deki Alman Elçisi "Lenin" adını ilk kez duymuştu. Elçi, 30 Eylül 1915'te Reich Şansölyesi Bethmann Hollweg'e, Estonyalı ulusal devrimci Alexander Eduard Kesküla ile görüşmesinden söz etmişti. Kesküla, Rus Çarlığı'nın Slav yayılmacılığına karşı Alman yetkili makamlarıyla bir dizi dirsek teması yapmanın yollarını araştırmaktaydı. Kesküla elçiye, "ünlü devrimci Lenin'in" barış planından da söz etmişti.

Planın gerçekleşmesi için Lenin şu koşulları öne sürüyordu: Rusya'da Cumhuriyet ilan edilecek, büyük toprak mülkiyeti kamulaştırılacak, sekiz saatlik mesai kabul edilecek, Almanya yayılma politikasından vazgeçecek, Rus ordusu, Almanların müttefiği Türkiye'den geri çekilecek ve Hindistan'a girecek.

Plan özetle, Rusya'da Çarlığın toptan yıkılmasını, Alman İmparatorluğuyla derhal barış anlaşmasına gidilmesini ve "İngiliz Emperyalizmi"ne saldırıyı hedefliyordu.

Westfalya Eyaleti'nde katolik asil bir aileden gelen Konrad-Gisberd Baron von Romberg, 1912'den beri İsviçre'nin başkenti Bern'de elçiydi. Bern böyle bir görev için sakin bir kentti, bu nedenle oraya seçkin ailelerin centilmen fertleri gönderilirdi. Ne ki, 1914'de Birinci Dünya Savaşı patlak verip de, Alman İmparatoru ile, akrabalık bağları olan Rus Çarı'nın arası açılınca, devrimci ajanlar ve siyasal tasarımcılar, Alman İmparatoru'nun Çara savaş açarak onu yenmesi, ardından da sosyalist ya da ulusal bir devrime önayak olması için elçi Romberg'e baskı yapmaya başladılar. Romberg pratik düşünen bir insandı. Bu yüzden düşmanın düşmanlarını desteklemek, hele savaştayken ona son derece doğal göründü. Kesküla ile görüşmesini, Reich Başbakanı von Bethmann Hollweg ve Dışişleri Bakanlığı, Romberg'in bu fikrini benimsediler. O tarihten sonra da İsviçre'deki Rus mültecilere oluk gibi Alman parası akmaya başladı. Asıl mesleği tüccarlık olan Alexander Eduard Kesküla, aslında devrimin öncüleri olan bu gizli diplomatik kafilede minicik bir balık sayılırdı. Büyük dramın asıl büyük oyuncusu gerçek adı Dr. Alexander Helphand olan, halk kışkırtıcısı, Bolşevik, marksist yazar Parvus'du. Romberg-Kesküla buluşmasından çok önceleri sahnede görünen Parvus, 1867 yılında, Çarlık Rusyası'nın Minsk Eyaleti'nde küçük bir kent olan Beresina'da İsrael La-

zareviç Helphand adıyla dünyaya gelmiş. Wannsee Gölü'nde villa sahibi bir milyoner olarak da 1924'te Berlin'de ölmüştü.

Parvus hakkındaki ayrıntılı bilgiyi İmparatorluk Almanya'sının İstanbul'daki Elçisi Hans Baron von Wangenheim'den öğreniyoruz. Wangenheim, sonraları "varlıklı bir Rus sosyalisti ve yazar" diye söz ettiği Helphand'la İstanbul'da özel bir görüşme yapmıştı. Helphand-Parvus, elçiye kendisini, "son Rus Devrimi'nin (1905) önde gelen liderlerinden biri" olarak tanıtmıştı. Wangenheim'in anlattıklarına göre, Helphand-Parvus, Rusya'dan sürülmüş, birkaç kez de Almanya'dan kovulmuştu. Bir süreden beri de Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde yazar olarak çalışmalarını sürdürüyor, özellikle de Türk ekonomisinin sorunlarıyla uğraşıyordu. Dr. Helphand, "Rusya'da bir devrim olmazsa, Almanya'nın savaştan asla tam bir zaferle çıkamayacağını Wangenheim'e söylemişti. Rus Devleti önce küçük parçalara bölünmeli, topyekün bir ayaklanma içinde, Rus Sosyal Demokrat Parti'den kopan Menşeviklerle, Bolşevikler yeniden biraraya getirilmeliydi. Bunun için de, örneğin Cenevre'de parti liderleriyle bir toplantı yapılabilirdi. Helphand ilk adımı atmaya hazırdı. Ancak "yüklüce paraya" gereksinim vardı.

Koşullarını ortaya koyan Helphand'ın istekleri bunlarla da kalmıyordu; Berlin'de, Dışişleri Bakanlığı'yla görüşmek istiyor, Kayzer 2'nci Wilhelm'in (Almanya'da sürgünken, sıkı ilişkileri olduğu) sosyal demokratlara bir mesaj göndermesini de öneriyordu. İmparatordan gelecek haberin, ordudaki sosyal demokratlar üzerinde olumlu etki yaratacağını düşünüyordu. Helphand hem kendisi, hem de Rus Devrimi için büyük bir işin kokusunu almıştı, bu yüzden de acele ediyordu. Hemen harekete geçilirse, ilkbaharda Rus Ordusu'na ulaşacak olan yedek kuvvetler, iyi bir propaganda ile parçalanabilirdi.

Elçi Wangenheim, Dışişleri Müsteşarı Zimmermann ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Gottlieb von Jagov, Helphand'ın planını son derece ilginç bulmuşlardı. Sivri dilli olmakla ün yapan Gottlieb von Jagov devrim spekülatörü pozlarında ortaya çıkan Parvus hakkında hâlâ biraz kuşkuluydu. Ama, yine de bu sosyalist Rusun Çarlık Yönetimi'nin devrim uzmanlığına getirilmesine ses çıkarmadı. Helphand'ın devrime ilişkin önerilerini ve planını uygulamak için istemiş olduğu mali desteği Alman Dışişleri'nin ciddiye aldığını resmi belgeler kanıtlıyor. Dışişleri

Bakan Yardımcısı von Jagov, AS 3530 şifresiyle 6 Temmuz 1915'te Reich Hazine Dairesi'ne bir yazı göndererek "Rus devrim propagandasının desteklenmesi için" beş milyon mark istedi. Jagov bu parayı kendi fonundan karşılamanın mümkün olmadığını belirterek, bakanlığın olağanüstü işlere ayrılan bütçesinden sağlanmasını istedi. Üç gün sonra, Reich Hazine Bakanlığı'ndan olumlu yanıt geldi.

Beresina'da, kendi halinde Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Helphand-Parvus üniversite öğrenimini Basel'de Alman dilinde yapmıştı. İstanbul'a geldiğinde meteliksizin biriydi. İkinci Meşrutiyet'ten sonra 1908'lerde Parvus, ittihatçılarla ilişki kurarak, mali konularda para karşılığında danışmanlık yapmıştı.(*) Münih'te bulunduğu sıralarda, Rusya'da devrim olduğu haberini alır almaz, acele Petersburg'a gitmek için, yazmayı planladığı bir kitaba mahsuben, sosyal demokrat eğilimli *Leipzig Hal* gazetesi (Leipziger Volkszeitung) yazı işleri müdürleri Paul Lensch ve Konrad Haenisch'den borç para almıştı. O dönemlerde sosyal demokratların kuramcı bir marksist olarak itibar ettikleri Parvus, Rusya'daki yaşamını anlatan kitabı yazacağına dair, gazete yönetimine söz vermişti. Ne var ki, kitap hiçbir zaman yazılamadı. Parvus, Petersburg'da, Lenin ve Leo Bronstein Troçki'yle birlikte çalıştı, halkı kışkırtmak suçuyla Çar Polisi tarafından tutuklanarak, bir süre sonra da sınırdışı edildi.

Parvus'un yoksul yazarlık yaşamı, "Altın Boynuz"da bir mucizeyle birden değişiverdi. Bunun nasıl olduğunu ise Parvus hiçbir zaman açıklamadı. Açlıktan midesinin kazındığı yıllarda kapitalist düşmanı olan Parvus 1912-1914'te birdenbire büyük bir kapitalist oluvermişti. Türkiye'de, Jön Türklerin etkin bir gazetesinde ekonomi yazarlığı köşesini ele geçirince, hiç kuşku yok iş dünyasıyla tanışmış ve gerçek yeteneğini keşfetmişti. Birdenbire elde ettiği servetini de, büyük bir olasılıkla tahıl ve odun ticaretiyle, Sir Basil Zaharoff'un finanse ettiği silah işlerinden sağlamıştı. Ayrıca, Türkiye ve Bulgaristan'da da bir tahıl işletme şirketine hissedar olmuştu.

1915'te Dr. Alexander Helphand, firmasının merkez bürosunu Kopenhag'a nakletti. Burada, bir reklam ajansı, bir ithalat-ihracat bürosu ve Almanya'dan Danimarka'ya kömür ithali için bir de nakliyat şir-

(*) Türkiye'nin mali ve ekonomik konularıyla ilgili pek çok kitabı olan Parvus, Osmanlılara I. Dünya Savaşı'nda Almanlarla savaşa girmelerini de öğütlemişti. (Ç.N)

keti kurdu. 1916'da Georg, Waldemar ve Heinrich Sklarz kardeşler Parvus'a ortak oldular. Berlin'li bu üç tüccardan Georg Sklarz'ın, Alman amiralleri ve genel kurmayı ile iyi ilişkileri vardı. Georg başlangıç için 40.000 mark sermaye koyarak, Helphand'ın yanında çalışmaya başladı. Sklarz kardeşlerin Berlin'deki tekstil şirketi ise, bir rüşvet skandalına karışınca, 1928-29'da iflas etmişti. Alexander Helphand'a paraca yardım eden Sklarz kardeşlerden daha önemli biri vardı: Lenin'le de sıkı bağları olan Jacob Fürstenberg-Hanecki 1879'da Varşova'da doğmuş, Polonya kökenli sosyalist bir Yahudiydi. Fürstenberg-Hanecki, Viyana'da tanıdığı Polonyalı milletvekilleri sayesinde Lenin'i Avusturya'da hapisten çıkarılmasını sağlamıştı. O tarihlerde Krakov'da yaşayan ve Rusya'daki Bolşeviklerin yeraltı faaliyetlerini yürüten Lenin, Çarlık rejimiyle savaş çıkınca, casusluk yaptığı gerekçesiyle askeri polis tarafından tutuklanmış, daha sonra da İsviçre'ye sürülmüştü. Hanecki, kaçakçılık suçuyla Kopenhag'da polisçe yakalanıp sınırdışı edilince, Helphand'ın ajanı olarak, bürosunu Stokholm'e nakletmişti. Lenin bu iki adamdan Hanecki'yi daha çok tutuyordu. Helphand-Parvus beş para etmez biriydi. Fürstenberg-Hanecki ise sapına kadar güvenilir bir marksistti. Bunun için de ünlü Rusya yolculuğundan önce Hanecki'yle bir kez daha görüşmüştü.

Parvus o sıralar kıt ve pahalı ne kadar mal varsa ticaretini yapıyordu. İsveç'ten Rusya'ya, İngiltere'den Amerika'ya kadar iş bağlantıları vardı. Ticaretini yaptığı mallar örneğin kadın çorapları, pantolon askıları, havyar-konyak gibi lüks gıdalar, hatta kullanılmış arabalardı. Ortağı Sklarz'la Danimarka'ya kömür, Almanya'ya krom, çinko, nikel, balina yağı ve tahıl gönderiyordu. Kimyevi maddeler, ilaç ve termometre, kurşunkalem gibi teknik araç gereçler de Rusya'ya kaçak yollarla ihraç ediliyordu. Kısa zamanda bu yoldan servet edinen Parvus, Kopenhag'ın seçkin bir semtinde bir villa satın almış, içini de biraz görgüsüzce, abartılı mobilyalarla donatmıştı. O dönemlerde ancak prenslerin sahip olabileceği son model bir limuzin kullanıyor, görkemli malikânesini de bir sürü kurt köpeği koruyordu. 1916'da Danimarka'da resmen vergilendirilmiş serveti 540.000 Danimarka kronuydu, yıllık gelirini ise 41.200 kron olarak bildirmişti. Sadece Adler-limuzini 16.000 kron ediyordu.

İşadamı Parvus'un bildirimini yapmadığı için vergilendirilmemiş

başka malları olduğu da kuşkusuzdu. "Politikayla ilgili bazı işleri" nedeniyle sık sık gittiği Berlin'de, ikinci bir evi daha olduğu halde Kaiserhof Oteli'nde özel ve pahalı bir dairede kalmayı yeğliyordu. Eskiden tanıdığı sosyal demokrat parti liderleri için oteldeki dairesinde gösterişli yemek davetleri veriyordu. Bu davetlerden birine çağırılı olan Reich Meclisi milletvekillerinden Eduard David, sonraları kaleme aldığı günlüğünde, bu görkemli yemeklerde Helphand'ın milyonerler gibi davrandığından söz eder. Saptama doğruydu, Helphand gerçekten de milyonerdi. Parvus, Kopenhag'da savaşın yarattığı sosyal değişimlerin araştırıldığı kendi bilimsel enstitüsünü de kurmuştu. Kendi parasıyla gerçekleştirdiği bu enstitünün devrimci faaliyetlerle hiçbir bağlantısı yoktu. Ayrıca Münih'te Sosyal Bilimler Yayınevi'ni satın alarak, uzak cephelerde savaşan "yoldaşları" için, sosyal demokrat eğilimli gazeteler yayınladı.

Parvus 1915'te kültürlü, iyi eğitim görmüş, son derece akıllı bir aristokrat olan Alman İmparatorluğu'nun Kopenhag Elçisi Ulrich Kont von Brockdorff-Rantzau ile tanıştı. Kadınlara karşı ilgisiz olduğundan çevresinde biraz garip karşılanan Rantzau, 14 Ağustos 1915'te Dışişleri Müsteşarı Zimmermann'a yazdığı mektubunda Helphand'dan pek etkilendiğini belirterek "alışılmışın dışında, son derece önemli' bir adam, yeteneklerinden yararlanmalıyız" diyordu. Helphand'ın, Rus Devrimi'yle ilgili planları olduğunu (Helphand'ın sunduğu reçete de, halkı siyasal amaçlı kitlesel grevlere kışkırtıyordu) da vurgulayan Rantzau, sözlerini şöyle bitiriyordu: "Helphand'ı destekleyen arkasındaki bazı güçlerden yararlanmak belki tehlikeli olabilir. Ama büsbütün görmezlikten gelirsek o zaman da bizi bu güçleri kontrol edemeyecek kadar zayıf zannederler."

6 Aralık 1915'te dışişlerine gönderdiği bir raporda Rantzau yine aynı konuya dönerek, "Rusya'da devrim ateşini zamanında yakabilirsek, dünyada ilk sırada yer alacağız, zafer de bizim olacaktır." diyordu. Sonunda Kont von Brockdorff-Rantzau, 21 Aralık 1915'te Alman Dışişleri Bakanlığı'na, Helphand'ın Rus Devrimi için tahmin ettiği miktarı gözünü kırpmadan bildirdi: Yaklaşık 20 milyon ruble. 23 Ocak 1916 tarihinde de, elçi, imparatora Helphand'ın istediği 1 milyon rublenin -istenen amaçlara kullanılmak üzere- Petrograd'a iletildiğini bildiriyordu. Ama Brockdorff-Rantzau bir noktayı anlamakta gecikmişti.

Dâhi olduğu kadar fazlaca kendini beğenmiş bir spekülatör de olan Parvus, kendini destekleyen arkasındaki "güçleri" biraz fazla abartmıştı. Devrim patlak verip de, oyuna Lenin girince bu ortaya çıktı. O tarihe kadar Helphand'la Sklarz kardeşler, birtakım dalavereli işlerden müthiş para kazanmışlardı. Kazandıklarının bir bölümünü yine Çarlık Rusya'sındaki devrimci gruplara gönderiyorlardı. Helphand'ın para işlerini, Kopenhag, Stokholm ve Petrograd'daki üç banka yürütüyordu: Danimarka Bankası, çevresinde "Kızıl Banker" diye bilinen Olaf Aschberg'in sahibi olduğu Stokholm'deki Nya Bankaları ve Petrograd'daki Sibirya Bankası... Rusya'ya kaçak sokulan (aspirin ve Salvarsan gibi) bazı ilaçların satışından elde edilen paranın büyük bir bölümünü de, Helphand ve Hanecki'nin Petrograd'daki ajanı Eugenia Sumenson, Sibirya Bankası'ndan alarak, devrimci Bolşeviklere dağıtıyordu.

Helphand'ın içinde birbirinden farklı iki dünya çarpışıyordu; dur durak tanımayan sınırsız bir kazanma hırsı ve büyük Rus devriminin heyecanı... Nitekim bu ünlü milyoner, Rusya'dan devrim haberleri ulaştığında oldukça heyecanlanmıştı; aldığı istihbaratlara göre, Kuzey Batı Cephesi Başkomutanı General Russki'nin baskıları sonucu, Çar 2'nci Nikola tahtına veda etmişti. Helphand'ın ilk aşamada Rusya için kafasında tasarladığı, emekçilerin egemenliğinde bir demokrasiydi. Çünkü Marksist ideallerin hemen gerçekleşebileceğine inanmıyordu. Lenin gibi, diğer Bolşeviklerin de, Almanya'daki sürgün yıllarında Alman sosyal demokratlardan çok şey öğrendiklerine, bunun da devrimin gerçekleşmesinde büyük rolü olacağına, nedense kendini iyice inandırmıştı. Bu yüzden de Rus devrimi için, Lenin'e önündeki bütün yollar mutlaka açılmalıydı.

Rusya'daki hükümet ise itilaf devletleri İngiltere ve Fransa'yla yapılan andlaşmaya sadık kalmakta ısrarlıydı. Rusya kâğıt üzerinde hâlâ monarşiyle yönetiliyordu. Çar 2'nci Nikola, tacını kardeşi Prens Mikael Alexanderoviç'e devretmişti. Sinirli ve korkak yaratılışta bir insan olan prens ise, "anayasal bir halk meclisinin", Rusya'nın gelecekteki devlet biçimini belirleyene kadar, kesinlikle başa geçmeyeceğini açıkladı.

Gelişmeler bu durumdayken, Helphand işadamı hüviyetinden çıkıp, geçmişteki "Yoldaş Parvus" oluverdi. Lenin'le birlikte, vatanlarına dönmek isteyen mültecilerin Rusya'ya gönderilmesinin sağlanması için, Alman Dışişleri Bakanlığı'na başvurdu. 24 Mart 1917'de, paraca

desteklediği sosyalist eğilimli *Glocke* (Çan) gazetesinde, Petrograd'daki yoldaşlara ilk devrim selamını gönderdi; "Zaferiniz, zaferimizdir. Demokratik Almanya, Demokratik Rusya'ya elini uzatmalıdır". Adresin neresi olduğu tahmin edilebilirdi. Ama Dışişleri Bakanlığı'nda, *Glocke*, gibi "kızıl gazeteleri" kim okurdu ki? Parvus bununla da kalmadı. "Merhaba" başlıklı makalesinde aynı heyecanla isteklerini sürdürdü: Ploretarya derhal silahlanmalı, mülkiyet kamulaştırılmalı, tahtından indirilen Çar hakkında dava açılmalı ve kurucu meclis oluşturulmalıydı. Tam bu sırada, Alman Kayzeri'nin Kopenhag Elçisi Kont Brockdorff-Rantzau, anlattığı şeylerle Parvus'un kafasını iyice karıştırdı, biraz da kuşkulandırdı. Rantzau'ya göre, Lenin fazlaca dogmatikti. Üstelik Parvus'un 1915'te kendisine teklif ettiği maddi yardımı da, kibirli ve ukalaca bir tavırla elinin tersiyle itmişti. Elçi Rantzau, Lenin'in bu davranışını hâlâ affetmemişti. Rusya'daki gelişmeleri bu nedenle biraz kuşkuyla izliyordu. Acaba devrimle istenen amaca ulaşılmış mıydı? Ya sonuçları ne olacaktı?

Parvus yine de ısrarından vazgeçmedi. İşgüzarlık yaparak, "dogmatik Lenin"e ikinci kez maddi yardım teklifinde bulundu. Ortağı Georg Sklarz'ı Zürih'e göndererek, Rusya yolculuğunun bütün masraflarını kendisinin üstleneceğini, Lenin'e söylemesini istedi. Lenin, böyle bir teklife kendini hazırlamış olmalıydı ki, Georg'u hiç de iyi karşılamadı; "Kapitalizmin beş paralık adamı, kendini ne sanıyor?" dedi.

Parvus (Helphand) aslında taktik falan bilmezdi. Böyle bir şey için fazlaca iyimser biriydi. Bütün isteği, Rusya'daki gelişmeler üzerinde etkili olabilmekti. Çünkü en doğru yolu sadece kendisi biliyordu. Bu nedenle, Parvus, Lenin, Malmö'ye geldiği anda, onunla ve diğer Alman sosyal demokratlarla görüşmeyi planlıyordu. Nisan ayında İsveç'de sosyalistlerin uluslararası barış konferansı yapılacaktı. Konferansa, Parvus'un yakından tanıdığı SPD'nin (Alman Sosyalist Partisi) iki önemli adamı, Friedrich Ebert ve Philipp Scheidemann da katılacaktı ama tasarlananların hiçbiri gerçekleşmedi. Lenin, Parvus'un yardım teklifini reddettiği gibi onunla görüşmek de istemiyordu. Almanya'da adı "sahtekâr"a çıkan bu adamla Lenin'in en ufak bir alışverişi olamazdı. Ama şaşılacak şey ki, Lenin, "sahtekâr Parvus"un başajanı Jacob Fürstenberg Hanecki'yi pekâlâ benimsemişti. Hanecki'nin ajanlık yaşamı 1937'de Stalin döneminde acı sonla noktalanmıştı.

Bu arada, dünya devriminin soğukkanlı stratejisti, "dogmatik" Lenin, Rusya'ya gitmekte olan özel mühürlü vagonunda, oldukça öfkeliydi. Sigaradan nefret ederdi. Yoldaşlarsa, yol boyunca sevilen bir sigara olan "Papyrossi"yi tüttürüp durmuşlardı. Lenin bütün çabasına karşın, sigara içmelerini engelleyememişti. Kafileye refakat eden Almanlar ile (Saksonya Süvari Alayı'nın süvari yüzbaşıları) trende çıkan teknik aksaklıklar ve diğer hizmetlerle uğraşmaktan özel yolcuları korumak olan asıl görevlerini yapamıyorlardı. Kompartımanlara geçiş kapıları iyi kapanmıyordu. Frankfurt am Main'de iki saat gecikme yapmışlar, Berlin'in Stettiner İstasyonu'nda da vagon on iki saat gibi uzun bir süre beklemek zorunda kalmıştı. Her şey normal giderse tren, Lenin'in doğumgününden birgün sonra, 11 Nisan 1917 saat 13.00'de, deniz yoluyla İsveç'e çıkış noktası olan Rügen Adası'ndaki Sassnitz İstasyonu'na varmış olacaktı. Ancak görüleceği gibi plan altüst olmuştu. Vagon, 12 Nisan 1917 günü, sabah 7.15'de, Sassnitz'e gidecek olan trenin arkasına eklenebildi.

Acaba treni Berlin'de kasten bekleten Reich Hükümeti miydi? Reich Şansölyesi Bethmann Hollweg güvendiği danışmanlarından Kurt Riezler'i, diplomatların nakledilmeleriyle ilgilenmek üzere, Berlin İstasyonu'na göndermeyi düşünmüş olabilirdi. Bu da son derece doğaldı. Ancak Riezler'in günlüklerinde buna dair herhangi bir nota rastlanmıyor.

Zaten o sıralarda Reich Hükümeti'nin başka sıkıntıları vardı. Vesikayla dağıtılan ekmekte kısıtlamaya gidilince, özellikle sanayi kesimindeki işçiler hükümeti genel grevle tehdit etmeye başlamışlardı. Tanrı'nın kutsadığı İmparator 2'nci Wilhelm, 1917 Rus Devrimi'nin yarattığı şokun etkisiyle, grevcileri yatıştırmak için acele bildiri yayınladı. İmparator bildirisinde, gerçekleşeceğinden kuşku duymadıkları devrim zaferinden sonra (liberaller, demokratlar ve sosyalistlerin nefret ettikleri üç kademeli seçimlerde, vergi sisteminde ve Prusya aristokrasisinin belkemiği olan senatoda) geniş çapta reform yapmayı düşündüğünü açıkladı. Olağanüstü karamsar bir mizaca sahip olan Kurt Riezler'e olaylar her zamankinden daha umutsuz görünüyordu. 11 Nisan 1917'de, (Lenin trenle Almanya topraklarından geçerken) günlüğüne şunları yazıyordu: "Sendikaların yardımı ve Kayzer'in yayınladığı bildirinin de etkisiyle, grev gerçi durduruldu. Ne gariptir ki, içeride ve dışa-

rıda, attığımız her adımda sosyal demokratlara ihtiyacımız oluyor. Rusya'dan daha iyi haberler gelmeye başladı. Ama ne yazık ki, Rus Devleti büsbütün yıkılsa bile, sıkıntımız sona ermeyecek, çünkü barış daha çok uzakta görünüyor."

Lenin'i taşıyan tren 26 saat gecikmeyle, 12 Nisan 1917 günü saat 15.15'te Rügen-Sassnitz İstasyonu'na girdi. İsveç Krallığı'nın, "yolcuların" yollarına devam etmelerine herhangi bir itirazı olmadı. Sassnitz'de, Süvari Yüzbaşısı Arved von der Planitz'in, kafileye eşlik etme görevi sona ermişti. Planitz'in, mayıs 1917'deki devrim mültecilerinin nakledilmesine ilişkin raporları günümüze de ulaştı. Lenin'in, Rusya'ya yolculuğuna ait yine Planitz tarafından toparlanmış olan bilgiler ise, Kara Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı'nın 3'üncü kısım arşivlerinden, bilinmeyen bir zamanda, bilinmeyen kişilerce yok edildi, bugüne kadar da bulunamadı. Tren Berlin'e gelmeden kısa bir süre önce, Alman Sosyal Demokratlar, bir kez daha Lenin'le temasa geçmek istedilerse de, başaramadılar. Zürih'den hareket etmeden önce Lenin, (cebinde muhtemelen Almanlardan almış olduğu İsviçre frankları ile) Zaehringer Hof'da, Bolşevik dostlarına bir veda yemeği verdi. "Alman ajanı" olduğu yolundaki iddialara karşı kendisini savunabilmek için bundan uygun bir zaman olamazdı. Davette yaptığı konuşmada İsviçre'deki işçilere şu mesajı gönderdi: "Alman ploretaryası, Rus proleter devrimi ve dünya devriminin en güvenilir bir müttefiğiydi. Lenin bu mesajıyla küçük İsviçre'yi de sessizce Alman topraklarına katmış oluyordu. Dünya devrimi nasılsa bütün sınırları ortadan kaldıracaktı. Tren İsveç Krallığı'nın topraklarına girdiğinde, Malmö Belediye Başkanı "diplomat kafileyi" şahsen karşılamaya gelmedi. Başkent Stockholm'de Lenin'i bekleyen Fürstenberg-Hanecki'ydi. Lenin onu daha önce, Bolşeviklerin Petrograd'daki dış temsilcisi olarak görevlendirmişti. Lenin'in hem kendisi, hem de yanındaki yoldaşları için yine paraya gereksinimi vardı. İsveçli sosyal demokratlar hiç düşünmeden bağışlarını yaptılar. Kendi kişisel harcamaları için Lenin 1000 İsveç kronu istiyordu. Bu parayla kendisine ayakkabı ve pantolon alacaktı. Zürih Spiegelgasse'deki fakirhanesinde anlaşılan pek bir darda kalmıştı. İsteğini, buruk bir espriyle süslemeyi de ihmal etmedi: "Rusya'ya erkek giyim mağazası açmaya gitmiyorum ya..." Böylece 1000 İsveç kronunu cebine koyuverdi.

Yolculuk, İsveç'den sonra, Geçici Hükümet'in başta olduğu Rusya'ya devam edecekti. Lenin orada tutuklanmaktan korkuyordu. Çarın yerine geçen hükümetin başındaki Prens Lwow'u devrim temsilcisi bu adamı, bandoyla karşılayacak değildi ya. Ne ki Lenin; iktidarı olmasa bile, şimdilik dizginleri elinde tutan bu asil-burjuva sınıfın durumunun tam bir perişanlık içinde olduğundan haberdar değildi. Bu yüzden de, Haparanda-Tornea sınır noktasından geçerken sahte kimliğini hazırlamıştı bile: Kendisi bir mülteciydi, mesleği de gazetecilikti. Rusya'nın Stokholm Başkonsolosluğu'nun verdiği belgeyle seyahat ediyordu.

İsveç-Finlandiya sınır kapısında, Petrograd'da görevli İngiliz askeri misyonundan subaylar, gelecek yolcuları karşılamak üzere hazır vaziyette bekliyordu. İngiltere ile Fransa, önce Lenin'in Rusya'ya dönmesine izin vermekte tereddüt etmişlerdi. Sınırda, İngiliz centilmenleri İsviçre vatandaşı olduğu için Platten'i geri çevirdiler, halen Rusya ile savaş halinde olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun vatandaşı Radek-Sobelsohn'u da sınırdan sokmadılar. Lenin sınırı geçti.

16 Nisan 1917 Pazartesi akşamı saat 22.30'da, Lenin'li grup Finlandiya'nın Petrograd İstasyonu'na nihayet vasıl oldu. Asi erler ve denizcilerle, işçilerden oluşan heyecanlı bir kalabalık hoşgeldin demek için, hemen Lenin'in çevresinde toplandı. Coşkulu insan yığınlarını uzaklaştırmaya çalışan İngiliz subaylarının çemberini yaran kalabalık sevinç çığlıkları atarak, Lenin'e tezahürat yapıyordu. Bolşeviklerin askeri örgütü, istasyona Lenin için özel zırhlı bir araba getirtmişti. Koruma altında arabaya tırmanan Lenin, hemen orada kalabalığa hitaben yaptığı kısa konuşmasında: "Kapitalizmin kölesi olmayın" diye halkı uyardı. Çünkü Lenin'e göre, Prens Lwow başkanlığındaki Geçici Hükümet kapitalist düzenin ta kendisiydi. Burada vermek istediği mesaj şuydu: Fakir kulübelerine barış-saraylara savaş...

17 Nisan 1917'de, Stokholm'deki Alman Savunma Dairesi Başkanı Hans Steinwacks (İsveç'deki takma adı Svensson) Almanya'ya müjdeli haberi gönderiyordu: Lenin'in Rusya'ya girişi başarılı olmuştu. Çalışmalarını istediği gibi yürütüyordu. Mesaj şu adrese iletilmişti: "Yüzbaşı Hülsen, Berlin Genel Komutanlık Siyasi Bölüm Başkanı"

13 Mayıs 1917'de de kadın, erkek ve çocuktan oluşan 193 kişilik bir devrim mülteci gurubu, yine von Planitz'in refakatinde, İsviçre'den hareketle Almanya üzerinden İsveç'e doğru yola çıktı. Aynı tarihte,

daha çalışıyordu: Polonya asıllı bu iki Bolşevikten biri, Avukat Mezeslav Julieviç Koslovski, diğeri de Orlovski, 1917'de Bolşeviklerin zaferinden sonra, Sovyet Hükümeti'nin Stokholm Temsilcisi olmuştu.

Bu kanallardan Petrograd'a ulaşan paraların, nasıl ve ne şekilde kullanıldığına ve buna kimin karar verdiğine dair, Berlin'de kimse bir şey bilmiyordu. Sovyet arşivleri bugüne kadar gizli kaldı. Ne ki, Alman makamlarının, özenle saklamaya çalıştıkları sır, 1917 mayısında artık sır olmaktan çıkmıştı. Coşkulu ve kamçılayıcı konuşmalarla Rus Ordusu'nun savaş hırsını alevlendirmek amacıyla mayıs ayında Petrograd'a gelen Fransız sosyalisti ve Ordu İşlerinden Sorumlu Bakan Albert Thomas, Rus Başkomutanlığı'nı ve Adalet Bakanlığı'nı Almanların gizli faaliyetlerine karşı uyardı. Fransız askeri misyonundaki Lenin'in arkasındaki Alman desteğini ortaya çıkarmaya gönüllü olduklarını açıkladılar. Geçici Hükümet gelişmeleri öğrenince şok oldu ve hemen mecliste maliye, adalet ve savaş bakanlarından (Tereştşenko, Pereversev ve A.F. Kerenski) oluşan bir araştırma komisyonu kurdu. Lenin'in uygulamak istediği taktik belliydi. "İktidar Bolşeviklerindir" demiyor. (Çünkü o tarihlerde Bolşevikler azınlıktaydılar.) "Bütün o tarihlerde iktidar Sovyetlere" sloganını öne çıkarıyordu. Böylelikle Lenin, iyice çökmüş olan eski devlet mekanizmasının yanısıra bir tür milis devleti oluşturmak istiyordu. İlk adımın ardından, silahlı ayaklanmalar gelecekti. Özellikle Petrograd'da örgütlenecek kitle ayaklanmalarının hedefi Geçici Hükümet'i yıkmaktı. Ama Lenin'in sloganları arasında en çok "Herkese barış" parolası tutmuştu. Berlin'in işine gelen de buydu; Doğu'daki düşmanından kurtulmak için, kesenin ağzını açtı. 1917 nisanının sonunda garip şeyler oluyordu. Rus askeri makamları, Sibirya 16'ncı Atıcılık Alayı'ndan Faehnrich Jermolenko'yu divanı harbe çıkardılar. (Duruşması sırasında verdiği ifadeye göre) Almanlar esir aldıkları Faehnrich'i Rus cephe arkasında barış propagandası yapması için gizlice sınırdan sokmuşlardı. Jermolenko, mahkeme önünde tüyleri diken diken eden başka hikâyeler de anlattı. Güya kendisine yardım edenler, Alman Genel Kurmaylığı'ndan, Schiditzki ve Lübbers adında üst rütbeli iki subaydı. İkisi de, Ukrayna'nın kurtarılması harekâtını yöneten Alexander Skoropis-Joltukovski'yle birlikte çalışıyordu. Görüleceği gibi Lenin, Geçici Hükümet'e karşı güveni yıkabilmek için bütün olanaklardan yararlanıyordu. Stokholm'deki Alman El-

çiliği'nde görevli Svensson'dan para alıyordu. Jermolenko mahkemedeki ifadesinde Lenin'in İsviçre'de sürgünken, Almanya'daki Rus esir kamplarını ziyaret ettiğini de söyledi.

Jermolenko'nun bu son söylediği akıl alacak bir şey değildi. Ama Svensson'dan nakit para alındığı yolundaki açıklamaları ile gerçeğe oldukça yaklaşmıştı. İfadesinde adlarını verdiği (ya da gerçekte de varolan) subaylardan Schiditzki'nin kimliği belirlenemedi. Buna karşılık Prusya Savaş Bakanlığı, Konut İşlerinden Sorumlu Bölüm'de, Yüzbaşı Lübbers diye birinin olduğu ortaya çıktı. Lübbers, ayrıca savaş esirlerinin barakalarından da sorumluydu.

Faehnrich'in anlattıklarından daha da kötüsü vardı: Lenin'in dostu olmayan, Duma milletvekilleri G. Alexinski ile V.S.Pankratov, adında iki deneyimli devrimci, Adalet Bakanlığı'nın bilgisi dahilinde Lenin'in almış olduğu paralar ve yardımları biliyorlardı. Bu yardımların Rus halkının özgürlüğüne zarar vermesi ihtimali haklı olarak onları korkutuyordu. Bu yüzden milletvekilleri bildiklerini, Petrograd'da bir grup gazetecinin aracılığıyla "mektup" şeklinde açıklamayı uygun gördüler. Ancak bu da, bazı kabine üyelerini tedirgin ediyordu. Çünkü "mektup" eninde sonunda, Lenin gibi, devrimin saygın bir kişisine ait korkunç bilgiler içeriyordu. Petrograd'ın Sovyet kesimindeki radikaller planı engellediler. Belgeler açıklanmamalıydı. Sonunda, Petrograd'da az bilinen küçük bir gazete "mektubu" yayınladı.

Belgelerle, inanılmaz bilgiler gün ışığına çıktı: Alexinski ve Pankratov, Almanların Stokholm'deki ajanları Parvus ve Hanecki aracılığıyla, Lenin'e para ve talimat gönderdiklerini kesinlikle saptamışlardı. Anahtar isimler ise, Hanecki ve Parvus'un burada sıkı bağlantıları olan Koşlovski ile Sumenson'du. Berlin Disconto Şirketi üzerinden Stokholm'deki Nya bankalarına gönderilen paralar, Koslovski'nin iki milyon ruble hesabının bulunduğu Petrograd'daki bankaya havale ediliyordu.

"Mektup"la yayınlanan bu tehlikeli açıklamalar Rus Adalet Bakanlığı'nda büyük öfke yarattı. Durum derhal araştırılmalıydı. Ama asıl ürktükleri de konunun araştırılmasıydı. Sonuçta, Petrograd Temyiz Mahkemesi Savcısı N.S. Karinski soruşturmayı açmakla görevlendirildi. Her ne olursa olsun, Alexinski ve Pankratov Almanların Lenin'le olan esrarengiz işlerine ait doğruya yakın bir tablo çizmişlerdi. Gerçi

birkaç ayrıntının doğru olmadığı ortadaydı. Örneğin Berlin Disconto Şirketi'nin "Rusya'daki propaganda araçlarıyla" hiçbir zaman ilişkisi olmamıştı. "Sumenson"un gerçek kimliğinin kadın ve "Parvus"un Stokholm'de değil de, o sıralarda Kopenhag'da oturmakta olduğu, bilgileri veren kişilerce pek açıklığa kavuşmamıştı.

16-17 Temmuz 1917'de, Bolşevikler başkentteki Geçici Hükümet'e karşı ilk darbe girişiminde bulundu. Fakat Geçici Hükümet, henüz Sovyetler'in yok edemediği Kuzeybatı Cephesi'ndeki güvenilir askeri birlikleri başkente sokmayı başarınca, darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Adalet Bakanı Pereversev'in iyice kafası attı (Kerenski, anılarında böyle diyordu). Geçici Hükümet Başbakanı Prens Lwow'a danışmaya gerek duymadan, Alexinski-Pankratov'un açıklamalarını esas aldı. Lenin, Alman İmparatoru'nun ajanı ve bir Alman casusuydu. Buna hiç kuşku yoktu. Ayaklanmayı örgütleyen Bolşevikler hakkında tutuklama emrinin çıkarılması için hazırlıklara başlandı. Lenin'in eski savaş arkadaşı, Bontç-Bruyeviç bunu duyunca, hemen telefonla Savcı Karinski'yi arayarak, neler olup bittiğini öğrenmek isteyince, savcı "durumun son derece ciddi olduğunu, Lenin'in her an tutuklanabileceğini" söyledi. Bontç-Bruyeviç üzerine düşen görevi yaptı; durumdan haberdar edilen Lenin, ortadan yok oluverdi. *Pravda* gazetesi geçici süreliğine kapatıldığı için, *Asker ve İşçi* gazetesine yeraltından kendini savunan yazılar göndermeye başladı.

1917 yılının temmuz sonlarında, "Rusya İşine" bulaşanlar gerçek bir paniğe kapıldılar. Acaba şimdi her şey ortaya çıkacak mıydı? Stokholm'de Lenin'e para gönderenlerden biri olan Vorovski-Orlovski, o sıralarda Berlin'de bulunan Georg Sklarz'a acele bir telgraf çekerek onu uyardı: Sklarz, Kopenhag'da çıkacağı jüri önünde Hanecki vasıtasıyla Almanya'dan hiçbir zaman Lenin'e para göndermediğine dair yemin etmeliydi. Ne var ki, Alman makamları Sklarz'ın Kopenhag'a gitmesine izin vermediler. Hanecki de, İsveç'in büyük gazetelerinden birine yaptığı açıklamalarda, kendisiyle ilgili ne varsa hepsini yadsıdı. Ama ailesini geçindirebilmek ve Alman işgali altındaki Varşova'da Polonyalı sosyalistlere yardım edebilmek için, Parvus, Helphand'la çalıştığını söyleyince, kendi kendisiyle çelişkiye düşmüş oldu.

Ortadan toz olan ve bütün çabalara karşın polisin bulamadığı Lenin ise, *Asker ve İşçi* gazetesinde yayınladığı sayısız makalelerin-

de, her şeyi reddediyor ve kendisini suçlayanlara aynı silahla karşılık vererek soruyordu: "İş ilişkilerinden casusluk öyküleri çıkarmaya hevesliyseniz, o zaman lütfen söyler misiniz, siyasi rakiplerimden kaçı aynı şeyle suçlanıyorlar?"

Kont Brockdorff-Rantzau, 10 Ağustos 1917 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı bir mektupta, Rus gazetelerinde çıkan haberlerde, Lenin'in "Alman ajanı" olarak suçlandığını bildiriyordu. Suçlamaların dayanak noktası, Alman Genel Kurmayı'ndan, Schiditzki ile Lübbers adlı iki Alman subayının, "Yüzbaşı Jermolenko'ya yapmış oldukları açıklamalardı. Rantzau, Alman Dışişleri'ne adı geçen iki subayın kimliklerinin belirlenmesini, geri kalan iddiaları ise kabul etmemesini öneriyordu.

Bu arada Geçici Hükümet, "silahlı ayaklanma"yı planlamak suçuyla, Troçki'ye generalin kızı Alexandra Kollontai'ye ve diğerlerine dava açtı. Lenin, Sinovjev, Parvus ve Hanecki (Parvus ve Hanecki Rus vatandaşı olmadıkları için, haklarında Rusya'ya vatana ihanetle dava açılamayacağı halde) "vatana ihanet"le suçlandılar. Troçki tutuklandı, bir süre sonra da serbest bırakıldı. 21 temmuzda görevinden istifa eden Prens Lwow'un yerine geçen Kerenski, Adalet Bakanı Pereversev'i görevinden uzaklaştırdı. Yerine, Zarundni adında bir avukat geçti.

Polis, Bayan Sumenson'u da tutuklayarak, tüm iş belgelerine el koydu. Yapılan araştırmada, Bayan Sumenson'un, Sibirya Bankası'ndaki hesabından geçmiş aylarda 750.000 ruble çektiği, halen de 180.000 ruble kadar bir parası olduğu saptandı. Evrakları incelendiğinde de, beklenildiği gibi, işin içinden çıkılmaz birtakım ticari alışverişlerin ve politik olduğu tahmin edilen bazı esrarengiz hesapların bulunduğu ortaya çıktı. Örneğin evrakın birinde, Bayan Sumenson, Stokholm'ün banliyösü Saltjöstbaden'de oturmakta olan Hanecki'nin karısı Gisa Fürstenberg'e şu telgrafı çekmişti: "Kasadaki durum pek parlak değil - yardım edemiyorlar - eğer gerçekten acilse, son ödeme olarak bir 500 ver - kurşunkalemden başlangıçta büyük zarar edildi. Nya Bankası'na talimat ver - bir 100 bin daha gönder". Bunlar, Helphand'ın karaborsa kurşunkalem ticaretiyle olduğu kadar, bazı politik yatırımlarıyla da ilgili olabilirdi. Büyük bir olasılıkla, iyi para getiren kırtasiye malzemelerinin kaçak ticareti sözkonusuydu.

Öte yandan, Eugenia Sumenson, Hanecki'nin sahte naylon kataloglarında ürünlerine yer verdiği, İsviçre'nin ünlü çikolata fabrikası Nestle'nin adını da tamamen başka amaçlarla kullanmıştı. Sumenson, Hanecki'ye çektiği şifreli telgraflarda şöyle diyordu: "Nestle çiçek göndermiyor - Elinizde ne kadar Nestle olduğunu bildirin - bana hesabınızı bildirin - o zaman Nestle imkânı varsa nakit ödeyebilir."

Bu arada Stokholm'de, *Times*'in muhabiri bu gizli ve esrarengiz ticaretin girdisini çıktısını öğrenmişti. Ama Petrograd'da olayların akışı başkaydı. Araştırma uzadıkça uzuyordu. Sanki herkes, araştırmanın yapılmasını önleyecek bir şeyleri bekler gibiydi. Nestle'den gelecek paralar ise boşuna beklendi. Subvansiyonlar açıkça suya düşmüştü. Güvenilir bağlar koparılmış, dışişlerindeki bütün gizli işler sonuçsuz kalmıştı.

Bu arada Kerenski (sonuçta Bolşevik olmayanlarla, Bolşevik karşıtlarının çoğunluğu sağlayacağı) seçimlerin gerçekleşmesi için tüm olanaklarını seferber ederken, Troçki ve Petrograd'daki Bolşevik Merkez Komite'deki yoldaşları ikinci darbe girişiminin hazırlıklarını yapıyorlardı. 6-7 Kasım 1917'de Troçki'nin, "Kızıl Muhafızları" başkentte iktidarı ele geçirdiler. Deniz piyadeleri ve askerler, Geçici Hükümet'in son bakanlarının toplandığı Kışlık Sarayı'nı bastılar; bu arada Kerenski, güvendiği askeri kuvvetleri, birlikleri toparlamak için Petrograd'dan kaçmıştı. Çarlık Rusyası'nın savunucularından geriye sadece subay okulunun bir avuç öğrencisiyle, iyi ailelerin kızlarından oluşan "kadın topçu birlikleri" kalmıştı. Bu birliklerin direnişi de çabuk kırıldı; doğu denizi filosunun denizcileri silahlarına el koydukları kız öğrencilerin teker teker dizlerini kırdılar. Onlara tecavüz ettikten sonra da, kurşuna dizdiler. Berlin Wilhelmstrasse'deki Dışişleri Bakanlığı dünya devriminin bu çirkin bölümden hiçbir zaman haberdar olmadı.

Finlandiya'da saklandığı yerden ortaya çıkan Lenin, eski tarz bir hükümet yerine, kendi başkanlığında, "Halk Komiserliği Kurulu" oluşturdu.

Lenin'in yine paraya ihtiyacı vardı. 8 Kasım 1917'de, iktidardan düşürülen Alman Başbakanı Bethmann Hollweg'in eski danışmanı ve sonraları Stokholm Elçiliği'ne tayin edilen Kurt Riezler, Alman Dışişleri'nden "uygun amaçlarda kullanılmak" üzere iki milyonun acilen ken-

disine havale edilmesini istedi. Riezler'in iki gün sonra aldığı telgrafta, istediği paranın yarısının pazar, geri kalanının ise salı günü gönderileceği bildiriliyordu. "Gerekirse bir miktar daha tahsis edilebilirdi."

Gerçekten de "bir miktar para daha gönderildi". Çünkü artık Lenin iktidardaydı ve ufukta barış görünüyordu. Nitekim 9 Kasım 1917'de, Dışişleri Bakanlığı'nın Müşaviri von Kühlmann, Hazine Bakanlığı'nda görevli meslekdaşı Siegfried Kont von Rödern'den, bakanlık özel bütçesinin 6'ncı paragraf 2'nci fıkrasına dayanarak, Rusya'daki siyasi propagandada harcanmak üzere, 15 milyon mark istedi. Bu sıradan bir formaliteydi. Kühlmann ilerde başka paralar talep edebilirdi. 10 Kasım 1917'de, 15 milyonu aldı.

9 Kasım 1917, aynı zamanda, Lenin'in "herkese" barış çağrısını yaptığı gündü. Kayzer Hükümeti'nin sübvansiyonlarını seve seve kabul eden Lenin, bu yüzden planlarını değiştirmiyordu. Alman yardımı akmaya devam ederken. Bolşevikler de barış hayallerini koruyorlardı. Çünkü Lenin'in her zaman savunduğu teze sonuna kadar inanmışlardı. Rus proletaryasının zaferinin ardından Alman proletaryasının zaferi gelecekti. Bu yüzden de Lenin barış görüşmelerinin pazarlığını hükümetlerle değil, doğrudan halkla yapmak istiyordu. Halkın temsilcisi olarak en uygun gördüğü aday ise, Königsberg'li Avukat Hugo Haase'ydi. Haase, devrimci USPD partililerin başındaydı. Alman işçileri de kitle grevlerine çağrılacaktı. Tabii Almanların barışa giden bu yolu pek beğenmedikleri söylenemez. Nitekim, Stokholm'de Danışman Riezler ve Dışişleri Müsteşarı Kühlmann, Halk Komiserliği'ni ateşkes ve barış görüşmelerine ikna etmekte epey zorlandılar.

Stokholm'de, Riezler'le görüşen, Sovyet Temsilcisi Vorovski, Sovyetler'in bu konuda kendileri için daha mantıksal görünen yöntemleri uygulayacaklarını, Almanların bunu anlayışla karşılamaları gerektiğini açıkça söyledi.

Bu gelişmelerden en büyük heyecanı duyanlardan biri Dr. Alexander Helphand (Parvus) idi. Rusya ile yapılacak bir barış anlaşması en büyük hayaliydi. Ama halklar değil, hükümetler arasında bir barış anlaşması olmalıydı bu. Başına neler gelmiş olursa olsun vatanı Rusya'ya eskiden beri yüreğinde beslediği coşku ve aşk, yeniden alevlenmişti. Partiye hesap vermek zorunda kalsa bile, yeniden Rusya'ya

dönmeyi arzu ediyordu. Ne var ki, Lenin, Parvus'un isteğine haftalarca yanıt vermedi. Sonunda bu işle Karl Radek'i görevlendirdi; ondan, "devrime kirli ellerin" bulaşmasına asla izin verilmeyeceğini, Helphand'a söylemesini istedi.

Alman İmparatoru'nun, Lenin için verdiği milyonların nihayet bedeli ödenecek miydi? Aralık 1917'de Doğu Cephesi'nde ateşkes ilan edildi. Ocak 1918'de de, Alman işgali altındaki Brest-Litovski'de Sovyetler'in tarafsız ve uluslararası bir saha olan Stokholm'de görüşmelerin yapılması isteği kabul görmemişti. Görüşmelerde Alman tarafının masaya koyduğu "barış-zaferi" oldukça çetin görünüyordu. Kayzer yardımlarının pek etkili olmadığı ortaya çıkıyordu. Lenin ve Troçki, hâlâ almaya devam ettikleri 2'nci Wilhelm'in paralarından pek etkilenmemiş görünüyorlardı.

1918 ocağının sonlarında Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı von Stumm, savaş propagandasına yapılan harcamaların durumunu araştırmak için aniden harekete geçti. 5 Şubat 1918'de meslekdaşı von der Busche tarafından imzalanmış olduğu anlaşılan bir liste önüne getirildi.

Listede ilk sıralarda, "Erzberger Propagandası" hesabı altında 47 milyon görünüyor. 40 milyon 480 bin 997 mark 25 fenikle, Rusya ikinci geliyordu. Dokümanda, ayrıca dışişlerince onaylanmış olan miktardan ne kadarının, 30 Ocak 1918 tarihine kadar kullanılmış olduğu da belirtiliyordu. Rusya'nın emrinde harcanmak üzere 14 milyon 514.875 bin 30 fenik daha hesapta görünüyordu.

Rusya için, "Erzberger Propagandası" hesabında görülmeyen başka harcamalar da vardı: *Finlandiya'dan Haberler* gazetesine (Çarlık Rusyası'nın gazetesiydi) iki milyon, (bunun 1,2 milyonu kullanılmamış ya da çarçur edilmişti) Finlandiya'ya verilen kredi için, 3 milyon mark... Ayrıca, "Schwarz, Saler ve Paulek, Samarabrücke" operasyonuna da 2,3 milyon mark ayrılmış görünüyordu. Bu sonuncusu büyük bir olasılıkla, Rus ikmal kuvvetleri için yaşamsal önemi olan Samara yakınlarındaki Volga Köprüsü'nün havaya uçurulmasında kullanılacaktı. 246.732 mark 49 fenik tutarındaki bir meblağ henüz alınmamış görünüyordu. Köprü de havaya uçurulmadı sonunda. Bunların dışında bir de, Türkmenistan'daki Avusturya-Macar asılı savaş esirlerinin kur-

tarılmasına bir milyon, Kafkasya-operasyonuna 215.000 marklık bir fon öngörülmüştü. Yaklaşık 360.000 marklık bir tutar da kullanılabilir olarak açıkta bekliyordu. Alman İmparatorluğu, Finlandiya ve Gürcistan'daki bağımsızlık hareketlerini destekliyordu.

Ne var ki, "Erzberger-Rusya" hesabındaki bütün paralar, Bolşeviklere gitmemişti. 10 Kasım 1917'de, Löwenstein adında biri, Kopenhag da Alman Elçilik Müsteşarı Prens Wittgenstein'den acilen para istedi. Zivin-Weiss adıyla bilinen Löwenstein, savaş karşıtı sosyal devrimcilerin yayın organlarını kurmaya çalışıyordu. Bunlar, Lenin'e karşıydılar ama, Rusya'yla barış istiyorlardı. Almanların "Blau" adıyla çağırdıkları Löwenstein, çıkarmayı planladığı yayın organları için 2.000 Danimarka kronu (yaklaşık 5.000 mark) aldı. Buna ek olarak talep ettiği 20.000 markı da en ufak güçlükle karşılaşmadan hesaba aktardı.

28 Kasım 1917'de Müsteşar Bussche, Bern Elçisi von Romberg'e bir telgraf çekerek (Berlin'den gelen haberlere göre,) Petrograd'daki Bolşevik Hükümet'in büyük zorluklar içinde olduğunu bildirdi. Bir miktar para gönderilse iyi olurdu...

Rusya hesabında açıkta bekleyen 14,6 milyon mark, bu telgraftan hemen sonra 30 Ocak 1918'de istenilen adrese postalandı. Daha önce de, 3 aralık 1917 tarihinde, Bakan Yardımcısı von Kühlmann, Ordu Komutanlığı'na gönderdiği raporda, Bolşeviklere sürekli para yardımı yapıldığından söz etmişti. Gönderilen paralar, partinin desteklenmesi, *Pravda* gazetesinin yeniden yapılanması, propaganda gibi amaçlar içindi. Bolşevikler şimdilik iktidardaydılar, ama ne kadar daha başta kalacakları bilinmiyordu. Öncelikle (Kühlmann'ın ifadesine göre) barış imzalanacak, sonra da örneğin demiryollarının yeniden inşa edilmesi gibi Rusya'ya somut yardımlara devam edilebilecekti.

Yeniden Brest-Litovski'ye dönelim... Doğu Bölgesi'nde ilan edilen ateşkesten ve Brest-Litovski'de zorlu geçen barış görüşmelerinin ardından, Alman Ordusu Komutanlığı burada üstlenmiş 40 tümenini geri çekerek, Fransız ve İngiliz ordularına karşı planlanan büyük saldırıyı gerçekleştirmek üzere batı cephesine nakletti. 1918 İlkbaharı'nda sonuca ulaşmayı umuyordu. Ne ki büyük saldırı, başlangıçtaki birkaç başarılı harekâttan sonra yerinde saydı.

3 Mart 1918'de Sovyet Hükümeti, Brest-Litovski zorunlu barış

andlaşmasını imzaladı. Bu arada Alman askeri birlikleri Ukrayna'yı işgal ettiler. Rusya'nın güneyindeki geniş buğday tarlalarını ele geçirmek amacıyla da Ukrayna'da yeni bir hükümetin kurulmasına destek verdiler. Hükümeti Paul Petroviç Skoropardski kuracaktı. Almanlar, ayrıca kendi işgalleri altındaki Doğu Bölgesi'nde, Peter N. Krasnov yönetiminde, Bolşevik karşıtı Donkazaklar Ordusu'nun kurulması, Gürcistan'nın başkenti Tiflis'de de bir ulusal cumhuriyetin ilan edilmesini de destekliyorlardı.

Öte yandan ise, Alman yönetimi, Brest-Litovski'de barışa imzasını koyan Sovyet Hükümeti'nin, Orta Rusya'da oldukça dar bir alana sıkışıp kalmış olan yönetimini desteklemeyi kendince uygun buluyordu. Batılı müttefik kuvvetleri ise, bu arada Kuzey Rusya ve Sibirya'da Bolşevik karşıtı beyaz ordu birliklerinin tesisine çalışıyorlardı.

8 Haziran 1918'de, Alman Dışişleri, Kont Rödern'den Rusya için yeniden 40 milyon marklık yardım istedi ve hemen aldı. Alman İmparatorlu'ğuyla, başından beri sağlanan uyumun devamı için, iktidarda oldukları sürece Bolşeviklere maddi yardım yapılmalıydı.

Ne var ki bu son maddi destekten, pek bir şey çıkmadı. Çünkü 6 Temmuz 1918'de, Berlin-Moskova ilişkilerini bozmak isteyen sosyal devrimciler, Alman Elçisi Kont Mirbach'ı öldürdüler. Yerine görevi devralan Karl Helfferich, parayı göndermenin yolunu bulamadı, zaten bu belalı görevde de uzun süre kalamadı.

Brest-Litovski'deki ateşkes görüşmeleri sırasında, Rus donanmasından Amiral Altvater (Çar döneminin deniz subayı), Bolşevik propagandanın Almanya'da halk kitlelerini olumsuz yönde etkileyeceğini söyleyerek, Alman Genel Kurmaylığı'ndan Doğu Bölgesi Başkomutanı Tümgeneral Max Hoffmann'ı ciddi biçimde uyarmıştı. Amiral, Hoffmann'a "Ösel savunması, sırasında, askerlerimin elimin altından nasıl birer birer kaçıverdiklerini size defalarca anlatmış ve yakınmıştım. Sonunda ordunun üzerindeki kontrolümü tamamen kaybettim. Şimdiden söyleyeyim, aynı şey sizin ordunuzun da başına gelecektir" demişti. Ancak Alman ordu komutanı General Hoffmann bu uyarıya pek kulak asmamış olmalı ki, günlük notlarında (1923) şöyle demişti: "Bu talihsiz amiralin söylediklerine (bu arada öldürüldü) gülüp geçtim."

Brest-Litovski Barış Andlaşmasının imzalanmasının üzerinden henüz sekiz ay geçmemişti ki, kasım ayı başlarında Alman Açık Deniz

Filosu'nun gönderine kırmızı bayrak çekilmişti bile. Acaba Almanya, Rus Devrimi'ni finanse etmekle, hangi güçleri kışkırttığını hiç anlamamış mıydı? Yanıt, açık bir "hayır"ın da ötesinde, son derece basitti. Almanlar buna pek kafa yormamışlardı.

MAO ÇE-TUNG

Amerika'nın Moskova Elçisi Joseph E. Davies, Çinli meslekdaşı Çiang Çing-fu ile yaptığı görüşmeyi, 26 Mart 1937 tarihinde güncesine not etti. Davies görüşmesinde, Pekin-Moskova ilişkilerinin son günlerde büyük ölçüde "değiştiği" izlenimini edinmişti. Her ikisi de aynı görüşü paylaşıyorlardı: Sovyetler Birliği, Çin'deki komünist faaliyetlerden artık uzak kalmak istiyor ve "bağımsız askeri güçleri" yahut "bölgesel hükümetleri" de desteklemeyi düşünmüyordu.

Davies'in sözünü ettiği, "bağımsız, komünist askeri güçler", Sovyet Bölgesi'nde, Şensi Eyaleti'ndeki Mao'nun Kızıl Ordusu olmalıydı. Elçi bu ordunun varlığından henüz haberdar değildi. Bu yüzden, Pekin-Moskova yakınlaşmasının, Mao'nun maddi açıdan desteklenmesinde, ne anlam ifade edeceğini bilemezdi. Davies, yine de durum saptamasında yanılmamıştı: Japon ordusunun, Kuzey Çin'e girme tehlikesi karşısında Kremlin, Çin Hükümeti ve Çin Ulusal Ordusu Başkomutanı Mareşal Çankay-şek'le ilişkilerini düzeltmek zorundaydı.

Sovyet Hükümeti'yle, Ulusal Devrimci Kuomintang (KMT) Partisi, mareşal ve Mao ile Çin Komünist Partisi (KPCh) arasında oynanmakta olan oyun, dönüm noktasındaydı. Davies de bunu pekâlâ hissediyordu. Aslında, oldukça karmaşık görünen bu oyun on yedi yıl öncesine uzanmaktaydı. Ancak, Sovyet ve Çin yakın tarihini pek iyi bilmeyen Davies, gözleri önünde cereyan eden olayları anlatmakta güçlük çekiyordu. 1920-27 yıllarında Çin'deki dünya devrimi harekâtına bulaşan birtakım diplomatlar, askeri uzmanlar ve KOMINTERN üyeleri, Stalin'in "Çistka" (Temizlik) operasyonunu başlattığı günden bu yana ortadan yok oluyorlardı.

Davis, Moskova'da görev yaptığı sıralarda, Pekin eski elçileri Adolph A. Joffe ve Leo M. Karachan, Pekin eski Askeri Ataşesi Kolor-

du Komutanı General A.I. Gekker, Kanton ve Şanghay özel görevlisi A.S. Bubnow, Alman Komünist Partisi'nin meclis eski üyesi Heinz Neumann, 1924/27 yıllarında Çin askeri başdanışmanlığı yapan, Mareşal Wassili K. Blücher (General Galen takma adıyla biliniyordu) tek tek kaybolmuşlardı. Stalin, 1924-27'de başarısızlıkla sonuçlanan Çin politikasının intikamını alıyor olmalıydı.

1917 Ekim Devrimi zaferinden sonra Lenin, dünya devriminin Avrupa ve Asya'daki iki doğal başlangıç noktasının, Almanya ve Çin olduğunu söylemişti. Versay Barış andlaşması ile Almanya "emperyalist" ülkelerce sömürülüyordu. Çin ekonomisi ve büyük liman kentleri de, İngiliz-Fransız sermayesinin kontrolündeydi. Dünya devriminin bu iki kilit noktasını ele geçirmek için Lenin önce Çin'e el attı. 1920 yılında, KOMINTERN'in ilk ajanı, Grigori Naumoviç Woitinski, Pekin'e gönderildi. Asıl adı Zarşin olan Woitinski, Çar döneminde Amerika'ya kaçıp, 1918'de vatana dönen Rus sosyalistlerindendi.

1919/20 yıllarında, Amiral Kolçak'ın Sibirya'da yürüttüğü yeraltı faaliyetlerine de katılan Woitinski, Uzakdoğu uzmanı olarak da biliniyordu. 1920, Hunan Eyaleti'nde küçük bir çiftçinin oğlu olarak dünyaya gelen Mao'nun, Pekin'de ilk kez Marksist ideolojiyle yakınlaşmaya başladığı yıldı. Aynı yıl Sangşa, öğretmen okulunda ilköğretim bölüm başkanlığı yapan Mao, 1921'de Çin Komünist Partisi Birinci Kuruluş Kongresi'ne Hunan delegesi olarak katıldı, ardından partinin Hunan ili sekreterliğine yükseldi.

Fakat, Moskova'daki Komünist Parti Polit Bürosu ile KOMINTERN ajanı Woitinski-Zarşin, bu genç parti sekreterini pek önemsemiyorlardı. Lenin ve ulusal devrimci Çin için, Kuomintang başkanı Doktor Sun Yat-sen, Mao'dan çok daha önemli ve etkin biriydi. Lenin'le Sun Yat-sen birbirlerine pek bir hayrandılar. Sovyetlerle pakt kurmak, "Batılı emperyalistlerin" Çin üzerindeki etkisini yok etmek ve yoksul Çin işçi ve köylü sınıfını kalkındırmak, doktorun program hedefleri arasında yer alıyordu.

Lenin'in düşüncesi (Stalin bu fikri benimseyerek, büyük ölçüde uygulamaya çalışmıştı) Çin Komünist Partisi (KPCh) ile Kuomintang Partisi'nin son kanadı arasında sıkı bir işbirliği kurmak suretiyle (ki Kuomintang'ın sol kanadında burjuvanın milliyetçi ve özellikle tüccar kesiminden kişiler çoğunluktaydı) Çin devrimini zafere götürmekti. Aynı

anda o sıralar oldukça güçsüz olan Pekin'deki merkezi hükümetle normal ilişkilerin sürdürülmesine gayret gösteriliyor, bir yandan da bağımsız birlikleriyle, paralı askerlerini beslemek için Kuzey Çin'deki geniş bölgeleri kontrolleri altında tutan generalleri elde etmenin yolları araştırılıyordu.

Bütün bu çabalar Kuomintang Partisi hükümet merkezi ve başkanı Dr. Sun'un bulundukları liman bölgesi Kanton'da yoğunlaşıyordu. Kuomintang Partisi'nin emrinde de silahlı birlikler vardı. 1918'de İmparatorluk Almanya'sında Sovyet elçisi olarak görev yapan Adolph A. Joffe (Bolşevik propogandası yaptığı gerekçesiyle Ekim Devrimi'nden önce Almanya'dan sınırdışı edilmişti) 1922 yılında Sovyetler'in Pekin Elçiliği'ne atandı. Şanghay'da Dr. Sun-Yat sen'le ilk görüşmesinde de ona silah ve para yardımında bulunacağına dair söz verdi.

Ne var ki işin başında Sovyet Komünist Partisi Polit Bürosu ve KOMINTERN Çin'e silah yerine bol miktarda ajan gönderdi. Bu ajanlardan biri Polit Büro tarafından Kanton'a gönderilen Mişel Markoviç Borodin'di. Asıl adı Mişel Markoviç Grusenberg'di. Letonyalı Musevi bir aileden gelen Grusenberg 1905 devriminden hemen sonra cebindeki sosyal devrimci Rusya'yı terketmişti. Uzun yıllar Chicago'da öğretmenlik yapmış, 1918'de tekrar Rusya'ya döndükten sonra KOMINTERN hesabına Meksika ve Amerika'da çalışmıştı. Bolşeviklerin devrimde el koydukları mücevherleri gizlice Meksika ve Amerika'ya sokarak dövize çeviren Borodin Grusenberg, Türkiye'de Mustafa Kemal'in ordularında Sovyet temsilcisi olarak görev yaptıktan sonra İngiltere'ye geçmişti. Çin Kantonu'ndaki görevinden önce de İngiltere'de Glasgow Hapishanesi'nde altı ay yatmıştı.

Dr. Sun oldukça karanlık geçmişi olan bu adamı 15 Ekim 1923'de partisinin siyasi başdanışmanlığına getirdi. Mao 1936'da İngiliz muhabir Edgar Snow'la bir görüşmesinde Borodin'den "kabasaba bir adam" diye söz etmişti.

Bütün bunlara rağmen Borodin 1923'te Joffe'nin yerine Pekin Elçiliği'ne atanan M. Karachan ve onun askeri ataşesi A.I. Gekker'le sıkı bir işbirliği kurmak suretiyle bir dört yıl daha sahnede kalmayı başarmıştı. Kanton'da Borodin'den başka Nat Roy adında bir Hintli de KOMINTERN hesabına çalışıyordu. Ama daha da önemlisi Borodin'in

emrindeki kırk kişilik Sovyet askeri misyonuydu. Birliğin başında gerçek adı Vasili K.Blücher olan "Galen" takma adlı general rütbesinde bir komutan bulunuyordu.

İyi eğitilmemiş Kuomintang birlikleri için Sovyetler, Whappao'da askeri bir okul açmıştı. 460 subay adayı öğrenci ile okul 1924'te öğretime başlamıştı.

Okulun ilk yöneticisi, Galen-Blücher'in yakın dostu, o tarihlerde henüz genç bir general olan Çan Kay-şek'ti; geleceğin subaylarının siyasi eğitimini de, inançlı bir komünist olan Çu En-lay üstlenmişti. Çankayşek (ya da Çan Kay-şek) 'e büyük umut bağlayan Dr. Sun, onu Sovyet parti ve askeri mekanizmasını öğrenmesi için Moskova'ya göndermişti. Çankayşek, orada altı ay kadar kaldı.

Sun Yat-sen, komünizmin aslında Çin için ideal bir çözüm olmadığı görüyor ve bunu da Sovyet Rusya'dan saklamıyordu. Ama yine de, Çin'i Batılı emperyalistlerin ekonomik çıkarlarından kurtaracak tek yolun, Çin Komünist Partisi-Kuomintang güçbirliğinin olacağına inanıyordu. Şanghay'dan Kanton'a kadar, İngiliz-Fransız ticari temsilciliklerinin faaliyetleri, ancak bu ikisinin işbirliğiyle bertaraf edilebilirdi. Bu arada Borodin de, işçi yoksul küçük çiftçi kitlelerini harekete geçirecek, Kuomintang içinde disiplinli bir kadro teşkilatının kurulmasını öneriyordu. Lenin'i örnek alan Borodin, iki partinin güç ve işbirliğinin devamı ve güçlenmesinde, hızla gelişen Çin sanayi proletaryasına açıkça destek veriyor, ancak bu arada KMT (Kuomintang) içindeki güçlü burjuva kesimini gözardı ettiği gibi, 400 milyon Çin nüfusunun çoğunluğunun hâlâ köylülerden oluştuğunu da unutmuş görünüyordu.

Mao, 1923'te, Şanghay'da Çin Komünist Partisi (KPCh) Merkez Komitesi'ne seçildi ve 3'üncü parti kongresinin ardından da, KMT'nin çalışmalarını koordine etmekle görevlendirildi.

Parti teşkilatında hâlâ birinci rolde görünmediği halde, KMT onu 1924 yılında parti merkez icra komitesine aday gösterdi.

Borodin, başlangıçtan beri KMT-birlikleri için Sovyetler'den silah istiyordu. Silah nakliyatının ise, Wladiwostok savaş limanı ile Kanton arasındaki direkt gemi bağlantısıyla yapılmasını önermişti. Ağır işleyen Sovyet bürokrasisi yüzünden, ilk silah sevkiyatı Kanton'a ancak bir yılda ulaşabildi. Hintli yardımcısı M.N. Roy'un notlarından edindiği-

miz bilgilere bakılırsa, Borodin'in elinin altında bir miktar destekleme fonu bulunuyordu. Ancak KMT ve tabii ki KPCh'ye yapılan "uzman yardımı"yla kıyaslandığında, Borodin'in harcamaları pek fazla olmamalı.

Pekin'deki Sovyet Askeri Ataşesi Albay Varonin'in Kanton'da, General "Galen"e, göndermiş olduğu 4 Haziran 1926 tarihli mektubundan öğrenildiğine göre, 1 Aralık 1925 tarihine kadar, Kanton'a, iki milyon ruble tutarında Sovyet silahı gönderilmişti. Piyade silahları, karabina, hafif ve ağır makineli tüfek ve mayın topundan oluşan bu malzeme, Çankayşek'in Whampoa ve Kader'deki modern KMT-ordusunu donatmaya yeterdi. Wladiwostok-Kanton arası denizyoluyla yapılan silah yüklemesi 1926 yılında da sürdürdü.

Yine Hintli M.N. Roy'un raporlarına göre, Çankayşek'in model ordusu nihayet tepeden tırnağa Sovyet askeri malzemesiyle donatılmıştı. Silahların etki gücünün ne olduğu ise 1927'de anlaşılacaktı. Sovyetlerden gelen para ve silah yardımının başında olan Borodin'nin, KPCh ve KMTnin ayrı ayrı finanse edilmesine her zaman karşı çıktığı söyleniyor. Doğduğu yer Hunan'da, köylü ayaklanmasını örgütlemeye çalışan Mao, hiç kuşkusuz o sıralarda Borodin'den bir şey beklemiyordu. Borodin gayet de disiplinli bir şekilde, ustası Stalin'in talimatlarına uygun hareket ediyordu.

1925 yılı beraberinde başka sorunlar getirdi. 12 Mart 1925'de, KMT'nin "Başkumandanı" Dr. Sun Yat-sen, Kanton'da öldü. KMT yönetimi esnek politikacıların eline geçti. 30 Mayıs 1925'te, bir İngiliz subayının emriyle Şanghay'da gösteri yapan komünist işçi ve öğrencilerin üzerine ateş açıldı. Göstericilerden on ikisinin vurulması, kentte yabancılara karşı korkunç bir nefret dalgasının yayılmasına yol açtı. Özellikle genç aydınlar ayakladılar. 25 Haziran 1925'te, bu kez bir Fransız piyade tümeni, Shakee-Road Köprüsü üzerindeki benzeri bir gösteriye katılanları makinelitüfeklerle taradı. Arbedede 50 kişi öldü, 150 kişi ağır yaralandı. KPCh ve KMT işbirliği semeresini vermiş, KMT'nin sol kanadı güçlenmişti. Sovyet ajanları sevinçten ellerini ovuşturabilirlerdi artık.

Rakamsal olarak bilinmeyen Sovyet yardımının, askeri misyonun görevini sürdürmesi için harcanan parayla kıyaslandığında, pek

fazla olmadığını daha önce de söylemiştik. 22 Eylül 1925'te KMT'nin askeri ve siyasi konseyi parti kasasının acıklı durumunu görüştü. Maddi yönden en çok sıkıntıda olan orduydu. Öyle ki askeri birliklerin geçimi ve bakımı için bir generalin silah sattığı bile söyleniyordu. Moskova'nın para yardımı yapacak gücü yoktu. Bu yüzden maddi destek almak için çoğu zaman diğer ülkelerdeki komünist yoldaşlardan yardım isteniyordu. Kapitalist sömürüden kurtarılmayı bekleyen bu ülkelerdeki komünistler tek umutları olan "Dünya Devrimine" para verme riskini gözü kapalı kabul ediyorlardı.

Stalin, Çin komünist devriminin gerçekleşmesinde KMT'den başka yolları da deniyordu. Mançurya ve Kuzey Çin'deki Mareşal Çang Tso-lin ile Mareşal Wu Pei-fu en büyük destekçileriydi. Bir de kendini "Halkın Generali" gibi gören Feng Yü-hsiang vardı. Çevresinde "Hıristiyan General" diye de bilinen Feng Yü-hsiang, Stalin'e gönderdiği paraların karşılığında ordusuna istediği kadar Sovyet silahı almış ayrıca 36 sovyet askeri danışmanı da getirtmişti.

2 Aralık 1925'te Elçi Karachan ile Askeri Ataşe Voronin, Pekin'de Sovyet Elçiliği'nde, "Hıristiyan Generalin" siyasi danışmanı Henry A. Lin'i sorguya çektiler. Lin, Feng ordusunun cephane donanımının hesabını verdi. 59.000 silah, yaklaşık 320 makinelitüfek, 158 adet sahra topu ve ağır toplar. Bunlara ek olarak üç adet Çin yapımı zırhlı tank, sekiz adet eski model uçak (altısı kullanılabilir durumda). 1926 yılında, "Halkın Generali" Moskova'ya giderek, Dünya Devrimi'ni desteklediğini söyledi, ve hemen KMT'ye alındı. Borodin bunu biraz da acımasızca şöyle eleştirmişti: "Bir Çin generali bir daha Moskova'ya gelip de, 'yaşasın Dünya Devrimi' diye slogan atarsa, silahtan başka bir şey istemeyen bu kişiyi, GPU'ya (Devlet Güvenlik Teşkilatı) göndermek daha uygun olur"

KPCh-KMT ittifakını, sadece askeri değil, ideolojik yönden de beslemek amacıyla, Moskova'daki Polit Büro, iki yeni görevliyi daha, Andrei S. Bubnow'la Fedor Raskolnikov'u Çin'e gönderdi. Her ikisi de Elçi Karachan ve elçilik başdanışmanı Borodin ve Woitinski'den bağımsız çalışıyorlardı.

1925/26 yılları, Hunan ve Hupeh eyaletlerinde yeni köylü ayaklanmalarına sahne oldu. Tabii Mao'da (o sıralarda hem Hunan da par-

ti sekreteri, hem de KMT'nin propaganda bölümü başkan yardımcısıydı) vatanı olan bu topraklardaki devrimci köylü hareketlerinde etkili olmak istiyordu. Ne var ki, tam da o sıralarda, ne Borodin, ne de onun en yüksek amiri Stalin, büyük toprak sahiplerine ve çiftçilerine karşı yapılan bu taşkınlıkları hoşgörüyorlardı. Çünkü bu tür kışkırtmalar Sovyetler'in silahlandırıp eğittikleri KMT'nin Ulusal Ordusu'ndaki subayları olumsuz etkileyebilirdi. Stalin'in dediğine göre subayların çoğu "büyük toprak sahiplerinin" çocuklarıydı. KMT Ordu Kumandanı Çankayşek ise basit bir köylü aileden geliyordu.

Sovyet askeri ve danışman yardımlarıyla kurulan Çin'in Babil Kulesi bir gün yıkılmaya mahkûmdu. Nitekim yıkıldı da... Her şey bir operasyonla başladı... KMT-KPCh ittifakı Mançurya ve Kuzey Çin'deki Wu Pei-fu ve Çang Tso-lin'in ordularına karşı büyük bir "Kuzey Çıkartması" harekâtı planladılar. Harekâtın başına da "sözde güvenilir bir kızıl olan" Sun Yat-sen'in generali Çankayşek'i getirdiler. Babil Kulesi o zaman sarsılmaya başladı.. Silah geri tepti. Saf değiştiren Çankayşek, Kanton ve Şanghay'ı komünistlerden temizledi ve bu kentlerin bulunduğu Çin bölgesini de işgal etti. Bu gelişmeler üzerine derhal harekete geçen Çin Bankacılar Birliği üyeleri aralarında general için üç milyon dolar karşılığı Çin parası topladılar. Bankacılar kendi adamlarına yardım etmekte Sovyetler'den daha eliaçık çıkmışlardı.

Öyle görülüyor ki Borodin hiçbir zaman para ve silahla uğraşmamıştı. Daha çok KMT-KPCh ittifakının ideolojik-politik danışmanlığını yapmış, bizzat arayıp görüştüğü "Hıristiyan Generalleri" etkilemeye çalışmıştı. "Halkın Başkumandanlarına" silah ve danışman yardımları ise her zaman olduğu gibi yine Pekin'deki Moskova Elçiliği kanalıyla yapılmıştı. Raskolnikov - Bubnov ikilisinin görevine gelince, onlar da Borodin'nin eksikliklerini tamamlıyorlardı. Söylenenlere göre Borodin KMT'nin sol kanadını istenildiği gibi yönetemiyordu. Bu konuda biraz beceriksizdi...

Kanton'daki bu olaylardan sonra KMT-KPCh ittifakının sol hükümeti Wuhan-Hankau-Hantşu kentlerinin adeta bir üçgen oluşturdukları Yangtsekiang yakınlarına bir bölgeye taşındı. Sanayii gelişmiş bu bölgede sol hükümet, proletaryadan destek bulmayı umuyordu. O sıralarda Nançang karargâhında bulunan Çankayşek'in tutumuda belirleyici olacaktı. General Çankayşek'in saf değiştirmesi ve kuzeydeki

"başkumandanlara" karşı yürütülen harekâtın başarılı sonuçlanması ile, ittifakın KMT kanadı üstünlüğü ele geçirmiş oluyordu. KMT zaten epeydir KPCh'nin devrim savaşında tek başına iktidar olma eğiliminden huzursuzluk duymaktaydı. KMT içindeki sola angaje olmuş gruplar bile "Ulusal Devrimin" yönetimini tek başına KPCh'ye bırakmak istemiyorlardı. İttifak içindeki bu çatışma Wuhan'da kopma noktasına geldi, KMT-KPCh'den ayrıldı. Böylece Mao da KMT kademelerindeki son görevlerini de kaybetti ve KPCh çöktü.

Bu arada Hunan ve Kiangsi eyaletlerinde köylü ayaklanmaları hızlanmıştı. Mao'nun yeni faaliyet alanı burasıydı artık. Ayaklanma ve "taşkınlıklara" karşı olan Borodin, iki cami arasında binamaz kalıverdi. Himaye ettiği "Kızıl General" Çankayşek, artık bir "hain"di ve özenle kurulan KPCh-KMT ittifakı çökmüştü. Wuhan da istenmeyen adam olmuştu, Borodin pılısını pırtısını topladı. "General Galen" ve onun askeri misyonuyla da kimse ilgilenmiyordu. "Galen", asıl adıyla Vasili Konstantinoviç Blücher, Sibirya'nın Amur Havzası'nda "Özel Uzakdoğu Ordusu"nu kurdu ve 9 Kasım 1938'de, Moskova GPU-Hapishanesinde yapılan (Devlet Güvenlik Teşkilatı) bir "temizlik" operasyonunda, muhtemelen ağır işkence sonucu öldü.

Galen casusluk ve vatana ihanetle suçlanmıştı ama, asıl gerçek suçu (ki bu gizlenmişti tabii) Stalin'in 1924/27 yıllarındaki Çin politikasında yapmış olduğu yanlışlıkları en iyi bilen adam olmasıydı.

KPCh-KMT ittifakının çökmesiyle Mao için siyasi tablo tamamen değişmişti. KPCh'nin o güne kadarki yönetimine yöneltilen ağır suçlamalar karşısında Stalin politikasını değiştirmek zorunda kaldı. Büyük toprak sahiplerine karşı köylü ayaklanmalarını destekler oldu. KOMINTERN işçi ve köylü devriminin desteklenmesini, ama bu arada KMT'nin sol kanadıyla ilişkilerin de sürdürülmesini istiyordu. Çin devriminin desteklenmesi için de KOMINTERN bu ülkeye iki yeni ajanını gönderdi. Ajanlardan biri W.W. Lominade adında genç bir Gürcüydü. Çinliler önceleri bu gencin Stalin'nin kuzeni olduğunu zannetmişlerdi. Heinz Neumann adındaki diğer ajan Berlin'de iyi eğitim görmüş zengin bir Musevi ailenin oğluydu. Marksist ve Leninist Neumann 1930/32'de Alman Reichstag (Meclis) Komünist Parti milletvekili olmuştu. Her iki ajan da Çin'e uzman sıfatiyle gelmişlerdi, para ve silahtan söz edilmiyordu. Görevleri Çin'deki proleter ayaklanmayı örgütle-

mekti. Çin Komünist Partisi ile KMT sol kanadının yeniden Kanton'u ele geçirmeleri için Neumann burada bildiğimiz "Komün Ayaklanması"nın düzenledi. Ne var ki ayaklanma sırasında elinde bulunan bütün silah, birkaç yüz adet tüfek birkaç adet tabanca bir düzine kadar da elbombasından ibaretti. Anlaşılan Stalin, Kanton'a pek fazla silah yardımı yapmamıştı. "Komün Ayaklanması" bu nedenle başarısızlıkla sonuçlandı.

Mao'nun partizan savaşında ilk görevi belirlenmişti: 1927'deki, "son hasat-ayaklanmasında", köylü milislerle, Hunan Eyaleti'ni ve başkenti Şanşa'yı ele geçirecekti. Bu ilk görevinde Mao ne yazık ki başarılı olamadı. Hunan Eyaleti başkomutanı, aynı zamanda bölge valisi General Hsü Ko-hsiang, duruma hâkim olmakta gecikmedi. Sebep açıktı: Mao'nun 20.000 kişilik köylü kuvvetinin silah gücü komik denecek kadar zayıftı. Çoğu, uçlarını eğeyle sivrilttikleri oraklarıyla savaşa katılmıştı. Sonuç Mao için acı oldu, partinin tüm kademelerinden uzaklaştırıldı.

Bu yenilgiden sonra Mao, partizan savaşını tek başına sürdürdü. Sekiz yıl sonra başkanlığa geçene kadar, Mao'nun parti yönetimiyle ilişkileri hep karmaşık olmakta devam etti. Parti başkanı olduktan sonra da yönetim kadrosuyla sürtüşmeler eksilmedi, Mao parti bürokrasisinden nefret ediyordu. Belki de bu yüzden, partizan savaşını uzaklarda sürdürmeyi yeğledi, 5000 kadar asi köylüyü yanına alarak, Kiangski Eyaleti'nin geçit vermeyen dağlık bölgelerine çekildi. Halk ağzında buraları "haydutların" yatağı, kanunsuzların sığınağı diye biliniyordu.

İşte Çin'de ilk "Sovyet Bölgesi", Kiangski'nin güney kesimi ile Fukien Eyaleti'nin batısında, burada oluşturuldu; komünist düzen burada kuruldu. İşçi ve köylülerden oluşan yeni bir "Halk Kurtuluş Ordusu"nun çekirdeği de yine burada biçimlendi.

Doğaldır ki, bu partizan birliklerin silahlandırılması ve yiyecek, giyeceğinin sağlanması Mao için yeni sorunlar doğuracaktı. Mao'nun askeri kadrosu, Çu Teh'in yönetimindeki 10.000 komünist gerillanın katılımı ile daha da güçlendi. Bir süre sonra "Halk Kurtuluş Ordusu"nda önemli rol oynayacak olan Çu Teh, inançlı militan bir komünistti. Böyle gönüllü birliklerin, öncelikli olarak para yardımına gereksinimi olmuyordu. Parayı, kendi etki alanlarında, kendi olanaklarıyla bu-

labiliyorlardı. Asıl gereksinim duydukları, silah, haberleşme araçları, giyim, ayakkabı, deri malzemeleri, ilaç gibi şeylerdi.

1927'de Wuhan'daki çöküşten sonra ve 1931'de Japonların Mançurya çıkartmasından önce, KOMINTERN, bölgesel ve yerel ayaklanma hareketlerini destekleme politikasını aralıksız uyguladı. 1927 İlkbaharı'nda, merkezi hükümet, Sovyet Elçiliği'nin aranması için talimat verince, Pekin-Moskova ilişkileri bozulma noktasına geldi. Elçilikteki yüzlerce dosyaya ve belgeye el konuldu. Belgeler, elçi ve adamlarının karanlık faaliyetlerini açıkça ortaya koyuyordu. Çin Komünist Partisi'nin (KPCh) on iki üst düzey yöneticisi, vatana ihanet suçuyla kurşuna dizildi. Heinz Neumann'ın Kanton'da kurmuş olduğu "KOMÜN", 15.000 komünistin yaşamına maloldu. 1928'de KMT-Ordusu (Koumintang) Pekin'i işgal etti. Zaferin mimarı Çankayşek'ti. Mançurya'nın taçsız kralı Mareşal Çang Tso-lin, özel treninde bir bombalı saldırının kurbanı oldu. Suikastçiler, büyük bir olasılıkla Japon ajanlarıydı.

Pekin'le Moskova arasındaki eski sürtüşmeler ve sorunlar hâlâ sürüyordu. Çatışma konusu bölgeler, Sovyet denetiminde Moğol Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu dış Moğolistan ile Transsibirya demiryolu ağına bağlı Doğu Çin demiryolu hattıydı.

Rütbesi mareşalliğe yükselen Çankayşek'in karargâhında Sovyet uzmanların yerini Almanlar aldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Başkomutanlık Birinci ve İkinci Operasyon Bölümleri Şefi olan Tümgeneral George Wetzel ve Albay Max Bauer yeni gelen uzmanlar arasındaydı. Bu arada KOMINTERN de boş durmamıştı. Yönetim, karargâhtaki Alman uzmanları ele geçirerek Merkez Moskova ile "Halk Kurtuluş Ordusu" arasındaki ilişkilerin yeniden güçlendirilmesini sağlaması için Alman asıllı bir ajanı Mao'nun "Sovyet Bölgesi"ne gönderdi. Ajan Otto Braun'du.

1933 Sonbaharı'nda, Çin-Sovyet ajan trafiğinde alışılmamış bir tip olan Alman komünisti Otto Braun, askeri danışman sıfatıyla Sovyet Bölgesi'nin başkenti Yuhin'e geldi. Braun'nun oldukça serüvenli bir yaşamı olmuştu.

Bavyera doğumluydu, Birinci Dünya Savaşı'nda teğmenliğe kadar yükselmiş, 1919'da Münih'teki Sovyet Cumhuriyeti'nin Kızıl Ordu-

su'na girmişti. Sonları Alman Komünist Partisi (KPD) askeri örgüt başkanlığı görevine getirilen Braun, vatana ihanet faaliyetlerini örgütlemek suçuyla tutuklanmış, 1928 yılında da Berlin'deki hapishaneden kaçarak Sovyetler Birliği'ne sığınmıştı. Burada, ünlü Frunse Akademisi'nde, strateji ve taktik kurslarını bitirmiş, 1932 yılında KOMINTERN onu, Mao'nun "Ulusal Sovyet Hükümeti"ni kurduğu Çin'in Sovyet Bölgesi'ne "askeri uzman" olarak göndermişti. Mao, vatanı Hunan'ın başkenti Şanşa'yı ele geçirme girişimi de bu arada başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

1931 yılında, siyasi tablo tamamiyle değişti. Japonlar, savaş ilan etmeye gerek duymaksızın, sudan bahanelerle Mançurya'ya girerek, bu önemli sanayi bölgesini ele geçirdiler. KMT - KPCh işbirliği, bu durumda Kremlin'in gözünde yeniden önem kazandı. Çinlilere göre, ulusal devrimcilerle, komünistlerin "Japon Emperyalizmi"ne karşı tek cephede birleşmelerinin tam zamanıydı. Ama "ulusal devrimcilerin" lideri Çankayşek başka türlü düşünüyordu. O, Japonlardan kurtulmak için, öncelikle Çin'in "Kızıl Sovyetler'den" temizlenmesi gerektiğine inanıyordu. Japonlarsa, muhtemel bir Çin-Sovyet anlaşmasına şiddetle karşıydılar. Bu durumda Kremlin, Çin'de kesinlikle içişlerine müdahaleci bir politika izlemediğini açıklamak zorunda kaldı, ama bu arada Çankayşek'i, Çin'de iktidarı ele geçirmek istemekle suçladı.

Otto Braun'un Şanghay üzerinden yaptığı oldukça zorlu bir yolculuktan sonra "Sovyet Bölgesi"nde, Güney-Kiangski-Batı Fukien'e vardığı günlerde, siyasi manzara buydu.

Dediğine bakılırsa yolculukta yanına sadece birkaç yüz dolar kadar bir para almıştı. Burada Halk Kurtuluş Ordusu'nun subay okulunda askeri danışmanlık ve askeri taktik derslerinde öğretmenlik yapacaktı. Ama önce Çince öğrenmek zorundaydı. Görevinin sonunda Braun "Sovyet Bölgesi" basınında makaleler yazacak kadar iyi Çince öğrenmişti.

1933 Sonbaharı'nda Yuhin'de Braun'un karşılaştığı manzara hiç de iç açıcı değildi. Kentteki binaların çoğu Çankayşek hava saldırılarının sonucu yerle bir olmuştu. 1930 kasımından bu yana Mareşal Çankayşek, Sovyet Bölgesi'ne sayısız saldırı düzenlemişti. Mao ise Beyaz Ordu'nun bu saldırılarına karşı yeni bir savaş taktiği geliştirmişti. Düşman tüm güçleriyle saldırıya geçtiğinde, kaçamak bir savunmayla

onun içerlere kadar sızmasına göz yumuluyor, ardından ikmal kuvvetlerine saldırılarak geri püskürtülüyordu.

O tarihe kadar Mao, Çankayşek'in saldırılarını durdurmayı başarmış ve savaşta 30.000 kadar silah, sayısız top ve tüfek ve bir o kadar da askeri malzemeyi savaş ganimeti alarak ele geçirmişti.

Ancak, Otto Braun yaşlılık yıllarında kaleme aldığı Çin anılarında, 40.000 kişilik "Halk Kurtuluş Ordusu"nun askeri donanımının yine de yetersiz ve zayıf olduğuna işaret etmişti. Özellikle ağır silahlar azdı. Cephane, elbombası ve mayınları kendi küçük fabrikalarında üretiyorlardı. Buna karşılık birliklerin haberleşme araçları, telgraf ve telsiz donanımı mükemmeldi. Bunlar kuşkusuz Sovyet askeri yardımından sağlanmıştı. Aslında, güneyde Çin'in orta kısımlarına yayılan "Sovyet Bölgesi" büyük miktarda silah sevkiyatına uygun coğrafi bir yapıya sahip değildi. Bu nedenle Otto Braun'un bir görevi de, burada Moskova'yla bağlantıyı sağlayacak bir havaalanını kurmaktı.

"Yoldaş Albert" (Braun'un KOMINTERN'deki adı buydu) hatıratında Mao'nun ordusu için bu gözlemlerine yer verirken, Çankayşek'in beyaz ordusu için ise büsbütün başka bir tablo çiziyordu. Beyaz Ordu Mao'nunkinin aksine, yüklü mali yardımlar alıyordu. Amerika Birleşik Devletleri, Çankayşek'e 90 milyon dolar tutarında borç vermişti. İngiltere 25 milyon sterlin, Fransa ve Almanya 40'ar milyon frank ve markla bu maddi desteğe katılmışlardı. Gerçi Almanya, Çankayşek'e verdiği borçlardan resmen söz etmiyordu ama, silah sevkiyatı da beraber olmak üzere, Çin'le giderek gelişen ticari ilişkileri olduğu kuşkusuzdu. 1933-34'te Çankayşek'in Alman uzmanlar ordusuna biri daha eklendi. Komünist çetelere karşı mücadelede danışmanlık görevi yapacak olan eski Orgeneral von Seeckt, aynı zamanda Reich ordusunun kurucusuydu.

Yuhin'deki siyasi durum ise, en azından Otto Braun için pek açık seçik sayılmazdı. Mao, gerçi hâlâ, "Çin Köylü Birliği" ve "Devrimci Savaş Konseyi" başkanı olarak görevini sürdürüyordu. Ama parti üst kademelerindeki etkisi görülür derecede azalmıştı. Sovyet Bölgesi'ndeki eski gücü kalmamıştı. Temel prensipler, kuramlar, iktidar ve mevki ilişkileri yüzünden çıkan parti içi sürtüşmelerin sonu gelmiyordu. Mao'nun iddialı konuşmalar yaptığı Yuhin'deki Sovyet Kongresi bile, durumu değiştiremedi.

"Japon Emperyalizmi"ne karşı birleşik cephenin kurulması havada kaldı. Çin Komünist Partisi (KPCh) Sovyet Bölgesi'ne saldırıların durdurulmasını önkoşul olarak ileri sürdü. Kuomintang ise (KMT) Sovyet Bölgesi'nin kaldırılması ve Kızıl Ordu'nun da dağıtılmasını istiyordu. 1934'te Çankayşek'in baskısıyla "Ulusal Sovyet Hükümeti" Çin'in başka bölgelerinde kendine yeni ve daha güvenilir bir yer bulmak umuduyla başkenti boşalttı ve 15 Ekim 1934'te Çin tarihçilerinin sonraları coşkuyla sözünü edecekleri "Uzun Yürüyüş" başladı. Yürüyüşe 120 ile 130 bin kişinin katıldığı söyleniyordu. Mao ağustos ve eylül aylarında hastaydı. Bu nedenle uzun yürüyüşün hazırlıklarında Otto Braun'un önemli katkısı olduğu düşünülebilir. Braun, Moskova'da edindiği savaş deneyimlerinden ve görmüş olduğu askeri eğitimden epeyce yararlanmıştı bu hazırlıkları yaparken. Çin hatıratında ise Mao'yla olan ilişkilerinden söz etmemişti. Belki de okuyucuda Mao'nun kendisine soğuk ve ilgisiz davrandığı izlenimini uyandırmak istemişti. Doğu Berlin'de Mao düşmanı SED hükümetinin sıkı sansüründen geçen yazıları daha sonra yayınlanmıştı.

Moskova'yla telsiz bağlantısı aylarca kurulamadı. KOMINTERN'den zorbela alınan en son haberde Sovyet Bölgesi'nin terkedildiği ve yeni bir "Sovyet Bölgesi"nin kurulduğu bildiriliyordu. Ciangşi-Fukien'deki o döneme ait tüm belgeler, "Uzun Yürüyüş" sırasında kayboldu. Ulusal Beyaz Ordu'nun olası bir hava saldırısına karşı yürüyüş çoğunlukla gece yapılıyordu. Yürüyüş güney, güneybatıdan batıya, oradan kuzeybatıda mola verdikten sonra Yanse ve Sarı Nehir üzerinden bir yıldan fazla sürdü. Siyasi-askeri nitelikli bu büyük göçe Batı dünyası fazla ilgi göstermedi. Ama işin bir de öteki yüzü vardı. Mao'nun tüm liderlik yeteneklerini bir kez daha ortaya koyan Uzun Yürüyüş, bu partizan-stratejisti Çin'in en yüksek mevkiine yükseltecek ilk önemli adımdı. 1935 ocak ayında uzun bir mola verdikleri Kuetşu Eyaleti'nde Mao, Çin Komünist Partisi (KPCh) Polit Büro başkanlığına seçildi.

1935 ekiminde, "Halk Kurtuluş Ordusu"nun diğer geri kalan birlikleri, parti üst kademe yöneticileriyle Şensi Eyaleti'ne ulaştılar. Eyaletin kuzeybatısında dağlar arasında bir kent olan Yenan'da Komünist Çin'in yeni başkenti kuruldu. Çin Halk Cumhuriyeti'nin resmen ilan edilmesi ise ancak on dört yıl sonra gerçekleşti.

Kül rengi dağlar arasındaki bir vadide kurulu Yenan kenti çevresindeki yamaçlara oyulmuş mağaralar, parti başkanı ve ordu kumandanları için, hava saldırılarına karşı en güvenli sığınaklardı. Şensi, Kansu ve Ningşia eyaletlerinin batı sınırlarında yeni bir "Ulusal Sovyet Bölgesi" oluşturuldu. Kızıl Ordu'nun gücü o tarihlerde, Otto Braun'un varsayımına göre, 20.000 askerdi. Moskova'da, KOMINTERN'le ilk telsiz bağlantısı kurulur kurulmaz, hemen yardım sağlanması mümkün değildi. Moskova'dan gelecek nakliye uçaklarına Yenan'da uygun iniş pisti yoktu.

Peki, ya "Halk Kurtuluş Ordusu" ve "komünist yönetim" hangi maddi destekle ayakta duruyordu. 1936 yılında, İngiliz İşçi Gazetesi muhabiri Edgar Snow, ilk kez "Merkezi Sovyet Bölgesi"ne gelerek Mao'yla görüştüğünde, hükümetin Maliye Komiseri Lin Pai-chu, ona şu bilgileri vermişti: Komünizmin temel prensibi, halktan vergi almamasıydı. Sadece "sömürücü sınıf" vergi ödüyordu. Ayrıca halkın gönüllü yardımlarıyla toplanan paralar, gıda malzemesi ve giyecekler "Kızıl Ordu"ya veriliyordu. Kızıl Ordu'su olan ülkelerle yapılan ticaretten, sorgusuz sualsiz el konulan büyük mülk sahiplerinin topraklarından ve banka kredilerinden de bol gelir sağlanıyordu.

Borcun hangi bankalardan alındığını ise Lin Pai-chu gizli tuttu. Snow da bu konuda daha fazla bir şey sormadı. "Merkezi Sovyet Bölgesi"nde büyük bankalar olmadığına göre, borç verenler, yerel bankerler olmalıydı. Bunlara da kolayca şantaj yapılabilirdi.

Ne var ki, bu tür banka destekleri gerçekte önemsiz sayılırdı. Aksaçlı mali komiser asıl para kaynaklarının "hacizlerden" sağlanan gelirler olduğunu söyleyince Snow, "Ama bu haydutluk ve yağmacılıktır" diye itiraz edecek oldu. Komiser güldü. Hayır, buna yağma denmezdi. Yağmayı yapan, halkı ve kitleleri vergilendiren Beyaz Ordu'ydu. Oysa burada, yani Sovyet Bölgesi'nde, her şey mali komiserin denetiminde, en adil şekilde yürütülüyordu. Özel "haciz" koymaya kalkanlar, ağır cezalandırılıyorlardı. Bütün bir Sovyet Bölgesi için (Snow'un verdiği bilgiye göre, Avusturya toprakları büyüklüğünde, 83.000 metrekare) 320.000 dolar karşılığı Çin parası tutarında aylık bütçe gerekiyordu ki, bu, yılda 384 milyon ediyordu. Son derece düşük bir yaşam standardı demekti bu. Bütçenin yüzde 40-50'si "hacizlerden", 15-20'si "gönüllü yardımlardan" sağlanıyordu. Lin Pai-chu

Snow'la görüşmesinde, Çin Komünist Partisi (KPCh) üyelerinden ve Beyaz Ordu'nun egemen olduğu topraklardaki komünist sempatizanlardan da epey maddi destek sağladıklarını, sözlerinin arasına sıkıştırmayı ihmal etmemişti. Ve işte geri kalan da, banka borçları ile, diğer kaynaklardan elde ediliyordu.

Yenan ve Çankayşek'in karargâhı Nanking'deki bu yeni gelişmeler, 1936'da Japonların Mançurya'dan Kuzey Çin'e doğru ilerlemeye başlamalarıyla ikinci planda kaldı. Stalin bunun üzerine bütün dikkatini yeniden Çin Komünist Partisi'yle (KPCh) Kuomintang'ın (KMT) tekrar birleşmesi üzerinde yoğunlaştırdı. Amaç Japonlara karşı ortak bir cephe oluşturmaktı. Öncelikle Kızıl Ordu ve Kuzey Çin komutanı genç Mareşal Çang Hsüeliang arasındaki sürtüşmelere son verildi (Hsüeliang öldürülen Mareşal Çang Tso-lin'in oğluydu ve Japonlar tarafından Mançurya'dan sürülmüştü). Gelmekte olan Japon tehlikesine karşı oluşturulacak ortak cephede ilk adım atılmış oluyordu.

Çankayşek'in çevrelerinde ise Japonya'yla savaş konusunda hâlâ ciddi anlaşmazlıklar ve görüş ayrılıkları hüküm sürmekteydi. Çankayşek partilerin tek cephede birleşmesinden yana görünmüyordu, ona göre önce Sovyet Bölgesi temizlenmeliydi. Bunun üzerine, Kuzey Çin'de Sian kentindeki komutan "Genç Mareşal" Çang Hsüeliang ve diğer generaller, Mareşal Çankayşek'i birleşmeye ikna etmek için bir otele kapadılar. Mao ve Komünist Parti yönetimi öncelikle vatan "haini" Çankayşek'in kurşuna dizilmesini istediler. Stalin duruma el koydu ve bunun üzerine, Çu En-lay ve diğer komünist parti yöneticileri, taraflar arasında arabulucuk yaparak, uzlaşmayı sağladılar. Haftalarca süren zorlu görüşmelerin sonunda Çankayşek, nihayet KPCh (Çin Komünist Partisi) ile KMT (Milliyetçi Parti)nin uzlaşmasına razı olabildi.

Japonların Kuzey Çin'e doğru yürüyüşe geçtikleri 2 Temmuz 1937 günü Pekin yakınlarındaki Marco Polo Köprüsü'nde silahların patlamasıyla durum birden değişti. Savaş ilan edilmesine ve diplomatik ilişkilerin dahi kesilmesine fırsat kalmadan, Japonya'ya karşı savaş açıldı. Marco Polo Köprüsü'ndeki bu küçük olay 1939'dan 1945'e kadar sürecek, İkinci Dünya Savaşı'nın Asya'daki ilk kıvılcımlarıydı.

Bu olayla Mao'nun "Halk Kurtuluş Ordusu" için yeni bir dönem

başlıyordu. Kıtlık ve sıkıntıyla geçen onca yıldan sonra maddi destek ve yardımların su gibi akacağı rahat bir dönemdi bu.

KPCh - KMT 15 Ağustos 1937'de Japon yayılmacılığına karşı direnişe geçmek ve ülkelerini Japon istilasından kurtarmak üzere aralarında on maddelik bir ortak harekât programı hazırladılar. KMT yanlış anlaşmaya yol açmaması için, kartlarını açıkça oynadı: Bu uzlaşmayla KMT'nin altedilmiş olduğu sanılmamalıydı. Sovyet yönetimi yok edilmeli, yerine halk iradesine dayalı bir demokrasi kurulmalıydı. KMT'nin istekleri bunlarla da kalmıyordu. Kızıl Ordu, yeni bir düzenlemeyle KMT'nin Ulusal Devrimci Ordu saflarına katılacaktı. Onun bir parçası olacaktı.

Mao'nun düşünceleri ise bambaşkaydı. Bugünün koşullarında, önemli olan, ulusal-demokratik devrimin tarihsel ilişkilerini yaşama geçirmekti, gelişmelerin bundan sonraki aşamasında ise komünizm gelecekti.

Mao'nun komünistleriyle, ulusal devrimcilerin "savaş ittifakı" böyle vaadkâr bir ortamda oluşturuldu. İttifak sayesinde Mao, sessiz sedasız kendi Sovyet yönetiminin teknik olanaklarını geliştirdi. İktidar alanını genişletti. Çankayşek de Japonlara karşı istediği harekât serbestliğini yine bu ittifak sayesinde elde etmiş oldu. Uzlaşmanın bir başka yararı da, KMT aracılığıyla da olsa, "Halk Kurtuluş Ordusu"na sağlanan Sovyet yardımlarıydı. Çankayşek, 1932'de Moskova'yla ilişkilerini düzeltmişti çünkü.

11 Kasım 1937'de, Moskova'daki Amerikan Elçisi Joseph E. Davies, adını ve milliyetini saklı tuttuğu, "konusunda bilgili" bir meslekdaşı ile uzun bir görüşme yaptığını, günlüğüne not etmişti. Büyük olasılıkla, küçük Baltık devletlerinden birinin temsilcisi olan bu zat, Sovyetler Birliği'nin ağustos ayı içinde, Çin Hükümeti'ne, silah satın alması için 100 milyon dolar (Çin parası karşılığı) kredi verdiğini söylemişti. Krediyi aşan miktarda silah gelmişti Sovyetler'den. 400 adet bombardıman ve avcı uçağı ile 40 Sovyet teknik danışmanı, karayolundan Çin'e sevkedilmişti. Hava yoluyla da 200 askeri kamyon gönderilmişti. Tank dahil, ağır silahlar da bekleniyordu. Sovyetler ayrıca, Vietnam'da Fransız yönetimindeki limanlardan askeri sevkiyat yapmayı düşünüyorlardı.

Amerikan elçisinin Uzakdoğu uzmanı; Sovyetler'in dışında, İngiltere, Fransa, Belçika, Çekoslovakya gibi ülkelerin, hatta Almanya ve İtalya'nın da, yüzde 50'ye varan gayrimenkul kredileri açmak suretiyle Çin'e yardım ettiklerini belirtmişti. Verdiği bilgilere göre, silah alımı için görevlendirilen bir Çin askeri misyonu, altı hafta süreyle Moskova'da kalarak, yoğun temaslarda bulunmuştu. 1937 ekim ayında, Sovyetler'in Pekin Elçisi Bomogolov ile Sovyet Askeri Ataşesi Lapin, silah sevkiyatını organize etmek üzere Kremlin'e gelmişlerdi.

Ancak, Japonların güçlü deniz filosu tüm büyük limanları blokaja aldığı için, silah yardımı büyük güçlüklerle yürütülüyordu. Fransızlar, karayoluyla Güney Çin'e nakledilecek Sovyet silahlarının Vietnam'daki limanlarında boşaltılmasına karşı çıkınca, Çin sevkiyatı zorunlu olarak sadece havayolu ve Sinkiang'dan Doğu'ya uzanan eski kervan yolundan yapıldı.

Yine Davies'in aynı gün yaptığı görüşmelerden edinilen bilgilere göre, Kremlin yönetimi, Sovyet Uzakdoğu uzmanlarının tüm ısrarlarına karşın, Çin'le doğrudan bir silah anlaşması yapmak istemiyordu. 1935'ten beri Sovyetler'in müttefiği olan Fransa, Avrupa'da Hitler'le muhtemel bir çatışmadan çekindiği için, Sovyetler'i, Uzakdoğu'da ciddi bir angajmana girmemesi için uyarıyordu. Hindi-Çin'deki (Vietnam) limanlarının Sovyetler tarafından kullanılmasına bu yüzden sıcak bakmamıştı Fransa.

Almanya'nın Çin'e karşı tavrı ise hiç de düşmanca sayılmazdı. Bir Alman askeri misyonu Çankayşek'le sürekli temas halindeydi. General Alexander Falkenhausen'in komutasındaki Alman subaylarına Tokya'da bu yüzden pek itibar edilmiyordu. Çünkü Japonlar, 1936'dan bu yana KOMINTERN'e karşı, Almanlar ve İtalyanlarla ittifak içindeydiler. Alman Savaş Bakanlığı ile Berlin'de Dışişleri Bakanlığı, bu subayların bazı anlaşmaları kendi adlarına yaptıklarını, dolayısıyla bunun Almanya'nın politikasını bağlamadığını vurgulayarak, Japonların serzenişlerine cevap vermeye çalıştılar. Ama 1938'de, Alman askeri misyonu Şantung'da Japonlara karşı kesin bir zafer elde edince, Japon hükümeti, görevli Almanların, derhal ülkelerine dönmelerini istedi.

Sovyetler Birliği, 1937'den 1939 yılına kadar Çin Ulusal Hükümeti'ne (aynı zamanda Savaş İttifakına) gerçekte 250 milyon Ameri-

kan doları tutarında üç ayrı kredi borcu vermişti. Silah yardımı da, Hitler'in Sovyetler'e saldırdığı 1941 ekimine kadar sürmüştü, ki o sıralarda Sovyetler Birliği'nin kendisi olağanüstü sıkıntıya düşmüş ve İngiliz-Amerikan silah yardımına muhtaç olmuştu.

KMT de, sınır bölgesindeki 25.000 kişilik Kızıl Ordusu'nu finanse edebilmek için, Sovyet yardımından bir miktar kendi hesabına çekmişti. Sovyetler, büyük bir olasılıkla, yardımlarını tek elden ve doğrudan resmi hükümete yapmak suretiyle, sadece Çin komünistlerinin tefecisi oldukları kuşkusunu uyandırmak istemiyorlardı. KMT hükümeti, Sovyet Bölgesi'ndeki Kızıl Ordu kuvvetleri için, sınırlı miktarda da olsa, cephane de bulunduruyordu. Japon askeri birliklerinin Çin topraklarına doğru artık durdurulamayan ilerlemesi karşısında çaresiz kalan Çin, yeni bir yola başvurdu. "Halk Kurtuluş Ordusu"nun çekirdeğini oluşturan "8'nci Ordu", komünist kimliğinden taviz vermeksizin Çu Ten komutasındaki Ulusal Devrim Ordu Birlikleri'ne katıldı. Mao'dan sonra Çin Komünist Partisi'nin ikinci önemli kişisi olan Çu En-lay KMT Ulusal Askeri Konseyi Siyasi İşler Bölümü İkinci Başkanlığı'na getirildi.

Otto Braun, Çin hatıratında savaşa karşı ve faşizmle mücadelede Sovyetler'in 1937-38 yıllarında yapmış oldukları yardımın büyük katkısı olduğunu, özellikle vurgulamıştı. Bu yardım sayesinde Çin partilerinin morali yükselmişti. Gariptir ki Braun belki de sansür edileceği düşüncesiyle 8'inci Ordu'nun Ulusal Devrim Ordu Birlikleri'ne katılmasından hatıratında söz etmemiş, sadece Sovyet Bölgesi'ne yapılan Sovyet yardımının ilk başlarda çok az olduğuna değinmişti. Mao ve adamları Sovyetler'den birtakım ilaçlar, silah, yedek parçaları ve yeni çıkan Marksist yayınları yardım olarak almışlardı.

Yüzlerce uçak Çin cephesine nakledilmek üzere Şensi ve Sezuan eyaletlerine askeri malzeme taşımışlardı. Binlerce askeri araç tarihi Sinkiang kervan yolu üzerinden askeri teçhizat ve cephaneyi Çin'e sevk etmişti. Yenan'da ise insanlar "burjuva silah, proletarya ise kitap alıyor" diye alay ediyorlardı. Ulusal Ordu Birlikleri'ndeki Sovyet askeri danışmanlarının çokluğunu görenler de "Ne kadar çok danışman, o kadar çok yenilgi" diyorlardı. Çünkü bütün gelen yardımlara karşın Japonların yürüyüşü bir türlü durdurulamıyordu. Braun, böylesi alaycı konuşmaları yapanların parti yöneticileri olduğunu ileri sürüyordu.

"Yoldaş Albert", namı diğer Otto Braun, 1939'da Yenan'da ordadan yok oluverdi. Moskova'dan gelen bir emirle Yenan'da açılan yeni havaalanına inen uçaklardan birine bindiği gibi Sovyetler Birliği'ne döndü. Dönüşünün sebebini kendisi bile açıklamadı. Doğrusu ya giderken oldukça karmaşık bir ruh hali içindeydi. "Çin Uzmanı" olarak Stalin'in "Temizlik Operasyonu" hayatına malolabilirdi. Ama öyle olmadı. İkinci Dünya Savaşı sırasında 1942-44 yıllarında, Alman savaş esirlerinin ideolojik eğitmeni olarak yeniden ortaya çıktı.

"8'inci Ordu"ya yapılan Sovyet yardımı Mao'ya tek başına iktidar olma yolunu açmıştı. 1945'te Japonlara karşı elde edilen zaferden önce Mao'ya yapılan (yine dolaylı yoldan) en büyük Sovyet yardımıydı bu. Japonların Çin çıkartması ise (Japon askerleri bunun farkına varmamışlardı bile) bu topraklarda Mao'nun komünist devriminin ilk tohumlarını ekmişti. Çünkü dev Çin topraklarının her bir parçasının işgal edilmesi, yeni mülteci akınlarına ve engin bir sefalete yol açıyordu. Japon işgalindeki bölgelerde bütün bu sefalete karşın en küçük bir reform dahi yapılamıyordu. Japonların kendilerine düşman olduğu halde KMT'nin eski politikacılarını bu bölgede bir "Ulusal Çin Hükümeti" kurmaları için teşvik etmelerinin nedeni de buydu. Böyle bir hükümet hiç değilse bölgeyi kontrol altında tutmalarında kendilerine yardımcı olabilirdi.

Japonlarla savaşın asıl ağır yükünü çeken Mareşal Çankayşek'in ordusuydu. Cephe savunma savaşlarında mareşalin ordusunun kayıp vermesi ise, Mao'nun işine geliyordu. Emrindeki 8'inci ordu, hatta çok sayıdaki komünist savunma birlikleri, Çankayşek ordusunun her kaybından sonra yenilen müttefik ordularının geride bıraktıkları silah ve cephanenin üzerine leş kargaları gibi üşüşerek topladıkları tüm ganimeti Çankayşek'in ulusal ordusuna değil, kendi birliklerine dağıtıyorlardı.

Bu tür kurnazca taktiklerle Mao, Çankayşek'in sırtından "Merkezi Sovyet Bölgesi"ni genişlettikçe genişletiyordu. 1945'te Mao, 85 milyon nüfusun barındığı 375.000 kilometrekare bir toprağın hâkimiydi. Japon işgalindeki topraklar ve Çankayşek'in Çunking'deki "minik hükümetinin" yanında Mao 85 milyon nüfuslu, başlıbaşına bir büyük komünist Çin iktidarı kurmuş oluyordu. Bu arada 8'inci Ordu'dan 18 ordu

birliği oluşmuştu. "Yeni Dördüncü Ordu" ve Partizan Birlikleri'yle Mao, artık Amerikan Gizli Teşkilatı verilerine göre 1945 yılında 475 binle 600.000 askerlik bir büyük orduya sahipti. Bu dönem Mao'nun "Rusya'nın himayesindeki lider" rolünden sıyrılarak gayriresmi de olsa Stalin'in Çin'deki müttefiği rolüne soyunduğu bir dönemdir.

Bu arada Çin'de Mao'nun askerleriyle KMT orduları arasındaki çatışmalar hâlâ sürüyordu. Eski Çin İmparatorluğu'nun büyük bölümü Japonların ya da Nanking'deki uydu hükümetin kontrolündeydi. Amerikalıların Çankayşek birliklerine yardımı ise sürmekteydi. 4 Şubat 1942'de Amerikan Hükümeti Çunking'deki Çankayşek Hükümeti'ne 500 dolarlık bir kredi vermiş, ayrıca 500 adet savaş uçağı göndermişti. Amerika ayrıca her ay 5.000 ton civarında ikmal malzemesi göndermeyi de taahhüt etmişti.

Öte yandan Westpoint Subay Akademisi'nden mezun Amerika'nın eski Pekin ataşesi Tuğgeneral Joseph W. Stilwell, Çin savaş bölgesindeki ordunun başına getirildi. Çankayşek Hükümeti'nin buna karşılık ödediği bedel oldukça ağırdı. Ulusal Ordudan 100.000 kişilik bir kuvvet Burma'da Japonlara karşı oluşturulan savunma cephesine gönderildi.

Bütün bunlar olurken, hiç kimse Mao'nun Yenan'daki komünist devletinin önemini kavrayabilmiş değildi. Ne Japon Başkomutanlığı, ne Güney Asya'daki İngiliz Genel Kurmay Başkanlığı, ne de Çin savaş bölgesindeki Amerikan karargâhı... İngiliz Başbakanı Churchill ve Amerikan Devlet Başkanı Roosevelt, Japonlara karşı savaşın sürdürülmesini görüşmek üzere 1 Aralık 1945'te, Çankayşek'i kabul ettiklerinde, ulusal ordunun bu "Generaline" pek bir değer vermişlerdi. Ama Tuğgeneral Stilwell'in adamları gerçekleri yavaş yavaş görmeye başlamışlardı. Cungking Hükümeti, Japonlarla savaştan çok, komünizmle mücadeleye önem veriyordu. Chungkin Bölgesi'ne son büyük Japon saldırısı gerçekleşmedi. Japonlar, partizanlara karşı vahşi ve barbarca yok etme operasyonları ile yetindiler. Bunda da kısmen başarılı oldular. Mao'nun devletini ise hiçbir zaman yok edemediler. Peki, o tarihlerde Mao nasıl biriydi acaba?

Japonlarla savaşı ciddiye alanların ve buna gerçekten başkoyunların sadece Mao'nun partizanları olduğunu, Amerikalılar sonunda

anladılar. 1944 nisan ayı sonunda bir Amerikan gözlemci heyeti Yenan'a gitti. Orada gördükleri yoksul yaşam, heyetteki subayları şaşkına çevirdi. Zevkli giyinmekten nasibini almamış, bol elbiseleri içinde dolaşan kadınlar, ruj, makyaj diye birşey bilmiyorlardı. Subaylar Mao'ya Amerikan yardımı önerdiler. Mao da onlara, dost yüzünü gösterdi ve "Çin'in demokratikleşmesinde" Amerikan yardımına çok ihtiyaçları olduğunu söyledi. Özel yardım konusu gündeme geldi ve ciddi şekilde tartışıldı. Ancak Amerikan Dışişleri, Çin'de bir iç savaş tehlikesi yaratabilir endişesiyle, Mao'ya Lend-leas kaynaklarından özel bir desteğin verilmesinin yararlı olmayacağını açıkça ortaya koydu. En azından böyle bir tehlikenin olduğu hissediliyordu. Oysa iç savaşın kapalı kapılar ardında çoktan başlamış olduğu bilinmiyor ya da bilmek istemiyorlardı.

Umulandan daha kötüsü oldu. Mao değil, Çankayşek ve Amerikalılar için... Japonlar, Cungking rejimine karşı güneyde büyük saldırıya geçince, Çankayşek, Amerikalılardan General Stilwell'in derhal görevden alınmasını istedi. Stilwell o sırada, Burma'da Çin tümenlerinin denetimiyle uğraşıyordu.

Bunun üzerine Başkan Roosevelt, Chungking Başkomutanlığı'na Tuğgeneral Patrick J. Hurley'i özel görevle gönderdi. Çin hakkında fazla bilgisi olmayan General Patrick 1944 ve 1945 yıllarında, konuyu danışmak üzere, iki kez Moskova'yla temas kurdu. Moskova'da kendisini bilgilendiren Stalin ve Dışişleri Bakanı Molotov, "Çin komünistleri, gerçek komünist değillerdir" diyerek, kestirip attılar. Stalin öteden beri, Mao'nun partisinin Moskova'yla hiçbir bağlantısı olmadığı izlenimini yaratma gayretindeydi. Bu yüzden, Japonya'ya karşı ortak mücadelede, Amerika'yla Mao'nun birlikte hareket etmeleri son derece doğaldı. General Hurley, General Stilwell'den de daha saf biriydi. 1945'te, büyük bir iyiniyetle, KPCh ve KMT'nin arasını yapmaya çalıştı. Başkomutanlık yönetimindeki Komünist Parti askeri birliklerinin, Mao'nun emrine verilmesini önerdi. Dünya tarihinin en garip komedilerinden biriydi bu... Yeni bir komünist Çin'in başına diktatör olarak geçecek bir adama, yani Mao'ya Amerika bilerek ya da bilmeyerek "moral yardımı" yapıyordu...

Stalin ve Molotov'un "Çinliler gerçek komünist değildirler" söyle-

mi kısa zamanda Amerika'da pek bir benimsendi. Sözümona Uzak Doğu uzmanlarından oluşan bir lobinin bu deyişle ilgili basında çıkan yazıları Amerikan kamuoyunda büyük yankılar yaptı. Washington Dışişleri Bakanlığı Uzakdoğu Masası Başkanı John Carter Vincent bu tezin doğruluğuna iyice kanaat getirmişti. Mao'nun adamları büyük toprak sahipleriyle savaşmıyorlar mıydı? Tam bir köylü hareketiydi bu. Mao'nun adamları gerçek "bir demokrasi" istiyorlardı. Amerikalılar zaten son derece antidemokratik bir kuruluş olan toprak mülkiyetine karşıydılar. Çünkü bu Hitler'e mali desteklerini esirgemeyen Prusya soylularını hatırlatıyordu.

Bir yanda Mao'nun Yenan'da kurduğu devlet, öte yanda Chungking'de General Çankayşek'in devleti Japonları yıldırmış olmalı ki 2 Eylül 1945'te 1 milyon 200 bin kişilik Japon Ordusu Çin'de silahlarını teslim etti. Amerikalıların 6 ve 8 Ağustos 1945 tarihlerinde peşpeşe Nagasaki ve Hiroşima'ya atom bombası atmaları ve 1941 nisanında imzalanan saldırmazlık paktına kulak asmayıp Sovyetler'in Mançurya'ya saldırıya geçmeleri Japonlar için bardağı taşıran son damla olmuştu. Japonların kayıtsız şartsız teslimiden sonra Mao'nun Kızıl Ordu Birlikleri'yle Çankayşek'in Ulusal Ordusu Japonların teslim evraklarıyla silah ganimetlerini paylaşmakta birbirleriyle adeta yarışa girdiler. Ama Japonların büyük çoğunluğu Çankayşek'in rejimine boyun eğmeyi tercih etti. Mançurya'da ise Kwantung Ordusu'nun silahları, bölgeyi zapteden Sovyet Generali Vasilevski'nin eline geçti.

Sovyetler yine ikili oynamayı yeğlediler. Aslında, Çin'de zafere en yakın olan şimdi Mao'ydu. Ama Moskova Hükümeti, belki biraz da Amerika korkusuyla, neredeyse gelenekselleşen KPCh-KMT birlik cephesine döndü. Kwantung Ordusu'ndan aldıkları silahlar, birlik ordularına verildi.

14 Eylül 1945'te, Stalin, Çankayşek Başkomutanlığı'yla (Çin Cumhuriyeti'nin temsilcisi) dostluk andlaşması imzaladı. Bu andlaşmayla, Doğu Çin demiryolu hattı, gelecekte her iki tarafın kontrolüne girmiş oluyordu. Sarı Deniz'in önemli limanlarında ve öncelikle de Port Arthur'da, Sovyetler'e özel haklar tanındı, burada modern bir Sovyet deniz filosu üssü kurdular. Buna karşılık Moğolistan Halk Cumhuriyeti ve Dış Moğolistan'ı tınamak koşuluyla, Mançurya, Çin egemenliğinde kaldı.

Sovyet askeri birlikleri Mançurya'dan çekilirken, ardından acele Halk Kurtuluş Ordusu'nun askerlerini bu topraklara soktular. Sovyetler"in, Çin'deki "ilerici güçlerle" gizli işbirliği yeniden yeşeriyordu. Öte yandan, Çankayşek'e bağlı, Çin'de üslenen Amerikan Hava Kuvvetleri'nin nakliye uçaklarının uçuşları da sürüyordu. Amerikalılar ve Milliyetçi Çinliler, "kızıllarla" karşılaştıklarında tatsız durumlar ortaya çıkıyordu.

Washington Dışişleri Bakanlığı içinse, asıl tatsızlık Çin'de anlaşılması zor olan bu durumlardı. Acaba, Maocuların "gerçek komünistler olmadıkları" savı doğru muydu, yoksa doğru değil miydi? KPCh-KMT'yi uzlaştırma rolünü üstlenen, Başkan Truman'ın Çin'deki özel görevlisi General George C. Marshall, Mao'nun köylü hareketi temsilcileriyle, başkomutanlık çevresinde toplanan hükümet ve parti çevrelerinin, en nihayet bir masa başında görüşmelere oturmasının son derece doğal olacağı görüşündeydi. Washington, Çin'de bir iç savaş istemiyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın felaketi altında ezilen Avrupa, 1947-48'li yıllarda, General Marshall'ın kendi adıyla bilinen, müthiş yardım planı sayesinde ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmişti. Ama aynı General 1947'de Çin'de yenilgiye uğradı. Mao, büyük ulusal kongreye katılmayı reddetti. Partisi ve Halk Ordusu'yla birlikte hâlâ azınlıktaydı. Ve iç savaş bütün gücüyle patlak verdi.

Amerika Birleşik Devletleri, Çin'de demokrasinin yerleşeceği umuduyla, Birleşik Cephe'ye ve KMT'ye 1945'ten 1949 yılına kadar 2 milyar 70 milyon dolar tutarında yardım yapmayı sürdürdü. Yardımın yarısı askeriydi. Stalin, Mançurya'da, sanayi tesislerinin onarımı için ayrıca 858 milyon dolarlık bir yardım aldı. Gerekçe hazırdı. Bu bölge savaştan önce Japonların silah deposuydu.

Maocuların "gerçek komünistler olmadıkları" yanılgısından ve KMT rejiminin çöküşünden sonra, Amerikalılar 1949'da Çin'i tamamen terkettiler. İlgilerini, dünyanın diğer bunalımlı bölgelerine, komünist faaliyetlerin filizlendiği Yunanistan ve Türkiye'ye yönelttiler.

KMT, çıkar çatışmalarıyla parçalanmış, rüşvet ve yolsuzluklarla iyiden iyiye zayıflamış bir parti görünümündeydi artık. Amerikan yardı-

mının büyük bölümünü, siyasetçi işadamları ceplerine indirmişlerdi. Dikta yönetimi kuran Çankayşek'in Başkomutanlık Hükümeti için şu andaki birincil ve en acil görev, Amerikalıların ısrarla üzerinde durdukları reformlardan önce, komünistlerin egemenliğindeki bölgeleri temizlemekti. Böylece Ulusal Birlikler, Mao'ya karşı büyük saldırıya geçtiler. "Kızıl Başkent" Yenan ele geçirildi. Mao ve Merkez Komite, Kuzeybatı Bölgesi'nin dışına sığındılar. Yenilgi üzerine, Sovyetler yardımlarını arttırdılar. Yardım, Mao'nun doğrudan kendisine değil, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin, "Kuzey Doğu Bölgesi Bürosu"na gönderiliyordu. Mançurya ve Kuzeydoğu Çin'de savaşan halk kurtuluş ordusu birliklerine, bol miktarda yakıt, ilaç, giyecek silah ve ayakkabı sevkedildi. Demiryolu ağının onarılmasına fon ayrıldı. Sovyet mühendisleri ve danışmanları, Halk Ordusu bünyesinde demiryolu işçi birliklerinin oluşturulması amacıyla eğitim kursları açtılar. Mançurya ve Kuzey Çin'de veba salgını çıkınca, Sovyetler "Mao'nun ricası" üzerine, doktor ve sağlık elemanları ile donatılmış "vebayla mücadele komando birliğini" hemen bölgeye sevkettiler. Bir miktar da Mao'nun şahsına yardım gönderildi.

Bu arada Çankayşek Başkomutanlığı'nın, Mao'ya karşı tüm köylüleri harekete geçirme girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Japon işgal bölgelerinden kaçan 30 milyon mülteci köylü, kim ve ne için silahı eline alıp savaşacaktı?

KMT partisinin rüşvet yiyen politikacıları için mi? Bu yüzden Mao'yu seçtiler. Yeni bir Çin'in yeni bir sosyal adalet ve eşitlik anlayışının mimarı olacak olan Mao'ydu.. Ancak bu ilkelerin nasıl bir partide ve nasıl bir devlet sisteminde yaşama geçirileceğini kimse tahmin edemiyordu o sıralar. KMT rejiminin orduları dağılarak çöktü. 1949 ekiminde Mao resmen "Çin Halk Cumhuriyeti"ni ilan etti. 1950'de Çin-Sovyet ittifakı imzalandı, ardından Çin'e 300 milyon dolarlık kredi açıldı. 50 ağır sanayi ve inşaat projesi için anlaşma yapıldı. 1952'de silahlı kuvvetlerden havayollarına bilim ve teknikten ulaştırmaya kadar pek çok alanda görev almak üzere 100.000 Sovyet danışmanı Çin'e akın etti. Sovyetler Birliği ikinci bir anlaşmayla Çin'e bu kez 130 milyon dolar tutarında kredi verdi.

Bu tarihten sonra durum biraz değişti. Mao, gerek dünya komü-

nizmi, gerekse dış politika konularında başına buyruk bağımsız bir politika izleme yolunu tutunca Moskova'nın Pekin'e tavrı değişti ve Sovyet yardımı hayal oldu. Sonunda Çin'de iktidar partisinin de kışkırtmalarıyla yabancı düşmanlığı ve nefreti öylesine arttı ki, 1960'lı yıllarda bunca aşağılanmaya ve horgörülmeye dayanamayan Ruslar vatanlarına dönmek zorunda kaldılar.

BENİTO MUSSOLİNİ

Fırtınayla, bütün bir ülkeye yayılan yangın kıvılcımları gibi, 1919'da İtalya'yı baştan başa isyan alevleri sarmıştı. Büyük kentler ve çiftliklerde, kızıl bayraklar dalgalanıyor, bazı bölgelerde geçici de olsa komünist hükümetler kuruluyordu. Önemli bir tersane merkezi ve filo üssü olan La Spezia, üç gün Komünist Hükümet'in yönetiminde kalmış, Ercole Bucco ve Nicola Bombacci adlarında iki komünist, Bolonya'da proleterya diktatörlüğü ilan etmişlerdi. Mantua'daki silahlı ayaklanmada, hapishanelere saldıran komünistler mahkûmları serbest bırakmışlar, banka ve mağazaları talan etmişlerdi. 1920 yılında da buna benzer olaylar sürmüş, Bari ve Viareggio'da proleterya ayaklanmış, polisin, ordu ve jandarma birliklerinin müdahalesiyle huzur sağlanabilmişti. Sindirilen halk, Rusya'da zafere ulaşan Bolşevik devriminin, Macaristan ve Bavyera'daki kıpırdanmalarını ve kendi ülkesini nasıl tehdit ettiğini açıkça görüyordu artık.

Fabrikalarda, özellikle de Kuzey İtalya'nın sanayi merkezleri olan Milano ve Torino'da grevler artmıştı. 1920'de, 1900 işi bırakma eylemi kaydedilmiş, 1921'de, 1045 işyerinde greve gidilmiş, sekiz milyon iş saati kaybolmuştu. Lombardiya'da, Emilia'da, Ferrara, Latium, Apulien'de, Kalabrien ve Sicilya'da tarım işçileri, köylüler düzenledikleri büyük çapta grevlerle toprak sahiplerine karşı direnişe geçmişler, aynı yıl Emilia, Ferrara ve Siena'da 189 işi bırakma eylemi saptanmış, bir milyon iş saati kaybolmuştu. Direnen toprak sahipleri ya çiftliklerinden sürülmüşler ya da ağır saldırılara uğramışlardı. İş merkezlerinin bulunduğu büyük binalar yakılmış, zeytinlikler, üzüm bağları yerle bir edilmişti. Tarım işçileri, büyük toprakları ve Napoli'deki Savoyen Hanedanı'nın malikânelerini aralarında bölüşmüşler, Güney İtalya'da 40 ila 50.000 dönümlük araziyi ellerine geçirerek, buralara yerleşmiş-

lerdi. Bütün bu eylemler ya marksizmin kızıl bayrağı ya da İtalyan Krallığı'nın yeşil-beyaz-kırmızı flamaları altında sürdürülüyor, bazen de Hıristiyan sosyalizminin savunucuları din adamları başı çekiyorlardı.

Fakat yönetimi ele geçirip, silahlı milis kuvvetlerini biraraya getirenlerin çoğu komünist sendikalarla, kooperatiflerdi. Bazı bölgelerde de, "kızıl baronların" yönetiminde mini diktatörlükler kurulmuştu. Bunlardan biri, ünlü ve ismi kötüye çıkmış olan Giuseppe Massarenti von Molinella, Bolonya'da tam bir dehşet rejimi kurmuştu. Milliyetçi "Arditi" (saldırı birlikleri) örgütüne karşı, "Arditi Rossi" adıyla, ilk silahlı Kızıl Birlikleri'nin tohumları da burada atıldı.

Sosyalistler, kamu çıkarlarına kullanılan toprakların, kırsal kesimdeki "kooperatiflere" bırakılmasını, dolayısiyle de "kızıl sendikaların" yasallaşmasını, anayasaya dayalı bir parlamento ve Kral 3'üncü Victor Emanuel'in bavulunu toplayıp, çekip gitmesini istiyorlardı.

İtalya'nın sanayi ve tarım bölgelerinde patlak veren bu sosyal huzursuzluklar, 1918'de, Bolşevik propaganda ve devrim sarsıntılarıyla çalkalanan Almanya ve Avusturya'daki durumlardan farklıydı. İtalya'daki ayaklanmaların nedeni, sanayi ve tarım kesimlerinde çözüm bekleyen bir yığın problemin yarattığı huzursuzluktu. "Demokrasi savaşı", (Mussolini'nin ifadesi) bu sorunlar altında ezilen halk kitlelerini harekete geçirmişti.

İtalya'daki bazı politik ve sanayi çevreler bu gelişmelerden hoşnut olmadıkları gibi, derin bir hayal kırıklığı içindeydiler de. Bu çevreler, 1914/15 yıllarında, Alman Reich'i ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'yla ittifakın bozulmasında, İtalya'nın da, Fransa, İngiltere ve Rusya'nın yanında savaşa girmesinde etkili olmuşlardı. Şimdi ise Rusya, 1917 Bolşevik Devrimi'nin zaferinden sonra, ittifaktan koptuğu gibi, onların düşmanı olmuş, İtalya'ya sırt çeviren İngiltere ve Fransa da, Akdeniz çevresinde ve Yakındoğudaki ülkeleri aralarında bölüşmüşlerdi. Oysa savaş öncesi İtalyan milliyetçileri ne hayaller içindeydiler. Yalnız Avusturya'nın Güney Tirol Bölgesi'ni değil, Arnavutluk üzerinden Akdeniz'in doğusuna ve Yakındoğuya kadar uzanan bir alanı kendi kontrollerine geçirmeyi umuyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla, İtalya Küçük Asya'nın güneyindeki bir etki alanını da kaybetmiş oluyordu. Böylece, savaştan ve sonuçta elde

edecekleri galibiyetten büyük kazançlar uman, büyük sanayi kesimi şimdi "kaybedilmiş bir zafer"in ezikliğini yaşıyordu. Bir zamanlar, bütün bir İtalyan kuşağını, özellikle de aydın gençleri "coşkulu kahramanlık" ezgileriyle peşinden sürükleyen ünlü yazar Gabriele d'Annunzio, şimdi "sakatlanan zafer"den söz ediyordu.

İtalya'nın savaşa girmesinden büyük kazanç bekleyen iş çevreleri, şimdi ülkenin "kızıl bir kaosa" sürüklenmesinden endişe duyuyorlardı. FIAT Otomobil Fabrikası'nın kurucusu ve sahibi Giovanni Agnelli (1866-1945) lastik üreticisi Alberto Pirelli (1882-1971) ve babası Camillo'nun kurmuş olduğu Olivetti Büro Makineleri Fabrikası'nın siyasi sözcüsü Gino Olivetti (1942'de öldü) liberal görüşlü işadamlarıydı. Ama artık Başbakan Orlando'nun liberal sistemine karşı güvenlerini kaybetmişler, dikkatlerini uzun süredir aşina oldukları, "Milano'daki fevkaladeden olaylara" çevirmişlerdi.

O tarihlerde (1919) Milano'da, marksist-karşıtı, birtakım siyah gömlekli "savaş birlikleri" ortalıklardaydı. Henüz partileşmemiş, yeni bir "hareketin" öncüleri bu adamlar, oluşumları zorlayacak yeni bir İtalya için, ülkedeki potansiyeli harekete geçirmeyi, yeni bir ekonomik yapılanmayla, İtalya'nın siyasi ve ekonomik gücünü artırmayı amaçlıyorlardı.

Aslında bu "fevkalade" oluşum, tek bir adamın eseriydi: Benito Mussolini (1883-1945). Kara Gömlekli "Faşi"ler (Faşist sözcüğü, buradan türetilmiştir. Eski Roma'da bir baltayla, değnek demetlerini elinde tutarak devlet erkânının önünde giden zabıta memurlarına verilen bir ad olan Fasci, faşistlerin amblemi olmuştu) gerçi Mussolini'yle özde aynıydılar ama, görüşleri bazı noktalarda farklıydı. Mussolini, aşırı solcuların akla gelen tüm sloganlarını benimsemişti: sendikacıydı, devrimciydi, bir dönem muhteşem İtalyan Krallığı'na ait olan eski toprakları (Riviera, Tessin, Güney Tirol, Istrien, Dalmaçya, Korfu, İyon adaları) geri istiyordu. Böylece Adriyatik Denizi, İtalyanların "Mare Nostrum"u (Bizim Deniz) olacaktı.

Mussolini, sosyal devrimci gelenekleri yüzünden, Vatikan'ın hışmına uğrayan Romagna'da bir köy demircisinin oğluydu. Yetiştiği bölgenin de etkisiyle, kiliseye, monarşiye, avukatlarla, profesyonel siyasetçiler ve büyük sermaye sahiplerinden oluşan liberal-parlamenter sisteme şiddetle karşıydı. 1912'de, ilkokul öğretmeniyken, sosyalist

eğilimli *Avanti* (İleri) gazetesinin yazıişleri müdürü oldu. 1914 yılı Haziranında Romagna'da sendikacılarla düzenlediği ayaklanma, askeri birliklerce güçlükle bastırılabildi. Friedrich Nietsche'yi okuyarak, iktidar hırsı hayallerini geliştirdi. Sendikacılığın babası sayılan, Fransız düşünürü Georges Sorel'in, anarşist eğilimli devrimci sendikacılığına ilişkin görüşlerinin etkisinde kaldı.

Birinci Dünya Savaşı, Mussolini için dönüm noktasıydı. Bu sendikacı-proleter devrimci, savaşın İtalya'ya büyük çıkarlar sağlayacağını ummuştu; İtalya, Fransa ve İngiltere saflarında yer alacak; milyonlarca İtalyan tebasını barındıran Habsburg Hanedanlığı'nı da yıkarak, "kurtarılmamış bölgeleri" yeniden ele geçirecekti. Romagna'daki haziran ayaklanmasına da muhalefet eden sosyalist parti yönetimi ise, İtalya'nın savaşta kesinlikle tarafsız kalmasından yanaydı.

Bu görüş ayrılıkları yüzünden sosyalistlerle arası açılan Mussolini, 1914 Sonbaharı'nda *Avanti* gazetesi yazıişleri müdürlüğü görevinden ayrılarak, Milano'da *Popolo d'Italia* (İtalyan Halkı) adında bir gazete çıkarmaya karar verdi. Mussolini, savaşta tarafsız kalmak istemediği için, gazetesine kışkırtıcı başlıklar atıyordu: "Gücü olanın, ekmeği de olur", "Devrimi yaratan düşünce, süngüdür"

Mussolini'nin, "askerler ve işçiler için çıkarıyorum" dediği gazetenin paraya ihtiyacı vardı. Sanayicilerin de halk kitlelerinin içgüdülerine seslenecek bir yayın organına... Çünkü, savaş karşıtlığını ilke edinmiş, tarafsızlıktan yana ağırlığını koymuş olan Mussolini'nin dostu Pietro Nenni'nin yönetimindeki Sosyalist Parti, artık büyük sanayi çevrelerinin görüşlerini yansıtmıyordu. Böylece, o güne kadar sendikacı bir devrimci olan Mussolini, İtalya'nın savaş yanlısı sanayicileri ve bankacılarının gözünde birdenbire ilginç oluverdi. Popolo d'Italia sermayenin malı oldu.

Faşizm iki kanaldan finanse ediliyordu. Birinci planda, müdahaleci Benito Mussolini (bir zamanlar devrimci olduğu ne çabuk unutulmuştu?) ve gazetesi *Popolo d'Italia,* sonra Mussolini'nin denetimindeki "Fasci di Combattimento" (Savaş Birlikleri) hareketi destekleniyordu.

İlk aşamada bağış yapanlar, Cenova ve Torino'da Ansaldo Tersane ve Silah İşletmeleri'ydi. Sonra sırayla, Banca Italiana di Sconto'dan, A. Pogliani, ülkenin önde gelen elektrik şirketlerinden Edison'un müdürü Carlo Esterle ile Franco Brioschi (Yukarı İtalya ve Tos-

kana Elektrik İşletmeleri) Mussolini'ye para akıttılar. Bunlara, 1915/16 yıllarında yenileri eklendi.. Bazı elektronik firmalarla, TESPİ film şirketi, Lombardiya Kimya Fabrikası, Torino'da Ambrosetti Nakliyat Şirketi bağış kervanına katıldılar. Ansoldo'dan sonra, *Popolo d'Italia*'ya en çok ilgi gösteren bir diğer şirket de, Max Brondi'nin İlva-Çelik İşletmeleri'ydi. Milano'daki Banca Commerciale Italiana'nın sahipleri Lodovico ve Giuseppe Toeplitz de Mussolini'nin gazetesine büyük bağışlar yaptılar.

Popolo d'Italia'nın 15 Kasım 1914 tarihinde çıkan ilk nüshasına ise en önemli yardım, hiç kuşkusuz Fransızlardan geldi: 405.000 mark kadar bir paraydı bu... Paranın kaynağa ulaştırılmasına, Filippo Naldi (Bolonya'da yayınlanan *Il Rest Del Corlino* tarım gazetesinin müdürü) sosyalist Marcel Cachin ve Milano'daki Fransız Enstitüsü Müdürü, François Luchair'in adları karışmıştı. İtalyan sosyalistlerle ve Mussolini'yle sık sık görüşen Cachin, 1920'lerde Fransız Hükümeti'nin Mussolini'ye yaptığı para yardımları mecliste gündeme geldiğinde, hiç renk vermemiş ve bir tek kelime dahi konuşmamıştı.

1914 kasım ve aralık aylarında, İsviçre basınında, Müdahaleci Mussolini'ye yapılan Fransız yardımlarına ilişkin yazılar çıkınca, Mussolini'nin tepkisi oldukça garipti: "Gülünç bir hikâye ama, bırakın yazsınlar... Benim vicdanım rahat" dedi. İkincisinde ise alaycı bir ifadeyle olayın "belgelerle ispatlanmasını" istedi. Gazetesi yayın hayatına girmeden kısa bir süre önce Mussolini, Cenevre'ye gitmişti. Daha sonra, kendisine bu ziyaretinin nedeni sorulduğunda, "uygun bir zamanda açıklarım" diye yanıtlamıştı. Yolculuğun nedeni sır kaldı, sonraları da "Duçe" Fransızlardan gelen hiçbir para yardımını kabul etmedi. Fakat buna karşın, Mussolini'nin bir kere daha, Fransızlardan bağış aldığını biliyoruz. 1915 martında, Mussolini'nin iki eski devrimci dava arkadaşı, Sosyalist Alceste De Ambris ve Cumhuriyetçi Dino Roberto, Fransız sosyalist parti liderleriyle, İtalya'daki gelişmeleri görüşmek üzere Paris'e gittiler. Paris'te onları güvenilir adamları gazeteci Luigi Campologni karşıladı. Campologni'nin Fransız politikacılar ve bakanlarla ilişkileri son derece iyidi. Nitekim, Devlet Bakanı Sosyalist Jules, Guésde'yle kısa bir görüşmeden sonra, bakanın genel sekreteri Mario Moutet, içinde Fransız binliklerinden bir tomarın bulunduğu bir zarfı, İtalyanlara uzatıverdi (İçindekiler sayılmamıştı). İki İtalyan Senyörü, De Ambris ve Roberto, önce biraz nazlandılar. Mussolini adına para

almaya yetkileri olmadığını söyleyerek, itiraz edecek oldular. Genel sekreter onların vicdanlarını rahatlatmakta gecikmedi: Paralar, Fransız yoldaşlardan İtalya'daki mücadele arkadaşlarına yardım olsun diye veriliyordu. Sekreter, açıkça bu paranın hükümetin verdiği bir rüşvet değil, Mussolini'ye yapılan dostça bir bağış olarak kabul edilmesini istiyordu. İtalyanların bakanlıktaki halleri, Roberto'nun sonraları anlattığı gibi, tam bir komediydi. Ama Mussolini sonuçta parayı kabul etmişti. İki aracı adam, sonraları faşizm düşmanı olunca, De Ambris sürgüne gönderildi.

Yapılan çoğu yardım ve bağışların miktarına ilişkin ayrıntılar bilinmiyor. Ama pek fazla olmadığı sanılıyor. Çünkü, sahibi ve yazı işleri müdürü Benito Mussolini 1915 yazında savaş patlak verip de askere çağrıldığında, gazetenin mali durumu çok bozuktu. 1917 şubatında gazetenin durumu daha da kötüleştiğinde, yeni bir parababası çıkıverdi: Lombardiya, "Demokratik Cemiyeti"nin faal üyesi Cesare Goldmann. Aynı zamanda İtalyan Ticari Kredi Bankası ile, Milano Demir ve Torino'daki Moncenisio Maden Şirketleri'nin genel başkanı olan Goldmann, ateşli bir vatanseverdi. Sonraları Mussolini'ye epey para yardımı yapan Goldmann, 17.000 liret vererek, *Popolo d'Italia* gazetesini ekonomik darboğazdan çıkarmıştı.

Hafif piyade alayında er olarak savaşa katılan Mussolini, cephede bacağından yaralanarak bir süre de hastanede kalıp, çürüğe çıkınca, 1917 haziranında yeniden gazetesinin başına döndü. Reklam gelirleri diye kolayca örtbas ettikleri yüklü bağışlarla gazetenin durumunu düzeltti. Cenova ve Torino'daki Ansoldo'larla ilişkilerini artırdı. Ansoldo şirketi adına, Ugo Clerici adında bir mühendis Mussolini'yle para işlerini görüşüyordu. Gazete biraz canlanınca, Mussolini başkentte de yayına geçmeye karar verdi. 1918 ağustos ayında, gazete, Banca di Sconto'nun tüm hileli işlerini ortaya dökecek aleyhte bir yazı dizisini yayınlamaya hazırlanıyordu. Amaç, İsviçre-Alman ortaklığında kurulan Wenner Pamuk Şirketi'nin mirasına, bankanın el koymasını engellemekti. Gazetesinin kurulmasında büyük yardımları olan Banca di Sconto, dizinin yayınlanmaması için, Mussolini'ye 200.000 liret teklif etti. Her zaman ve her olay karşısında gerçekçi olmakla övünen Duçe, sessizce 200.000 lireti cebine attı. Gazetenin Roma nüshası Yazı İşleri Müdürü Giuseppe De Falco, bundan hiç hoşlanmamıştı. Musso-

lini'yle tartıştı, sonra da görevinden ayrılarak, kendi başına *Giornale del Popolo* adlı sosyalist eğilimli bir gazete kurdu.

Bu gelişmelerden sonra, Mussolini'nin gazetesinin Roma baskısı, Max Bondi'nin 355.000 liret vererek devreye girmesiyle, ancak 1919 mayıs ayında yayına geçebildi. Kendi gazetesiyle bir yerlere varamayan, dürüst sosyalist De Falco ise sonunda, Mussolini'yle barıştı ve gazeteye döndü. Max Bondi (resmi adı İlva), Mussolini'nin *L'Ardita* adlı dergisini de finanse etmişti. Finans babalarının bazılarının Toeplitz, Olivetti, Goldmann ve Bondi'nin topluma uyum sağlamış, İtalyan-Musevi burjuvasından gelmiş olmaları, kimseyi hatta Mussolini'yi bile hiç rahatsız etmiyordu. Özellikle Bondi, Mussolini'nin etkisinde kaldığı sürece, faşist basının en büyük destekçisi olmuştu.

Mussolini'nin sendikacılık hakkındaki görüşleri zaman içinde değişti. İtalya'nın ulusal ekonomik gücünü ve halkın refahını artırmak için yapılacak mücadelede esas olan iş ve disiplindi. Bunun gerçekleşmesinin tek koşulu milletin ortak refahı için işletmelerde işçi ve işverenlerin aynı "ekonomik cephe"de savaşmalarıydı. Böylece Mussolini'nin "savaş birlikleri" grev düşmanı kesildiler. İşçi sendikalarını "Confederazione Generale del Lavaro" (CGdL) karşılarına aldılar.

"Savaş Birlikleri"yle beraber, büyük sanayi kuruluşları da, CGdL'ye savaş açtılar. 1906'da kurulan, Torino'daki "Sanayi Birliği"nin yanısıra "Confederazione Generale dell'Industria İtalania" (İtalyan Endüstrisi Genel Konfederasyonu) da onlara katıldı. Konfederasyonda söz sahibi olanlar üretimin başındaki sanayi devleriydi. Elektro sanayiinden Ettore Conti, makine sanayiinden Emilio De Benedetti ve mühendis Giuseppe Mazzini, kimya sanayiinden Guido Donegani, otomobil sanayiinden Giovanni Agnelli, lastik ve tekerlek sanayiinden Alberto Pirelli ve Louis Bonnefon-Craponne ve nihayet tekstil kralı Raimondo Targetti... "Confindustria"da, küçük fabrikatörler ve girişimciler yer almamışlardı. Bu nedenle, bu kuruluşların faşist örgütleri yerel ya da bölgesel olarak destekleyip desteklemedikleri bilinmiyor.

Sanayi devleri, önceleri parti politikaları ile ilgilenmemişler, bu işi avukatlarına bırakmışlardı. Şimdi ise durum değişmiş, zaferin kaybedilmesiyle çıkar gruplarının çapraz ateşi içine düşmüşlerdi. Bu çıkar grupları farklı taleplerde bulunuyorlardı. Tarım kesimi çıkarlarını koruyacak bir gümrük politikası istiyor; ideolojik partiler, sosyalistler, komünistler ve nihayet faşistler de kendilerine göre bazı istekleri öne sü-

rerek baskı grubu oluşturuyorlardı. Sendikalar ise işçinin temel haklarının güvence altına alınmasını, işletmelerin kendi denetimlerine geçmesini istiyorlardı.

Bütün bu baskılar karşısında, İlva, Agnell, Pirelli gibi kuruluşlar işletmelerine ortak yapmak suretiyle giderek isteklerini artıran işçi kesimiyle uzlaşmayı bile düşündüler. Ama işçilerin talepleri oldukça ağırdı. Konfederasyon isteklerini açıkça ortaya koydu: Sekiz saatlik mesai, yaşlı ve malül emekli maaşlarıyla, hastalık ve işsizlik sigortaları için yeni bir yasanın çıkarılması, savaş malülleri ve kurbanlarının bakım ve geçim olanaklarının artırılması... Tabii bunların hepsi hayaldi. 5 Temmuz 1919'da konfederasyon, kapitalist sistem yıkılmadıkça isteklerinin asla gerçekleşmeyeceğine kanaat getirmişlerdi.

Bu arada firmalar ve şirketlerin satışları iyice kötüleşmiş, İtalya siyasi bir karanlığa itilmişti. Böyle bunalımlı bir dönemde sanayicilerin artık yakından tanıdıkları *Popolo d'İtalia*'nın sahibi Mussolini'nin, 23 Mart 1919'da Milano'da bir okulun kiralık salonunda kurmuş olduğu ilk savaş birliği (Fascio di Combarttimento) bir ümit ışığı olabilir miydi? Bazı eski subaylar, öğrenciler ve aydınlardan kurulmuş olan bu "savaş birliği" hedefleri olan yeni bir İtalya'nın artık küçük partilere ihtiyacı olmadığı görüşündeydiler. Önemli olan eylemdi. Ama İtalya için beklenilen umut elbette eylem yanlısı bu savaş birliği değildi. Buna rağmen yine de vakit geçirmeden ikinci adım atıldı; Maliyeci Cesare Goldmann, Torino'daki FIAT fabrikasının hissedarlarından olan Küçük Krediler Bankası Müdürü Gorin-Gatti'yle sıkı dostluğu sayesinde, altı gün sonra "İkinci Savaş Birliğini" kurdu.

Kapitalizm-faşizm evliliği zorlukları da beraberinde getirdi. 1919 ekim ayında Floransa'da, 17.000 delegenin katılımıyla yapılan "savaş birliklerinin" ilk kongresinde okunan program, ekonominin kaptanlarını ürküttü; cumhuriyet ilan edilecek, anayasaya dayalı bir meclis kurulacak, büyük topraklar bölüştürülecek, soylular sınıfı ve zorunlu askerlik kaldırılacak, savaştan elde edilen kazançlara el konulacak, anonim şirketler dağıtılacak, tüm ulaşım şirketlerinde sendikalar oluşturulacaktı. Ancak sendikalılaşma düşüncesi büyük sermaye sahiplerine, Bolşevizmden de tehlikeli görünmüştü. Üstelik, Bolşevizm ve komünizme karşı direniş ve mücadelenin tam da Torino'da başladığı sıralarda...

1920 yılında Torino'da durum gerginleştikçe, "savaş birlikleri"

içindeki militan unsurların da önemi artıyordu. Torino'lu fabrikatörler, "Fascio Torinese" (Torino'lu Faşistler) için bir bağış listesi hazırlamışlardı. Toplanan 40.000 liret bağışın 10.000'ini (yani dörtte birini) Agnelli vermişti. 1920 nisanında, Milano'da "Savaş Birliklerinin" Siyasi İşler Genel Sekreteri Umberto Passella ile Halkla İlişkiler Şirketi Mundus "siyah gömlekliler" için ortak bir bağış kampanyası, Agnelli ve Olivetti de Torino'da Bolşevizmle Mücadele hareketine giriştiler. Her iki sanayici de Bolşevizm tehlikesine karşı faşistlerin hazırlıklı olmasını istiyorlardı. Yalnız işadamları değil, koyu sendikacılar bile Sovyetler Birliği'ndeki devlet kapitalizmine ve tek parti iktidarına karşıydılar.

1920, İtalya için kötü bir yıl oldu. Liret % 25 değer kaybetti. Grevlerin artmasıyla, ekonomi felce uğradı, enflasyon hızlandı. Mussolini'nin güvendiği bankalardan olan Banca İtaliana di Sconto kepenklerini indirdi. Duçe'yi destekleyenlerden Ansoldo Şirketi de zor duruma düşünce FIAT'la birleşmenin yollarını aramaya başladı.

Bu arada milliyetçi duyguların etkisiyle serüvene atılanlar da oldu. Ünlü ozan Gabriele d'Annunzio, galip devletlerin isteği üzerine uluslararası ulaşıma açılmış olan, Adriyatik'deki Fiume Limanı'nı gönüllü birlikleri ile işgal ederek, orada yarı sendikalist bir cumhuriyet kurdu. Elektro sanayiinin kralı Ettore Conti, bir deniz piyade birliğini taşıyan kruvazörün güvertesinde Karadeniz'e açıldı. Conti'nin amacı, Kafkasya Gürcistan Cumhuriyetinde, İtalyan sanayiine yeni pazarlar bulmaktı. Gürcistan Cumhuriyeti 1920'de Kızıl Ordu'nun işgalinde olduğundan, Conti'nin hayalleri suya düştü. Bütün bunlar iş çevrelerinin nasıl bir şaşkınlık ve duygu karmaşası içinde olduklarını gösteren tipik örneklerdi. Onları en çok etkileyen ozan d'Annunzio olmuştu. Yüreklerinde uyanan coşku ve kahramanca duygular onları farklı ideolojilerde ve biçimlerde de olsa sonucu olmayan serüvenlere sürükledi.

1920 haziranında hukuk devletinin savunucusu olan Francesko Nitti'nin başkanlığında kabine istifa etmek zorunda kaldı. İtalyan liberalizminin eski mimarlarından Giovanni Giolotti yeniden başa geçti. Agnelli ve Olivetti gibi bazı "patronlar" onu kurtarıcı olarak görüyorlardı.

Ama bütün iyiniyetli reform girişimlerine karşın, CGdL ile (Confederazione Generale del Lavaro-Genel İşçi Konfederasyonu) "Confindustria"nın (Confederazione Generale dell'Industria-Sanayi Konfederasyonu) güçbirliğini engelleyemedi. CGdL'nin örgütlediği sosyalist iş-

çiler 1920 ağustosunda fabrikaları işgal ettiler. Bir yıl önce de tek tek fabrika işgalleri olmuştu. Örneğin bunlardan biri, eski faşistlerden Cesare Goldmann'ın büyük çıkarlar umduğu Delman'daki sendikal eylemdi. Şimdi ise ağırlık, büyük sanayicilerin kalesi olan Milano ve Torino'ya kaymıştı. Fiat Fabrikası da dahil, yaklaşık 600 işletmede kızıl bayraklar dalgalanıyordu. Komünist lider Gramsci, büyük bir gururla, "bu Piemont Proleteryasının zaferidir" diyordu.

Ne ki bu heyecan uzun sürmedi. İşçiler gerçi fabrikaları işgal etmişlerdi ama, "işletmeyi" beceremediler. Teknik personel, ustalar, mühendisler ve idari kadro komünistlerle birlik olmayınca fabrikalar çalışmadı. Üretim durunca, başlangıçta büyük umutlar vaat eden işçi eyleminin başarısızlığı ortaya çıktı. Duruma müthiş öfkelenen sanayiciler, ordudan, fabrikaları işgalcilerden temizlemesini istediler. Fakat Başbakan, polisin, silahlı birliklerinin işe karışmasıyla durumun daha da kötüleşeceğini çok iyi biliyordu. Öfkeli fabrikatörlerden biri, işi daha da büyütüp, Başbakan'dan topçu birliklerini devreye sokmasını isteyince, Giolitti gülerek, "Bombardımana sizin fabrikanızdan başlamamızı ister misiniz?" demişti.

Mussolini'nin faşist "savaş birlikleri" de, fabrika işgallerini önleyemeyince, çoğu işveren onlardan da umudu kesti. Ama yine de küçük bir azınlık, 1920 yılında Mussolini'yi mücadelesinde desteklemeyi sürdürdü. Tabii burada, büyük toprak sahiplerinin 1919 ve 20 yıllarında Duçe'nin kara gömlekli milislerine büyük ölçüde paraca destek çıktıklarını unutmamak gerekir. Ne yazık ki yardımın miktarı bugüne kadar belirlenemedi. Aslında kara gömlekli "savaş birlikleri" tipik bir büyük kent oluşumuydu. Hareketin çıkış noktasının, Kuzey İtalya'nın sanayi merkezi Milano olması, bu nedenle rastlantı değildir. Hatta Lombardiya ve Latium'daki zengin çiftçiler de, taşrada değil, büyük kentlerdeki saraylarında yaşıyorlardı.

Silahlı faşist eylemciler, öncelikle kırsal kesimdeki "kızıl kooperatifleri" hedef aldılar. Büyük tarım örgütlerinin temsilcileri, (Confagricultura - İtalyan Tarım Konfederasyonu) böylesi eylemlere doğrusu sıcak bakıyorlardı. Ama faşist harekâtın yayılması ancak büyük toprak sahiplerinin ve şeker fabrikatörlerinin destekleriyle mümkün olabildi.

1921'de yeni seçimlere gidildiğinde, temsilcileri arasında eski Savaş Bakanı Don Pietro'nun da bulunduğu tutucu Çiftçi Partisi, Mussolini'nin faşistleriyle bir seçim anlaşması yaptı. Bu seçim ittifakında,

Lombardiyalı bir aileden gelen, son derece varlıklı, faşist sempatizanı Prens Belgijoso'nun büyük rolü olmuştu. Lombardiyalı çiftlik sahipleri topraklarında yeniden huzurun sağlanmasına elbette önem veriyorlar, bu nedenle de Mussolini'nin savaş birliklerine açıkça destek oluyorlardı.

Komünistlerin başarısızlıkla sonuçlanan işgal eylemleri sırasında Mussolini doğrusu çok zekice bir tutum sergilemişti. Daha bir yıl önce *Popolo d'Italia*'nın proletaryanın yayın organı olduğunu vurgularken, 1920'de giderek yayılan grevler karşısında Torino'lu sanayicilerin kararlı tutumuna övgüler yağdırmıştı. Şimdi de Agnelli'nin FIAT fabrikasına dönüşünü kutluyordu. O sıralarda, fabrikanın İşletme Müdürü Fassio da, faşist dostu Genel Müdür Mühendis Fornaca'yla birlikte, özellikle eğitimli işçileri, sosyalist sendikaların günlük politikalarıyla uğraşmaktan caydıracak yeni fikirler geliştirme çabasındaydı.

Mussolini için ise, önce gazetesi geliyordu. 1920 yılının ikinci yarısında, gazete külüstür bir semt olan Via Paola Cannobio'dan, kentin itibarlı mahallesi Via Lovanio/Via Moscova'daki modern bir binaya taşındı. Bu yer değiştirmenin arkasında, faşist basının para destekçisi Max Bondi'nin yatırımları gizliydi. 26 Ağustos tarihinde, Bodmer Emlak Şirketi'yle, Lombarda Matbaa ve Yayın Şirketi, Mussolini'nin gazete binasının bulunduğu köşedeki yıkılmaya yüz tutmuş bir eski evi satın almak üzere aralarında bir sözleşme imzaladılar. Amaçları burada modern bir matbaa ve yayınevi kurmaktı. İhtiyaçları olan 340.000 liretlik kuruluş sermayesinin 300.000'ini Max Bondi, İlva Çelik İşletmeleri'nin özel fonundan sağladı. 8 Ekim 1920 tarihinde de Mussolini, gazetesi için bağış kampanyası açtı. Kampanya sonunda 400.000 liret kadar bir para toplandı. Milano iş dünyasının bir diğer parababası da, Pavesi Traktör Fabrikaları ve Piemonte Araba Fabrikaları temsilcisi Pietro Bottini'ydi. Bottini temmuz 1922'de, Lombarda Yayın Şirketi'nin yönetimine de girmişti. Cesare Goldmann ve donanma şirketiyle, makine ve silah fabrikalarının avukatı Pesenti de bağış kervanına katılmışlardı.

Ve nihayet 15 Kasım 1920'de Mussolini'nin gazetesi *Popolo d'Italia* Via Lovanio'daki ultra-modern yayınevi binasında yeni yayın yaşamına başladı. Yazı işleri, yayınevi ve matbaa, hepsi aynı çatı altında toplanmıştı. Yönetimine, kardeşi Arnoldo'nun da girdiği Mussolini'nin gazetesi, 1921-22 yıllarında, 45 kişilik yazı işleri ve idari kadro-

suyla etkin bir duruma gelmişti. Gazeteyle birlikte *Söz İstiyorum* (Domando la Parola) adlı haftalık bir magazin eki de çıkıyordu. 1922'de aynı binada, *Hiyerarşi* (La Gerarchia) dergisi de yayın hayatına girdi.

İktidara talip olduğu 24 Ekim 1922 tarihinde Mussolini'nin, *Popolo d'İtalia*'daki özel hesabında, 750.740 liret parası bulunuyordu. Sanayicilerin maddi desteği olmaksızın Duçe kuşkusuz bu denli yükselemezdi.

İtalyan işadamlarının, büyük sanayici ve patronların, siyasi partiler ya da militan gruplar yerine, basın organlarını destekleme eğilimi, Adriyatik kıyılarının ticaret ve liman merkezi Trieste'de görülmeye başlamıştı. Cosulich-Sigorta Şirketler Grubu ve sahipleri Theodor Mayer, C. Ara, O. Sinigaglia ve O. Peterlini sağ radikal basını destekliyorlardı. Ne ki burada olup bitenler Milano'daki kadar sessiz değildi. Kara gömlekliler 1921 yılında, ellerinde coplar ve silahlarla, sendikaların kalesi işçi odalarına saldırdılar. İstrien'li milliyetçi Slovenlerin buluşma yeri olan Balkan Oteli'ni ateşe verdiler.

Bu terör demekti. Ama terörü yapanlar sadece sağ faşistler değildi. Demokratik solcular, sosyalistler ve komünistlerden oluşan sol silahlı birlikleri, "Arditi del Popolo" (Halkın Saldırı Birlikleri) de terörist eylemlere karışıyorlardı. İtalya 1920'den beri bir iç savaş yaşamaktaydı. 21 Temmuz 1921'deki Saraza katliamı ile iç savaş doruğa ulaşmıştı. La Spezia Eyaleti'nde bir fabrika kasabası olan Sarzana'da 17 siyah gömleklinin öldürülmesi üzerine, bölgedeki "kızıllara" hunharca saldırıya geçen faşist savaşçılar, intikamlarını almakta gecikmediler.

Önce de belirttiğimiz gibi, 1921, Mussolini için önemli bir yıl oldu. Yeni seçimlerde diğer partilerle rekabet edebilmek için, aslında parti karşıtı olan "silahlı birlik hareketi"nden, "Ulusal Faşist Partiyi" (Partito Nazionale Fascista-PNF) oluşturdu. O derece hırslıydı ki, kendisine bu tutumu yüzünden "esnek devrimci" denmesinden hiç hoşlanmıyordu. "Sözcükler" ona hiçbir şey ifade etmiyordu. **"İktidar uğruna, yarın reaksiyonerlerin bile lideri olabilirim"** diyordu. 1921 yazında, Başbakan Giolitti, Kral 3'üncü Emanuel'e yeni seçimlere gidilmesini önerdi. Bu seçimlerle, PNF partisinin, parlamenter sistemdeki gücü, ya da güçsüzlüğü açıkça ortaya çıkmış olacaktı. Sanayicilerin büyük çoğunluğu, liberal ve muhafazakâr milliyetçilerin, adaylıklarını koyacakları, Milliyetçi Cephe'yi tutuyorlardı. "Confindustria" Genel Sekreteri, liberallere adaylığını koydu (Hem de başarıyla). Sadece Kral 3'ün-

cü Emanuel değil, ekonominin patronları da, Başbakan Giolitti'den bıkmışlardı (Krala göre Giolitti, kendisini bile tefeye koyacak kadar kurnaz bir tilkiydi). Seçim kampanyası için, Agnelli'nin de içinde olduğu "Torino Birliği", 108.000 liret topladı. Bunun 21.000 lireti, Torino'lu "kara gömlekliler"e ayrılmıştı. Geri kalanı da sosyalist olmayan, güvenilir partilere dağıtıldı.

Seçim sonuçları, yeni PNF partisi ve seçimdeki müttefikleri olan çiftçiler için cesaret kırıcıydı. Mussolini, 33 faşist ve iki ziraatçiyle kabineye girdi. PNF azınlık partisiydi ve "Confindustria"nın gözünde ilgisini yitirmişti. Faşist Parti'nin ele geçen belgelerine bakılırsa, büyük sanayi (özellikle de Roma-Napoli bölgesinde) Mussolini ve partisi PNF'ye 5.819.975 liret bağışta bulunmuştu. Bu paranın 1.794.225 lireti, 1919/22 savaş yıllarında (Mussolini'nin Roma'ya yürüyüşünden önce) geri kalanı ise (yaklaşık beşte biri) iktidarı ele geçirmesinden, faşist sistemin kuruluşunu tamamladığı 1929 yılına kadarki dönem içerisinde verilmişti. Görüldüğü gibi sanayiciler bağışlarında dikkatli ve ihtiyatlı davranmışlar, Mussolini'nin davasında ne derece kararlı olduğunu iyice anlamak istemişlerdi. Eninde sonunda, bunların hepsi de fanatik politikacı ve ideoloji tutkunu değil, işadamıydılar.

Ancak 1921 seçimlerinde Mussolini çoğunluğu elde edemeyince, ekonominin kaptanları, Agnelli, Conti, Olivetti, Pirelli ve İtalyan tekstilinin patronları Bocca'yla Targetti yeni bir konuya ilgilerini yoğunlaştırdılar: O tarihlerde, Amerikan, İngiliz ve Alman sanayii, tüm ideolojik önyargılardan sıyrılmış olarak, yeniden Rus pazarını ele geçirme çabasındaydılar. İtalya da pekâlâ aynı şeyi yapabilirdi. Eski Rusya diye bir şey yoktu artık. Lenin'in yönetiminde, "SOSYALİST SOVYET CUMHURİYETLER BİRLİĞİ" vardı. Gerçi 1919/20'lerde İtalya henüz, Bolşevizmle savaşı savunuyordu. Ama şimdi bunun ne önemi kalmıştı ki? "İtalyan-Rus" komitesi kurulduğunda, girişimi ilk destekleyen Agnelli oldu. Ekonomisi az gelişmiş Sovyetler Birliği'nde, FIAT üretimini de programa alan komiteye, Agnelli yatırım projesi için 100.000 liret verdi.

Rus-İtalyan işbirliğinin sağlıklı yürümesi iş barışının gerçekleşmesiyle mümkündü. Bunun için de CGdL'yle doğrudan görüşmelere oturmak gerekiyordu. Yirmi iki günlük fabrika "işgalinin" başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, CGdL yöneticileri, Ludovico d'Aragona, Bruno Buozzi, Filippo Turati böyle bir görüşmeye hazırdılar. Böylece

İtalyan-Rus komitesinde, adil bir uygulamayla, dört sanayici ile dört sendika temsilcisi yer aldılar. Buozzi, işçi sorunlarına son derece açık fikirle yaklaşan Senatör Ettore Conti'ye, "devrimi" neden onaylamadığını sorduğunda, Conti şu yanıtı vermişti. "İtalyan burjuvazisi Rus burjuvazisinden farklıdır". Ettore Conti, iç ve dış politik uygulamaları kesin bir çizgiyle birbirinden ayırmıştı. İçeride, komünizm karşıtı bir politika izlenirken, dış ekonomi politikasındaki tavır tamamen Sovyet yanlısıydı. Bu nedenle de, FIAT Fabrikası müdürleri Mario Fassio ile, Guido Fornaca'nın fabrika dışındaki siyasi gruplara kaymalarını engellemek amacıyla, fabrikasındaki kalifiye işçilerini, sadece işe bağımlı kılacak işletme içi örgütlerde, biraraya getirme planları hiç de adil değildi, anti-sosyalist bir düşünceydi.

1921/22 yıllarında acaba hangi büyük kararlar parlamentoda alınıyordu? Yoksa asıl güçlü ve başarılı olan, Mussolini'nin parlamento dışı kurduğu sistem ve kara gömlekli özel ordusu muydu? Kanlı manşetler 1921'deki durumu açıkça ortaya koyuyordu:

— Mantua'da, hazır polis kuvvetleri (Guardi Reggie) kara gömleklilere ateş açtı, sekiz kişi öldü.

— Floransa: Komünist öğrenciler, kara gömleklilerin üzerine bomba atınca, savaş birlikleri, askerler tanklarla işçi mahallesi San Frediano'ya saldırdılar.

— Bolonya'da, kara gömlekliler kanlı bir sokak çatışmasında, bölgedeki komünist egemenliğine son verdiler.

— Sarzana katliamından daha önce de söz etmiştik. Kızılların 17 kara gömlekliyi öldürmesinden sonra, faşistlerin intikamı korkunç olmuştu.

Milano'da, Diana Tiyatrosu'na yapılan bombalı saldırı sonucunda da 17 kişi hayatını kaybetmişti. İtalya'nın iç savaştan farksız bir kaos yaşamakta olduğunun sadece birkaç örneğiydi bunlar...

"Mussolini'nin, Roma Yürüyüşünden" önce, İtalya'daki bu manzara hiç de iç açıcı değildi. Devleti taşıyan tüm anayasal-liberal güçler çöküntü içindeydi. "Confindustria" ise faşist PNF partisini desteklemekten çok, Rusya'yla ticari ilişkilerini güçlendirmeye bakıyordu. Silahlı kuvvetler, özellikle de ordu, o günkü koşullar altında belki hoş görülebilir, ama varolan düzen için düşündürücü bir tavır içindeydi. Huzursuzluğun bastırılmasında, açıkça kara gömleklilerle işbirliği ya-

piyordu. Faşist savaş birliklerinin saflarında, "büyük savaşta" ordunun en zorlu görevlerini üstlenerek, yaşamlarını tehlikeye atan çok sayıda asker ve subay da yer alıyordu. Bunlardan bazılarının, kara gömlekli-leri maddi yardımla da desteklediklerine hiç kuşku yoktu. Ordu içinde-ki subaylar, Nitti Kabinesi'nin anti-militarist tutumuna da öfkeleniyor-lardı. İtalyan üslerinin takviye edilmesi için Arnavutluk'a gemilerle as-keri birliklerin gönderilmesi, 1920'de Ancona'daki komünist işçilerin kanlı ayaklanmalarıyla engellenmişti. Sokakta dolaşan subaylara ko-münistlerin saldırıları artınca Başbakan Nitti, düzeni sağlamak yerine, subaylara, üniformalarıyla ortalıkta görünmemelerini önermişti.

Nitti'nin bu tutumu, subayları ordudan soğutmuştu. Verona'da Parma'da çok sayıda yüksek rütbeli subay, Nitti'yi protesto edip, kara gömlekliler birliğine geçtiler. Verona Kolordu Komutanı Tümgeneral Emilio de Bono, Parma'da Alay Komutanı Albay Rudolfo Graziani, pi-yade yüzbaşısı Teruzzi orduya veda edenler arasındaydılar. Bunun dışında on bir sabık general de Mussolini'nin savaş birliklerine katıldı. Hepsi de faşist orduda önemli görevlere getirildi.

O tarihlerde solcu kesimin, ordunun bu durumundan, "askeri iha-net" diye söz etmesi, bu nedenle pek de haksız sayılmaz. Yalnız şunu da unutmamak gerekir, askerin saf değiştirmesi, liberal-anayasal sis-temin giderek zayıflaması karşısında, devlet düzenini yıkmaya yönelik kasıtlı bir hareket değildi. Amaç aktif ve eski subaylar arasında, bir tür cemaat oluşturmaktı. Genel Kurmay Başkanı General Pietro Badog-lio'nun faşist çetelere bulaşmamış olması, en yüksek rütbeli subay, 1918 savaşının galibi, İtalyan Mareşali Armando Diaz'ın da faşistler karşısındaki tarafsız tutumu, pek bir şey değiştirmemişti.

1922 yılına doğru, subay lobisinin, faşizm davasına, sanayiciler ve tarım kesiminden daha fazla destek çıktıkları iyice ortaya çıktı.

Sanayiciler, parasal konularda oldukça dikkatli davranıyorlardı. Torino "Sanayiciler Birliği"nin, 26 Kasım-10 Aralık tarihleri arasında, sosyalist olmayan partilere yaptığı bağış 82.000 liretti. Torino "Savaş Birliği" bu miktarın 30.000 liretini almıştı ki, bu üçte bir bile etmiyordu. Torino Birliği'nde özellikle iki sanayicinin çalışmaları dikkati çekiyordu. Faşist hayranı olduğunu gizlemeyen mühendis Mazzini ile Giovanni Agnelli. Ancak Agnelli'yi 1922'de, parti ve Mussolini'nin savaş birlikle-rinden çok, Sovyetler'le yapılan ticaret ve alışveriş ilgilendiriyordu. Üs-telik fabrikanın genel müdürü, kendi işletmesinde de Alman modelinin

uygulanmasını istiyordu: Personel elenecek, kalifiye işçi kadrosu muhafaza edilecek, sıkı iş disiplini sağlanacak, gerekirse kitlesel işten çıkarmalara gidilecekti.

Agnelli, bir sanayi patronu olarak, liberal görüşlüydü, aynı zamanda huzur ve düzenden yanaydı. Bütün kalbiyle, hükümetin İtalyan-Sovyet ticaret anlaşmasını gerçekleştirmesini istiyordu. Çünkü bu, FIAT'ın dev bir pazar olan Sovyetler Birliği'nde fabrika kurması demekti.

Bu arada, aralarında elektronik sanayi kralı Ettore Conti'nin de bulunduğu bir grup sanayici, büyük toprak sahiplerinden, "toprak, iş" isteyen tarım işçilerine karşı çıkan, Mussolini'yi övüp duruyor, onun "ORAK ÇEKİÇLİ" rejimin gelmesini önleyecek tek adam olduğunu söylüyorlardı. Tabii bu arada, kara gömleklilerle (Arditi dem Popolo) halk savaşçıları arasındaki sokak çatışmaları bütün şiddetiyle devam ediyordu. Solcular, elbombası, bıçak, tabanca ve topuzla savaşırken, kara gömlekliler de ordunun silah depolarından ele geçirdikleri, karabina tüfekleri, Fransız modeli çelik miğferler, bir vuruşta adamı öldürecek güçte ağır balyozlar, tabanca ve bıçaklarla vuruşuyorlar, bu kavgalardan çoğu kez de galip çıkıyorlardı. Milis ordusunun savaşma hırsıyla birlikte, kendine güveni de artıyor, Mussolini de iktidarı zorluyordu. Parlamentoda kendisine engellenen iktidar, pekâlâ silah gücüyle, zor kullanarak ele geçirilebilirdi. Mussolini böyle düşünüyordu.

Bir yanda ekonomik bunalım, diğer yanda ihracatı artırma çabaları ve sanayicilerin, Sovyetler'le ticari anlaşma yapılması için ısrarlı baskıları ve sürüp giden iç savaş tehdidi, ülkedeki gerginliği artırmıştı. Bütün bu gerçekler ortadayken, Mussolini'nin yandaşlarından Aldo Finzi'nin, 1922 ağustosunda, liberal eğilimli *Corriere Della Sera* gazetesinde açıkça bir iktidar darbesinden söz etmesi, büyük sanayi çevrelerini korkutmuştu. Finzi, açıklamasında parlamentonun dağılacağını, yeni seçimlerin bir iki yıl kadar erteleneceğini ve Mussolini, Gabrielle d'Annunzio ile "bir kişinin" daha, üçlü yönetim kurarak devlet idaresini üstleneceğini söylemişti. Bu üçüncü kişi büyük olasılıkla, Aoso Generali Dük Emanuel Philibert'di. Finzi'nin, *Corrierre della Sera* gazetesinin sahibi Senatör Alberto Albertini'yle konuşmasını isteyen, anlaşılan Mussolini'ydi, balon uçurup, halkın nabzını yoklamayı düşünmüştü. Ama ünlü yazar-ozan D'Annunzio, Mussoloni'nin kafasındaki "triumvira" (üçlü yönetim) fikrine yanaşmadı. Mussolini'ye biraz kırgın-

dı. Daha önce sözünü ettiğimiz Fiume, macerasından sonra kendini "kumandan" gibi gören D' Annunzio, şimdi Mussolini'nin, kendisinden bu "kumandanlık şovu"nu yavaş yavaş çalmaya başlamasını kıskanıyordu. Triumvira'nın üçüncü ayağı nasılsa anonim kalmak istiyordu. Zaten ekonomik çevreler de büyük ölçüde rahatlamıştı.

Hasta İtalya'nın iktidar darbelerine değil, huzura ihtiyacı vardı. üstelik, ekonominin büyük patronlarının çoğunun düşüncesine göre, Mussolini ne istediğini bilmez biriydi. Ayrıca bir zamanlar "komünist" olan Mussolini değil miydi?

Yine de darbe söylentileri durmak bilmiyordu. Torino'lu sanayiciler iyice şaşkına dönmüşlerdi. Bir yıl önce yaşlı Giolitti'yi istememişlerdi. Şimdi ise düşünceleri değişmişti. 10 Ekim 1922'de, hâlâ Confindustria'nın genel sekreterliğini yapan Olivetti, Conti, Pirelli ve Stefano Benni, Giolitti'nin güvenilir adamı Alfredo Lusignoli'yle temasa geçtiler. Düşünceleri, (ki Giolitti'nin de planı aynıydı) Mussolini ve birkaç faşistle, yeni bir Giolitti Kabinesi kurmaktı. Giolitti, yaşamı boyunca beklediği büyük anın geldiğine, ciddi ciddi inanmaya başlamıştı. Başbakanlığı sırasında yığınla kabine bunalımına sebep olan Giolitti, İtalya'yı zor durumdan kurtaracak, Mussolini'yi de köşeye kıstıracaktı.

21 Ekim 1922'de Ulusal Faşist Parti (PNF) yeni bir ekonomi programı açıkladı. Programın hedefi, güçlü ve özgür bir ulusal ekonomi yaratmaktı. Böyle bir programa liberaller de imzasını atabilirdi. Ardından, 24 Ekim 1922'de Napoli'de fırtına patlak verdi. Mussolini'nin savaş birliğinden 100.000 kişi, sağanak yağmur altında Napoli'den yürüyüşe geçti. Kimsenin yağmura aldırdığı yoktu. Duçe, yeni kurulacak hükümette, Faşist Parti için beş bakanlık istiyordu. On binlerce kişiye hitaben şu ünlü sözüyle seslendi: "NAPOLİ'DE YAĞMUR YAĞIYOR, AMA ROMA'DA GÜNEŞ AÇIYOR"

Mussolini, Milano'ya döndü, Via Lovanio / Via Moscova köşesindeki yayınevinde gelişmeleri beklemeye koyuldu. Faşist Genel Kurmaylığı dört kişinin yönetimindeydi: Kendisiyle birlikte 1914 yılında sosyalist partiden ayrılan, eski sosyalistlerden Michelle Bianchi, partinin işçi kanadından sorumluydu; Cesare Maria de Vecci, parti hukuku, İtalo Balbo, savaş birlikleri ve Tümgeneral A.D.de Bono da subaylardan sorumluydular. Bu "dörtlü" kurmay heyeti, Peruci'de karargâh kurdu. Az önce sözü edilen "triumvira'daki üçüncü şahıs", Emanuel Philibert von Aosta da yürüyüşü gözleme göreviyle, Peruci yakınlarına bir

yere yerleşti. Philibert (tahtta oturan iyice aptal olmalıydı) faşistlerin yürüyüşüne karşı koyabileceğini umuyordu. Kral 3'üncü Emanuel ise, o sırada, deniz kıyısındaki pek sevdiği villasında dinlenmekteydi. Av zamanıydı ve geyik vurmak istiyordu. Öte yandan Dörtlü Yönetim'in yürüyüş planı hazırdı, İtalya'nın dört bir yanından silahlı birlikler Roma'ya doğru yürüyüşe geçecekler ve Roma'da Facta Kabinesi'ni dize getireceklerdi.

Mussolini, Torino'lu iki sanayiciyi; elektrik fabrikatörü Benni ile lastik kralı Alberto Pirelli'yi 26 Ekim 1922 günü, yayınevinin yazı işlerinde kabul etti. Duçe kurnazdı, sanayicilerle sadece ülkenin ekonomik, para ve kredi sorunlarını konuştu. Ekonomik durumun düzelmesi için, partisinin ilk planda işletmelerde, iş disiplinini kurmayı hedeflediğini söyledi. Görüşmeden sonra Pirelli, "Mussolini müthiş bir adam, bu tür konuları bir uzman gibi kendisiyle konuşabiliyoruz" diye Duçe'ye hayranlığını belirtmişti.

Sanayiciler, "Roma Yürüyüşü"nün çoktan başladığının farkında bile değillerdi. 27 Ekim 1922'de, kralı San Rossore'deki villasından çağırdılar. Tam da ava çıkmaya hazırlandığı bir sırada gelen bu çağrı, kralın canını sıkmıştı doğrusu. Roma'da Terminus Garı, polis ve silahlı birliklerce kuşatmaya alınmıştı. Viktor 3'üncü Emanuel bu tür koruma önlemlerinden hoşlanmıyordu. "Durum bu kadar kötüyse, karım ve çocuklarımla köye dönerim" deyiverdi. Ama aslında tahttan çekilmeyi düşünmüyordu.

Başbakan Facta, başkentte güvenlik önlemlerini almıştı. Faşist birlikler bu arada yürüyüşlerini sürdürüyorlardı. Torino "sanayiciler birliğinden", Benni, Conti, Olivetti ve Pirelli, krala bir mesaj göndererek, "Mussolini'nin iktidara geçmesi artık kaçınılmaz oldu" dediler.

Kral, bu mesajdan çok önce, durumdan haberdardı. Genel Kurmay Başkanı General Badoglio'yla yaptığı görüşmede, ordunun, faşistlere karşı harekete geçilmesi emrine uymaya niyetli olmadığını öğrenmişti. Genel kurmay başkanı, Mussolini'nin dostu değildi. Daha sonra antifaşistler, Badoglio'nun, "eğer kral emrine birkaç topçu birliği verirse, pisliği iki günde temizleyeceğini" söylediğini, öğrenmişlerdi. Oysa Badoglio, hazır topçu birliklerinin olmadığını çok iyi biliyordu. Kral, 27 ya da 28 Ekimde İtalya'nın en yüksek rütbeli subayı Mareşal Diaz'ı çağırdı ve ordunun nasıl bir tavır alacağını sordu. Diaz coşkuyla ve biraz da diplomatça: "Ordu üzerine düşeni yapacaktır, ama majes-

telerime önerim böyle bir denemeye girmemelidir" diye yanıt verdi. Ancak kral örfi idare ilan etmekte hâlâ direniyordu.

28 Ekim günü Kral Emanuel, sabık Başbakan Orlando'yla, liberal sağ eğilimli Başbakan Antonio Salandra'yı çağırarak, faşistlerin katılımıyla yeni bir kabinenin kurulması için girişimde bulundu. Salandra, kabineden büyük toprak sahiplerinin temsilcisi sayılıyordu. Ona göre, böyle bir hükümetin kurulması mümkün değildi. Ve nihayet 29 Ekim 1922 günü öğlene doğru kral, Tümgeneral Cittadini'den, Milano'ya telefon ederek, Mussolini'yi hükümeti kurmak üzere Roma'ya çağırmasını istedi.

En sonunda, Savoyer Hanedanı'nın yazgısını belirleyen adım atılmıştı: Mussolini bir koalisyon hükümeti kurdu. Başbakanlık görevinin yanısıra, dışişleri ve içişleri bakanlıklarını da üzerine aldı. Koalisyondaki 33 bakan ve devlet bakanından 15'i faşistti. Aldo Finzi, devlet bakanlığına, dük Colonna di Cesaro (Sicilyalı, demokratik sol partiden) posta bakanlığına getirildiler. Katolik Halk Partisi'nden üç politikacı, maliye, eğitim ve sosyal işler bakanlıklarını bölüştüler, Giolitti'nin dostu Senatör Kont Rossi, sanayi ve ticaret bakanı oldu. Şidddetli bir Duçe muhalefi olan Dışişleri eski Bakanı Kont Sforza, faşizmle burjuvazinin "balayından" söz ediyordu o günlerde.

Anayasal-Parlamenter sistemin kurulmasının son anında, sözü edilen o "büyük paranın" rolü olmamıştı. Kralın yeni Başbakanı'nın masasına kutlama telgrafları yağıyordu. 4 Kasım 1922 tarihinde, FIAT'ın patronu Giovanni Agnelli de bir kutlama mesajı gönderdi.

On altı yıl sonra, 1938 Sonbaharı'nda, Duçe, Musevi asıllı faşistlere "şükran" duygularını açıklıyordu. Hâlâ o eski "uysal realist" Mussolini, Hitler'in ırkçı yasalarına boyun eğmek zorunda kaldı. Gino Olivetti gibi bir sürü insan İtalya'dan kaçtılar.

STALİN

26 Haziran 1907 Çarşamba... Kafkasya'nın başkenti Tiflis'de ışıl ışıl güneşli bir gün. Devlet Bankası Başmuhasebecisi Kurdumov'la muhasebe şefi Golovin, Petersburg'dan gelen havaleyi almak üzere postaneye geldiler. Havale nakit 375.000 ruble, Tiflis Ekonomi Bankası'ndan bir tomar devlet tahvili ve demiryolu hisse senetleriydi. Bankacılara refakat eden iki polis memuru para ve senetlerle dolu iki çuvalın, iki kartallı Çarlık armasıyla süslü atlı arabaya yerleştirilmesine de yardım ettiler. Tepeden tırnağa silahlı bir yüzbaşının emrindeki 18 kişilik bir Kazak komando ekibi posta arabasını sıkı korumaya almıştı.

Rus resmi kuruluşları, "Bojezi" denilen (haydut) Bolşevik teröristlerden müthiş korkuyorlardı. Korkmakta da haklıydılar. Çünkü o tarihlerde terörist saldırılar ve soygunlar hiç eksik olmuyordu. Moskova'da bir banka soygununda 875.000 ruble çalınmış, Urallar'da bir başka olayda haydutlar bir bankadan 100.000, Kafkasya'da bir başka bankadan 150.000 rubleyi alıp kaçmışlardı. 1905 ihtilalinde ülkedeki bütün ayaklanmaları demir yumruğu ile bastırmayı başaran Kafkasya Genel Valisi General Gryasnov, bir yıl önce Kafkas Sosyal Demokrat Partisi'nin emriyle "idam edilmişti", daha doğru bir deyişle "Bojeziler'in bombalı saldırısı sonucu hayatını kaybetmişti.

Her neyse, 18 silahlı Kazak para arabasını korumaya yeterdi. Ayrıca devlet bankası da sürekli koruma altındaydı. Yüzbaşı posta arabasının hareket etmesi için emir verdi. Atlı Kazak arabanın yanısıra tırıs gidiyorlardı. Küçük kafile Tiflis'in en güzel meydanlarından biri olan Erivan'a doğru yola koyuldu. Postanenin hemen yanında Erivan alanına sapan Sololakskaya Caddesi'ndeki bir kahvehaneden, arabaya para çuvallarının yüklenişini başından sonuna kadar seyreden iki güzel genç kız, neşeyle subaylara seslenerek onları uğurladılar.

Bu arada Bolşevikler çoktan planlarını yapmışlardı. Posta arabasıyla gelmekte olan paranın kokusunu alan Bolşeviklerin "Teknik Askeri Teşkilat" lideri "Koba" ile Erivan Meydanı'nda mevzilenen savaş birliklerinin lideri Yoldaş "Kamo" bütün hazırlıklarını tamamlamışlardı. "Savaş Birliği"nin 14'ü erkek 2'si kadındı. "Bojezi"lerin yedi ya da sekizi silahlıydı, geri kalanlar çevreyi kollamakla görevlendirilmişlerdi. Erivan Meydanı ile Sololakskaya Caddesi'nin köşesindeki saldırı noktasının az ilerisinde, iki atlı zarif bir payton hazır bekliyordu. Şık giyimli subay, kılık değiştirmiş "Kamo"dan başkası değildi.

Para yüklü araba yaklaşıyordu. Saat yaklaşık on buçuktu. Bolşeviklerden bir bombacı, Prens Şumbatov'un sarayının damına tırmanmıştı (Daha sonra Kabo dama tırmanan teröristin kendisi olduğunu söyleyecekti). Sonra her şey korkunç bir hızla olup bitti. Sarayın damından ilk bomba posta arabasına atıldı. Ardından, sokak başlarını tutan silahlı adamların bombaları izledi.

Patlamayla birlikte arabacı ve iki banka memuru açılan kapıdan dışarıya fırladılar ve sokağın ortasına yığıldılar. Kazaklardan ikisi derhal öldü, iki banka memuru ağır yaralandı, üçüncüsü de atın eğerinden savruldu. Geri kalanlar patlamadan ürkerek, şaha kalkan atları yatıştırmaya uğraşıyorlardı. Olayda yoldan geçen 50 kişi de yaralandı. Polis derhal olay yerine gelip sağa sola emirler yağdırmaya başladı.

İşin garibi para yüklü arabayla, atların sağlam kalmasıydı. Başıboş kalan atlar Sololakskaya Caddesi'ne doğru dörtnala yol almaya başlayınca paytondaki subay sürücüsüne derhal atların peşine düşmesini emretti. Yoksa para elden gidecekti. Ne var ki ileride kendilerini acı sürpriz bekliyordu. Velyaminovskaya Caddesi'nin köşesinde, elinde bomba, Bolşevik teröristlerin son adamı pusudaydı. Bombacı, Danielo adında genç bir Gürcüydü. Hızla fırlattığı bomba, arabanın tekerlerine isabet etti, atlar yaralandı, araba dengesini kaybetti.

Danielo para torbalarından birini hızla yakaladığı gibi kaçmaya başladı, ardından paytondaki subay (yani Kamo) onu takip ediyordu. Elindeki silahla havaya bir iki el ateş ederek Danielo'ya yetişti, para torbasıyla birlikte onu hızla paytona çekti, sonra atları kanrevan içinde yere devrilen arabaya geri dönerek, ikinci para torbasını da aldı. Meydanda toplanan halk, parayı haydutlardan kurtaran Majestelerinin (!) bu değerli "subayına" çılgınca tezahürat yaptılar. Kendisinden suikast-

çileri derhal polise teslim etmesini istediler. Subayın yani "Kamo"nun Bolşevik haydutlarından biri olduğunu kime anlamamıştı bile.

Para o gece (bilinmeyen) bir partili dostun evinde saklandı, ertesi gün Tiflis Rasathanesi'ne nakledildi. Rasathane müdürü, çoğu Rus aydını ve bilim adamı gibi yeni bir Rusya kurmayı hedefleyen devrim savaşçılarından biriydi. Bolşevik "Koba"yı da bir zamanlar yanında yardımcı olarak çalıştırmıştı. Ganimet, rasathaneden gizlice Petersburg'a gönderildi. Petersburg'da Lenin'nin güvendiği adamlardan Leonid Borisoviç Krassin vardı. Asıl mesleği avukat olan Krassin, çoğu feodal kökenli Bolşevikler gibi, iyi ve varlıklı bir aileden gelmekteydi. Sahte kimlikle yolculuk ederken, Petersburg sosyetesinin yakından tanıdığı Prens Dadiani gibi aristokrat ailelerin isimlerini kullanırdı. Krassin parayı Finlandiya'da Lenin'in saklandığı yere gönderecekti.

Lenin'in "askeri teknik bürosu" için kullanılması düşünülen para, ne yazık ki Bolşeviklerin başına epey dert oldu. Çoğu 500 rublelik banknotların seri numarası AM 62 900'den AM 63 650'ye kadar olduğu için tedavüle sokmak oldukça güçtü. Çarın polisi seri numaraları biliyordu, Batı Avrupa ülkelerindeki bütün polis teşkilatları ve bankalar da alarma geçirilmişlerdi. Üstelik Lenin'in güvendiği aracı adamlarından biri, Çarın Koruma Örgütü "Okrana"dan Dr. Şitomirski adında bir ajandı. Birkaç ünlü Bolşevik 1907 aralığında beş yüzlük rubleleri bozdurmayı deneyince, peşpeşe tutuklamalar da başladı. Paris'de 1930'larda Sovyet Dışişleri Bakanlığı yapan Maksim Litvinov Finkelstein, Münih'e Lenin'in silah arkadaşlarından G. Sinovyev Apfelbaum'un sevgilisi (daha sonra onunla evlenecekti) Bayan Sinovyev ve Stokholm'de partinin ileri gelenlerinden bir yoldaş tutuklandılar.

Lenin'e göre banka soygunu "devrim mücadelesi" için hükümetin mülküne "el koymak" demekti. Karl Marks'ın ünlü sözü değil miydi? "Elkoyanların malına el koyunuz.." Bunun hiçbir yasadışı yanı yoktu. Lenin yeraltı gazetesi Proleteri'nin (Proleterya) 13 Ekim 1906 tarihli nüshasında yayınlanan yazısında "silahlı mücadelenin" iki hedefini şöyle açıklıyordu. "Birinci hedefimiz tek tek kişileri, sonra üst kademedeki memurlarla, ordu ve polis alt kademe görevlilerini öldürmektir. İkincisi ise hükümet ve özel sektörün malına el koymaktır. El konulan paranın bir kısmı partiye, bir bölümü silahlanmaya ve proleter ayaklanmanın hazırlıklarına, geri kalanı da devrim savaşçılarının desteklenmesine ayrılmıştır."

Tiflis'deki banka soygunu bir bakıma fiyaskoyla sonuçlandı. Çünkü ele geçirilen ganimet Lenin'nin saydığı amaçlara kullanılamadı. Olay yine de büyük heyecan yaratmıştı. Bombalı saldırının ardından, Tiflis'deki bazı ilgili çevreler, Subay Kamo'nun boş yere kan dökülmemesi için meydanı önceden boşaltma emrini verdiğine dair söylentileri yayırlardı. Söylenti doğru değildi; çünkü böyle olsaydı Subay "Kamo", uyarısıyla herkesin dikkatini çekmiş olacaktı ki, bu da saldırının başarısını engelleyecekti. Başkent Petersburg'da ise basın, bu cüretkâr saldırının perde arkasında mutlaka Koba'nın bulunduğunu ileri sürüyordu.

Peki... "Kamo" ve "Koba" denilen bu adamlar kimlerdi? Subay "Kamo" Gürcistan'nın Gore kentinde varlıklı bir fabrikatörün oğluydu, asıl adı Semyon Arşakoviç Ter-Petrosyandı. Babasına ve onun ticarette çevirdiği kirli işlerine duyduğu nefret yüzünden profesyonel devrimci olmuştu. Almanya'ya kaçmış, ruh hastası rolü yapmış, Berlin'de hapse atılmış, daha sonra Petersburg resmi makamlarının isteği üzerine, tekrar Rusya'ya iade edilmişti. İdama mahkûm edilen Kamo, Tiflis'deki hapishaneden kaçmayı başarmıştı. Huzursuz ve amaçsız yaşamı 1922'de Sovyetler Birliği'nde geçirdiği talihsiz bir kazada son bulmuştu.

Koba, adını sevilen bir Gürcü yazarın kahramanlık romanındaki gerçekte de yaşamış olan ve Kafkasya'da intikam için savaşmış bir hayduttan almıştı. Ter-Petrosyan gibi o da Tiflis yakınlarındaki Gori'de doğmuştu; yoksul bir kunduracının oğluydu. Gerçek adı Josef Visarinoviç Çukaşvili idi. Çukaşvili ailesi Gürcü Prens Matçebeli'nin sülalesinden geliyordu. Gori civarında çiftçi Galedse ailesinden gelen anne tarafının kökeni ise Eristosvili Prensliği'ne kadar inmekteydi. Anne oğlunun papaz olmasını istemişti. Ama bir gün Rusya'nın en önemli ve büyük bir kişisi olacağına da inancı büyüktü. Yaşamının en sıkıntılı günlerinde tek tesellisi Yunan Ortodoks kilisesiydi. Oğlunun papaz olmasını o kadar istiyordu ki günün birinde Çarlık Rusyası'sının kilisesine Patrik olabileceğini bile düşlüyordu.

Çukaşvili'ler Kafkasya'da Ossetler denen bir kökten gelmekteydi. Ossetler Hindu Cermen değillerdi, damarlarında Asya kanı taşıyorlardı. Hatta (bir ara) İslam dinini kabul etmişlerdi. Kunduracının genç ve güçlü kuvvetli oğlu Koba, her an eyleme hazır, hırslı ve haraketli yapısı, çelik gibi iradesiyle uysal ve itaatkâr bir parti görevlisinden çok,

tuttuğunu koparan bir despota benziyordu. Önce Tiflis'de bir papaz okuluna gitmiş, 1899'da okuldan atılınca 1900'ün başında sosyalizm mücadelesiyle yaşamına adımını atmıştı.

Josef'in ilk eylemi Batum'da düzenlediği bir savaş mitingiydi. 1902'de bu yüzden tutuklandı, 1917 devrimine kadar da tüm yaşamı tutuklanmalar, hapisler, sürgünler ve firarlarda geçti. On yıl sürgündeki zindanlarda çile doldurdu.

Josef, Tiflis'de (sonuçta) başarısızlıkla sonuçlanan olayındaki rolü hakkında ilerki tarihlerde kesin bir şey söylememişti. Susmayı tercih etmişti. Şumbatov Sarayı'nın tepesindeki I numaralı bombacı, belki de kendisiydi. Sadece soygun eylemini planlamış ya da ganimetin yerine ulaşmasında görev almış olabilirdi. Bu büyük eylem ilk kez Birleşik Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin Mayıs 1917'de Londra'da yapılan kongresinde Lenin'le Josef (o tarihlerde parti çevrelerindeki adı buydu) arasındaki bir görüşme sırasında ele alınmıştı. "Koba" (Josef) o tarihlerde Londra'da sürgündeydi ve partinin kongresine katılmıştı. 1905 devriminin yenilgisinden sonra partinin acilen paraya ihtiyacı vardı, üstelik Bolşevik kanadı da iyice azınlığa düşmüştü. Lenin paranın sağlanmasında kendinden başkasına güvenmiyordu. "Savaşımız için parayı nereden temin edeceğim, benim işimdir başkalarının değil" diyordu.

Cephede sürdüreceği savaşta Lenin'in "Koba" gibi güçlü kuvvetli adamlara ihtiyacı vardı. Kendisi "masabaşı" devrimcisiydi. Saklandığı yerde günde 15-16 saat çalışıyordu. Fakat 1906 ve 1907'de Stokholm ve Londra'da yapılan parti toplantıları Lenin'i epey öfkelendirmişti. Çünkü toplantılara katılan sosyal demokratların büyük çoğunluğu ve özellikle de ılımlı Menşevikler terör eylemlerine karşı çıkmışlardı. Tedhiş ve terörü istemeyenlerden biri de Polonya asıllı bir Musevi olan marksist kuramcı Rosa Luxemburg'du. Birinci Dünya Savaşında "Spartaküs Birliği" ve Alman "Komünist Partisi" kurucularından olan Rosa Luxemburg "Lümpen proleteryanın partizan savaşı"nın, devrimin safiyetine leke süreceğini ileri sürerek, Lenin ve yanlılarını keskin bir dille eleştirmişti. Lenin, Luxemburg'un eleştirilerine "mevcut hükümetin zulmüne karşı kendimizi silahla savunmamız yasal bir yoldur" diye yanıt veriyordu. Dışarıya karşı çoğunluğun isteğine boyun eğmiş görünürken, diğer yanda gizliden gizliye silahlı birliklerini örgütleyerek savaşını sürdürüyordu. Çoğunluğun kararlarına Lenin'in aldırış ettiği

yoktu. "Cephe Komutanı Koba" da Lenin'le aynı görüşteydi. Ki bu "Koba" sözde Lenin'in önerisiyle 1913'te Stalin (çelikten anlamına geliyor) adını almıştı.

Londra'dan Tiflis'e dönerken iradesi kadar hayali de güçlü olan "Koba", sahte evraklarına yeni bir takma ad bulmuştu: David Çiçikov. Çiçikov, Gogol'un ünlü "Ölü Canlar" romanında, ölmüş akrabalarının ruhlarını çağıran küstah şarlatanın adıydı.

Tiflis operasyonu Lenin kadar, hatta ondan daha çok "Koba"yı öfkelendirmişti. O da az önce belirttiğimiz gibi şiddet yanlısıydı. Ama partinin adını kötüye çıkaracak, bu tür kanlı eylemlere karşı Kafkasyalı sosyal demokratlar böyle düşünmüyorlardı ve bu yüzden de "Koba"yı derhal sosyal demokrat partiden attılar. İnançlı bir marksist için partiden atılmak, kilisenin afarozundan daha onur kırıcıydı. Koba ancak 1912'de Bolşevik fraksiyonun sürgündeki Merkez Komitesi'ne alındıktan sonra, partinin nazarında temize çıkabildi.

Partiden çıkarılmış olmak "Koba"nın savaşını sürdürmesini engellemedi. 28 Ağustos 1907'de bir "komando", Gürcistan'ın ulusal bağımsızlığı için savaşan, yazar, yayıncı, gazete sahibi ve devlet adamı hüviyetleriyle, ülkede saygın bir yeri olan 70 yaşındaki Prens Elias Çavçavdse'yi öldürdü. Cinayetin failleri bulunamadı, bu yüzden de "Koba"nın suikastte parmağı olup olmadığı da belirlenemedi. Ancak bu olay" mevcut rejimin önde gelen önemli kişilerini öldürmek" olan, Bolşeviklerin "silahlı savaş" programına tıpa tıp uymaktaydı. Öldürülen yaşlı prens, üstelik hiçbir zaman Bolşeviklerin dostu da olmamıştı.

1907 Sonbaharı'nda "Koba", eylemlerini Azerbaycan'ın başkenti Bakü'deki petrol alanlarına kaydırmıştı. Bakü o tarihlerde Nobel ve Shell gibi yabancı büyük petrol şirketlerinin ilgi alanıydı. Koba'nın Bakü'ye gelmesiyle grevler başladı, polis ve jandarma birlikleri önlemleri artırmak zorunda kaldı. 7 Nisan 1908'de polis "Gayos Nizharadse" adında birini tutukladı. Sonradan bu adamın 5 Ocak 1904'de Sibirya'daki sürgünden kaçan ve uzun zamandır aranan "Koba" asıl adıyla Josef V. Çukaşvili'nin olduğu anlaşıldı. Tutuklanan "Koba" yeniden sürgüne gönderildi ve bir süre kadar da sahnelerde görünmedi.

Lenin başka yöntemlerle de para sağlıyordu. 1906 yılında Rus Gizli Teşkilatı "Okrana", Pavel N. Schmidt adında bir Alman-Rus sanayicisini tutukladı. Schmidt bir yıl önce Moskova'daki proleter ayaklanmayı para bağışlarıyla desteklemişti. Daha sonra hapiste intihar

etmiş, vasiyetnamesinde de bütün servetini Rus Sosyal Demokrat Parti'ye bırakmıştı.

Lenin'in para bulma yöntemlerinden biri de emrindeki adamları "Jigolo" olarak kullanmaktı. Pavel N. Schmidt'in mirasını "savaş hazinesine" bu yolla aktarmayı planladı. İntihar eden Schmidt'in iki kızından büyüğüyle evlenmesi için bir adamını "Jigolo" olarak Moskova'ya gönderdi. Plan yarı yarıya başarılı oldu. Lenin gibi avukat olan jigolo Schmidt'in mirasçı kızıyla evlendi ama kıza kalan servetin sadece çok az bir miktarını Lenin'e gönderdi, geri kalanı da kendisi alıp ortadan toz oldu.

Lenin vakit geçirmeden ikinci "Jigolo" Victor Taratuta'yı devreye soktu. Victor, Schmidt'in küçük kızı Yelisaveta Pavlovna Schmidt'i elde edecekti. Lenin'in hayat arkadaşı Nataşa Krupskaya'nın anılarında yazdıkları doğruysa, Yelisaveta da Bolşevikti. Ama sahte evraklarla Moskova'ya giden Victor Taratuta, genç kızla evlenmeyi göze alamadı. Bunun üzerine o güne kadar gizli teşkilatın ve jandarmanın kayıtlarına geçmeyen İgnatiev adında bir partili, Yelisaveta Pavlovna'yla göstermelik bir evlilik yapmayı kabul etti.

Schmidt'in mirası Taratuta'ya, oradan da Lenin'nin savaş fonuna böylece aktarılmış oldu.

Lenin'in eşi Krupskaya, Lenin'in yöntemlerini gerçi biraz cüretli buluyordu ama, sonunda son derece de doğal karşılıyordu; çünkü kızlar ne de olsa partinin malıydılar ve parti ne isterse yapmak zorundaydılar. Lenin'in parti kongrelerindeki karşıtları ise, parti davasına leke sürecek bu tür operasyonları suç olarak görüyorlardı. Devrimin şiddete bulaşmasını istemeyen Rosa Luxemburg da bunlardan biriydi. Fakat sonuçta haklı çıkan "ahlak yanlıları" değil önce Lenin sonra da Josef Visarinoviç Cukaşvili Stalin (Koba) gibi ahlakdışı pragmatikler oluyordu.

6 Temmuz tarihinde Kuzey Rusya'daki sürgünde yine kaçmayı başaran "Koba Stalin" 1909 yılı yazının sonlarına doğru Bakü'de yeniden ortaya çıktı. O tarihlerde sürgünden kaçmak o kadar zor bir iş değildi. Çünkü "sürgündekiler" Stalin'in çalışma kamplarında olduğu gibi hücreye kapatılmıyorlar, polis gözetiminde serbestçe dolaşabiliyorlardı. Stalin sürgünden kaçarken yine adını değiştirmiş bu kez Ermeniceden gelen Muradianz adını almıştı.

Lenin'in "savaş örgütlerinde" özel eğitim görmüş "şantajcı ko-

mando birlikleri" öldürmekle ya da evlerini kundaklamakla tehdit ettikleri zenginlerden partileri için zorla para topluyorlardı. "Koba-Muradianz" (yani Stalin)'ın para toplamakta bir başka yöntemi daha vardı. Bir zamanlar silah kaçakçılığından hüküm giymiş Romen asılı Layos Korascu'yla Bakü, Tiflis ve Batum'da parti hesabına çalıştırmak üzere genelevler kurdu. Genelevde çalışan kadınlar "zevk düşkünü bekâr erkeklerden" aldıkları aşk paralarının yüzde 40'ını Josef'e veriyorlardı. Josef bu paraları bizzat kendisi tahsil ediyordu. Çünkü karısı Nataşa'nın 1907'de ölümünden sonra o da fırsat buldukça bu genelevlere gidiyordu (Tabii para ödemiyordu).

Stalin'nin genelevlerden para topladığı haberi o sıralarda Paris'de bulunan Lenin'e ulaştığında Lenin "ahlaksal" değil de bazı taktik nedenlerden ötürü biraz endişelendi. Partinin gerçi paraya gereksinimi vardı. Ama "devrimin" fahişelerden alınan paralarla finanse edildiği yolunda çıkabilecek söylentilerin ve iddiaların da önlenmesi gerekiyordu. Bunu kamufle etmenin bir yolu olmalıydı. Öneri Lenin'den geldi: Dışarıya karşı bu paraların bağışlarla sağlandığı izlenimi verilmeliydi.

Plan uygulandı. Muradiyanz genelev projesini daha da cüretlice genişletti. Genelevlerde çalışmak istemeyen genç kızları sokaklarda iş tutmaya gönderdi. "Bağışların" (!) dolandırıcıların eline düşmemesi için de kızların yanına birer muhafız koydu.

5 Nisan 1910'da polis genelev örgütçüsü Josef'i tutukladı. Koba Muradiyanz tekrar sürgüne gönderildi. O tarihlerde Rusya'daki genelev yöneticisi kadınların verilen hediyelere "hayır" demeyen polislerle aralarının her zaman çok iyiydi.

Böylece oyun yeniden sahneleniyor... "Koba" dördüncü ve beşinci kez tutuklanıp sürgüne gönderildi. Ve yine hapisten kaçtı..

Doğrusu Stalin (Çelikten Adam) adının hakkını veriyordu.

13 Mart 1913'te polis Stalin'i altıncı ve sonuncu kez tutukladı. Dört yıl Sibirya'da sürgün yaşadı. Cezası henüz dolmuştu ki Petersburg'da devrim patlak verdi. Stalin acele başkente döndü.

Beş yıl sonra her şey değişmişti. 2 Nisan 1922'de Polit Büro, Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreterliğine Stalin'in getirilmesini önerdi. Stalin'in üye olduğu Polit Büro Lenin, Troçki, Sinovyav ve Loe B. Kamenev Rosenfeld'den oluşuyordu. Lenin öneriyi onayladı. Stalin bu göreve geldikten sonra, genel sekreterliği partinin en önemli organı haline getirecek ve tam otuz yıl yönetimde kalacaktı.

Genel sekreterliğe seçildiği 1922 nisanında Stalin Polit Büro ve parti merkez komitesinde bu görevi üstlenecek tek ve en güçlü adamdı. İç savaşta Çarın ordularına karşı savaşmış, 1918'de (Troçki her ne kadar karşı olduysa da) Almanlar tarafından desteklenen Hetmann Krasnov yönetimindeki Don Kazakları Ordusu'na karşı Volga kıyılarındaki Zarzin kalesini savunmuş, 1921'de eski vatanı Ulusal Demokratik Gürcistan Cumhuriyeti topraklarını geri almayı başarmıştı.

1922 ilkbaharı'nın nisan ve mayıs ayları, Sovyet iç ve ekonomi politikalarının dönüm noktasıydı. 16 Nisan 1922'deki Cenova Dünya Ekonomi Konferansı'nda dışişlerinden sorumlu Halk Komiseri Çiçerin, Alman İmparatoru'yla bir dostluk andlaşması imzaladı. Almanlar kadar Sovyetler için de hayal kırıklığıyla sonuçlanan konferansta, Almanya'yı Dışişleri Bakanı Walther Rathenau ile Alman Sovyet işbirliğinin yeni sözcüsü Adolf Baron von Malzten temsil ediyorlardır. Von Maltzen aynı zamanda Alman Dışişleri Bakanlığı'nda Doğu Ülkeleri Sorunları Bölüm Başkanı'ydı.

26 Mayıs 1922'de o sıralar 52 yaşında olan Lenin'e hafif felç geldi. Dünya devriminin mimarı ve stratejisti Lenin, henüz beş yıllık bir hükümet yönetiminin getirdiği sorumluluklara dayanamamış, bedenen ve ruhen çökmüştü. Babasındaki damar sertliğl erken yaşlarda onda da ortaya çıkmıştı. 1922/23 peşpeşe gelen krizlerin ardından, 21 Ocak 1924'de geçirdiği dördüncü ve son ağır kriz onu ölüme götürdü.

Bu arada Stalin iktidarı tam ele geçirmemişti, ama iktidara giden yolun kilit noktalarını tutmuştu. Lenin ölümünden sonra arkasında kötü miras bırakmıştı. Dünya devrimini süratle gerçekleştirme umutları suya düşmüştü. Bavyera ve Macaristan'da kurulan "Sovyet Cumhuriyetleri", "reaksiyoner" baskıların sonunda bir bir yok olmuşlardı. Almanya'daki büyük komünist ayaklanmalar (1920'de Ruhr Havzası'nda 1921'de Orta Almanya'da) başarısızlıkla sonuçlanmışlardı. Bir zamanlar Polonya-Litvanya kraliyet topraklarına ait Ukrayna'yı 1920'de tekrar ele geçirmeyi deneyen Polonya'ya karşı açtıkları savaştan da, Sovyetler yenilgiyle çıkmışlardı.

Rusya'nın iktisadi durumu da o tarihlerde utanç vericiydi. 1921'de ülke feci bir açlığın pençesinde kıvranmaktaydı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin büyük ölçüde dış kredilere ve Batı ülkelerinin sermaye yardımına ihtiyacı vardı. Lenin kapitalist Batı'nın yardımını şöyle yorumluyordu: Batılı kapitalistlerin yardımıyla, önce kapitalizmin

refah düzeyine ulaşılacak, sonra da kapitalist sistemi de geride bırakacak yepyeni bir düzen kurulacaktı. Fakat Lenin'in Rusya'yı, baştan başa "elektriğe" kavuşturma ve dünyaya meydan okuyacak bir sanayi gücü yaratma hayalleri gerçekleşmedi.

İşte tam bu noktada Stalin devreye girdi. Daha Lenin dönemindeyken "YENİ EKONOMİ POLİTİKASI" bazı yumuşatıcı uygulamalarla, ülkeye yabancı sermayenin ve yabancı uzmanların girişine kolaylıklar getirmişti. İğneli esprilere meraklı olan Lenin bu yeni yöntemi "KAPİTALİZM EKONOMİYLE AYNI YATAĞA GİRDİ" diye yorumlamıştı.

Lenin, Batı kapitalizminin tuzağa düşeceğinden bir an bile şüphe etmemişti. Böyle düşünmekte de haklıydı. Batılı müttefikler 1920/21'de önce "Bolşeviklere" uyguladıkları ekonomi, sonra da altın ambargosunu kaldırdılar. Böylece Sovyetler Birliği'ne para piyasaları açılmış oluyordu.

Öte yandan İngiltere de 1921'de dev Sovyet pazarlarına girmeye çalışıyordu. Beyaz Saray'da Başkan Roosevelt döneminin başladığı 1933 yılı kasımına kadar Sovyetler Birliği'yle diplomatik ilişki kurmaya yanaşmayan büyük Amerikan şirketleri de Rus pazarlarını zorlamaya başladılar.

İlk oyunun ası yine de Almanya idi. Rapallo andlaşmasının imzalamasından sonra, Weimar Cumhuriyeti'nden Profesör Hugo Junkers'in uçak yapım şirketi, 1922 Yazı'nda Sovyet Sivil Ulaşım Teşkilatı'nın kurulması ve sivil yolcu uçaklarının yapımı işini üstlendi. Profesör Junkers Sovyetler'den aldığı bir teklifle Rusya'ya giderek Moskova yakınlarında Fili'deki eski bir otomobil fabrikasında, Sovyet hava ulaşamının temelini attı. Tamamı metalden olan uçakların eskizlerini hazırladı, büyük uçakların planlarını çizdi. Çarlık Rusyası'nın dâhi uçak yapımcısı Sikorkski, devrim öncesi ülkesinden kaçarak Amerika'ya sığınmıştı.

1925'ten kendi hava ulaşım ağının teknik çalışmaları tamamlanınca Sovyet yönetimi taktik değiştirdi ve Alman Junkers'in projelerine soğuk bakmaya başladı. Ama Junkers yine de tesellisini buldu... Reich Dışişleri Bakanı Stresemann'ın uzlaştırıcı politikası sayesinde 1926 yılında kendi sivil hava taşımacılığını kurdu.

Almanya ile Sovyetler Birliği arasındaki iş ilişkileri aslında karşılıklı çıkarlara dayanmaktaydı. Alman Sanayii, Doğu'da yayılma ve ge-

nişleme olanaklarını arıyordu. Sovyetler'in de teknik uzmanlara ihtiyacı vardı. Ulaşım, haberleşme ve ağır sanayinin, Batılı uzmanlar ve Batı sermayesi ile kurulmasını istiyorlardı. Stalin'in, Sovyetler Birliği'ni dünyanın en büyük sanayi gücü ülkesi haline getirecek olan ekonomi politikasını, Batı'nın desteği, teknik, bilimsel ve kredi yardımları olmaksızın gerçekleştirmesi elbette mümkün değildi. Bu nedenle Sovyetler Birliği'nin Almanya ile yapmış olduğu Rapollo andlaşması, ne askeri, ne de siyasi bir ittifak sayılırdı. Sadece iki ülkenin bütün alanlarda iyi işbirliğini öngörüyor, sosyalizmin süratle gelişmesini sağlayacak Alman ekonomisine bütün kapılarını açıyordu.

Essen Friedrich Krupp Şirketi, 1923'te Sovyetler Birliği'nin Kuban Bölgesi'nde tarım makineleri üretim deneme istasyonunu kurmakla görevlendirildi. Firma, silah üretimine ara verince, tarım makinelerinin üretimine ağırlık vermişti. Yeni işin işletmesi için "Alman-Rus Agrar A.G" (Deurag) ortak şirketi kuruldu. Ne ki Alman uzmanlar bu şirketin, Stalin'in tarımı kollektifleştirme amacına hizmet edecek bir meslek yüksekokulu olduğunun farkına varmamışlardı. Hitler'in iktidar olup, Alman-Sovyet ilişkilerinde bazı şeylerin değiştiği 1933 yılına kadar "DEURAG" Şirketi varlığını sürdürdü.

Sovyetler Batılı sermayecilere oldukça katı ve kaba davranıyorlardı. İç savaştan sonra İngilizlerin parası ve Sovyet lisansı ile eskiden İngilizlerin olan bölgede yeniden kurulan "Lena Goldfields Limited" Şirketi bunun en güzel örneğiydi. 1908'den beri Lena'daki altın madenlerine ilgi duyan şirket, Sovyet iç savaşında mahvolan madenlerin yeniden işletmeye açılması için 18 milyon ruble yatırım yapmıştı. İngiliz jeolog ve maden mühendislerinden bir teknik ekibi bölgeye göndermiş, Witinski Bölgesi'ndeki altın yatakları tekrar çalışmaya başlamıştı. İngiliz uzmanlar Urallar Bölgesi'ndeki bakır ve demir işletmelerinin organizasyonuna da yardım etmişlerdi. Fakat bir süre sonra "bu öncü İngiliz teknik uzmanlar ekibinin" başarılı olduğunu gören Sovyet makamları, bundan sonra İngilizlerle çalışmanın artık gereksiz olduğuna karar verdiler, "casusluk" ve "sabotaj" suçlamalarıyla birkaç İngiliz "uzmanı" tutuklattılar. "Lena Goldfields Limited" Şirketi hakkını aramak üzere uluslararası bir mahkemeye başvurunca da, Sovyet basını İngilizler için "hepsi de kapitalist hayduttu" diye yayın yapmaktan çekinmedi. Anlaşılan Bolşeviklerin İngiliz "emperyalizmine" karşı eski nefretleri depreşmişti. Hatırlanacağı gibi İngilizler 1919'da Sibirya ve

Kuban'daki Çarın Beyaz Ordusu'na silah, üniforma ve uzman müfettişler göndererek, onların Bakü'deki petrol yataklarını işgaline göz yummuşlardı.

Stalin eski kırgınlıkları ve düşmanlıkları asla unutmazdı. 1917/18 yıllarında Alman Reich Hükümeti'nin yapmış olduğu yardımı da unutmamıştı. Almanları, özellikle de devrim savaşına katılan Alman komünistleri "budala" diye damgalamaktan çekinmeyen Stalin, "işi iş için seven" bu çalışkan milletin yaratıcı dehalarına ve teknik yeteneklerine duyduğu hayranlığı da hiçbir zaman saklamamıştı. 1923 ekiminde Thüringen, Saksonya ve Hamburg'daki komünist ayaklanmalar en kritik döneme girdiği bir sırada, Reich Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Dr. Gustav Stresemann'ın temsil ettiği Alman Hükümeti kısa vadeli de olsa ilk kredi yardımını yaptı. Cehennemi hızla yükselen enflasyonun Reich markını erittiği ve sağlam bir para birimi için ilk önlemlerin alındığı kritik bir dönemde, Sovyetler'e yapılan 75 milyon mark (altın karşılığı değeri) tutarında kredi yardımı gerçekten küçümsenecek gibi değildi. "Rusya işine" girenler sadece Krupp ve Junkers şirketleri değildi. Tefel Borsig işletmeleri AEG, Telefunken, Bayer, Motor Fabrikaları Köln Çelik Kralı Otto Wolff, IG Boya fabrikaları, Breslau Hofmann fabrikaları da sıraya girdiler. 1920'li yıllarda binlerce Alman mühendisi Sovyet maden ocaklarında metal, kimya, tekstil ve elektrik sanayiinde çalışmıştı. Bunun yanısıra daha önce sözünü ettiğimiz Deurag şirketi gibi DERUTRA (Alman-Rus Nakliyat Şirketi) ile DERELUFT (Alman-Rus Havayolları Şirketi) buna benzer yeni kuruluşlar da hizmete girmişti.

Alman Dışişleri Bakanı Dr. Stresemann bir zamanlar düşman oldukları Batılı ülkelerle iyi ilişkiler kurmanın, Almanya'nın Doğu politikasına hiçbir zararı olmayacağı görüşündeydi. Buna dayanarak 1925 Locarno andlaşmasından Ren Bölgesi'ndeki barışı güvence altına alacak Berlin andlaşmasını 24 Nisan 1926'da Sovyetler Birliği'yle imzaladı.

Sovyet Elçisi Krestinski'nin imzaladığı anlaşma ile Almanya'nın Sovyetler'e ihracatını artıracak kapılar ardına kadar açılmış oluyordu. Reich Hükümeti Moskova'ya 300 milyon markık kredi açtı, bu yüzde 35'i hükümet; yüzde 25'i de eyaletler tarafından karşılanacak yüzde 60 oranında bir garanti demekti.

Bir yıl önce aralık ayında yapılan Sovyet Komünist Partisi'nin 14'üncü kurultayında Stalin bir tarım ülkesi olan Rusya'nın en kısa zamanda büyük bir sanayi gücü ülkesi olacağını duyurmuştu.

1924-1928 yılları arasında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne sanayi ihracatı (her çeşit makina, elektrik akşamı, motor, lokomotiv) 89 milyondan 4034 milyon marka yükselmişti. Buna karşılık Sovyetler Birliği de Almanya'ya 126 milyon ila 379,3 milyon marka kadar tahıl, maden ve petrol ihraç ediyordu. Reich Hükümeti ihracat garantisini yüzde 70 oranına çıkarmıştı. Berlin'le Moskova, gümrük tarifesine muafiyet ve bazı kolaylıklar getirilmesi konusunda da anlaşmaya varmışlardı.

1929 ekiminde Amerika ve Avrupa'da baş gösteren dünya ekonomik bunalımı ile ihracat piyasalarına durgunluk gelince, "Rusya'yla ticaret" Almanlar için daha da ilgi çekici duruma geldi. 15 Nisan, 31 Aralık tarihleri arasında Sovyetler Birliği anlaşma gereği 300 milyon marklık Alman sanayi ürünlerini ithal etti. Böylece sanayi ihracatı 762.2 milyon marka yükseldi. Bir zamanlar Hitler'in NSDAP partisini destekleyen Alman ekonomisinin asları, bu kez "Alman Ekonomisinin Rusya Komitesini" kurmuşlardı. Acaba bu sanayiciler Stalin'i desteklemekle aslında kimi finanse ettiklerini sanıyorlardı? Çünkü Batı dünyası Stalin'in adını ancak 1936'da, partisi ve Kızıl Ordu içinde "temizlik" harekâtına giriştiği zaman öğrenmişti.

Aslında Alman sanayiciler Hitler'den çok, partisinin seçim şansıyla ilgileniyorlardı. Sovyetler Birliği'nde onların ilgisini çeken tek şey ise mallarına yeni pazarlar bulmaktı. Bu nedenle ekonomisinin o sıralar ciddi bir bunalım geçirmesine de aldırış ettikleri yoktu. En nihayet hiçbiri politikacı değildi. Kafalarının çalışma düzeyi arz-talep-alım-satım risklerinden öteye geçemeyen sıradan insanlardı.

Almanların o sıralardaki en ciddi rakipleri Amerikalılardı. Gerçi Beyaz Saray, Sovyetler'le diplomatik ilişkiye sıcak bakmıyordu ama bu durum Amerikalı girişimcilerin Sovyetler'le ticaret yapmasına engel değildi. Stalin'in ilk beş yıllık planını uygulamaya koyduğu 1929 yılında yapılmış olan 64 ihale hâlâ yürürlükteydi. Bunların 29'u Alman 21'i de Amerikan firmalarıydı. Yani hemen hemen yarısı Almanlarla yapılan anlaşmalardı. Alman ve Amerika'nın dışında geri kalanlar da Fransa (7) İsveç (3) İngiltere (2) ile İsviçre ve İtalya arasında dağılmıştı.

Yabancı yatırımların artması ile şu soru kafaları kurcalamaya

başladı: Acaba Sovyetler Birliği'nin sosyalist ekonomisi giderek yabancılaşıyor muydu? Esas sorun, Sovyet çalışan kesimi ile mühendis kadrosunun durumuydu. Devletleştirme politikası, yüksek ücret alan mühendislerle, işçi kesimi arasındaki gerginliği artırmıştı. Votka içip sarhoş olan işçilerin, alkolün etkisiyle mühendislere saldırıp, onları tartakladıkları sık görülen olaylardı.

İşletmelerdeki yönetici kadrosunun eğitimi son derece yetersizdi. Stalin'in uygulamaya koyduğu beş yıllık planlamanın ilk aşaması olan 1928'de bütün Sovyetler Birliği'nde kayıtlı 14.800 "teknik uzmanın" yarısından çoğu devrim öncesinin burjuva kesimindendi; tröstlerin başındaki 66 yöneticinin 46'sı; 830 fabrika müdürünün 601'i; yabancı ülkelerde teknik eğitim görmemişti. Gerçi Komünist Parti genel sekreteri için işletme ve fabrikalardaki yönetici ve müdürlerin yüzde 90'ının partili olması memnuniyet verici bir durumdu ama bunun ancak yüzde ikisi akademik eğitim görmüştü. Parti elit tabakası eğitimsizdi sözün kısası. Böyle bir kadroyla da, Sovyetler Birliği'ni bir dünya sanayii gücü ülkesi yapmanın mümkün olamayacağını herhalde Stalin'den daha iyi hiç kimse anlayamazdı. 1927 yılı aralık ayında yapılan (Ekim ihtilalinin 10'ncu yılında) 15'inci Parti Kurultayı'nda Dış Ticaret Komiseri Ermeni asıllı Anastas Mikoyan şöyle demişti. "Eğer berberlik sanatı gelişmişse, bunu kendi yüzümüzde bir kez daha denememenin hiçbir esprisi yok". Halkına özgü ticari bir kafaya sahip Mikoyan açıkça, Sovyetler Birliği'nin Avrupa ve Amerika'nın teknik yardımına ihtiyacı olduğunu söylemek istemişti.

Mikoyan'ın berber benzetmesinin anlamı şuydu : "Sanayinin tüm gelişim aşamalarını bir kez de bizim tekrarlamamıza gerek yok".

Bir zamanlar Lenin'in sağ kolu ve aracı adamlarından olan Leonid B. Krassin 1921'de imzalanan ticaret anlaşmasıyla ülkesine Almanları getirmişti. Şimdiyse aynı rolü üstlenen Mikoyan bu kez Amerikalıları devreye sokmak istiyordu. Ticari anlaşmalar dönemi kapanmış yerini pratik alışveriş zihniyeti almıştı : Ülkeye yabancı uzmanlar getirtilecek teknik öğrenim için de Sovyet elemanlar dışarıya gönderilecekti. Bu program çerçevesinde 1926/27 yıllarında 418,1928/29 döneminde ise 500'ün üstünde Rus bu amaçla dışarıya gönderildi. Tercih edilen ülke şimdilik Kuzey Amerika idi. Lenin'in "KAPİTALİZM KOMÜNİZMLE HER TÜRLÜ ALIŞVERİŞE GİRECEKTİR" şeklindeki eski düşüncesi yavaş yavaş uygulanıyordu.

Karşılıklı alışveriş yola girmişti. Sovyetler Batı sanayi ürünlerini ithal ederken dışarıdaki bütün üretim merkezleri ve inşaat sektörü Sovyet teknisyenlerine kapılarını açmışlardı. Alman ve Amerikan firmaları "bunlar komünisttir" önyargısıyla hareket etmiyorlardı kesinlikle.

Ne var ki Sovyetler Birliği'ndeki devlet işletmelerinde durum aynı görünmüyordu. Bu kez üç yönlü bir gerginlik yaşanmaktaydı. Burjuva kökenli yerel mühendis kadrolarıyla dışarıda eğitim görmüş Sovyet teknisyenleri ve yabancı uzmanlar arasında belirgin bir huzursuzluk göze çarpmaktaydı. Bu duruma bir an önce çözüm bulunmalıydı. Sovyet yönetimi bunun üzerine yabancı uzmanlara üretim yerine planlamada görev vermek suretiyle uzlaşma sağlamayı denedi. Sonunda bu uzlaşma sağlandı da.. Zaten başka türlüsü beklenemezdi. Çünkü son sözü söyleyen Merkez Partisi Genel Sekreterliği'ydi.. O da demir yumruğunu indirdi mi her şey sütliman oluyordu. Zaten Stalin'in de bu türden karşıt seslere kulak verdiği yoktu. O bütün dikkatini o sıralarda uzmanlar tarafından hazırlanmakta olan sanayileşme planının üzerinde yoğunlaştırmıştı. Büyük Ekim Devrimi'nin onuncu yılına rastlayan 7 Ekim 1927'de sanayileşme planını açıkladı. Program, öncelikle ülkenin kırsal bölgelerinde uygulamaya konulacaktı. O tarihlerde 154 milyon olan Sovyet nüfusunun yaklaşık yarısından çoğu tarımla uğraşmaktaydı.

Moskova'da yapılan 15'inci Parti Kurultayı'nda Stalin Birinci Beş Yıllık Planın hedeflerini açıkladı : Tarım kollektifleşecek, Sovyet-Rus ağır sanayii kurulacaktı. 1917 Ekim Devrimi'nde tarım işçilerinin sloganı olan "AĞALARIN TOPRAĞI KÖYLÜLERE" şimdi "KÖYLÜLERİN TOPRAĞI KOLLEKTİF İŞLETMELERE YA DA DEVLETE" şeklinde değiştirilmişti. Batı'nın bilimsel ve teknik yardımı olmaksızın gelişmesi mümkün olmayan Rus ağır sanayiinin kurulması için Batılı şirketlerle yapılmış olan anlaşma metinleri zaten çoktandır çekmecelerde beklemekteydi.

1 Ocak 1928'de ilk beş yıllık plan yürürlüğe girdi. Stalin dikkatleri başka yöne çekmek için planı sabotaj ve casuslukla ilgili bir davayla aynı tarihte gündeme getirdi. Donez Bölgesi'nde Şahti mahkemesinde 1928 mart ayı başlarında açılan Sovyetler'e yapılan yabancı yardımla ilgili davada aralarında beş Alman mühendis ve montaj uzmanının da bulunduğu 53 kişi sanayii casusluğuna karışmak suçuyla tutuklandı.

Tutuklanan Almanlar AEG firmasının buharlı tribünlerinin montajını yapmak üzere Sovyetler Birliği'ne gelmişlerdi. Casuslukla suçlananlardan biri de Krakov'daki DONUGOL maden tröstünün teknik danışmanlar ekibi başkanı Leo Robinoviç'di. Tutuklanarak mahkeme önüne çıkarılan yabancı uzmanlar 1922'den bu yana Donez Havzası'nda sabotaj eylemlerinde bulunmak ve Polonya Gizli Teşkilatı'yla işbirliği yapmakla suçlanıyorlardı. Alman sanayi firmalarıyla sıkı işbirliği içinde olmak da suçlamalardan biriydi. Garip bir durumdu bu. O zaman neden AEG firması Sovyet resmi makamlarının emrinde çalışabilirdi? Stalin'in oyunuydu bu. Yabancı uzmanlarla işi bitmiş şimdi ise onları topraklarından uzaklaştırmanın yollarını arıyordu. Tutuklanan Almanlardan ikisi Moskova'daki Alman Büyükelçisi Kont von Brökdorff'un isteği üzerine serbest bırakıldı. Üçü mahkeme önüne çıkarıldı.

19 Mayıs 1928'de Şahti davası başladı. Savcı Krilenko on bir idam isteminde bulundu beşi infaz edildi. Geri kalanlara hapis cezası verildi. Beraat eden iki Almandan birinin tutuklu kalmasına karar verildi diğeri hapisteki bir komünist mahkûmla değiş-tokuş yapıldı.

Stalin'in çevresindekiler cezayı hafif bulmuşlardı. Ama Reich Hükümeti tutuklanan vatandaşları için duruma müdahale edip de Sovyetler'le yeni ticari görüşmelere girmeyeceğini açıklayınca, Sovyet Hükümeti bu kez yumuşadı. Sovyetler Birliği Devlet Başkanı yaşlı Kalinin Alman uzmanlara karşı açılan mahkeme için Berlin'den özür diledi.

Ya Şahti mahkemesinin perde arkasındaki sır neydi? Donez Havzası'ndaki işletmelerde yapılan bazı üretim hataları nedeniyle suçlanan bu günah keçilerine, Şahti mahkemesiyle gözdağı mı verilmek istenmişti? Yoksa yabancı teknik uzmanlar için bir uyarı mıydı bu? Bilmiyoruz.

Bu arada tüm mal varlığı devlete devredilen yaklaşık 25 milyon çiftçinin trajedisi neredeyse unutulmuştu. 1928'de Sovyetler Birliği'nde 15 ila 18 milyon orta gelirli çiftçi, 1.5-2 milyon kadar "KULAK" denilen büyük toprak sahibi çiftçiyle düşük gelirli "yoksul" köylüler vardı. Fakat Stalin ekonomileri son derece dengeli, zaman zaman da bağımsızlık isteriyle direnen "KULAK" köylüleri kökünü kurutmuştu. 1929'da Stalin'in emriyle harekete geçen Sovyet Komünist Partisi yoksul köylüleri toprak sahibi Kulaklar'a karşı kışkırttı. Binlerce köyde topraklarını devlete vermek ve köle olmak istemeyen büyük toprak sahibi köylüler pasif direnişe geçtiler.

Köylü savaşı başlamıştı. Çiftçiler tahıl ürünlerini devlet dağıtım merkezlerine göndermiyorlar, mahsülü yakıyorlar, panik içinde ya da sırf direnmiş olmak için kocabaş hayvanlarını öldürüyorlardı.

Stalin'in direnişçi köylülere yanıtı sert oldu. Ordu ve Gizli Polis Teşkilatı'nın silahlı birliklerini köylere gönderdi. Büyük kentlerde gıda sıkıntısı baş gösterdi. Ceza kamplarına sürgüne gönderilenler içinde kaç kişinin öldüğü ve "köylü savaşında" kaç kurban verildiği kesin olarak bilinmiyor. Ama şayet "KULAK" nüfusu bir buçuk milyonsa (ki bu rakamın mutlaka daha da üstündedir) idam edilmek ya da bir kısmı çalışma kamplarında ölüme terkedilmek suretiyle, en az bir buçuk milyon "KULAK"ın köylü savaşında öldüğü tahmin ediliyor. Stalin'in reçetesiyle beş yıllık planı finanse eden Amerikan sanayiinin efsaneyi zaferinin kulis arkasında olup bitenler bunlardı işte... 1928 ağustos ayında Sovyetler Birliği Chicago'daki Freyn Enginering Co. Şirketi'yle bir anlaşma imzaladı. Anlaşma Kusnetski'de bir demir çelik işletmesinin kurulmasının hazırlık çalışmalarını öngörüyordu. İşletme yönetiminin emrine 12 Amerikalı mühendis verilmişti. Sovyetler böyle bir şirketi tek başlarına kuramazlardı. 1929'da Sovyet yönetimi planlama kadrolarında en az 500 Amerikalı mühendis görev almıştı.

Freyn Co., Sovyet-Amerikan işbirliğinin oltadaki küçük balıklarıydı sadece. Sırada bekleyen daha büyük Amerikan şirketleri vardı : İllinois'de General Elektrik Şirketi, demiryolu şirketlerinden servet yapan Harriman'lar, Du Pont de Nemours ve Detroit'de Henry Ford bu Amerikan şirketlerinden bazılarıydı. Roosevelt döneminin önemli politikacılarından Averell Harriman, Sovyetler'in isteği üzerine mangan maden yataklarının işletmesini almış, ama maden ocağı kurulup da Amerika'da eğitim görmüş Sovyet mühendisleri işbaşına geçince, Sovyet Hükümeti Amerika'yla olan anlaşmasını bozmuştu. Aslında Sovyetler bütün yabancı yatırımcılara prensipte aynı şeyi uyguluyorlardı : İşini bitiren ve görevini tamamlayan gidebilirdi.

Bunun en güzel örneği Amerikan Henry Ford şirketiydi. Muhafazakâr eğilimli bir Yahudi düşmanı olan Henry Ford, Sovyetler'de kurulacak yeni bir araba fabrikası için 1 Mayıs'da patent ve otoyedek parça sevkiyatı anlaşmasını imzaladı. Montajı Amerikalı uzmanlar yapacaktı. Anlaşma "Detroit'li işadamına" 30 milyon dolar gelir sağladı. Sovyetler paralarını zamanında ödüyorlardı. Amerika ve Almanya'da da gizli komünist faaliyetlerini yeraltından sürdürüyorlardı.

Ama Sovyet komünistleri bu ülkelerde pek başarılı olamadıkları halde, Almanya'daki komünistler Weimar Cumhuriyeti Parlamento'sunda merkez ve sosyal demokrat partilerden sonra üçüncü büyük ve en güçlü grubu oluşturmuşlardı.

Ford tesisleri giderek Sovyet araba üretiminin bir yüksekokulu olmuştu. Sovyet konstrüktörleri ve teknisyenleri Ford fabrikalarında epey bilgi sahibi oldular ve çok şey öğrendiler. Sovyetler 1930'da yılda 100.000 olarak planladıkları hedef üretimi 140.000 araca çıkardılar. Beş yıllık planının üçüncü yılında kendi yerli araba üretimine geçmeyi akıl ettiler ve beşinci yılda da artık Amerika'dan mal ve teknik danışman getirmeye gerek kalmadığını gördüler.

Ford'dan başka Ohio ve New York'da Austin Şirketi, Nişni Novgorod'da bir otomobil üretim merkezinin kurulmasına yardım etti. Bir zamanların ünlü fuar ve ticaret merkezi olan Oka ve Volga nehirleri kıyısındaki Nişni Novgorod yazar Maksim Gorki'nin doğduğu kentti.

Cleveland/Ohio'dan Arthur G. McKee Şirketi de Urallar'ın güney çıkışındaki Gora'da bir maden sanayi tesisi ile yerleşim alanını kurmak üzere Sovyetler'le 800 milyon rublelik bir anlaşma imzaladı. Amerikalıların hızlı temposuna inat, kâğıt üzerindeki süreden çok daha yavaş ilerleyen bu dev demir-çelik projesini Sovyet propagandası "beş yıllık planın cennet köşelerinden" biri diye göklere çıkarmıştı.

Fikir babaları ister Stalin, isterse beş yıllık planın diğer üst kademe görevlileri olsun, bu dev projeleri pratikte yaşama geçiren Amerikalı uzmanlardı. Magnitogorski'deki dev tesis de varlığını McKee Co. Şirketi'nin Başmühendisi Max McMurray ile Cleveland'lı maden çıkarma uzmanı Jack Clark'a borçluydu.

Projeden önce bu bölgede yoksul koşullarda ve ağır işlerde çalışan 35.000 nüfus yaşamaktaydı. 1939'da nüfus 145.900'e, 1955'de ise yarım milyona yükselmişti. Ancak Sovyet Hükümeti 1932'de McKee'nin adamlarıyla anlaşmazlığa düşünce kısa bir süre için Alman "DEMAG" (Alman Makine Yapım Şirketi) şirketiyle anlaştı.

Tohum ekmede ve mahsül almada yüksek verimi sağlayacak modern yöntemlerin uygulanmasını öngören tarım ekonomisini kollektifleştirme programına hızlı makineleşme projesi de alındı. En azından kâğıt üzerinde bu programın planları yapıldı. Projeye göre Sovyetler Birliği'nin geniş tarım alanlarında traktör istasyonları kurulacaktı.

Program uyarınca Volga kıyısındaki Stalingrad'da Urallar'ın doğusundaki steplerin ortasında yer alan Çelyabinski'de süper traktör fabrikaları kuruldu. Çalışmaların ve organizasyonun teknik danışmanlığına Detroit'li Başmühendis John K.K Calder getirildi. Dev montaj hangarlarıyla ve muazzam dökümhanesiyle Çelyabinski'deki bu tesis de ilk beş yıllık cennet köşelerinden biri olarak ün yapacaktı.

Lenin siyasal yaşamı boyunca Rusya'yı "elektriğe" kavuşturmayı düşlemişti. Stalin'in beş yıllık planında bu konuya da yer verildi. Din Yeper ve Volga gibi büyük nehirlerden elektrik enerjisi üretilmek üzere dev barajlar kuruldu.

Bu barajlardan en büyüğü Dinyepropetrovski ve Saporaş yakınlarındaki Dinyeprostroy elektrik santralıydı. Santral inşaatinin başına Albay Hugh Cooper getirildi. Amerika'nın Tennessee Eyaleti'ndeki dünyaca ünlü Wilson Barajı'nın yapımcısı olan Cooper; uzman kadrosuyla çalışacaktı. Bu ekip de aynı Çeliyabinski'de görevli "eğitimci uzman" Amerikalılar gibi, Sovyetler'den "kendilerine Amerikan tarzı yaşamın "bütün koşullarını sağlanmasını istedi : Güzel evler, bakımlı bahçeler, tenis alanları, yüzme havuzları, golf sahaları ve tabii birinci sınıf Amerikan mutfağı... Kapitalist Amerika'dan gelen bu "uzmanlar", kuşkusuz istedikleri her şeyi elde ettiler. Çünkü bu konfor olmadan inşaata bir taş bile koyamazlardı.

Başka büyük projeler daha vardı. Örneğin, Amerikalı firmalar Sverdlovski'deki demir ve çelik fabrikalarını kurmuşlardı. İlk adı Jikaterinenburg olan bu kentte, Ipatyef adlı bir tüccarın evinde Çar ailesi kurşuna dizilmişti. (Temmuz 1918). Kente daha sonra Romanov'lardan Çar 2'inci Nikola ve ailesinin öldürülmesinde rol oynayan yoldaş Sverdlov'un adı verilmişti. Sverdlov, Sovyet ağır sanayiinin kurulmasındaki çalışmalarından dolayı ödüllendirilmişti.

Amerikalıların Rusya yatırımları bunlarla da bitmiyordu. Urallar'da Nişni-Tagil maden ve çelik tesisleri, Ural aspest fabrikaları Altay dağlarının kuzeyinde Kusnezkstroy ve Stalinski sanayi tesisleri, Batum'da petrol rafinerilerinin inşası peşpeşe geliyordu.

İlk beş yıllık planın süresi 1933'de dolmuştu. Sırada ikincisi vardı. Stalin tek tek başarılı sonuç alınmamış olsa da, Sovyet sanayileşme programının "kaba hatlarıyla" gerçekleştiğini rahatlıkla söyleyebilirdi. Bunda kuşkusuz Amerikan yardımının büyük payı olmuştu.

1933 yılı Almanya ve Amerika olduğu kadar Sovyetler Birliği tarihi için de bir dönüm noktası oldu. İlk beş yıllık plan başarıyla sonuçlanmasaydı Stalin iktidar iplerini elinde tutamazdı. Ama şimdi ikinci beş yıllık planla birlikte 1934 "temizlik operasyonu" da başlıyordu. 1936/38 yıllarında doruk noktasına ulaşan bu "temizlik harekâtında", işlenen cinayetler, Kızıl Ordu komutanlarına açılan gizli davalar, Komünist Parti üst yönetim kadrosunun, gerçek veya potansiyel muhaliflerine karşı yürüttüğü silahlı mücadele döneminin karanlık işlerini bilen sırdaşlarına karşı yürütülen mahkemeler, Stalin devrinin karanlık yüzüydü. Temizlik operasyonunun en ünlü kurbanları arasında Sinovyev, Krassin, Kamanev, Radek Fürstenberg, Hanecki gibi tarihe adını yazdırmış kişilerle binlerce eski Bolşevik de yer almaktaydı. Bazı ideolojik endişelerle diktatör Stalin'e açıkça direnmekten kaçınan Troçki ise daha 1929 yılında sınırdışı edilmişti.

30 Ocak 1933'de NSDAP partisinin Bolşevik düşmanı lideri Hitler, Reich Başbakanı oldu. Bu gelişme Sovyet Polit Büro ile parti merkez komitesi ve 3'üncü Enternasyonel'deki komünistleri öylesine şoke etti ki Almanya'daki komünist yoldaşlarına nasıl bir tavır alacaklarını önce kestiremediler ve onları kaderleriyle baş başa bıraktılar.

Bu gelişmeler olurken ABD'de Franklin D. Roosevelt, Beyaz Saray'da Başkanlık görevini devraldı. Kasım 1933'de Sovyet-Amerikan ilişkileri yeniden canlandı. Almanya'da komünistler ve sosyalistlere karşı kazanılan zafer kutlanırken Washington'da Sovyet komünistleriyle ve tabii komünist iktidarla uzlaşmaya gidileceğine dair iyimser bir hava esmekteydi.

1931/32'de hâlâ önemini koruyan Sovyet-Alman ticari ilişkileri ise bu arada durgunluk dönemine girmişti. Alman Krupp Şirketi'nin Sovyetler'le yapmış olduğu anlaşma tek yanlı olarak Almanlar tarafından bozuldu ve fabrikadaki üretim durduruldu. Friedrich Krupp silah sanayinin yeniden canlanması üzerine almış olduğu bir yığın siparişle zaten yeterince doluydu. 1933 ekiminde Sovyet-Alman askeri yardımı da kesildi. Lipezk ve Kazan civarındaki avcı uçakları ile tank eğitim ve deneme üsleri kapatıldı.

Ama, ilginç olan Sovyet-Alman ekonomik ilişkilerinin hiçbir zaman büsbütün bozulmamasıydı. Örneğin, henüz süresi dolmayan ticari anlaşmalar yürüyordu. Sovyetler Birliği 9 Nisan 1935'de Almanya'dan yeniden 200 milyon mark tutarında ticaret kredisi aldı.

1935 yılında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne ihracaatı Amerika'nınkini iki üç misli aşmaktaydı. Almanya'nın bu ülkeye yaptığı makine sanayi ürünleri ihracatı yüzde 57'lerde seyrederken Amerika Birleşik Devletleri yüzde 27 ile oldukça gerilerde kalıyordu.

Sovyet Rusya'nın ağır sanayi programıyla kollektif ve mekanize olmuş bir tarım projesini geliştirebilmesi için hâlâ büyük ölçüde makine donanımına gereksinimi vardı. Bu nedenle 1939 İlkbaharı'nda Berlin Hükümeti'yle yeniden temasa geçmenin yollarını aradı. Stalin'in Almanya'ya yanaşmak istemesinin bir başka nedeni daha vardı : Sınır ihtilafı yüzünden Polonya'ya savaş açması halinde Hitler'i desteklemeyi düşünüyordu.

Aslında her iki liderin birbirlerine karşılıklı güvendikleri söylenemezdi. Bu yüzden Stalin uzun süre sessiz kaldı. Ancak Prusya" koridorundaki" sınır sorununun çözümüne Polonya'nın direneceği iyice ortaya çıkınca Stalin, Hitler'e yanaştı.

19 Ağustos 1939'da Sovyetler Birliği ve "Üçüncü Reich Hükümeti" arasında Berlin'de yeni bir ekonomi anlaşması imzalandı. Birkaç gün sonra da on yıllık "dostluk ve saldırmazlık" paktı yapıldı. Almanya'nın Bolşevizm karşıtı bir haçlı seferi başlatacağı korkusunu yıllardır içinde taşıyan Stalin, bu anlaşmanın imzalanmasından sonra rahatlamıştı.

19 Ağustos 1939 anlaşmasının kapsamı 11 Şubat 1940'da imzalanan ikinci bir anlaşmayla genişletildi. Yeni gelişmeye göre Sovyetler Birliği'nden tahıl, petrol ve maden alımına karşılık, Alman Üçüncü Reich Hükümeti Sovyetler'e makine aksamı ihraç edecekti. Karşılıklı güvensizlik temeline oturmuş olan bu ticari alışveriş 1940 yıllarında giderek gelişti. Artık Üçüncü Reich istediği her anda Sovyetler Birliği'nden tahıl, petrol, manganez ve benzeri hammaddeleri kolaylıkla alabiliyordu.

Ne ki "saldırmazlık ve dostluk" anlaşmasına karşın, Sovyet tahıl yüklü katarların batıya yol aldığı tarihlerde 22 Haziran 1941 günü sabahı tan ağarırken Alman zırhlı birlikleri batı sınırını geçiyorlardı.

Hitler'in saldırısına uğrayan Sovyetler Birliği bu kez Amerika'yla ortak çıkarları olan devletlere sığındılar. Ve doğaldır ki Amerika karşılığında Amerikan yardımıyla ödüllendirildiler. 14 milyar dolar tutarında savaş malzemesi uçak, zırhlı cephane ve gıda maddesi Amerika'dan Sovyetler Birliği'ne gönderildi.

TİTO

8 Mayıs 1941'de mühendis Slavko Babic yanında genç bir kadınla Agram'dan (Zagrep) Belgrad'a geldi. Temiz görünüşlü Babic'in bavulunda iki tabancayla bir elbombası taşıdığı tabii kimsenin aklına gelmezdi. Belgelerinin hepsi de tamamdı. Tam üç hafta önce 16/17 Nisan günü Hitler'e yenik düşen Yugoslav orduları silahları bırakıp teslim olmuştu. Kral 2'nci Peter ve Hava Kuvvetleri Generali Simoviç'in yönetimindeki bakanlık görevlileri yurtdışına kaçmışlardı. Agram, bağımsız Hırvat Devleti'nin yeni başkentiydi. İtalyan Prensi Dük Spoleto, Hırvat halkının gelecekteki kralı olacaktı.

Mühendis Babic, Sırp Başkenti Belgrad'ı güneyindeki seçkin semtlerinden Dedinye'de, Gladsone Caddesi'ndeki bir villanın çatı katına yerleşti. Sırbistan'a yeni tayin edilen Alman Askeri Komutanı General Ludwig von Schröder de o sıralarda Dedinye'deydi. Von Schröder Birinci Dünya Savaşı'nda "Flaman Aslanı" diye ün yapan Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral von Schroeder'in oğluydu.

Mühendis Babic ihtiyatlıydı. Almanların kontrolündeki caddelerden ya da Alman komutasındaki Sırp Jandarma ve Polis Birlikleri'nin kordonundan geçerken her defasında yanındaki kadını çevreyi kolaçan etmesi için gönderiyordu. Devriyeler ve görevlilerin herhangi bir zorluk çıkarmayacaklarına emin olunca da "düşman hatlarını" geçmeyi göze alıyordu. Çoğu zaman kente inmemeyi yeğliyor, bitişikteki komşusu Ribnikar çiftinin villasına gidiyordu. Vladislav Ribnikar, Belgrad'da çıkan liberal bir gazetenin sahibiydi. Vladislav ve zarif karısı Belgrad'ın önde gelen tanınmış kişilerindendiler. Faaliyetleri yasaklanmış olan komünist partisinin gizli sempatizanları olduklarını ise kimse bilmiyordu tabii.

Varlıklı Ribnikar ailesi en sıkıntılı durumlarda partiye sadakatları-

nı göstermişlerdi. Mühendis Babic'in kim olduğunu da biliyorlardı. Babic asıl adıyla Josif Broz, yasadışı Komünist Parti'nin genel sekreteriydi. Vatanı Zagoryen'de sevilen bir ad olan "Tito"yu parti adı olarak kullanıyordu. Broz ve Tito adları o sıralarda Belgrad kamuoyu kadar Alman askeri makamları ve Alman Gizli Polis Teşkilatı için de yabancıydı.

Tito 25 Mayıs 1892'de Zagrep (Agram) yakınlarındaki Kumroveç köyünde on beş çocuklu yoksul bir köylü ailesinin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi.(*) Çilingir çırağı olarak çalışmaya başladı, metal işçiliğinden sendikacılığa kadar geldi. Habsburg Hanedanlık Ordusu'nda erlikten çavuş rütbesine yükseldi. 1915'te Rusya'da hapise atıldı. 1920'de yeni kazandığı sosyalist hüviyetiyle Bolşevik Rusya'dan ülkesine döndü. Sırp Kralı 2'nci Aleksander'in yasaklamış olduğu komünist partideki yasadışı faaliyetlerinden ötürü beş yıl hapis yedi.

Şimdiyse Ribnikar'ların villasında Polit Büro'nun bazı önde gelen üyeleriyle birlikte geleceğe dönük planlar üzerinde gizlice çalışmalarını sürdürüyordu. Çevresinde topladığı Polit Büro üyeleri arasında Montenegro'lu aydın Milovan Cilas, Slovenya'lı öğretmen Edward Kardelci, Sırplı bir köylünün oğlu Alexander (Marko takma adlı) Rankoviç gibi ün yapmış kişiler vardı. Tito'nun hedefi belliydi : Anti-faşist ulusal bir "Halk Cephesi" ve ulusal kurtuluşu gerçekleştirecek bir "genel komutanlık" kurmak. Tito, Alman askeri kuvvetlerinin fazla bir gücü olmadığını biliyordu. Alman Komutanı von Schröder'in emrindeki üç tümenin silahları eskimişti. Schröder, Sırp Kraliyet Yönetim ve Jandarma Teşkilatı'nın desteğiyle ülkeyi yönetebiliyordu. Tito'nun öncelikli hedefi dağlık arazilerden Sırp vadilerine kadar ülkenin her yerinde egemen olan bu jandarma teşkilatının belini kırmak, böylelikle de Sırp-Alman askeri güç birliğini yok etmekti.

Ribnikar villasının Moskova'yla telsiz bağlantısı yoktu. Bağlantıyı Sırp Hanedanı'ndan bir generalin oğlu olan Yoldaş Vladko Velebit kuruyordu. 1939 Alman-Sovyet Saldırmazlık ve Dostluk Andlaşması hâlâ geçerli ve yürürlükte olduğu için, ne denli hazırlıklı da olsa Tito'nun ayaklanma planını uygulama şansı henüz yoktu. Gizli telsiz konuşmalarında kod adı "Büyükbaba" olan Stalin de, Hitler'le herhangi bir çatışmaya girmekten açıkçası çekiniyordu.

* Babası Hırvat, annesi Slovendi. (Ç.N)

Bu arada yurtdışına kaçan Kral 2'nci Peter ve sürgün hükümetine bağlı bir başka direniş hareketi oluşmaktaydı. 19'uncu yüzyıldan bu yana varlığını sürdüren Türklere karşı bağımsızlık savaşı sırasında köylü milislerin kurduğu "Çetniki" direniş hareketi, şimdi tüm ülkenin savunmasını üstlenmeye hazırlanıyordu. Düzenli orduların Alman ve İtalyan birliklerine yenik düşmesi sırasında 300.000 kadar asker silahını teslim etmeyip kaçmıştı. Savaşın devam etmesini isteyen bu askerler arasında Albay Dragoljus Draza Mihailoviç de bulunuyordu ve Prag askeri ataşeliği yapan Mihailoviç, Çetniki milis kuvvetlerinin destekleriyle bir "Vatan Ordusu" kurmak istiyordu. Çetniki milislerinin resmi komutanı (Voyvoda) Kosta Pecnak ise Mihailoviç'in birliklerine katılmakta tereddüt ediyordu. (Mihailoviç sürgündeki kralın temsilcisiydi ve ordusuyla krala yardım etmeyi hedefliyordu.) "Vatan Ordusu" Yugoslavya'yı işgal kuvvetlerinden kurtaracak olan müttefikler, özellikle de İngiliz askeri birliklerine yardım etmek üzere her an müdahaleye hazır bir kuvvetti.

Mihailoviç, Ravna Gora dağlık ve ormanlık bölgesine kurmuş olduğu karargâhına İngilizlerin havadan uçakla attıkları yardımları almakta gecikmedi : Bir miktar para, altın, silah, patlayıcı madde, telsiz araçları ve ilaç... İngiliz ve krala sadık Sırp subayları da Çetniki milislerine katıldılar. Milislerin takviyesinden sorumlu İngiliz Başkomutanlığı Kahire'deydi ve Special Operations Executive (SOE) teşkilatıyla milislere yardımı sürdürüyordu. Teşkilatın elindeki takviye uçakları ise yeterli sayıda değildi. Bu nedenle 1941 ila 1943 yılları arasında Çetniki milisleri havadan ancak 23 tonluk gibi pek büyük sayılmayan bir hava yardımı alabildiler. Bu yardımın her zaman Çetnikililere ulaşıp ulaşmadığı ise ayrı bir soruydu.

Albay Mihailoviç, Sırp geleneklerinin korunması için savaşımını sürdürürken; Rabnikar villasında da Yugoslavya'yı faşistlerden kurtaracak ihtilalin hazırlıkları yapılmaktaydı. 22 Haziran 1941'de Hitler, Sovyetler Birliği'ne saldırıya geçti. Tito ve Yugoslav Komünist Partisi Merkez Komitesi için artık zincirleri kırma zamanı gelmişti; ilk çağrı yapıldı : "Vakit geldi herkes silaha başına" ...27 Haziran 1941'de parti askeri komitesi Tito'yu bütün partizan birliklerinin başkomutanlığına getirdi. 4 Temmuz 1941'de Polit Büro üyeleri görev taksimi yapmak üzere Villa Ribnikar'da biraraya geldiler. Bu arada villa sahipleri de bahçede çevredeki süpheli kişileri kolaçan ediyorlardı.

Toplantıda roller ve görevler dağıtıldı : Tito ve Marko Rankoviç yeraltı faaliyetlerini sürdürmek üzere Dedinje'deki başkarargâhta kaldılar. Polit Büro üyesi Black Sujeviç, Sırbistan'daki ayaklanmayı yönetecekti. Milovan Cilas, İtalyanların işgalindeki Montenegro'ya gidecek, Svetozar Vukmanoviç Tempo yeni Hırvat devletinin bir bölümü olan Bosna-Hersek'deki görevi üstlenecekti. Edward Kardeli ise İtalyanların kontrolündeki Slovenya'dan sorumlu olacaktı.

Hedef sadece Alman işgal kuvvetlerinin askeri tesis ve ulaşım bağlantılarını yok etmek değil, aynı zamanda Sırp ve Hırvat devlet mekanizmasını çökertmekti. Temmuz 1941'de Sırbistan'ın her yerinde ayaklanmalar patlak verdi. 1918'e kadar bağımsız bir krallık olan Montenogra'da İtalyanlar geri püskürtüldü. İtalyan kraliyet ailesinin ve Mussolini'nin de onayları ile Montenegro, İtalyan topraklarına katıldı. Geriye sadece Genel Vali Mazzolini ile General Pirzio-Biroli'nin kontrolündeki birkaç büyük kentle, liman kalmıştı.

1941 temmuzunda kızıl partizanlar 724'üncü Alman Piyade Alayı'nın komutanı Tuğgeneral Lonczar'ı öldürmek istediler. Milanovaç kışlasına düzenledikleri bir baskında kıskıvrak yakaladıkları Alman askerlerini canlı canlı duvara mıhladılar. Semendria cephane deposu havaya uçuruldu 27 Temmuz 1941'de Marko Rankoviç, Belgrad'da radyo istasyonuna düzenlediği bir bombalı saldırıda, üzerinde sahte bir kimlikle yakalandı. Sırp polisiyle Alman makamları gerçekte kimi tutuklamış olduklarını bilmiyorlardı. Rankoviç'in kimliğindeki isim "Perisic"di. İki gün sonra silahlı koruma altındaki askeri hastaneden yoldaşları Rankoviç'i kaçırdılar. Bir ay içinde partizan saldırıları gözle görülür şekilde artmıştı. 1941 ağustosunda Alman makamları 242 partizan eylemi saptamışlardı : Askeri lojmanlara, jandarma istasyonlarına ve bölge resmi kuruluşlarına baskın ve saldırılar yapılmış, demiryolları cadde ve köprüler havaya uçurulmuştu. Eylül ayında Bralo Köprüsü'yle iki viyadük havaya uçuruldu, böylelikle Belgrad-Selanik-Atina demiryolu hattı bir süre için kapatılmış oldu.

Eylül ayında Tito, Ribnikar'ların dost çevrelerinden tanıdığı bir Sırp papazıyla gizlice Belgrad'ı terkederek partizanların batı Sırbistan'daki savaş cephesine katılmak üzere yola çıktı. Ne ki huzurla başlayan tren yolculuğu yarıda kaldı; demiryolu hattı kapanmıştı. Tito'nun partizanları bir köprüyü havaya uçurmuşlardı. Mini kafile trenden inerek bir başka trene bindi (Sırp demiryolunun hâlâ işlemesi ne muci-

zeydi!) sonra kiralık bir atlı arabayla "savaş cephesine" ulaştılar. Yol boyunca arabacı çevrenin huzurunu kaçıran "haydutlara" söverken, renk vermeyen yolcular.da arabacının küfürlerine katılmak zorunda kaldılar.

Bölgedeki partizan komutanlarından Koza Popoviç'in bu olaylarda büyük rolü olmuştu. Belgrad'lı bir milyonerin oğluydu. Şiire meraklıydı. Belgrad'da girdiği topluluklarda sürrealist (gerçeküstü) şiirler okuyarak dinleyenleri şoke ederdi. 1936/39 İspanya iç savaşında gönüllü olarak komünist saflarda savaşmıştı. Savaş deneyimi olduğu için partizan çevrelerinde aranılan kişiydi.

1941 eylül sonunda Tito, Morava vadisinin batı çıkışında 14.000 nüfuslu küçük bir fabrika kenti olan Uzice'yi ele geçirdi. Partizanlar Sırp Ulusal Bankası'nın buradaki şubesini basarak kasadaki 50.000 dinara ayrıca da vergi dairesiyle diğer resmi kuruluşlarda da 20 milyon dinara el koydular. Üç ton tütün ve 23 kamyon dolusu iyi cins sigara sarma kâğıdı ele geçirdiler. Daha da güzeli Uzice'deki silah ve fişek fabrikasıydı. Günde 100 karabine üretiyordu. Tito ve genel komutanlığı karargâhlarını, Uzice'deki banka binasında kurdular. Tito'ya da telefonlu ve şık donanımlı yazı masası olan bir oda verildi.

Yeni bir "Halk Kurtuluş Ordusu"nu ve "Halk Devletini" kuracak tek adam Tito'ydu. Nitekim vakit geçirmeden Uzice'de (Yugoslav komünist tarihinde ilk kez) bir "halk rejiminin" nüvesi kuruldu. Halk Kurtuluş Komiteleri yönetime geçtiler, Halk Mahkemeleri işbirlikçi zanlılarını ya da gerçek işbirlikçilerinin yargılanmalarını üstlendiler (Bu arada kişisel intikam duygularıyla yargılamalar da oluyordu tabii). Silah fabrikasının üretimine hız verildi, sigara üretimi başladı ve komünist gazetesi *Borba* yeniden yayınlandı.

Uzice serüveni (belki Uzice deneyimi demek daha doğru olur) partizanları coşkulu bir sarhoşluğa sürüklemişti. Ama bu arada partizanların aynı bölgede bulunan Çetniki milislerinin komutanı Albay Mihailoviç'le görüşme girişimleri ne yazık ki sonuçsuz kalıyordu. Ama sonunda bu buluşma da gerçekleşti.

Tito görüşmeye yanında korumasıyla geldi. Birbirlerine güvenleri yoktu. Koca top sakallı Mihailoviç (top sakal eski Sırp köylü geleneklerine göre kahramanlık sembolüydü) "Tito"nun kim olduğunu bilmiyordu henüz. Uzun süre "Tito"nun Sovyetler tarafından Yugoslavya'ya sızdırılmış bir Rus olduğunu zannetmişti.

Tito, Mihailoviç'e birliklerinin ortak bir başkomutanlık çatısı altında birleşmelerini önerdi. Mihailoviç öneriyi kabul etmedi. "Tito" denilen bu adamın arkasında birtakım komünist eylemlerin kokusunu almıştı. Çünkü Mihailoviç'e göre komünistler Alman işgal kuvvetlerinden bile kötüydü. Durum yavaş yavaş açıklık kazanıyordu. Alman işgalindeki Sırbistan'da yaklaşmakta olan bir iç savaşın ayak sesleri duyuluyordu.

Uzice rejimi, gelirini banka ve resmi kuruluşların dolu kasalarına el koymak suretiyle sağlıyordu. 70 milyon dolar doğrusu hiç de fena bir savaş ganimeti sayılmazdı. Peki bunun dışında Tito hangi kaynaklardan destek ve yardım alıyordu? Yugoslav Komünist Partisi'nin bütün ülkeye dağılmış 10.000 üyesinin ödediği aidatlar, kurtarılmış bölgelerdeki köylülerin kendi istekleriyle ya da baskı sonucu verdikleri para ve yiyecek malzemesi, yardımının belirli bir bölümünü oluşturmaktaydı. General Mihailoviç ise, hiç kuşkusuz dışardan gelen paralar ya da sürgündeki hükümetten gönderilen sübvansiyonlarla kasasını doldurmaktaydı.

Tito için öncelikli olan para değildi.. O daha çok silah, cephane askeri araç ve gereç, üniformadan deriye, giyim-kuşam; özellikle de çizmeye kadar her türlü askeri donanım ve ilaç yardımlarına önem veriyordu.. Her şeyden önce Uzice üssüne sahipti. Ama ya faşist Alman işgalciler karşı harekâta girişirlerse ne olacaktı? "Kurtarılmış Bölgeyi" savunmak öyle göründüğü kadar kolay değildi; nitekim ancak üç yıl dayanabildi.

General von Schröder bir uçak kazasında hayatını kaybedince Belgrad'da askeri komutayı General (Pilot) Heinrich Danckelmann devraldı. Danckelmann ülkedeki genel ayaklanma hareketlerini siyasi çözümle bastırmayı umuyordu. 1941 ağustosunda, Kraliyet eski Savaş Bakanı Orgeneral Milan Nedic başkanlığında bir Sırp Hükümeti kuruldu. Danckelmann hükümetin emrine 15.000 kişilik bir birlik verdi. Böylece Yugoslav iç savaşında dört ayrı partiden gruplar oluşmuştu: Nedic'in askeri birlikleri, "Voyvoda" (Komutan) Pacanac'ın birlikleri, Mihailoviç'in Çetniki Ordusu ve Tito'nun partizan çeteleri... 1941 eylülünde Sırp Askeri Başkumandanlığı'na bağlı Topçu Generali Bader, Sırbistan'ın birkaç büyük kenti dışında artık duruma hâkim değildi. Aynı yılın ekim ayında Avusturya asıllı General Franz Böhme, 18'inci Kolordu Komutanlığı'yla birlikte Sırbistan Silahlı Kuvvetler Komutanlı'ğına getirildi. Böhme memleketlisi Hitler gibi, sertlik yanlısıydı. Bal-

kanlar'daki ayaklanmaların sert yöntemlerle bastırılacağına inanıyordu. 1941 ekiminde Topola'daki 521'inci Ordu Haberleşme Alayı'na düzenlenen bir partizan saldırısında 22 askerin hayatını kaybetmesi üzerine General Böhme'nin intikamı acı oldu: Öldürülen her askerin karşılığında 100 tutsak partizanın kurşuna dizilmesi için talimat verdi. Oysa içeriği eskimiş de olsa hâlâ yürürlükte olan Lahey Savaş Talimatnamesi'ne göre işgalci kuvvetlere karşı girişilen herhangi bir gönüllü ya da benzeri eylemlerde uygulanan idam cezası 1'e 10 nisbetindeydi. 521'inci Ordu Haberleşme Alayı talimatı yerine getirdi. 440 kişi kurşuna dizildi. Bu olaydan sonra alay komutanı görevinden ayrıldı.

Öte yandan tehdit altındaki "kurtarılmış bölge" Uzice giderek güçleniyordu. 26 Ekim 1941'de ilki İngiliz askeri misyonunun şefi Yüzbaşı William Hudson, Uzice'ye geldi. Hudson savaştan önce burada maden mühendisi olarak çalışmıştı.

Çok iyi Sırpça bilen Hudson'un karargâha ilk geldiğinde edindiği izlenim şuydu : Sırbistan'da gerçekten savaşmak isteyenler ve savaş yeteneği olanlar Uzice'deki Tito'nun partizanlarıydı. Kahire'deki SOE teşkilatına (Special Operation Executive) bu görüşünü bildirdi. İngilizlerin Albay Mihailoviç'in Çetniki birliklerine ilk hava yardımı başlayınca Hudson, SOE'den derhal yardımın durdurulmasını istedi. Sırplı topsakal Mihailoviç'i desteklemenin hiçbir anlamı yoktu. Yardımın Tito'ya verilmesi gerekirdi. Hudson komünist yanlısı olduğundan değil bazı askeri endişelerinden ötürü böyle düşünüyordu.

Bu arada işgalcilere karşı dağlarda mücadeleyi sürdüren kahraman Mihailoviç'in efsanesi Batı'da ağızdan ağıza dolaşmaktaydı. Biraz bunun da etkisinde olmalı, Churchill 13 Ekim 1941'de sürgündeki Kral 2'nci Peter'le Mihailoviç'in havadan desteklenmesi konusunu görüştü. Ve 20 gün sonra 31 Ekimde Mihailoviç'e yardımın birkaç gün içinde gönderileceği bildirildi.

Ancak Ortadoğu Başkomutanlığı birkaç yardım uçuşundan sonra Hudson'dan gelen talimata uyarak Mihailoviç'e yardımı durdurdu. Londra Dışişleri Bakanlığı hâlâ Mihailoviç'in desteklenmesinde ısrar ediyordu. İngiltere'de sürgün Kraliyet Hükümeti'nde yapılan bir değişiklikle Başbakanlığa Javanoviç getirilince, Savaş Bakanlığı ve bütün Yugoslav kara-deniz-hava kuvvetleri başkumandanlığı görevleri de

Draza Mihailoviç'e verildi.

Başlarında General Böhme olmak üzere Sırbistan'daki Alman generalleri de bu arada boş durmuyorlardı. Kasım sonunda karada piyade zırhlı ve topçu birlikleri, havada Hırvat General Şamiyer Glizinski komutasındaki savaş uçaklarıyla partizanlara karşı topyekün saldırıya geçen Almanlar, Uzice'de Tito'nun tüm partizan mevkilerini söküp attılar. Tito esir düşmekten kılpayı kurtuldu. Düşmanın bu karşı darbesi partizan tarihine "SALDIRI 1" diye geçer. Yenilgiden sonra Tito'nun partizanları ve karargâhı gezginci birlikler halinde bir yerden bir yere göç edip durdular. Kendilerine değişik yerlerde karargâh edindiler.

Devletler hukukuna göre Tito'nun partizanları henüz düzenli bir "ordu" sayılmıyordu. Bu nedenle İşgal Kuvvetleri'nin gözünde Tito'nun partizanları idamla cezalandırılması gereken suçlulardı. Batı Sırbistan Bölgesi'nin "komünistlerden temizlenmesinin" General Mihailoviç'in karargâhında sevinçle karşılanmasının nedeni de buydu.

Tito, Uzice'den ayrılınca Bosna-Montenegro sınır bölgesindeki savaştan önce yapılmış en modern turist konaklama yerlerinden biri olan "Gerstl" Oteli'ne yerleşti. Böylece Sırbistan komünistlerden temizlenirken Hırvat kökenli Broz, Tito başkaldırma harekâtını Bosna'ya taşımış oluyordu. Bosna o sıralarda bağımsızlığına yeni kavuşan Hırvat Krallığı'nın çekirdek bölgelerinden biriydi. Birici Dünya Savaşı'nın ünlü İtalyan Generali Savoyen, Aosta hanedanından Emanuel Philibert'in oğlu olan Kral 4'üncü Tomislav, tahttan indirildikten sonra Hırvatların İtalyanlara duyduğu nefret yüzünden bir daha vatanına dönememişti. Şimdi buraya hâkim olan İtalya'nın desteğindeki neo-faşist Hırvat İsyancı Birlikleri'ydi. USTAŞA adındaki bu isyancı hareketin başında Dr. Ante Pavelic bulunuyordu. Katolik Hırvatlar Sırp Ortodokslarını mezheplerine döndürmek için ülke çapında acımasız bir operasyona girişmişlerdi. Kamyonların üzerine USTAŞA asilerinin diktikleri haçın önünde diz çöküp Katolik usulü dua etmeyenler kamyon refakatindeki motorize idam mangalarınca hemen orada kurulan darağacında ipe çekiliyorlardı.

Tito, USTAŞA egemenliğindeki Hırvat bölgesini devrimine en uygun yer olarak seçmişti. Almanlar burada da Tito'yu rahat bırakmadılar. Ama USTAŞA birlikleri ve dört İtalyan tümeniyle partizanların yeni yerleşim merkezi Montenegro'yu temizlemek amacıyla başlattık-

ları "SALDIRI II" harekâtı hedefine ulamadan yarım kaldı. Tito, başkomutanlık 11. karargâhı Bosna-Montenegro sınır bölgesindeki Foca dağlarında üç ay ağır kış koşullarında yaşama mücadelesi verdi: Kış ağır geçiyor, dağların dondurucu soğuğunda yüzlerce kişi donarak ölüyordu. Uzice savaşında ağır yaralanan binlerce kişi de ayrı bir sorundu. Askerler ayaklarına giyecek postal bulamıyorlar, üniforma, cephane, silah sıkıntısı çekiyorlardı.

Bu sıkıntılı durumda Yoldaş Walter (Tito, Moskova'da KOMINTERN'le telsiz konuşmalarında bu adı kullanıyordu) yardım için kime başvurmalıydı? KOMINTERN olmasa bile Bulgar Yoldaş Dimitroff'dan mı destek istemeliydi? (1933 yılında Nasyonal Sosyalistler, Dimitroff'u haksız yere Reichstag'ı kundaklamakla suçlamışlardı.) Böyle sıkışık bir durumda Moskova'daki "büyük kardeş" yardım etmeye mecbur değil miydi? Sonunda Tito bu sonuncusuna başvurdu. Sovyetler'den donanımlı uçaklar, hafif silahlar, öncelikle de makinelitüfekle makineli tabanca ve bol cephane, ilaç ve özellikle tifüs serumu, çizme ve üniforma göndermesini istedi. 17 Şubat 1947'de bu yardımın paraşütlerle bölgeye atılmak suretiyle yapılmasını önerdi. Yer olarak da Durmitor Nehri ayağındaki Zabliyak'ın civarı seçildi. Ancak yoğun kar nedeniyle uçaklar kazıklı kayak tertibatıyla piste iniş yapabiliyorlardı.

Kardan temizlenmiş ve inişe uygun bir pisti hazırlaması için Tito, Lepepoglava'daki eski hapis arkadaşı Moşe Piyade'yi Durmitor'a gönderdi. Belgrad'lı zengin bir Musevi ailesinin oğlu olan Moşe, devrimci bir ressam olarak bir zamanlar Paris'de yaşamıştı. Moşe Piyade, Montenegro'nun dondurucu kışında tam 37 gün bekledi. Moskova'dan bir haber yoktu. "Yoldaş Walter"in "büyükbabayla" yani Stalin'le zaten doğrudan telsiz bağlantı kurması da mümkün değildi.

"Walter" yine de ricasını yineledi : Lütfen cephane göndermek için ne mümkünse her şeyi yapın. Nihayet 29 Mart 1942'de "KOMINTERN'den beklenen yanıt geldi : "Savaş malzemesi yardımını gönderebilmek için elimizden gelen gayreti gösteriyoruz. Ancak son derece önemli ve büyük teknik zorluklarla karşı karşıyayız.." Moskova bu zorlukların yakın bir gelecekte çözümlenebileceğini sanmadıklarını da yanıtına eklemişti. 1942 ve bütün bir 1943 yılı yardım almaksızın beklemekle geçti.

Bu arada Sovyetler, Avrupa'daki bütün direniş hareketlerinin Hit-

ler'e karşı tek cephede birleşmeleri için Tito'dan çağrı yapmasını istediler. Bunu isterken de araya biraz garip bazı tavsiyeleri sokuşturdular: Tito'nun partizan birlikleri Rus simgelerini daha belirgin şekilde kullanmalıydılar. Askerlerin kasketlerinde kırmızı yıldız bile yoktu... Acaba Ruslar yardımdan kaçmak istedikleri için mi teknik zorlukları bahane ediyorlardı? Anlaşılan Sovyet Hava Kuvvetleri kilometrelerce uzaklıktaki Balkanlar'a takviye uçuşları yapmakta zorlanıyordu. Stalin (Büyükbaba) gerçi 1941/42 kışında Moskova meydan savaşını zaferle noktalamıştı ama kesin sonuç, hâlâ bıçağın sırtındaydı. Kaldı ki Yugoslavya'daki komünist ayaklanması KOMINTERN'in bilgisi dahilinde planlanmış değildi. Harekât başlayıp da iş olup bittikten sonra Moskova haberdar edilmişti. "Büyükbaba" böyle emrivakilerden hoşlanmazdı. Üstelik Balkanlı yoldaşlar çaresizlik içinde, belli ki sadece kendi olanakları ve güçleriyle savaşıyorlardı. Sovyetler'in köpekleri saymasına ya da makineli tabanca göndermesine hiç gerek yoktu; binlerce kilometrelik takviye uçuşlarında paha biçilmez değerdeki nakliye uçaklarını kullandırmayı da göze alamazdı.

Ya Batı, daha doğrusu İngiltere bu arada ne yapmaktaydı? Kahire'deki Ortadoğu başkarargâhı ile, Londra Dışişleri Bakanlığı, Savaş Bakanlığı'nın talimatları doğrultusunda hareket ediyorlardı. General Mihailoviç'in Çetniki birliklerine az miktarda malzeme (nakliye uçaklarının sayısı az olduğundan) ile askeri danışman sevkediyorlardı. 1941/42 yıllarında Kahire'deki SOE yardım için sekiz kez girişimde bulundu. Bir keresinde bir grup asker, Bosna'nın başkenti Sarayevo yakınlarında bir yere paraşütle iniş yaptı ve anında Hırvat askerlerince vuruldu. Deniz yolundan Adriya kıyılarına gelen bir ikinci grup ise Korcula adasında İtalyan işgalcilerin eline düştü.

Yardım ekibinden, Binbaşı Terence Atherton'un görev serüveni ise tam bir polisiye filmini andırıyordu. Atherton (Kod adı Hidra) İrlandalı telsizci Patrick O'Donovan ve Kraliyet Ordusu'ndan bir Sırp subayıyla birlikte Adriyatik Denizi'ndeki Millet Adası'na gelmişti. Ada partizanların elinde "kurtarılmış bölgeydi". Bir zamanlar İngiliz gazetesinin Belgrad muhabirliğini yapan, Slav dilini ve âdetlerini de çok iyi bilen Atherton, Tito'nun karargâhının bulunduğu Foca'da pek iyi karşılanmadı. Herkes bu üçlüyü (haklı olarak) Mihailoviç'in adamları olarak görüyordu. Moskova'daki "Büyükbaba"nın yardım etmeyeceği biliniyordu. Peki bu İngilizlerin amacı neydi? Çetnikiler Almanlara karşı pa-

sif davranıyorlardı. Ama Tito ve Mihailoviç arasındaki koalisyon görüşmeleri sonuçsuz kalınca, Çetnikiler partizanları karşılarına almışlar ve kanlı çatışmalar olmuştu. Montenegro'da Albay Stanicic liderliğindeki antikominist Çetniki komutanlar, İtalyan işgalcilerle birlik olmuşlardı.

Aralarındaki işbölümüne göre Çetnikiler tepelik araziyi, İtalyanlar da kentler ve limanları kontrollerine almışlardı.

Bu arada Binbaşı Atherton ve telsizcisi, telsiz aletini kaybettiler ve haberleri Kahire'ye ulaştırabilmek için Tito'nun başkarargâhından güçbela izin koparabildiler. Tito ve genelkurmayı ise hâlâ İngilizlerin buraya neden geldiklerini anlamamışlardı. Niyetleri komünistlere karşı bir iç savaş mı düzenlemekti?

Atherton ve telsizcisi bir gece Foca'da ortadan yokoldular. Olay şöyle gelişti. 1942 nisan ayıydı. Sırplı kraliyet subayı Altın Boynuz'dan Türk başkenti İstanbul'a hareket etmeden önce İngiliz kılavuzlara Binbaşı Atherton'la telsizciyi Mihailoviç'e götürmeleri için talimat vermişti. Kılavuzlar Atherton'un yanında yüklüce altının kokusunu almışlardı. Haydutlar onları öldürdüler. Albay Atherton'la telsizcisi böylece tarihin sayfalarından silinip gittiler. Sonraları her ikisinin Tito'nun hesabına çalıştığı söylendiyse bunun doğru olmadığı biliniyor.

İngiliz Hava Kuvvetleri 30 Mart 24 Nisan tarihleri arasında Mihailoviç'e yardım malzemesi sevketmek üzere Mısır'dan 13 uçak kaldırdı. Hudson'un endişelerine kulak asan olmamıştı. Bu arada Alman-Hırvat birlikleriyle Montenegro'daki Çetniki milisleri Tito'ya karşı düzenledikleri "SALDIRI 3" harekâtıyla Foca'daki mevzilere saldırdılar. Amaçları Tito partizanlarını kuşatarak son öldürücü darbeyi vurmaktı.

Ne ki kuşatma harekâtı başarılı olamadı. Tito, Foca üssünü boşalttı. Devrim hareketini Batı Bosna'ya kaydırdı. Çetniki Milisleri Tito'nun başkarargâhı Bihac'ı ele geçirdi. Burası Türklerden kalma güzel bir camii olan küçük bir kasabaydı. Önceleri Hırvat Krallığı'nın hükümranlığındaydı. Tito bu arada düzensiz partizan birliklerini tam teşekküllü bir ordu haline getirmeyi başarmıştı. Dokuzar tümenlik iki kolordusu, 36 tugayı, 70 bağımsız topçu birliği ve 130.000 askeriyle güçlü bir orduydu bu.

İki gün süren bir savaştan sonra Bihac geri alındı ve Tito 26 Kasım 1942'de Bihac'da partizan grupların katıldığı bir kongre düzenledi. Kongrede 54 delegenin oyuyla ANTİ-FAŞİST YUGOSLAVYA KURTULUŞ KOMİTESİ (AVNOJ) kuruldu. Bu gelişmeler müttefik kuvvetle-

rin bayrakları ile Churchill, Roosevelt ve Stalin'in büyük boy fotoğrafları altında olmaktaydı. Tito kongrede şöyle demişti : Henüz bir hükümet kurmadık. Ama bütün etnik ve dini grupları tek bir halkta birleştirecek ulusal bir komite oluşturduk.

Bihac Kongresi, Kuzey Afrika'daki savaş koşullarının tamamen değiştiği bir zamanda yapılmıştı. Mareşal Rommel'in komutasındaki İtalyan-Alman zırhlı ordu birlikleri, İskenderiye'nin batısında El-Alamayn'da yenilgeye uğramış ve Tunus'a çekilmişti. Fas'ın Atlantik kıyılarına çıkartma yapan İngiliz-Amerikan askeri kuvvetleri saldırıya geçmek üzere Doğu'ya gitmişlerdi.

Alman-İtalyan ordu birliklerinin köprübaşı tabir edilen Tunus'da sıkışıp kalmaları, Kuzey Afrika'daki İngiliz-Amerikan birliklerinin de Sicilya'ya sıçrayarak oradan Roma-Berlin ekseninin "yumuşak karnına" her an bir saldırıya geçme olasılığının artması, Balkanlar'daki "direniş hareketlerini" hızlandırmıştı. Çetniki birlikleri Alman ikmal birliklerine karşı düzenledikleri operasyonlarla, Yunanistan ve Ege'deki Alman birliklerinin tüm takviye güçlerini felce uğratmıştı.

Bu arada Tito'nun savaşçı partizanlarını kimse aklına getirmiyor muydu acaba? Kahire'deki SOE örgütünde Yugoslav sorunları uzmanı Yüzbaşı F.W Deakin, Kaptan Hudson'un bu ülkeyle ilgili hazırlamış olup da o güne kadar açıklanmayan raporlardan kalın bir dosyayı incelemekteydi. Raporlardan ortaya çıkan sonuç, savaşa hazır tek partizan birlikleri hiç kuşkusuz Tito'nun birlikleri olduğuydu.

Savaştan önce bilimsel çalışmalar yapmak üzere beş yıl kadar Churchill'le çalışan Yüzbaşı Deakin, Hudson'un Tito'yla ilgili tam 240 ayrıntılı raporunu tek tek okudu. Sonuç olarak Deakin, Tito'nun askeri kişiliği hakkında kesin kanaatini edinmişti: Desteklenecek ve yardım edilecek kişi kesinlikle Sırp Generali Mihailoviç değil, üstün yetenekleriyle, tam bir komutan olan Tito'ydu... 8 Ocak 1943'de Albay Bailey, Çetniki Başkarargâhı'na gönderilmek üzere Londra'daki Dışişleri Bakanlığı'nı arayarak bir miktar para göndermesini istedi. Montenegro'da Dalmaçya'daki İtalyanlarla iyi ilişkileri olan Çetnikililer için o sıralarda geçerli para birimi İtalyan liretiydi. Bailey dışişlerine: Hudson'un Kahire'deki görevinin ayda 50.000 lirete malolduğunu söyleyerek "Lütfen yarım milyon liret gönderin," diye ricada bulundu. Ve ekledi "Altın kuru oldukça düşük."

Yüzbaşı Deakin, Tito'nun desteklenmesini istediyse de talebi Kahire'deki SOE tarafından pek hoş karşılanmadığı gibi, Londra Dışişleri Bakanlığı da konuya soğuk kaldı. İngiliz Hükümeti'nin zaten Sırp Krallığı'nın sürgündeki hükümetiyle sözleşmesi ve anlaşması vardı. Ayrıca müttefikleri olan Sovyet Hükümeti de, General Mihailoviç de Kral 2'inci Peter'in desteklenmesinden yanaydı. Kremlin'de Mihailoviç'e bir askeri misyon gönderilmesini şu sıralar tartışmaktaydı.

Ne var ki bütün bunlar Yüzbaşı Deakin'i kararından alıkoymadı. O ısrarla Tito'nun desteklenmesini istiyordu. Albay Bailey'in İngiltere Dışişleri'ne gönderdiği raporlardan Yugoslavya'da gerçek direnişçilerin kim olduğu nihayet anlaşılmalıydı. Hudson, Mihailoviç'den kartlarını açıkça oynamasını istedi. Aslında şimdi genç Kral 2'inci Peter'in duruma müdahale etmesinin tam zamanıydı. Hatta paraşütle Gorije'ye inerek, Çetniki'nin yönetimini bile devralmalıydı. Belki böylelikle Tito'nun partizanlarını durdurmak mümkün olmasa bile, durumu zorlaştırılabilirdi. Romen Hohenzoller Hanedan'ından ana Kraliçe Maria bu adımın atılmasını engelledi.

1943 ocak ayında Başbakan Churchill, Adana'da Türk Devlet Başbakanı'yla konferansından dönüşünde Kahire'ye geldi. SOE kendisine 30 Ocak 1943 tarihli bir dokümanı sundu ve masaya da planlarını koydu. Churchill bir zamanlar birlikte çalıştıkları Yüzbaşı Deakin'in görüşlerini almaya gerek duymadan Cezayir'deki Amerikan Başkumandanı General Eisenhover'le Mihailoviç'i destekleme kararı aldı. İngiliz subayları diğer direnişçi birliklere katılacaklar, destek uçuşları da yine bu gruplar için yapılacaktı.

Tito başkarargâhında ise yapılan bu planlardan henüz kimsenin haberi yoktu. Mihailoviç'in çeteci ordusunun Churchill'in politikasında böylesine ciddi biçimde tartışma konusu edileceği akla gelmiyordu. Alman, İtalyan, Hırvat generalleriyle, Montenegro Çetniki temsilcisinin katıldıkları Roma Konferansı'nın ardından, 20 Ocak 1943 tarihinde Tito'nun partizan birliklerine "SALDIRI 4" harekâtı başlatıldı. "Beyaz" operasyon saldırısında partizanların elindeki Bihac düştü. Ama Tito'nun ordusu bir kez daha kuşatmayı kırmayı başararak 4.000 kadar ağır yaralı askeriyle Sırp-Makedonya sınırındaki Sanşak'a kaçtı.

Tito'nun sonu mu gelmişti? Hayır. Bu kez 1943 İlkbahar'ında Ti-

to güvendiği adamlardan generalin oğlu Velebit'in aracılığıyla Almanlarla görüşmeyi denedi. İstediği kendi ifadesiyle "Kurtarılmış Bölge'nin" Almanlar tarafından onaylanmasıydı. Velebit'in arabulucuğuna Hitler'in tepkisi sert oldu: asla asilerle aynı masaya oturulamazdı. Reich Dışişleri Bakanı Ribbentrop, Hitler'in yanıtına açıklık getirdi : Bir partizan hareketi bir diğerine karşı desteklemek Almanların işi değildi. Alman Ordusu'nun görevi her ikisini de yok etmekti. Tito'ya Almanların daha sıkı işbirliği yapmaya hazır olabileceklerini de hafifçe çıtlattı. Nasıl bir plandı ama! Ancak "Velebit'in girişimi"ne Hitler'in tepkisi sert oldu: Asla asilerle görüşmelere oturulamazdı. Reich Dışişleri Bakanı Ribbentrop, Hitler'in yanıtına daha bir açıklık getirdi: Bir partizan hareketi bir diğerine karşı desteklemek Almanların işi değildi. Alman Ordusu'nun görevi her ikisini de yok etmekti.

Bu gizli görüşmelerin sona erdiği 1943 nisanında İngiliz Hava Kuvvetleri'nin iki komando uçağı Tito'nun partizan bölgesine uçtu. Her bir uçakta Yugoslav asıllı üç Kanadalı gönüllü bulunuyordu. Bir gönüllü grup paraşütle Bosna'ya, ikincisi Güney Hırvat sınırında Lika'ya indi. Tito'nun Hırvat bölgesinde Ogulin'deki garnizonunda gönüllüler önce biraz kuşkuyla karşılandılar. Atherton olayı hâlâ belleklerdeydi çünkü. Yine de gönüllüleri Tito'nun "başkarargâhına" götürdüler.

Artık gelişmeler Tito'dan yana değişmekteydi. Kahire'de Deakin sonunda Churchill'i ikna etmeyi başarmıştı. 18 Mayıs 1943'te Kanada "Black Watch" Alayı'ndan Binbaşı William D. Jones, Yüzbaşı A. D. N. Hunter bir telsizciyle birlikte İtalyan işgalindeki Slovenya'ya paraşütle atladılar. Binbaşı Jones ilk ulaştırdığı haberde, partizanların "başkarargâhının" Montenegro'da olduğunu ve orada Tito adında bir adamın komuta ettiğini bildiriyordu. 28 Mayıs 1943'te partizan birliklerine mali yardım yapılması fikrinin öncülerinden 31 yaşındaki Yüzbaşı Deakin ile kraliyet öncü birliklerinden 42 yaşındaki Yüzbaşı W. F. Stuart, Durmitor dağlarının eteklerindeki önceden kararlaştırılan piste paraşütle indiler. Deakin, SOE'nin operasyon subayı, Stuart da Askeri Haberleşme Servisi'nin temsilcisi olarak Deakin'in yanında bir telsiz onbaşısı vardı. Stuart'ın grubu biraz daha genişti. Kendisiyle birlikte bir çavuş, bir onbaşı ve Hırvat kökenli bir Kanadalı da bölgeye atlamıştı. (Starcevic adındaki Kanadalı 19'uncu yüzyılın sonlarında Hırvat Ulusal Hareketinin kurucusuydu.) Kaptan Stuart'ın yanında bir de Rose adlı telsizcisi vardı. Deakin'in dediğine göre, asıl adı Perez Rosen-

berg olan telsizci Filistin doğumlu bir Yahudiydi ve halkına karşı işlenen insanlık suçunun intikamı için "NAZİLERLE" savaşıyordu.

Operasyon "Typical" kod adıyla başlatıldı.

Ekibin görevi: Tito'nun partizan ordusuyla müttefik kuvvetlerin operasyonunu uyum içinde sürdürmek. Almanların Balkanlar'daki ana ulaşım hatlarına karşı eylemleri yönetmek ve Tito'nun askerleriyle Çetniki arasındaki çatışmayı yumuşatmaktı. 1943 İlkbaharı'ndan itibaren 14 Halifa bombardıman uçağı toplam 148 takviye uçuşu yapmak üzere havalandı.

9 Haziran 1943'de "Saldırı 5" harekâtı başladı. Makedonya'daki işgal kuvvetlerinden Alman, İtalyan, Hırvat ve Bulgar askeri birlikleriyle İtalyanlarla dayanışma içinde olan Çetniki partizanları, Tito'nun ordularını yeniden kıstırmak üzere saldırıya geçtiler. Kaptan Stuart bir Alman hava saldırısında öldü. Tito (Deakin ve İngiliz ekibiyle birlikte) destansı Sutjeska Meydan Savaşı'nda 6 bin ölü vermek bahasına Alman kuşatmasını yararak harekâtın ana hedefini yeniden Orta Bosna'ya yöneltti.

Deakin bu arada ağır kayıp veren Tito ordularına ilaç, silah ve patlayıcı sevketmeleri için Kahire'ye haber ulaştırmıştı. Ancak Kahire başkarargâhında yardım konusunda bazı tereddütler vardı. Müttefik kumandanlar planladıkları Sicilya Çıkartması'na öncelik veriyorlardı. Başbakan Churchill kararlıydı: Tito'ya yardım edilecekti. 25 Haziran 1943'te partizan ordularına havadan ilk yardım malzemesi atıldı. Ayda 125 ton malzeme atılması planlanmıştı. Ancak 150.000 asker gücündeki Tito orduları için bu yardım yetersizdi. Churchill aynı tarihte aylık kontenjanın 500 tona yükseltilmesini istedi. O ana kadar sadece dört uçak gibi gülünç denecek kadar az olan ulaşım kapasitesi 32 bombardıman uçağı takviyesiyle genişletildi.

Buzlar çözülmüş müydü? Mayıs 1943'te artık Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin lideri olan Stalin ilginç bir adım atarak KOMINTERN'i dağıtmıştı. Moskova'nın, Bolşevizmi yaymak amacıyla başka ülkelerin içişlerine müdahale ettiği yolundaki "yalan"a son vermek niyetindeydiler anlaşılan.

10 Temmuz 1943'te müttefik kuvvetler Sicilya'ya çıktılar. 24/25 Temmuz 1943'te Roma'da Faşist Meclis Mussolini'nin de onayladığı anayasaya dayanarak "Duce"yi iktidardan aldı. Kral 3'üncü Viktor

Emanuel, Duce'yi tutuklattırarak Mareşal Bodoglio başkanlığında askeri bir hükümeti başa geçirdi. Tito kendisinin bu şekilde aldatılmış olmasına müthiş öfkelenmişti. Ama ne Yüzbaşı Deakin, ne de Albay Bailey'in kralın ve mareşalinin dönüşlerinden haberleri vardı.

Tito'yla, bölgedeki Almanlarla Hırvat müttefikleri, İtalyan 9'uncu ordu birliklerinin Slovenya, Hırvatistan ve Dalmaçya'daki yenilgisini kendi çıkarlarına kullanabilmek için birbirleriyle amansız bir yarışa girdiler. 308.000 askerlik 14 İtalyan tümeninin büyük bölümü silahlarını Almanlara teslim etti. Adriyatik kıyılarındaki "Bergamo" tümeni ise Tito'nun partizanlarına teslim oldu.

İtalyan askerlerinin çoğunun en büyük isteği bir an önce vatanlarına ve evlerine dönebilmekti. Çoğu zaman bu gerçekleşemiyordu. Büyük bölümü "gönüllü yardımcılar" olarak Alman Silahlı Kuvvetleri'ne alınıyordu. Antifaşist İtalyanlar da düşman saflarına geçiyordu: Örneğin, bunlardan "Garibaldi" adında iki tümen, Tito'nun proleter ordularına katılmıştı. İtalyanların tüm savaş ganimeti de her ne kadar modern sayılmazsa da partizanların eline geçmişti.

Winston Churchill yardım konusunda hâlâ Yüzbaşı Deakin'den gelen raporlara göre hareket ediyordu. Ama eninde sonunda destekledikleri komünist değil miydi? Hangi saftan olursa olsun hedefleri Balkanlar'da Almanlarla en iyi savaşanları desteklemekti. En etkili savaşanlar da krala sadık Çetniki partizanları değil, Tito'nun askerleriydi. Churchill bu kez kendisine raporları şahsen iletecek olan bir generali Tito'nun başkarargâhına gönderdi. Askeri misyonla görevlendirilen İskoç asıllı Tuğgenerali Fitzroy MacLean'di. O güne kadar Derna Havaüssü'nde Yugoslavya'ya yapılan uçuşları yönetmişti. Tugay Generali MacLean 1943 eylül ortalarında bir Halifax bombardıman uçağıyla üsten hareketle Tito'nun Jajce'deki "Albay Karargâhına" uçtu. Bombardıman uçağının içi karanlık, pis ve ağzına kadar partizanlara atılacak malzemeyle doluydu. Yüksek rütbeli subay olduğu için, uçaktan yeşil, nemli çimlerin üzerine ilk atlayan MacLean oldu.

Churchill, Almanlara karşı savaştığı için Çetnikilerin lideri General Mihailoviç'e de son bir şans daha tanınması gerektiğini söylemişti. Bunun üzerine başka bir tuğgeneral, C.D. Armstrong Çetnikilere gönderildi. Tito ve komutanları buna son derece öfkelenmişler ve böyle bir durumda bir İngiliz generalinin sadece kendi saflarında görev almasının doğru olacağını ileri sürmüşlerdi.

General MacLean askeri misyonla Jajce'ye geldiğinde karşılaştığı manzara buydu. Bu arada Kahire'de uzun süre faaliyetlerini sürdüren SOE'nin yanısıra, Başkan Roosevelt'in inisiyatifiyle 1942'de kurulan Office for Strategic Services (OSS. Stratejik Hizmet Ofisi) de düşmanın gözü kulağı olarak sessizce çalışmalarını yürütmekteydi. OSS'un başında Albay Günther bulunuyordu. Binbaşı Louis Huogt da 1943'den beri ağırlıklı olarak Tito'nun partizanlarının tüm harekâtını izlemekle görevlendirilmişti. OSS ayrıca Çetnikilere ve Tito'nun partizan ordularına deniz kuvvetlerinden Kaptan Walter R. Mansfield ve Kaptan Melville O.D. Benson adlı subaylarını göndermişti. Her iki subay da tıpkı İngiliz meslekdaşları gibi paraşütleriyle görev yapacakları bölgelere inmişlerdi.

Binbaşı Huot, Yugoslavya'dan gelen raporları komünist yanlısı ya da karşıtı gibi önyargılı bakış açısından değil, askeri yönden değerlendiriyordu. Gördüğü kadarıyla partizan ordularını deniz yolundan takviye etmek daha doğru olacaktı. Churchill'in arzusu üzerine güç bela havadan yapılan yardımlardan haberdardı. Sonuç olarak General MacLean'in 1944 yılına kadar gerçekleştirdiği sevkiyatta saptanan miktar 100.000 silahla, cephaneden ibaretti. Tito'nun biyografi yazarlarından Vladimir Dedijer bunun 40.000'inin zaten (genelde Batı'dan gelen her yardımı az gösterirdi) İtalyan savaş ganimeti, çoğunun da kullanılmaz durumda olduğunu söylemişti.

Binbaşı Huot raporları inceledikten sonra, İngiliz havayolu nakliyesinin (paraşütle atılan malzemenin yerine ulaşıp ulaşmadığından zaten pek emin değillerdi) Yugoslavya'nın Adriyatik kıyılarına gerçekleştirilecek deniz sevkiyatıyla takviye edilmesine karar verdi. Amerikan Deniz Kuvvetleri'nin 9 Eylül 1943'te Salerno'ya çıkartma yapmaları, Aşağı İtalya'nın ele geçirilmesi, İtalya'nın güneyinde Adriyatik sahillerindeki büyük hava üssü Foggia ile Bari Limanı'nın işgal edilmesi, Binbaşı Huot'un planını uygulamasını kolaylaştıran koşullardı. Balkanlar'daki savaş bölgelerinden sorumlu Kahire'deki Ortadoğu başkarargâhının da bilgisi dahilinde, Binbaşı Huot yanında refakatçi subay Tim Faulkner ve aralarında İvo Radic'in de bulunduğu OSS'un Yugoslav görevlileriyle Cezayir'e uçtu. Huot'un niyeti General Dwight D. Eisenhower'ın komutasındaki Kuzey Afrika Saha Başkomutanlığı'ndan planı için onay almaktı. Çünkü İtalya, Kuzey Afrika Saha Komutanlığı'nın yetki alanına giriyordu.

Başkomutanlığın onayıyla Binbaşı Huot, Bari Limanı'ndan Yugoslav partizanlarına deniz sevkiyatını başlattı. Güzel bir rastlantı binbaşının işini kolaylaştırmıştı. 3 Ekim 1943'te bir süredir Tito'nun "Kurtarılmış Bölgesi" sayılan Splato'dan (Split) silahlı partizanları taşıyan "Bakar" buharlı gemisi 3 Ekim 1943'te Bari Limanı'na girdi. Ancak 26 Eylül 1943'te Almanlar bir karşı saldırıyla Splato'yu yeniden partizanlardan "temizlemişlerdi". Sergei Makiedo komutasında "Bakar" buharlısı ağır yaralı partizanları, Yahudi mültecileri ve vatanlarına dönmek isteyen İtalyan askerlerini getirmişti.

Bakar gemisinin limana girişinden az sonra Binbaşı Huot'un ekibi C 47 uçağıyla Bari'ye indi. Huot, Bari Limanı'nda derhal 30 ila 530 tonluk 14 motorlu ve buharlı gemiden oluşan bir filoyu organize etti. İlk gemi olarak da Bari Limanı'ndaki BOGA'S NAMA (Tanrı bizimle olsun) adlı Yugoslav buharlısını uğurladı. "Boga's Nama" Montenegro sahilindeki "Kurtarılmış Bölge"ye konserve, çikolata, sağlık malzemesi, acilen gerekli ilaç ve sigaradan oluşan yaklaşık 220 tonluk bir yük götürmekteydi. Partizanlar, Huot organizasyonu ile 1943 yılı sonuna kadar 6.000 ton silah ilaç ve bakım malzemesi yardımı alabildiler. Ancak çoğu gizli teşkilat görevlilerinin "dikkafalı" diye bildikleri Fransız kökenli Binbaşı Huot, kendi eliyle yaptığı bütün bu işleri yine kendi eliyle mahvetti. Kimseye danışmadan ve bir şey söylemeye gerek duymadan kalkıp kendi başına Tito'nun Jajce'deki karargâhına gitti. Kurallar gereği orada MacLean'le de görüşmek istiyordu. Ama bu mümkün olamadı. Çünkü görevi henüz devralmış olan MacLean o sırada "Kurtarılmış Bölge"de teftişteydi. Son derece disiplinli bu İskoç generali, Amerikalı binbaşının başınabuyruk işgüzarlığından haberdar olunca öfkelendi. Kahire'deki "Ortadoğu" karargâhında yabancılar mı egemendi? 1943 sonunda Huot görevden alındı ve ülkesine gönderildi.

Huot'un Jajce'ye özel ziyareti Yugoslav Devleti'ni oluşturma girişimlerinin önemli bir aşamasına rastlamıştı. 29 Kasım 1943'te bir zamanlar Sırp "Sokol" Cimnastik ve Spor Federasyonu'na ait olan cimnastik salonunda, Yugoslavya Geçici Hükümet üyeleri biraraya gelerek, Tito'yu Yugoslav Devlet Başkanı ve Mareşali seçtiler. Toplantının oturumları Alman hava saldırıları nedeniyle çoğunluk gece yapıldı. Amaç "antifaşist bir halk cephesi" oluşturmaktı. Bu nedenle Geçici Hükümet'te komünist olmayanlar da yer aldı. Ustaşa rejiminden kaçan

ünlü heykeltraş Augustincic, muhafazakâr bir din görevlisi olan Duşan Sernec ve demokrat eğilimli Dr. İvan Ribar bunlar arasındaydı. Kesin olan tek şey Churchill'in hâlâ hayal etmekten vazgeçemediği "monarşi"ye geri dönülmeyeceğiydi. Yeni hükümet ayrıca Kraliyet Hazinesi'nden yapılan tüm ödemelerin durdurulmasını da istiyordu. Hazine 1941'de büyük bir gizlilikle, denizyoluyla Amerika'ya kaçırılmıştı. Krallık ve Londra'daki sürgün hükümet, hep oradan gelen paralarla geçiniyordu. Geçici hükümet kurulmadan çok önce 1943 Sonbaharı'nda Tito, Moskova'da düzenlenen Amerika, Rusya ve İngiltere Dışişleri Bakanları Konferansı'na gönderdiği bir mesajda, kralı ve sürgün hükümetini kesinlikle tanımadıklarını ve Yugoslavya'ya dönmelerine izin verilmeyeceğini duyurmuştu. Mesajda: "Biz halk çoğunluğu adına konuşuyoruz, halkın tek yasal hükümeti biziz" deniliyordu.

Churchill Kral 2'inci Peter'le sürgün hükümetini ve Tito'yu "tek bir ad" altında birleştirmeyi birkaç kez denediyse de girişimleri boşuna oldu. Yeni gelişmelerden en büyük şoku geçiren ise, Moskova'ydı. Kremlin Yönetimi Jajce'de tasarlananlardan daha önce haberdar edilmemişti. Haberler sonradan ulaştırılmıştı. Stalin ise Tito'ya mareşal rütbesinin verilmesine öfkelenmişti. Önemsiz ve küçük bir "kardeş partinin" genel sekreteri, nasıl olur da, mareşal ünvanıyla ödüllendirilirdi?

28 Kasım 1943'te Tahran Konferansı başladığı sırada Huot'un partizanlara deniz yoluyla malzeme sevkiyatı hâlâ sürmekteydi. Yugoslavya'dan dönen gemiler, partizan ordularının yaralı ve hasta askerlerini İtalyan topraklarındaki müttefik hastanelerine taşıyordu.

Bu arada İran'ın başkenti Tahran'da Stalin, Churchill ve ABD'nin Başkanı Franklin Roosevelt gelecek yılın planlarını görüşüyorlardı. Konferansta Batı Avrupa'da "ikinci bir cephenin" kurulması ve Fransa kıyılarına çıkartma yapılması kararlaştırıldı. Churchill ise Balkanlar'a büyük bir saldırı planlama hayallerini unutmak zorunda kaldı.

Tahran dönüşü Churchill ve Roosevelt o sıralar Doğu Asya'da Japonlarla savaşan Çin Devlet Başkanı Mareşal Çankayşek'le görüşmek üzere Kahire'de mola verdiler. Aynı anda Tito'nun Batılı müttefiklerle görüşmek üzere gönderdiği ilk askeri misyonu da Kahire'ye gelmişti. General MacLean'in kurmaylarından Binbaşı Linn M. Farish, Roosevelt'e sunduğu raporda komünistlerin partizan hareketin en aktif ve etkin gücünü oluşturdukları bildirilirken, Mihailoviç komutasındaki

Çetnikilerin de Alman işgalcilerinden çok komünistlerden korktuklarına dikkat çekiliyordu.

Yugoslav misyonuyla Kahire'ye gelen MacLean de Churchill'le görüşmesinde kendisine Tito'nun savaştan sonra "Sovyet yönetimini" kabulleneceğini açıkladı. Churchill bunun üzerine generale kendisinin savaştan sonra Sovyetler Birliği'nde mi yaşayacağını sorunca MacLean "Hayır Sir" diye yanıtladı. Churchill'in yanıtı da aynıydı. "Ben de orada yaşamayacağım". Öyleyse Yugoslavya'nın nasıl bir yönetimi seçeceği önemli değildi. Başbakan ardından ekledi: "Her ikimiz de bunu düşünmesek daha iyi olur". Ve şöyle noktaladı sözünü: "Bizi ilgilendiren her ikisinden (Tito ya da Mihailoviç) hangisinin daha çok Almanlara zarar vereceğidir.

1944 yılı başında Almanların "Şimşek" harekâtı (Yugoslavların hesabına göre Saldırı 6) henüz ilan edilen Yugoslav Jajce Devleti'ni yıldırım gibi çarptı. Alman orduları Başkumandanı General Feldmare Baron von Weichs, Dalmaçya ve Bosna topraklarını komünistlerden temizlemek için elindeki tüm güçlerini seferber etmişti: 110.000 asker gücündeki partizan ordularına karşılık 560.000 kişilik Alman ordusu... Jajce yenik düştü. Tito'nun başkarargâhı ile İngiliz-Amerikan askeri misyonu Bosna'nın dağlık kenti Drvar'a yerleştiler. Bütün çabalara rağmen düşman kuvvetleri Tito'yu ve ordusunu yine kuşatamadılar. Partizan orduları Adriyatik Denizi'nin en güneyindeki Vis (Lissa) Adası'na kadar olan 95 kilometrekarelik bütün bir Dalmaçya kıyı şeridini düşmana terkettiler. Vis Adası ise iki İngiliz komando birliğince gücence altına alındı. Burası bir süre sonra ikmal noktası olarak kullanıldı.

"Şimşek Harekâtı" bir şeyi açıkça ortaya koymuştu: Churchill gelecekte sadece kimi destekleyeceğini en sonunda anlamıştı. Bu kişi Tito'ydu. Mareşale, imzalı bir fotoğrafıyla birlikte dostça bir mektup gönderdi. Bizzat kendisi Yugoslavya'ya gelmek isterdi ama, ne yazık ki paraşütle atlayamayacak kadar yaşlıydı. Bu kez Moskova da harekete geçmişti. O ana kadar Kremlin'in Tito'yu desteklemenin (komünist bir lideri) Londra ve Washington'u öfkelendireceğini zannetmişti. Ama İngiltere'nin "kurtarılmış bölgeleriyle" birlikte Tito rejimini kendi malı gibi görme eğiliminde olması, birden Moskova'ya uyandırdı. Drvar'a gönderilmek üzere derhal bir askeri misyon hazırlandı. Başına Tümgeneral N.V. Korneyev'le Tuğgeneral A.P. Gorşkov getirildiler.

Misyonda ayrıca bir düzine kadar subay, albay, binbaşı ve Devlet Güvenlik Polisi'nin (NKWD) bir üyesi yer alıyordu. Ekip İngiliz Hava Kuvvetleri'nin bir uçağı ile Kahire üzerinden Bosna'ya sevkedilecekti.

Misyonun havayoluyla nakliyesine ilişkin bu arada komik tartışmalar olmaktaydı. Generalinden telsizcisine kadar bütün İngiliz ve Amerikan subayları o güne kadar (denizaltıyla gelmedilerse) hep paraşütle atlamışlardı. Sovyet generalleri ise bunu son derece tehlikeli buluyorlardı. İkna etme gayretleri boşa çıkınca bu kez İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri yük asansörünün kullanılmasını önerdi. Öneri kabul edildi. 1944 şubatının sonunda önceden hazırlanan Drvar yakınlarında bir piste iniş yapıldı. Dondurucu soğuk bir gündü. Ama partizanların coşkulu sevinç gösterileri görülecek gibiydi. Mareşal Tito 26 Şubat günü bu oluyan onuruna General MacLean'in de katıldığı bir davet verdi.

Tito, Moskova'dan gelen ziyaretçileri, ikmal konusunda çalışmalar yapacak uzmanlar olarak görüyordu. Sovyet generalleri ise kaçamak yanıtlarla konuyu geçiştiriyorlardı. MacLean önceleri, Sovyetler gelince kendisiyle Tito arasındaki ilişkilerin soğuyacağını düşünmüştü. Oysa düşündüğünün tam tersi oldu. Tito, Rus askeri misyonunun lideri General Kornejev'e her defasında büyük bir nezaketle "Peki ülkeniz bize ne verecek, sayın general" diye sorduğunda, hayal kırıklığına uğruyordu. Kremlin yönetiminin tavrını anlamak mümkün değildi. Acaba Stalin, Tito'nun gücü ve yeteneklerine mi güvenmiyordu, yoksa uzun mesafe uçuşları için gerçekten nakliye uçakları mı yoktu? Belki de tehlikeyi göze almak istemiyorlardı. Her neyse... Sonuç olarak Sovyetler'in, kendilerini korumak için yanlarında taşıdıkları makineli tabanca, kişisel bagajları, kasalar dolusu siyah havyarla votka ve birkaç tavsiyeden başka bir şey getirmedikleri anlaşıldı. Üstüne üstlük Tuğgeneral Gorskov, Rus partizanlarının çok daha değişik formasyonda, daha iyi eğitilmiş savaşçılar olduklarını söylemek suretiyle, en az üç yıldır çılgınlar gibi savaşan Tito'nun partizanlarının kalplerini kırmaktan da geri kalmadı. Drvar küçük bir başkent oldu. İtalya'da yerleşik 15. Amerikan Hava Üssü buraya bir meteoroloji istasyonu gönderdi. Üssün Başkumandanı General Ira C. Eakar, Tito'nun kara harekâtını ve hava operasyonlarını koordine etmek üzere üst rütbeli subaylardan oluşan bir kurmay heyeti burada görevlendirdi. İngiltere Başbakanı

Churchill'in oğlu da babasının temsilcisi olarak Tito'nun yanına gönderildi.

Sovyetler ancak 1944 nisanında hava yardımı konusunda biraz harekete geçer gibi oldular. Sovyet Hava Kuvvetleri'nden altı uçak İngiliz ve Amerikan etiketli birtakım demirbaş malzemeyle Bari'ye indi.

Bari Limanı'yla Vis Adası "Tito yardımının" en büyük nakliye alanları oldu. Birbirlerini çekemedikleri halde, birlikte çalışmak zorunda olan SOE ve OSS teşkilatları merkezlerini Bari'ye naklettiler. 1944 mayısında Tito müttefik kuvvetlerin de yardımıyla başında Milovan Cilas'ın bulunduğu bir misyonu yardım istemek üzere Moskova'ya gönderdi. Cilas, Tito rejiminin dış ülkelerdeki faaliyetleri için gerekli olan 200.000 doları istediğinde Sovyetler bu miktarı ancak kısa vadede ödenecek borç olarak verebileceklerini söylediler.

Bari'de deniz yoluyla gelen yardımları Albay Paul West yönetiyordu. Savaş sonuna kadar partizanların savaş bölgesinden ez an 12.000 ağır yaralı tedavi edilmek üzere deniz yoluyla İtalya'daki müttefiklerin hastanesine taşındı. General Ira C. Eaker hava nakliyesi için Güney İtalya'dan iki uçak daha Tito'nun yardım misyonuna ekledi. Böylece 7 adet B 25 bombardıman uçağı, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden, 30 ağır ve ayrıca hafif ağırlıkta 40 bombardıman uçağı yardım malzemelerini ulaştırmakla görevlendirilmiş oluyordu. Churchill'in 1943 Yazı'nda ayda 500 ton olarak tayin ettiği miktarın çok üzerine çıkılmıştı.

Ancak Mareşal Tito'nun başkarargâhı civarında esmekte olan bu çılgıncasına aldatıcı atmosfer, bir kez daha müthiş bir fırtınayla altüst oldu. General Feldmareşal Baron von Weichs komutasındaki F ordu birlikleri yeniden Tito'nun partizanlarına saldırıya geçtiler. Tito'nun 52'inci yaş günü olan 25 Mayıs 1944 günü sabah erken saatlerde Alman uçakları Drvar'ı bombaladılar. 500'üncü Tabur SS Paraşüt Birlikleri ve olağanüstü durumlar için eğitilmiş "Brandenburg" tümeni paraşütleri Tito'nun başkarargâhına indiler. Almanların "Rösselsprung" hava indirme harekâtı (partizanların hesabına göre Saldırı 7) başlamıştı.

Olası hava saldırılarına karşı Drvar'dan 100 metre yükseklikte bir sığınakta kendini güven altına alan Tito saldırıdan bir gün öncesinin akşamı, Amerikan 15'inci Hava Filosu'ndan Albay Kraigher'i yemeğe davet etmişti. Ertesi sabah uyandığında Alman uçaklarıyla SS

paraşütçüleriyle karşılaştı. Hava birliklerinin yanısıra Drvar ve çevresini işgal etmek üzere motorize ve zırhlı birlikler de gelmişlerdi. Tito'nun karargâhının nerede olduğu ise bilinmiyordu. Bu nedenle harekât tam başarılı olamadı. Alman paraşütçüler Tito'nun tepedeki sığınağına saldırdılar. Korumalardan biri gözlerinin önünde vuruldu. Tito yanında Kardelji'yle birlikte kayalara oyulmuş bir mağara olan sığınaklarında buldukları kocaman aralıktan tepelere kaçmayı başardılar. Tepede Marko Rankoviç karşı saldırıya hazırlanıyordu.

Her şey sanki bir mucize gibi olup bitmişti. Alman Kara Ordu Birlikleri 24 saat gecikmeyle savaş alanına vasıl olabildiler. Drvar bütün gücüyle direniyordu. Zor durumda kalan şimdi SS paraşütçüleriydi. Alya Kraigher'in refakatçi subayı bir yüzbaşı vuruldu, bir Amerikalı diğeri İngiliz iki muhabir esir düştüler. Almanların ellerine geçen tek ganimet mareşalin altın sırmalı rütbe işaretiyle süslü mavi üniformasıydı. Almanlar üniformayı Viyana'da sergilemişlerdi. Üniformasını onarması için terziye veren (Almanlar oradan ele geçirmişlerdi) Tito'yu ise Almanlar ellerinden kaçırmışlardı. Yakın köylerde karargâh kuran İngiliz ve Sovyet askeri misyonları savaştan kazasız belasız kurtuldular. General MacLean zaten bir teftiş ve enformasyon gezisindeydi.

Tito'nun başkarargâhı, İngiliz ve Amerikan misyonuyla beraber, saldırı sonrası Bosna'daki dağlık Potoci Bölgesi'ne taşındılar. Operasyon yönetimi hâlâ Tito'nun elindeydi. İngiliz telsizciler 15'inci Amerikan Hava Filosu'ndan yeni hava desteği istediler.. General Ira C. Eaker derhal 300 adet orta çapta bombardıman uçağı ile 200 kadar avcı uçağını partizanların emrine gönderdi.

"Rösselsprung" harekâtı Batı-Sovyet ittifakı içerisinde Mareşal Tito'nun uluslararası düzeyde değerlendirilmesi konusunu yeniden gündeme getirdi. Tümgeneral Kornejev, Rösselsprung harekâtından çok önce Tito'nun askeri operasyonunu Yugoslavya'nın dışında yönetmesi gerektiği görüşünü savunmuştu. Tito ise o zamanlar operasyon alanını dışarıya kaydırma teklifini kesinlikle reddetmişti. Tito, Yugoslavya topraklarının dışına çıkarsa ikinci bir sürgün hükümeti statüsüne girmiş olacak, böylelikle de tıpkı Kral 2'nci Peter gibi "davası" için yeterince savaşmamakla suçlanacaktı.

Ancak şimdi koşullar değişmişti. Tito bu nedenle Sovyet generallerin önerisine boyun eğdi ve 3 Haziran 1944'de yanında kumandanları olmak üzere bir DC 77 uçağıyla Bari'ye geldi. Aynı tarihte Sov-

yet askeri misyonu da Bari'ye vasıl olmuştu. Misyon Tito'yu gözlerden ırak Bari'nin banliyölerinden birinde bir villaya adeta hapsetti.

Bütün bunlar Tito'nun yapısına uygun şeyler değildi. O Yugoslavya'da bir devrimi yürütmekteydi ve Yugoslav topraklarında yeniden komutayı ele almalıydı. Vis Adası'na geri göndermeleri için MacLean'la mutlaka bir görüşme yapmanın yollarını aradı. İngilizler bu arada Vis Adası'nı uçak inişleri ve deniz nakliyatına uygun muazzam bir merkez üssü haline getirmişlerdi. Haziran sonunda Tito adamlarıyla birlikte İngilizlerin "Blackmore" zırhlı gemisiyle Vis Adası'na doğru yola çıktı. Tropik bitki örtüsüyle küçük bir cennet olan Vis Adası bu arada adeta bir İngiliz-Yugoslav ortak hakimiyetindeki ülke görünümündeydi. Bir piyade taburu ve iki sahra topçu bataryasını daha ekleyerek mevcut askeri birlikleri güçlendiren İngilizler, ikinci bir Drvar sürprizine karşı önlem almış oluyorlardı. Ne ki Tito, Vis Adası'nda kendini pek rahat hissetmiyordu. İki tarafı da kollamak zorundaydı: Bir yandan, 1944 ağustosunda, bağımsız bir Amerikan misyonunda katıldığı İngiliz askeri misyonuyla olan işbirliğini, diğer yandan Romanya üzerinden Balkanlar'a kadar ilerlemesi halinde "Kardeş Sovyet" partisiyle ortaklığını...

Bu arada İngilizler, Vis Adası'nda Tito ordularına yardım için ne mümkünse yapıyorlardı. Bir Balkan Topçu Okulu kurdular. Sürgün Polonyalılar ve Sürgün Yunanlılarla, İtalyan Krallığı'ndan kaçarak Güney İtalya'ya sığınan İtalyan Hava Kuvvetleri'nin pilotlarından müteşekkil özel bir hava filosu meydana getirdiler. Müttefikler, Hitler'i yenmek için görev bildikleri her şeyi yapıyorlardı.

Tito ise Vis Adası'nda Kral 2'nci Peter'e karşı en büyük zaferi kazanmakta gecikmedi. Kral hükümetinin Hırvat halk referandumuyla makamından indirilen son Başbakanı Dr. İvan Subasic, Vis Adası'na gelerek Tito'yla bir andlaşma yaptı. Andlaşmaya göre Kral 2'nci Peter, bir zamanlar kendi egemenliğindeki Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı'nın başkomutanı olarak Tito'nun tüm yetkilerini onaylıyordu. Ağustos ayı başlarında Tito, İtalya'nın güneyinde Napoli'deki müttefik kuvvetler başkumandanlığına resmi bir ziyaret yaptı. Orada Churchill'le buluştu. Her iki devlet adamının birbirlerine karşılıklı sempatisi olduğu açıkça görülüyordu, ama siyasi görüşleri de o ölçüde farklıydı. Mareşal, komünist Yugoslavya'yı idare eden bir lider olarak kendi yolundan gitmeyi yeğliyordu. Bu yüzden müttefik kuvvetlerin operasyon alanındaki

hareket etme serbestisinin sadece Vis Adası sınırları içerisinde kalmasına özen gösteriyordu. Askeri misyonun, kendi başlarına partizan ordularını teftişe gitmelerine de izin vermiyordu.

1944 yılında olaylar birbiri ardından geliyordu. Ağustosta Almanların Romanya Cephesi çöktü. 22 Ağustosta Romanya Kralı 2'nci Mikael, Bükreş'deki birkaç generalin yardımıyla kendisinin başa getirdiği Hitler yanlısı diktatör Mareşal Antonescu'ya karşı bir darbe yaptı. Antonescu'yu tutuklattı ve ülkesini Sovyetler Birliği'nin güdümüne soktu. 1944 eylül başlarında Sovyet askerleri Bulgar sınırına yaklaşıyorlardı. Sofya'da Prens Kiril ve Alman dostu kabinesi iktidardan düşürüldü.

21 Eylül 1944'de Mareşal Tito müttefiklerin kontrolünden geçmeyi başararak gizlice bindiği bir "Dakota" uçağıyla Moskova'ya Stalin'le görüşmeye gitti. Yanında her zamanki gibi "Kaplan" adlı çoban köpeği vardı. Havlayıp etrafı kuşkulandırmaması için köpeğin ağzına kocaman bir torba bağlanmıştı. Ertesi günlerde Vis Adası'nda Tito'yla görüşmek isteyen İngiliz ve Amerikalı subayları partizanlar "Mareşal hasta, yürüyüşe çıktı, şu anda meşgul" diye atlatıp durdular. O sıralarda Tito, Stalin'le Sovyet askerlerinin Yugoslavya'ya girmeleri konusunu görüşmekteydi. Stalin onu köşeye kıstıracak bir soruyla şaşırtmayı denedi: "İngiliz askeri kuvvetlerinin Adriyatik sahillerine çıktıkları yolunda haberler alıyorum doğru mu?" Tito, "Öyle olsaydı direnirdik" diye yanıtladı önce. Az sonra ise hemen düzeltti: "Sözkonusu olan sadece İngilizlerin 8'inci Ordu Başkumandanı General Alexander'ın, Sarayevo ve Bosna savaşlarında kendilerine destek olsun diye gönderdiği üç ağır topçu bataryasından ibaretti."

Mareşal Tito'nun Stalin'in ordularının ülkesine girmesini istemediği açıkça ortadaydı. Sovyet tümenlerinin Yugoslavya'da kalmasını engellemek için elinden geleni yapıyordu.

Tito bu görüşmenin ardından Sırbistan'da açılan yeni cepheye döndü. Altı günlük umutsuz bir savunma savaşından sonra Almanlar 20 Ekim 1944'de Belgrad'ı boşalttılar. Yugoslavlara göre savaşın galipleri Birinci Partizan Ordu Birlikleri'ydi. Gerçekte ise Belgrad Zaferi Kızıl Ordu'nun kara operasyonlarına katılmasından sonra elde edilmişti.

Belgrad'da resmi geçit törenlerinde selam durduğu 1944 yılının ekim sonunda Tito artık hedefine ulaşmıştı. O Tito ki, Hitler'in "Reich

Hükümeti'nin Kalesi" yaptığı Belgrad'dan üç yıl önce yeraltı faaliyetlerini sürdürmek üzere gizlice kaçmak zorunda kalmıştı. Peki adeta insanın soluğunu kesen bu müthiş başarının ön koşullarını kimler hazırlamışlardı.. Kuşkusuz İngilizler ve Amerikalılar...

1944 haziran sonundan savaşın bittiği 1945 yılı mayıs ayına kadar İngiliz Hava Kuvvetleri'nin, Polonyalı pilotlar ve beş ülkenin subay ve uçuş ekibinden oluşturduğu özel "Balkan Hava Filosu" Yugoslavya'ya tam 11.600 uçuş yaparak kimi zaman havadan atmak, bazen de karaya iniş yapmak suretiyle partizanlara 17.707 tonluk malzemeyi ulaştırmıştı. 24 Ekim 1943'te Tito ilk kez İngilizlerden taktik hava desteği talep etmiş ve "Çöl Komandolarından-Kittyhawks" uçaklarını almıştı. 1944 haziran başlarında Akdeniz'deki İngiliz Hava Filosu Komutanı Mareşal Slessor'dan Balkanlar üzerindeki Alman hava hâkimiyetini kırmasını, silah ve cephane sevkiyatını arttırmalarını ve yaralı partizanların hastanelere gönderilmesini istemişti. Tito'nun bu istekleri de hemen yerine getirilmişti. Kurmaylarının emrine iki küçük uçuş komandosu verilmişti. Uçakların inişine uygun alanları bularak, bunları inişe hazır vaziyete getirmekle görevlendirilen uçuş komandoları, Amerikan ve partizanların da yardımıyla tam 36 iniş alanı yapmışlardı. Sadece 1944 yılının sonbaharında "Balkan Hava Filosu" Adriyatik Denizi ve Yugoslavya üzerinde 44 uçağını kaybetmişti, 46 uçağı da hasar görmüştü.

Amerikan Hava Kuvvetleri'ne bağlı hava filoları da Brindisi Üssü'nden kalkarak "Balkan Hava Kuvvetleri"ne silah, cephane, patlayıcı, giyim eşyası, ilaç, sağlık malzemesi, ayrıca da yakıt ve cip taşımışlardı. Bunların hepsi de Tito'nun Yugoslavya'daki partizan orduları içindi. 1944 yazında Montenegro yakınlarındaki bir iniş alanına 12-7,5 cm. çapındaki topların nakledilmesi ise başlıbaşına bir başarıydı. Sadece 1944 yılı haziran ayında 111'inci Nakliye Filosu, Tito'nun bulunduğu bölgeye 142 uçuş yaparak 249 ton İngillz yardım malzemesini havadan attılar. 1945'in 1 Ocak - 11 Mayıs tarihleri arasında Amerikan nakliye uçak birlikleri de 1.000 uçuşla Tito ordularına 1685 ton İngiliz ikmal malzemesini ulaştırdılar.

Müttefik ülkelerin her iki askeri misyonu şimdiyse Belgrad'daki geçit resmi töreninde sadece birer figüran rolündeydiler. Galipler Sovyetlere göre Stalin, Tito'nun kanaatine göreyse kendisiydi. 1945 nisan ayının son haftasında "Balkan Hava Filosu'nun desteğindeki Tito'nun

4'üncü Partizan Ordusu, Alman topçu mevzilerine ve komutanlık karargâhlarına saldırıya geçerek, İtalyan topraklarında, kuzeyde Isonzo'ya ulaştılar. Birliklerin hedefi komünist İtalyan partizan gruplarının bulundukları Kuzey İtalya'ya girmekti. Monfalcone yakınlarında partizan birlikleri 8'inci İngiliz ordu birlikleriyle karşılaştılar. Yugoslav partizan birlikleri hâlâ İngiliz ve Amerikan silahlarıyla savaşıyorlar ve hâlâ da bir İngiliz meraşalinin komutasındaki "Balkan Hava Kuvvetleri"nden destek alıyorlardı. Garip bir oyundu bu ve ne yazık ki bu oyunda, İngiliz orduları başkumandanı General Alexander o ana kadar İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin koruması altındaki partizan birliklerini, bir zamanlar, müttefik olan İtalya ve Avusturya topraklarından atmak durumundaydı. Tito'nun partizanlarıyla, İngiliz kuvvetleri şimdi her an atışa hazır silahlarıyla karşı karşıya gelmişlerdi.

Churchill ve General MacLean böyle bir olasılığı önceden görememişler miydi? Hiçbir şeyden haberleri yok muydu? Belki gelişmelerin büsbütün başka yönde olacağını ummuşlardı; ama en azından neler olacağını hissetmişlerdi. Hiç değilse İngiliz askeri misyonunun lideri General MacLean anlamıştı. Bu görev 37 numara ile War Office Savaş Bürosu'nun kayıtlarında yer aldı.

SON

WALTER GÖRLITZ

DİKTATÖRLERİN ARKASINDAKİ PARABABALARI

Hitler, 1919 baharında Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin başına geldiğinde kasada topu topu 8 Mark vardı. Ama geleceğin Nazi İmparatorluğu sonra milyarlarla desteklendi ve bu milyarlarla yükseldi.
Stalin, çamaşırcı olan annesinin yanında zor bir hayat yaşadı. Tam 20 ayrı takma ad kullandı, banka soygunlarına karıştı, fidyeler aldı ve fahişelerin gelecekteki devrim için çalışmalarını sağladı. Ama "Büyük Devrim" sırasında Almanya'dan 75 milyonluk bir kredi kullanmaktan da kaçınmadı.
Mao'nun "Uzun Yürüyüşü"nü finanse eden kapitalistlerdi.
Lenin, tarihi Zürih-Petrograd yolculuğunu Almanların parasal gücüyle gerçekleştirdi ve daha sonra yine onların parasını kullandı.
Mussolini, "Roma'ya Yürüyüş"ünden çok önce de zengindi, ama karanlık servetinin kaynağı hiçbir zaman belli olmadı.
Ve Tito, 1944'de Yugoslav Kurtuluş Cephesi'ni kurduğunda küçük bir şehir ile birlikte kendini de kurtardı ve dünyamızın milyarderleri arasına katıldı...

20. yüzyıla damgasını vuran diktatörleri hep büyük sermaye sahipleri desteklediler. Peki ama neden? Hatta bazen ilk idam edilenler de onlar oldu. Sermaye, diktatörleri kendine karşı bile olsa her zaman destekledi. Acaba bu durum günümüzde de sürüyor mu?..

ALTIN KİTAPLAR

ISBN- 975 - 405 - 549 - 1

9 789754 055498